

కర్నాటక ప్రభుత్వం

సమాజ విజ్ఞానం

(వరిమ్మత పాఠ్యపుస్తకం)

భాగం -1

10

వదవ తరగతి

కర్నాటక పాఠ్య పుస్తక సంఘం (రి)

100 అడుగుల రింగ్ రోడ్డు, బనశంకరి 3 వ స్టేజి,

బెంగళూరు -560 085.

I

www.textbookpdf.in

ಮುನ್ನುಡಿ

2005ನೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘವು 2010 ನೇ ಸಾಲಿನಿಂದ ಒಂದನೇ ತರಗತಿಯಿಂದ ಹತ್ತನೇ ತರಗತಿವರೆಗಿನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ರಚನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು 12 ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಾ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೋರ್ ವಿಷಯಗಳನ್ನು 7 ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1 ರಿಂದ 4 ನೇ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತ ಮತ್ತು 5 ರಿಂದ 10 ನೇ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ಕೋರ್ ವಿಷಯಗಳಾದ ಗಣಿತ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿರುತ್ತವೆ.

2005 ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

- ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಜೀವನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವುದು
- ಕಂಠಪಾಠ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು
- ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸುವುದು
- ಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಲಿಕಾ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು
- ಭಾರತದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ನೀತಿಯನ್ವಯ ಮಕ್ಕಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವುದು
- ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಇಂದಿನ ಹಾಗೂ ಭವಿಷ್ಯದ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು
- ವಿಷಯಗಳ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮಗ್ರದೃಷ್ಟಿಯ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು
- ಶಾಲೆಯ ಹೊರಗಿನ ಬದುಕಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಸಂಯೋಜನೆ
- ಮಕ್ಕಳಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದು.

ನೂತನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ನೂತನ ವಿಧಾನಗಳಾದ ಅಂತರ್ಗತ ವಿಧಾನ (Integrated Approach), ರಚನಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನ (Constructive Approach) ಹಾಗೂ ಸುರುಳಿಯಾಕಾರದ ವಿಧಾನ (Spiral Approach) ಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪಠ್ಯವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನೂತನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಪರೀಕ್ಷಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅವುಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಸನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ತನ್ಮೂಲಕ ಅವರನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸ್ವಸ್ಥ ಸಮಾಜದ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ.

5ನೇ ತರಗತಿಯ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸತನವನ್ನು ತರಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯ ಆಯಾ ವಿಭಾಗದ ಇತಿಹಾಸ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಜನಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹಾಗೂ ಆ ವಿಭಾಗದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಹಿರಿಯನಾಯಕರ ವಿಚಾರ ಮಾಹಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಎನ್‌ಸಿಎಫ್ 2005 ರ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಂತೆ ಇತಿಹಾಸ, ಭೂಗೋಳ, ಪೌರನೀತಿ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು 8 ನೇ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಅವಶ್ಯಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್‌ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡುವ ಅಂಶಗಳಾದ ಇಸವಿಗಳು, ಅನಾವಶ್ಯಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಲಿಕಾ ಹೊರೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹತ್ತನೇ ತರಗತಿಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಇತರ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಂತೆಯೇ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೌಶಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ 10ನೇ ತರಗತಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಒಂದು ಹಂತದ ಅಂತ್ಯದಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಪಬ್ಲಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘವು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ತಯಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ, ಸದಸ್ಯರಿಗೆ, ಕಲಾಕಾರರಿಗೆ, ಪರಿಶೀಲಕರಿಗೆ, ಸಂಯೋಜಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗದವರಿಗೆ, ಜಿಲ್ಲಾ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಮುದ್ರಕರಿಗೆ ತನ್ನ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಡಾ. ಜಿ. ಎಸ್. ಮುಡಂಬಡಿತ್ತಾಯ

ಮುಖ್ಯ ಸಂಯೋಜಕರು

ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಹಾಗೂ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ರಚನೆ
ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು

ನಾಗೇಂದ್ರ ಕುಮಾರ್

ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು
ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ,
ಬೆಂಗಳೂರು

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ನಿವೇದನೆ

ಎಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಹಂತ ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಹಾಗೂ ಉಚಿತ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಾಂವಿಧಾನಿಕ ಹಕ್ಕಿನ ಸೌಲಭ್ಯದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಒದಗಿ ಬರುವುದೂ ಈ ಮಹತ್ತರ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಮಕ್ಕಳು ಮನೆಯಂಗಳದಿಂದ ಹೊರಟು ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಅಡಿಯಿಡುತ್ತಾ ಹತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಒಳಹೊರಗುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ನೆಲೆಗಟ್ಟು 2005ರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತ ಹಾಗೂ ಸರಳವಾಗಿ ರಚಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಮಟ್ಟದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕೃಷಿ, ಸ್ವ ಉದ್ಯೋಗ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತು ಹಲವು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಇಂತಹ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಗಾಗಿಯೂ ತೆರಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನೀಡುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಇತಿಹಾಸ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಭೂಗೋಳ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಹಾಗೂ ವ್ಯವಹಾರ ಅಧ್ಯಯನದ ಬಗೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಸರಳ ನಿರೂಪಣೆ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಒಕ್ಕಣೆ, ವಿಶೇಷ ಮಾಹಿತಿಗಳ ಜೋಡಣೆ, ಅವಶ್ಯಕ ಭೂಪಟ, ಸೂಕ್ತ ಕೋಷ್ಟಕ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಪಠ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಹೊರತರಲು ಸಹಕರಿಸಿದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ರಚನಾ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ, ಪರಿಶೀಲನಾ ಸಮಿತಿ, ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿ, ಅನುವಾದಕರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸಲಹೆಗಾರರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಅದೇ ರೀತಿ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ರಚನೆಗೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿತ್ತ ಮುಖ್ಯಸಂಯೋಜಕರಾದ ಡಾ.ಜಿ.ಎಸ್. ಮುಡಂಬಡುತ್ತಾಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಡಾ. ಎಂ. ಶಶಿಧರ್

ಡಾ. ಪಿ. ಅನಂತಕೃಷ್ಣ ಭಟ್

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ರಚನಾ ಸಮಿತಿ.

ರಚನಾ ಸಮಿತಿ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಡಾ. ಎಂ. ಶಶಿಧರ್, ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಡಾ. ಪಿ. ಅನಂತಕೃಷ್ಣ ಭಟ್, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಕೆನರಾ ಕಾಲೇಜು, ಮಂಗಳೂರು.

ಸದಸ್ಯರು

ಶ್ರೀ ರಾಮಪ್ರಸಾದ್, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು, ಶ್ರೀ ಎ.ಆರ್.ಎಸ್. ಪ.ಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜು, ಹರಿಹರಪುರ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ
ಶ್ರೀ ಎನ್. ಸತ್ಯಪ್ರಕಾಶ್, ನಿ. ಮುಖ್ಯಶಿಕ್ಷಕರು, ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ರಾಜಾಜಿನಗರ, 1ನೇ ಬ್ಲಾಕ್ ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀಮತಿ ಸರಸ್ವತಿ ಹೆಗಡೆ, ಸಹಶಿಕ್ಷಕರು, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಪೀಣ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎಚ್. ಹನುಮಂತಯ್ಯ, ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಉದಯಪುರ, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾ|| ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ.

ಡಾ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ.ಎಸ್.ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಎ.ಜಿ.ಕೆ.ಲಾ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಸವದತ್ತಿ ತಾ|| ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ.

ಶ್ರೀ ಜಿ.ಎನ್. ಕೆಂಪಯ್ಯ, ಉಪನ್ಯಾಸಕರು, ಸರ್ಕಾರಿ ಪದವಿ ಪೂರ್ವಕಾಲೇಜು, ಮಸ್ಕಲ್ ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು.

ಶ್ರೀ ಎ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು, ವಾಣಿ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ, ಬಸವೇಶ್ವರನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಪ್ರೊ. ದೊರೈರಾಜ್ ಎಸ್.ಎನ್, ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು, ಶೇಷಾದ್ರಿಪುರಂ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಕಾಮರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ಪಿ. ಪ್ರಸಾದ್, ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಶ್ರೀ ಭೈರವೇಶ್ವರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ತುಮಕೂರು.

ಪರಿಶೀಲಕರು

ಡಾ. ವಿಜಯ್ ಪೂಣಚ್ಚ ತಂಬಂಡ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಬಳ್ಳಾರಿ.

ಡಾ. ಟಿ.ಡಿ. ದೇವೇಗೌಡ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಡೀನ್ (ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳು), ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು.

ಶ್ರೀ ಚ.ನ. ಶಂಕರ್‌ರಾವ್, ನಿವೃತ್ತ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು, ಕೆನರಾ ಪದವಿ ಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜು, ಮಂಗಳೂರು.

ಡಾ. ರಂಗನಾಥ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಮಹಾರಾಣಿ ಮಹಿಳಾ ಕಲಾ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು.

ಡಾ. ಎಸ್.ಆರ್. ಕೇಶವ, ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಡಾ. ನೂರ್ ಅಘ್ಲ್, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ, ತುಮಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ತುಮಕೂರು.
ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿ

ಡಾ. ಎಂ.ವಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು.

ಡಾ. ಆರ್.ಎಲ್.ಎಂ. ಪಾಟೀಲ್, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಡಾ. ಈಶ್ವರಪ್ಪ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಅನುವಾದಕರು

ಶ್ರೀ ಜಿ. ರವಿಂದ್ರಾ ರೆಡ್ಡಿ, ಸ.ಶಿ., ಸ. ತೆಲುಗು & ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾ. ಶಾಲೆ, ಓ.ಪಿ.ಹೆಚ್ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-01

ಮುಖ್ಯ ಸಂಯೋಜಕರು

ಡಾ. ಜಿ. ಎಸ್. ಮುಡಂಬಡಿತ್ತಾಯ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ರಚನೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.
ಮುಖ್ಯಸಲಹೆಗಾರರು

ಶ್ರೀ ನಾಗೇಂದ್ರ ಕುಮಾರ್, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ಪಾಂಡುರಂಗ, ಉಪನಿರ್ದೇಶಕರು (ಪ್ರಭಾರಿ), ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಂಯೋಜಕರು :

ಶ್ರೀ ಎ.ಟಿ. ರಂಗದಾಸಪ್ಪ, ಹಿರಿಯ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಕುರಿತು

ಒಂದರಿಂದ ಹತ್ತನೇ ತರಗತಿಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯವರೂ, ಅರ್ಥಸಚಿವರೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದರಾಮಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ 2014-15 ರ ಬಜೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. ತಜ್ಞರು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮೂಲ ಆಶಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು: “ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯ, ನೈತಿಕಮೌಲ್ಯಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿಕಸನ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಮನೋಭಾವ, ಜಾತ್ಯತೀತತೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬದ್ಧತೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾಗುವಂತೆ ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಪುನರ್ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು” - ಇದು ಬಜೆಟ್ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಆಶಯ.

ಆನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯು ಒಂದರಿಂದ ಹತ್ತನೇ ತರಗತಿಯವರೆಗಿನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗಾಗಿ 27 ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ದಿನಾಂಕ: 24.11.2014 ರಂದು ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಗಳು ವಿಷಯವಾರು ಮತ್ತು ತರಗತಿವಾರು ಮಾನದಂಡಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿತವಾದವು. ವಿವಿಧ ಪಠ್ಯವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಜ್ಞರು, ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಈ ಸಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಲಿಖಿತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ತಪ್ಪು ಒಪ್ಪುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ಹೊಣೆಹೊತ್ತ ಈ ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆ ‘ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ನಂತರ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ’ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು 24.11.2014ರ ಆದೇಶದಲ್ಲೇ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆನಂತರ 19.09.2015 ರಂದು ಹೊಸ ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿ ‘ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ರಚಿಸುವ’ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೊಂಡ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು 2016-17 ರ ಬದಲು 2017-18ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದೆಂದು ಇದೇ ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸಂಘಟನೆಗಳೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮಾಹಿತಿದೋಷ, ಆಶಯದೋಷಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರಿಗೆ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವುಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಸಮಿತಿಗಳಾಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಂವಾದಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಘಗಳ ಜೊತೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಪಕರು, ವಿಷಯ ಪರಿವೀಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ಡಯಟ್ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಅಭಿಮತಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತ, ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಜ್ಞರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಆನಂತರ ಸಭೆ ನಡೆಸಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಅರಿವಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಕಡೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಶಾಲಾ (NCERT) ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಜೊತೆ ರಾಜ್ಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತಜ್ಞರ ಮೂರು ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಗಳು ನೀಡಿದ ತೌಲನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಾಜ್ಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಿಗಿಂತ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಂತೆ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಜೊತೆ ನಮ್ಮ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟನೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ಸಮಿತಿಗಳು ಮಾಡಿರುವುದು ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯೇ ಹೊರತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಮಗ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟುಮಾಡಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗತ್ವ ಸಮಾನತೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಗ್ರತೆ, ಸಮಾನತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಚೌಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮೀರಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಬಯಸುತ್ತೇನೆ: ಜೊತೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂವಿಧಾನದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಿತಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ವಿಷಯವಾರು ಉನ್ನತ ಪರಿಶೀಲನ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡೆದು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಸಂಪೂರ್ಣ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ 27 ಸಮಿತಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮತ್ತು ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಪರಿಶೀಲನಾ ಸಮಿತಿಯ ಸಮಸ್ತರನ್ನು ಮತ್ತು ಪರಿಷ್ಕೃತ ಪಾಠಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ತಜ್ಞರನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸಮಿತಿಗಳ ಕೆಲಸ ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಲು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ದುಡಿದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನೆನೆಯುತ್ತೇವೆ. ಸಹಕರಿಸಿದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ವಂದನೆಗಳು. ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಸರ್ವ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ತಜ್ಞರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ನರಸಿಂಹಯ್ಯ
ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು
ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ (ರಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು-85

ಪ್ರೊ. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ
ಸರ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷರು
ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಸಮಿತಿ
ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ (ರಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು-85

ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಸಮಿತಿ

ಸರ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷರು

ಪ್ರೊ. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ, ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ರಾಜ್ಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಸಮಿತಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಡಾ. ಅಶ್ವತ್ಥ ನಾರಾಯಣ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಮೈಸೂರು.

ಸದಸ್ಯರು

ಡಾ. ಅಶ್ವತ್ಥ ನಾರಾಯಣ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಡಾ. ಜಿ. ಸೋಮಶೇಖರ್, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ವಿಜಯನಗರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬಳ್ಳಾರಿ.

ಡಾ. ಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಶಾಂತ್, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ.

ಪ್ರೊ. ಎಸ್.ಟಿ. ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

ಪ್ರೊ. ಪಿ ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

ಡಾ. ಬಿ. ಶೇಖರ್, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ತುಮಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ತುಮಕೂರು.

ಶ್ರೀ. ಎ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು, ವಾಣಿ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ, ಬಸವೇಶ್ವರನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ. ಈಶ್ವರಣ್ಣ. ಎಂ. ಅಂಬಿ, ಸಹ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ತಡಕೋಡು, ಧಾರವಾಡ ತಾ. ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆ.

ಶ್ರೀ. ಡಿ.ಎನ್. ವೆಂಕಟೇಶ್, ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಉರಮಾರಕಸಲಗೆರೆ, ಮಂಡ್ಯ ತಾ. ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆ.

ಉನ್ನತ ಪರಿಶೀಲನಾ ಸಮಿತಿ

ಶ್ರೀ. ಅಶೋಕ ಶೆಟ್ಟರ್, ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

ಡಾ. ಎಂ.ಎಸ್. ತಳವಾರ್, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಡಾ. ದಶರಥ್ ನಾಯಕ್, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಕಲಬುರಗಿ.

ಡಾ. ಹಸೀನ್ ತಾಜ್, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಅನುವಾದಕರು

ಶ್ರೀ ಜಿ. ರವಿಂದ್ರಾ ರೆಡ್ಡಿ, ಸ.ಶಿ., ಸ. ತೆಲುಗು & ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾ. ಶಾಲೆ, ಓ.ಪಿ.ಹೆಚ್ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-01

ಶ್ರೀಮತಿ ಆರ್.ಎಸ್. ಉಷಾರಾಣಿ ಮು.ಶಿ., ಸ. ತೆಲುಗು & ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾ. ಶಾಲೆ, ಓ.ಪಿ.ಹೆಚ್ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-01

ಶ್ರೀಮತಿ ವಿ. ಜ್ಯೋತಿಮಯಿ ಸ.ಶಿ., ಸ. ತೆಲುಗು ಪ್ರಾ. ಶಾಲೆ, ಯಲಹಂಕ ಬೆಂಗಳೂರು-64

ಶ್ರೀಮತಿ ಜಿ. ಸುಮಲತ ಆಮೋ ಬಡಾವಣೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-92

ಸಲಹೆಗಾರರು

ಶ್ರೀ. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀಮತಿ. ನಾಗಮಣಿ ಸಿ., ಉಪನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸಂಯೋಜಕರು

ಶ್ರೀ. ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಟಿ.ಜಿ, ಹಿರಿಯ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

విషయసూచిక

క్ర.సం	శీర్షిక	పుట సంఖ్య
	చరిత్ర	
1.	భారతదేశానికి యూరోపియన్ల ఆగమనం	1
2.	బ్రిటిష్ పరిపాలనా విస్తరణ	11
3.	బ్రిటిష్ పరిపాలన యొక్క పరిణామాలు	16
4.	కర్నాటకలో బ్రిటిష్ పాలనకు తిరుగుబాటు	29
5.	సాంఘిక మరియు మత సంస్కరణోద్యమాలు	42
6.	భారతదేశ ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం (1857)	54
	రాజనీతి శాస్త్రం	
1.	భారతదేశ సమస్యలు - వాటి మార్గోపాయాలు	58
2.	భారతదేశ విదేశాంగ విధానం	66
3.	విదేశాలతో భారతదేశ సంబంధాలు	71
	సమాజ శాస్త్రం	
1.	సామాజిక స్తర వ్యవస్థ	75
2.	శ్రమ	82
	భూగోళశాస్త్రం	
1.	భారత దేశం - ఉనికి మరియు వైశాల్యం	91
2.	భారతదేశ భౌగోళిక లక్షణాలు	95
3.	భారతదేశ శీతోష్ణస్థితి	104
4.	భారతదేశ మట్టి	108
5.	భారతదేశ అటవీ సంపద	113
6.	భారతదేశ జల వనరులు	119
7.	భారతదేశ భూవనరులు	128
	అర్థ శాస్త్రం	
1.	అభివృద్ధి	139
2.	గ్రామీణాభివృద్ధి	147
	వాణిజ్య అధ్యయనం	
1.	బ్యాంకు లావాదేవీలు	153
2.	పారిశ్రామిక రంగం	161

చరిత్ర

అధ్యాయం-1

భారతదేశానికి యూరోపియన్ల ఆగమనం

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- భారతదేశం యూరోపియన్లతో కల్గియున్న వ్యాపార సంబంధం.
- భారత దేశానికి వ్యాపారం కొరకు వచ్చిన యూరోపియన్లు.
- యూరోపియన్ల రాజకీయ ఉన్నతి నేపథ్యం, కర్నాటిక్ యుద్ధాలు.
- ప్లాసీయుద్ధం, బక్కాన్ యుద్ధం, ద్వి-ప్రభుత్వ పద్ధతి.
- ఆంగ్లేయుల ఆక్రమణ విధానం.

భారతదేశం మరియు యూరప్ మధ్య ప్రాచీన కాలం నుండి కూడా వాణిజ్య సంబంధాలు ఏర్పడివుండేవి. ప్రముఖంగా భారతదేశ సాంబార్ పదార్థాలైన మిర్చాలు, జిలకర, దాల్చిక్క, ఏలకులు, అల్లం మొదలగు ఉత్పత్తులకు యూరప్ లో అపారమైన అవసరాలు ఉండేవి. మధ్యయుగంలో కూడా యూరప్, భారత దేశం మరియు ఇతర ఆసియా దేశాల మధ్య వ్యాపారం కొనసాగింది. ఆసియా సరుకులను అరబ్ వర్తకులు తూర్పు రోమ్ (బైజాంటియం) సామ్రాజ్య రాజధానియైన కాన్స్టాంటి నోపల్ నగరానికి చేరవేసేవారు. అక్కడినుండి ఇటలీ (రోమ్ సామ్రాజ్యంలోని భాగం) వర్తకులు వాటిని కొని యూరప్ దేశాలలో అమ్మేవారు. ఇలా కాన్స్టాంటి నోపల్ అంతర్జాతీయ సరుకుల వినిమయ కేంద్రాల ద్వారా యూరప్ వ్యాపార ద్వారాలుగానే పరిగణించబడ్డాయి. ఆసియా దేశాల వ్యాపారం మీద అరబ్బులు ఏక చిత్రాధిపత్యం సాధించారు. యూరప్ దేశాల వ్యాపారం మీద ఇటలీ వర్తకులు ఏకచిత్రాధిపత్యం సాధించారు. ఆసిమా సరుకులు ఇటలీ వర్తకులకు మంచి లాభాలు తెచ్చి పెట్టేవి.

కాన్స్టాంటి నోపల్ నగర వశం: ఆసియా మరియు యూరప్ ల మధ్య వ్యాపార వ్యవహారాలు కాన్స్టాంటి నోపల్ నగరం ద్వారా జరిగేవి. 1453లో ఆటోమన్ టర్కులు (తురుష్కులు) కాన్స్టాంటి నోపల్ నగరాన్ని వశపరచుకున్నారు. దానివలన ఆనగరాన్ని కలిపే వ్యాపార మార్గాలన్నియు టర్కుల నియంత్రణలోనికి వెళ్ళాయి. క్రొత్తగా దొరికిన అవకాశంతో టర్కులు ఈ మార్గవ్యాపారం మీద తీవ్రమైన పన్నులు విధించారు. పరిణామంగా వర్తకులకు ఈ మార్గ వ్యాపారం లాభదాయకం గా పరిణమించలేదు అదే సమయంలో ఇటలీ వర్తకుల ఏకచిత్రాధిపత్యాన్ని తగ్గించడానికి స్పెయిన్, పోర్చుగల్ మొదలైన యూరప్ దేశాల వర్తకులు క్రొత్త సముద్ర మార్గాలు వెతకడానికి సాహస నావికులను ప్రోత్సహించడం ప్రారంభించారు. దీనికి పూరకంగా నూతన వైజ్ఞానిక ఆవిష్కరణలైన దిక్పాచి, ఆస్ట్రోలాబ్ (నక్షత్రోన్నతి మాపనం), ప్లేటుడుమందు మొదలగునవి సహాయంలోనికి వచ్చాయి.

భారతదేశానికి జలమార్గం: లిప్టన్ నుండి బయలుదేరిన ఫార్బుగల్ నావికుడు వాస్కోడగామా 1498లో భారతదేశ పశ్చిమ కోస్తా తీరంలోని కల్లికోట సమీపంలోని 'కాప్పడ్' అనుచోటికి వచ్చి చేరాడు. దానిద్వారా భారతదేశం మరియు యూరప్ మధ్య (క్రొత్త జలమార్గం కనుగొనడం లో సఫలమయ్యాడు. వాస్కోడగామా కనుగొన్న ఈ జలమార్గం సుమారు సంవత్సరాల కాలం భారతదేశం మరియు యూరప్ మధ్య వ్యాపార మార్గంగా మార్పుచెందింది. ఈ విధంగా భారతదేశం తో పునర్వ్యాపారం సంబంధాలు స్థాపించిన యూరోపియన్లలో ఫార్బుగీసువారు మొదటివారు.

మీకిది తెలిసుండనీ: 1869లో ఎర్రసముద్రం మరియు మెడిటరేనియన్ సముద్రాలను సంపర్కించునట్లు భూమి త్రవ్వి పడవుల సంచారానికి అనుకూలమగునట్లు ఒక భారీ కాలువను భూప్రదేశంలో నిర్మించబడింది. అదే ప్రసిద్ధ సూయజ్ కాలువ. సూయజ్ కాలువ నిర్మాణమయ్యే వరకు వాస్కోడగామా కనుగొన్న జలమార్గమే భారతదేశం మరియు యూరప్ మధ్య వ్యాపార మార్గంగా ఉండేది. ఎందుకనగా వాస్కోడగామా మార్గంగా వెళ్ళు నౌకలు ఆఫ్రికాలోని దక్షిణతూది కేప్ ఆఫ్ గుడ్ హోప్ ను ఉపయోగించి వెళ్ళాల్సి ఉండేది. ఈ మార్గాన్ని కేప్ మార్గం అని పిలుస్తారు. ముంబాయి నుండి లండన్ కు కేప్ మార్గంగా 10800 నాటికల్ మైళ్ళు (1నాటికల్ మైల్ = 1.85 కి.మీ.) దూరమైతే, సూయజ్ మార్గంగా 6200 నాటికల్ మైళ్ళు ఉండేది. అనగా, దానివలన సుమారు అర్థమంత (సగం) ప్రయాణ దూరం తక్కువ అయింది.

యూరప్ వ్యాపార కంపెనీలు

ఫార్బుగీసువారి విజయవంతమైన ప్రయత్నాలవలన ప్రేరేపితులైన యూరప్ కు చెందిన డచ్చివారు, ఆంగ్లేయులు మరియు ఫ్రెంచివారు తమ వ్యాపార కంపెనీలతోపాటు భారత దేశానికి వచ్చారు. ఈ అభివృద్ధి వలనపాలిత దేశాలుగా పరివర్తన చెందిన దేశాలేగాక, వాటిని సృష్టించిన దేశాల తమవారి చరిత్రను నిర్ణాయకంగా మార్చేసింది.

ఫార్బుగీసువారు: జలమార్గాల ద్వారా వ్యాపారం కొరకు భారతదేశానికి వచ్చిన మొట్టమొదటి యూరోపియన్లే ఫార్బుగీసువారు. భారతదేశాన్ని వదిలి వెళ్ళిన చిట్టచివరి యూరోపియన్లు కూడా ఫార్బుగీసువారే. వాస్కోడగామా తరువాత ఫార్బుగీసుల మొట్టమొదటి వైస్రాయ్ గా ఫ్రాన్సిస్కో డి ఆల్మెడ భారతదేశానికి వచ్చాడు. భూ విస్తారానికి బదులు సముద్రంమీద ఏకచక్రాధిపత్యం కొరకు నౌకాశక్తిని బలపరచిన 'నీలినీటి విధానం' (Blue Water Policy) అమల్లోకి తెచ్చాడు. ఆల్మెడ తరువాత వచ్చిన ఆల్ఫోన్స్ ఆల్బుకర్క్ భారతదేశంలో ఫార్బుగీసు సామ్రాజ్య నిజమైన స్థాపకుడుగా ప్రసిద్ధికెక్కాడు. అతడు సామాన్య శకం (సా.శ.) 1510లో బీజాపూర్ సుల్తాన్ నుండి గోవాను గెలుచుకుని ఫార్బుగీసువారి కేంద్రంగా చేసుకున్నాడు. అది తరువాత ఒక శతాబ్దకాలం భారతదేశ వ్యాపారం మీద ప్రశ్నాతీత ఆధిపత్యం కల్గిన ఫార్బుగీసువారు డచ్చివారి మరియు ఆంగ్లేయుల ఆగమనం తరువాత రాజకీయంగా కళంకితుడయ్యాడు.

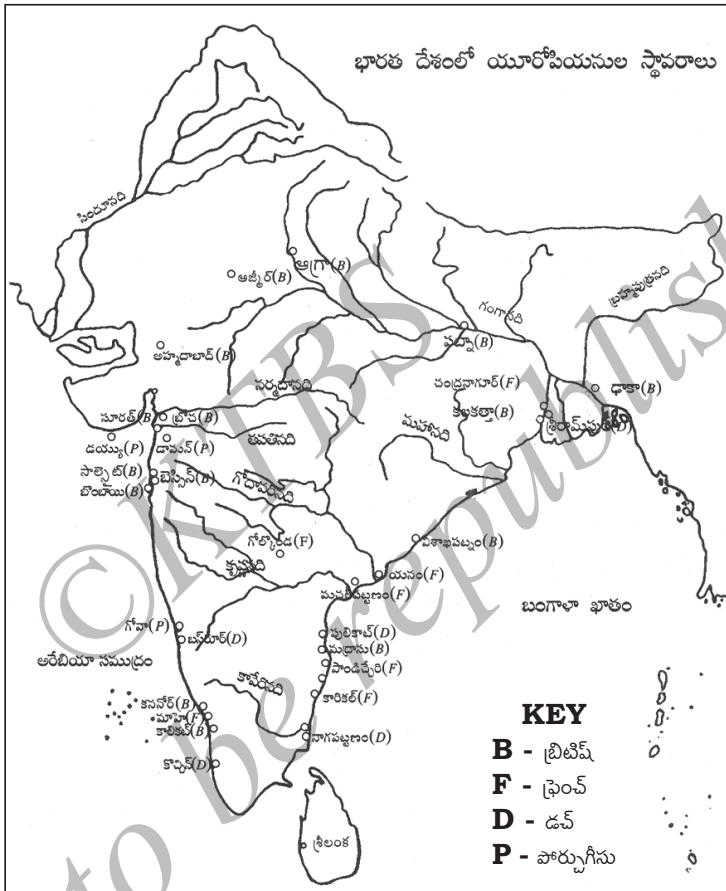
డచ్చివారు: డచ్చివారు హాలెండ్ లేదా నెదర్లాండు దేశంవారు. వారు తూర్పు దేశాలలో వ్యాపారం జరుపు ఉద్దేశంతో సా.శ. 1602లో యునైటెడ్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీని స్థాపించి, భారతదేశం మరియు జావ, సుమాత్రా, ఇండోనేషియా మొదలైన సాంబారు ద్వీపాలకు ప్రవేశించారు. భారతదేశం లో సూరత్, బ్రోచ్, క్యాంబె, కొచ్చిన్, నాగపట్టణం, మచలీపట్టణం, చిన్నూర్ మొదలైన చోట్ల తమ కేంద్రాలను (కోఠి) స్థాపించుకున్నారు. వాటి ద్వారా పోర్చుగీసుల ఆధిపత్యాన్ని దెబ్బతీశారు. ఆ తరువాత భారతదేశానికి వచ్చిన ఆంగ్లేయులు మరియు ఫ్రెంచివారి పైపోటీని ఎదుర్కోలేక సాంబారు ద్వీపాలకు పరిమితమయ్యారు.

మీకిది తెలిసుండనీ: కోఠిలు (కేంద్రాలు) వ్యాపార వస్తువులు గిడింగులు లేదా అంగళ్ళు అయ్యాయి. కోఠి చుట్టు ప్రక్కల రక్షణకొరకు ఎత్తైన గోడలు కట్టుకున్నారు.

ఆంగ్లేయులు: ఇంగ్లాండు దేశ ఎలిజ బెత్ రాణి సా.శ. 1600 డిశంబర్ 31న ఇంగ్లీష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి తూర్పు దేశాలతో వ్యాపారం జరపడానికి 15 సంవత్సరాల అనుమతి నిచ్చింది. ఈ కంపెనీ 1613లో ఔపచారికంగా వ్యాపారం ప్రారంభించింది. కంపెనీకి మొగల్ సామ్రాట్ అయిన జహాంగీర్ సూరత్లో మొదటి కర్మాగారం లేదా గిడ్డంగులు (Factory or Ware Houses) తెరవడానికి ఫర్మాన్ (అనుమతి పత్రం) ఇచ్చారు. 1617లో ఇంగ్లాండు. రాజు ఒకటవ జేమ్స్ రామభారిగా జహాంగీర్ ఆస్థానానికి సర్. థామస్ రో వచ్చాడు. అతడు జహాంగీర్ నుండి సామ్రాజ్యం లోని కొన్నిచోట్ల కర్మాగారాలు స్థాపించడానికి అనుమతి పొందాడు. ఆవిధంగా ఆంగ్లేయులు ఆగ్రా, అహ్మదాబాద్ మరియు బ్రోచ్ లో కర్మాగారాలు నిర్మించారు. ఆంగ్లేయులు 1639లో చంద్రగిరి రాజునుండి మద్రాసులో భూమి పొంది సెయింట్ జార్జ్ ఫోర్ట్ అను బలమైన కోట కట్టారు. తరువాత ఇంగ్లాండు రాజకుమారుడు రెండవ చార్లెస్ బాబేను 1668లో కంపెనీకి ఏడాడికి 10 పేండ్ల అద్దెకు వహించుకున్నాడు. 1690 దశకంలో బెంగాల్ గవర్నర్ నుండి హూగ్లి నది ఒడ్డు మీద సుతనుతి, కాలికట్ మరియు గోవిందపురం అను మూడు గ్రామాలను కొని ఫోర్ట్ విలియం అనుకోట నిర్మించాడు. దాని చుట్టూ కోల్కత్తా నగరం వృద్ధిచెందింది. 17వ శతాబ్దం చివరినాటికి ఆంగ్లేయులు మద్రాస్, బాంబే మరియు కోల్కత్తాలను తమ ప్రెసిడెన్సీలుగా చేసుకున్నారు 18వ శతాబ్దం ఉత్తరార్ధంలో ఆంగ్లేయులు కోల్కత్తాను తమ రాజధానిగా చేసుకున్నారు. తమ ఆధీనంలోని ప్రదేశాలలో తమదే అయిన నాగరికత మరియు నేర చట్టాలను అమల్లోకి తెచ్చారు.

ఫ్రెంచివారు: ఫ్రెంచ్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ 1664లో ప్రభుత్వ పెట్టుబడి కంపెనీగా ప్రారంభమయింది. అది 1668లో తన ప్రప్రథమ కోఠి (కేంద్రాలు)లను సూరత్లో ప్రారంభించింది. తరువాత మచలీపట్టణం, చంద్రనగర్, మాహె, కారైకల్లు, ఖాసిం బజార్, బాలసూర్లను తమ కేంద్రాలుగా చేసుకున్నారు. ఫ్రెంచివారు 1674లో వాలికొండ పురంలోని స్థానిక ముస్లిం అధికారినుండి ఒక గ్రామాన్ని పొందారు. క్రమేణ దీనినే పెద్ద వ్యాపార కేంద్రంగా మార్చుచేసి, తమ రాజధానిగా చేసుకున్నారు. అదే పురుచ్చేరి లేదా పాండిచ్చేరి. అది ఫ్రెంచివారు భారతదేశం వదిలి వెళ్ళేవరకు.

రాజధానిగా ఉండేది. 1746లో పాండిచ్చేరి గవర్నర్‌గా వచ్చిన డూప్లే అను మహత్వాంక్ష అధికారి దక్షిణ భారతదేశంలో ఫ్రెంచివారి ఆధిపత్యం స్థాపించాలని కంకణం కట్టుకున్నాడు. అది ఆంగ్లేయులతో కర్నాటిక్ యుద్ధాలకు కారణమయింది.

ఆంగ్లేయులు మరియు ఫ్రెంచివారి మధ్య పైపోటీ

పోర్చుగీసువారు మరియు డచ్చివారు 18వ శతాబ్దం మధ్యంతరం వాటికి ఆంగ్లేయులు మరియు ఫ్రెంచివారి పైపోటీ ఎదుర్కొన్నారు. భారతదేశ రాజకీయ రంగంనుండి వెనక్కు తగ్గారు. అంతిమంగా రణరంగంలో మిగిలిన ఆంగ్లేయులు మరియు ఫ్రెంచివారు దక్షిణ భారతదేశంలో తమ రాజకీయ ప్రభావాన్ని రక్షించుకోవడానికి శక్తి ప్రదర్శనకు ముందుకొచ్చారు. అదే సందర్భంలో హైదరాబాద్ సంస్థానం మరియు కర్నాటిక్ (తమిళనాడులోని తూర్పుభాగం) ప్రాంతంలోని రాజకీయ అస్థిరత యొక్క లాభం పొందడానికి ఫ్రెంచివారు మరియు ఆంగ్లేయులు ప్రయత్నించారు. దాని పరిణామం గానే మూడు కర్నాటిక్ యుద్ధాలు జరిగాయి.

మీకిది తెలిసుండనీ: 1724లో హైదరాబాద్ సంస్థానాన్ని 'అసఫ్ జా' స్థాపించాడు. అతని ఆధీనంలో కర్నాటిక్ ప్రాంతాన్ని పాలిస్తున్న 'దోస్ట్ ఆలి' అనునతడు 'అసఫ్ జా'కు నమ్మకస్తుడుగా ఉండలేదు. 1740లో మరాఠులు కర్నాటిక్ను లూటి చేసి దోస్ట్ ఆలిని చంపి, అతని అల్లుడు చందాసాహెబ్ సతారాలో కారాగారంలో ఉంచాడు. అప్పుడు అసఫ్ జా తన నమ్మకమైన వ్యక్తి అయిన అన్వరుద్దీన్ను కర్నాటిక్ నవాబుగా నియమించాడు.

మొదటి కర్నాటిక్ యుద్ధం (1746-48): డూప్లెకోరిక మేరకు లాబోర్డినా అను ఫ్రెంచ్ సైన్యాధిపతి మారిషస్నుండి వచ్చి ఆంగ్లేయులనుండి మద్రాసును వశపరచుకున్నాడు. నిస్సహాయులైన ఆంగ్లేయులు కర్నాటిక్ నవాబైన అన్వరుద్దీన్ను మొరపెట్టుకున్నారు. మద్రాసు నుండి డూప్లెకు చెప్పకుండా ఆంగ్లేయుల నుండి డబ్బుపొంది మద్రాసును వదిలిపెట్టి మారిషస్కు వెళ్ళిపోయాడు. దానివలన కోపగించుకున్న డూప్లె మద్రాసును తిరిగి పొందడానికి విఫలయత్నం చేశాడు. అంతిమంగా ఆ యుద్ధం. 'ఏక్స్-లా-షాపెల్' ఒప్పందంతో ముగిసింది.

మీకిది తెలిసుండనీ: హైదరాబాద్ సంస్థానపు నిజామ్ అయిన అసఫ్ జా 1748లో మరణించాడు. సింహాసనం కొరకు అతని కుమారుడైన నాసీర్జంగ్ మరియు అతని కుమార్తె కొడుకైన ముజాఫర్ జంగ్ మధ్య కలహం ప్రారంభమైంది. అక్కడ కర్నాటిక్లో (మరాఠుల కారాగారం నుండి విడుదలయిన) చందాసాహెబ్ మరియు అన్వరుద్దీన్ మధ్య సింహాసనం కొరకు కొట్లాట ప్రారంభమయింది. అప్పుడు ఫ్రెంచివారు హైదరాబాద్లో ముజాఫర్ జంగ్కు, కర్నాటిక్లో చందాసాహెబ్కు మద్దతునిచ్చారు. దానికి ప్రతిఫలంగా ఆంగ్లేముల నాసీర్ జంగ్ మరియు అన్వరుద్దీన్కు మద్దతుగా నిలిచారు.

1749లో చందాసాహెబ్, ముజాఫర్ జంగ్ మరియు ఫ్రెంచివారి దళాలు ఒకటై అన్వరుద్దీన్ను ఆంబూర్ యుద్ధంలో చంపారు. దాని పరిణామంగా చందా సాహెబ్ కర్నాటిక్ నవాబు అయ్యాడు అన్వరుద్దీన్ కుమారుడైన. 'మహ్మద్ ఆలి' ఆంగ్లేయుల సహాయంతో తిరుచిరాపల్లిలో స్థిరపడ్డాడు. అటు హైదరాబాద్లో ముజాఫర్ జంగ్ చందాసాహెబ్ మరియు ఫ్రెంచివారి సహాయంతో నాసీర్ జంగ్ను చంపి, నిజామ్ అయినప్పటికీ, కొద్ది రోజులలోనే హత్యకు గురైనాడు. అతనిస్థానంలో ఫ్రెంచివారు అసఫ్ జా మరొక కుమారుడైన సలాబత్ జంగ్ను నిజామ్ను చేశారు.

రెండవ కర్నాటిక్ యుద్ధం (1749-1754): మార్పుచెందిన సన్నివేశాలలో ఫ్రెంచివారు అసఫ్ జా యొక్క మరొక కుమారుడైన సలాబత్ జంగ్ను హైదరాబాద్ నిజామ్ను చేశారు. అతని రక్షణకొరకు ఆస్థానంలో ఫ్రెంచివారు తమసైన్య సహిత 'బుస్సీ' అను అధికారిని పెట్టారు మరొకవైపు ఫ్రెంచివారి మద్దతుతో చందాసాహెబ్ కర్నాటిక్ నవాబు అయ్యాడు. అయితే, ఇంగ్లీష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని అధికారి రాబర్ట్ క్లైవ్ కర్నాటిక్ రాజధాని ఆర్కాట్ ను ఆక్రమించి, ఫ్రెంచివారు మరియు చందాసాహెబ్ను ఓడించాడు. అంతిమంగా ఆ యుద్ధంలో చందాసాహెబ్ను బంధించి హత్యచేశారు. అతని స్థానంలో ఆంగ్లేములు అన్వరుద్దీన్ కుమారుడైన మహ్మద్ ఆలీని నవాబుగా నియమించారు.

చివరకు రెండవ కర్నాటిక్ యుద్ధం 'పాండిచ్చేరి' ఒప్పందంతో ముగిసింది. ఫ్రెంచివారు డూప్లెను వెనక్కిపెట్టారు. ఈ యుద్ధం ఫ్రెంచివారికి వెనుకంజను, ఆంగ్లేయులకు ప్రతిష్ఠను తెచ్చిపెట్టింది.

మూడవ కర్నాటిక్ యుద్ధం (1756-1763): ఫ్రెంచివారి 'కౌంట్ డి ల్యాలి' క్రీశ 1760లో వాండివాష్ కోటను ముట్టడించడానికి ప్రయత్నించాడు. ఈ నిర్ణయకుడు వాండివాష్ యుద్ధంలో బ్రిటిష్ సేనాధికారి సర్. ఐర్క్వూట్ ఫ్రెంచి వారిని ఓడించడమేగాక, బుస్సిని చెరసాలలో బంధించాడు. ల్యాలి తప్పించుకొని పాండిచ్చేరిలో తలదాచుకున్నాడు. అంతిమంగా ఐర్క్వూట్ పాండిచ్చేరిని కూడా ముట్టడించినప్పుడు ల్యాలి 1761లో తనంతట తానుగా శరణాగతుడయ్యాడు.

కర్నాటిక్ యుద్ధాల పరిణామంగా ఫ్రెంచివారు భారతదేశంలో తమ్ము స్థావరాలన్నింటిని పోగొట్టుకున్నారు. అదేవిధంగా 1763లో జరిగిన 'ప్యారిస్ ఒప్పందం' ప్రకారం ఫ్రెంచివారికి పాండిచ్చేరిని తిరిగి అప్పగించారు. ఈ అభివృద్ధులతోపాటు దక్షిణ భారతదేశంలో ఫ్రెంచి మూల గుంపులయ్యారు. ఈ విధంగా ఆంగ్లేయులు యూరప్ లోని తమ పోటీదారులందరిని ఓడించి దక్షిణ భారత దేశాన్ని గెలిచే ప్రక్రియలో నిమగ్నలయ్యారు.

మీకిది తెలిసుండనీ:

రాబర్ట్ క్లైవ్: బ్రిటిష్ భారతదేశ సృష్టికి కారణమైన ప్రథమ అధికారి రాబర్ట్ క్లైవ్. ఇతడు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీలో ఉన్నతాధికారిగా సేవలో చేరాడు. కర్నాటిక్ యుద్ధంలో అందులోను ఆర్కాట్ ముట్టడిలో చాలా ముఖ్యకారకుడయ్యాడు, దక్షిణంలో ఆంగ్లేయుల ఉనికిని రూపించడంలో సఫలమైన వీరు బెంగాల్ విజయానికి, కూడా కారకుడైనాడు. 1757లో ప్లాసి యుద్ధంలో బెంగాల్ సవాబ్ పైన పట్టు సాధించాడు. దీనివలన క్లైవ్ అపారమైన సంపద సంపాదించడమేగాక బ్రిటిష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి కూడా లాభాలు తెచ్చి పెట్టాడు, అపారమైన సంపదతో ఇంగ్లాండుకు తిరిగి వెళ్ళిన క్లైవ్ పార్లమెంటు సభ్యుడుగా కూడా నియమించబడ్డాడు. రాబర్ట్ క్లైవ్ ఇంగ్లాండుకు తిరిగి వెళ్ళాక ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ నష్టాలు అనుభవించింది. అతనిపైన ఆరోపణలు ఉన్నా కూడా తప్పనిసరి పరిస్థితిలో ప్రభుత్వం మళ్ళీ క్లైవ్ ను బ్రిటీషులను రక్షించడానికి భారతదేశానికి సేనాపతిగా పంపించింది. బక్కాన్ యుద్ధంలో తిరిగి విజయం సాధించి, బ్రిటీషులను కీర్తిని తెచ్చి పెట్టిన క్లైవ్ బెంగాల్, బీహార్, ఒరిస్సాలలో దివాని హక్కును పొందాడు. దీనివలన తిరిగి సంపదను తనకు మరియు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి సంపాదించి పెట్టి, 1767లో ఇంగ్లాండుకు తిరిగి వెళ్ళాడు.

డూప్లె: డూప్లె భారత దేశంలోని ఆధిత్యాలపైన గవర్నర్ జనరల్ 1942లో నియమించబడ్డాడు. భారత దేశంపైన ఆధిపత్య స్థాపన కలను కన్న డూప్లె ఇక్కడ దేశీయ రాజులతో ఒప్పందాలు చేసుకున్నాడు, డూప్లె నిర్మించిన దేశీయ సైన్యంలోనే హైదర్ ఆలి కూడా తర్ఫీదు పొందాడు. డూప్లె ఆంగ్లేయుల అధిపత్య స్థాపనకు సవాలుగా మారాడు. కర్నాటిక్ మరియు దఖ్ఖన్ పైన ఆధిపత్య స్థాపనకొరకు ఆంగ్లేయులు, ఫ్రెంచివారి మధ్య ఘర్షణలు ఏర్పడ్డాయి. డూప్లె 1746లో మద్రాస్ యుద్ధంలో చాలా ముఖ్యపాత్ర వహించి విజయం సాధించాడు. ఫ్రెంచివారు మరియు ఆంగ్లేయుల మధ్య ఘర్షణ 1754 వరకు జరిగింది. తదనంతరం ఫ్రెంచ్ ప్రభుత్వమే శాంతిని ఇష్టపడి డూప్లెను వాపసు పిలుచుకొంది.

భారతదేశంలో ఆంగ్లేయుల పరిపాలన

దక్షిణ భారతదేశంలో రాజకీయ నియంత్రణ సాధించిన ఆంగ్లేయుల 18వ శతాబ్దం ద్వితీయార్థం లో సంపద్యరిత బెంగాల్ ప్రాంతంమీద సంపూర్ణ నియంత్రణ సాధించడానికి ముందుకొచ్చారు. వ్యవసాయం, వాణిజ్యం మరియు పారిశ్రామిక రంగంలో బెంగాల్ ప్రాంతం సమృద్ధమైన అభివృద్ధి కల్గియుండేది. ఇంగ్లీష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఈ ప్రాంతంనుండి అపారమైన లాభాలు పొందుచుం డేది. 1717లో మొగల్ చక్రవర్తి ఫారూక్ శియార్ బెంగాల్లో స్వతంత్ర వ్యాపారం జరపడానికి కం పెనీకి ఇచ్చిన “దస్తక్” లే వారి లాభాలకు కారణం అయితే, కంపెనీకి పరిమితమైన ఈ దస్తక్లను కం పెని అధికారులు తమ ప్రైవేట్ వ్యాపార-వ్యవహారాల కొరకు దురుపయోగం చేయడం ప్రారంభించారు. దానివలన బెంగాల్ ప్రభుత్వానికి అపారమైన నష్టం ఏర్పడింది. అందువలన ముర్షీద్ ఖులిఖాన్ నుం డి అలివర్ది ఖాన్ వరకు నవాబులందరూ దస్తక్ల దురుపయోగాన్ని వ్యతిరేకించారు. ఆపిమ్మట ఇదే విషయం నవాబు మరియు కంపెనీ మధ్య సంఘర్షణకు దారితీసింది. దాని పరిణామమే భారతదేశ చరిత్రకు నూతన మలుపు నిచ్చిన చాలా మహత్వ పూర్వమైన రెండు యుద్ధాలు జరిగాయి. అవి: ప్లాసి మరియు బక్కార్ యుద్ధాలు.

మీకిది తెలిసుండనీ: దస్తక్: ఎటువంటి పన్నులు లేకుండా సరుకులు దిగమతి మరియు ఎగుమతి చేయడానికి మరియు సరుకుల రవాణా చేయడానికి కావలసిన అనుమతి పత్రం.

ప్లాసి యుద్ధం (1757): బెంగాల్ నవాబైన అలివర్దిఖాన్ 1756లో మరణించాడు. తరువాత అతని మనుమడు సిరాజ్ ఉద్-దౌల (సిరాజుద్దీన్ దౌల) అధికారంలోనికి వచ్చాడు. యువ నావాబ్ అయిన సిరాజ్-ఉద్-దౌలకు మరియు ఆంగ్లేయులకు 1757లో చరిత్రలో ప్రసిద్ధ ప్లాసి యుద్ధం జరిగింది.

కారణాలు:

- 1. దస్తక్ల దురుపయోగం:** కంపెనీ వ్యాపారం కొరకుఇచ్చిన ‘దస్తక్’లను బ్రిటిష్ అధికారులు దురుపయోగం చేయడం ద్వారా రాజ్య ఖజనాకు నష్టం వాటిల్లతోందని సిరాజ్ గ్రహించాడు.
- 2. అనుమతులు లేకుండా కోట మరమ్మతులు:** ఆంగ్లేయులు ఫ్రెంచివారి భయంతో కోల్కత్తాలోని కోటను బలంచేసి ఫిరంగులను పెట్టారు. అనుమతి పొందకుండానే కోటను, ఫిరంగులను మరమ్మతులు చేయించినందున తీసేయమని సిరాజ్ సూచించినప్పటికీ వారు పాటించలేదు. దాని వలన సిరాజ్ కోపగించుకున్నాడు.
- 3. నల్లగది దురంతం:** అప్పుడు సిరాజ్ ఫాక్ట్ విలియం కోటను సులభంగా గెలిచి, కొం తమందిని చెరసాలలో బంధించాడు. సిరాజ్ ఆక్రమణలో బంధనానికి లోనైన 146 మందిని చిన్న గదిలో బంధించాడు. వారిలో 123మంది అసువులు బాసారు దానిని

నల్లగది దురంతంగా పిలువబడింది. ఈ వార్త విని రాబర్ట్ క్లైవ్ ఉక్రోశంతో బలమైన సైన్యంతో బెంగాల్ కు వచ్చాడు.

ముందుగా నవాబ్ శత్రువులైన మాణిక్ చంద్, ఓమిచాందా, జగత్ సాత్ (బెంగాల్ వ్యవహారస్తుడు) మొదలైన సంపన్నులను తనవైపు త్రిప్పుకున్నాడు. తరువాత సిరాజ్ సేనాపతి అయిన మీర్ జాఫర్ ను నవాబును చేస్తామని ఆశ కల్పించి యుద్ధంలో తటస్థంగా ఉండటానికి ఒప్పించారు. దానితో ధైర్యం తెచ్చుకున్న రాబర్ట్ క్లైవ్ 1757 జూన్ 23న సిరాజ్-ఉద్-దౌలా మీద యుద్ధం ప్రకటించాడు. ప్లాసి అనుచోట్ల జరిగిన యుద్ధంలో క్లైవ్ అనుకున్నట్లుగానే అన్నీ జరిగాయి. యుద్ధ భూమి నుండి తప్పించుకున్న సిరాజ్ ఉద్-దౌలాను బంధించి చంపడమైనది.

యుద్ధ పరిణామాలు:

1. ఈ యుద్ధం భారతీయులలో ఉన్న అనైక్యత, అసంఘటన మరియు ఆ కాలపు వ్యాపార వర్గాలలోని లోభితనాన్ని ప్రదర్శించాయి.
2. మీర్ జాఫర్ బెంగాల్ నవాబు అయ్యాడు.
3. కంపెని బెంగాల్ ప్రాంతంలో వ్యాపారం జరపడానికి అనిర్భంద హక్కు పొందింది.
4. సిరాజ్ కోల్కత్తా మీద ఆక్రమణకు ప్రతిఫలంగా మీర్ జాఫర్ ను కంపెనికి పదిహేడు కోట్ల డబ్బెలక్షల రూపాయలు ఇచ్చాడు.

మొత్తానికి, మీర్ జాఫర్ కంపెని మరియు ఉద్యోగుల చేతిలో కీలుబొమ్మ అయి నిరంతర శోషణకు గురైనాడు. దాని వలన నవాబ్ ఖజానా ఖాళి అయిందేతప్ప, ధన పిశాచులైన కంపెని అధికారులు దన దాహం మాత్రం తీరలేదు. అప్పుడు మీర్ జాఫర్ ను అసమర్థునిగా భావించి, అతనిని నవాబ్ స్థానం నుండి పదవీచ్యుతిని చేసి, అతని అల్లుడైన 'మీర్ ఖాసిమ్' ను బెంగాల్ నవాబుగా నియమించారు.

బక్కార్ యుద్ధం (1764): మీర్ ఖాసిం ఒక సమర్థుడైన పరి పాలకుడు. అతడు కూడా ప్రారంభంలో కంపెనికి ఆస్తుడుగా ఉండేవాడు. రెండు లక్షల పాండెలతోపాటు కొన్ని ప్రదేశాలను కంపెనికి వదిలిపెట్టాడు. అయితే, చాలాత్వరగా జాగ్రత్త పడిన మీర్ ఖాసిం తనను స్వతంత్ర రాజుగా ప్రకటించుకున్నాడు (భావించాడు). దస్తక్ల దుర్ఘనియోగాలను పరిశీలించి బెంగాల్ లోని వ్యాపారాలన్నింటిని సులక రహితంగా ప్రకటించాడు. దానివలన భారతీయులు సుంకం లేకుండా వ్యాపారాలు చేయడం ద్వారా ఆంగ్లేయులతో నేరుగా పోటీదారులయ్యారు. పరిణామంగా ఆంగ్లేయుల వ్యాపారాలకు భారీదెబ్బ పడింది. ఆంగ్లేయులకు నవాబును వ్యతిరేకించడానికి ఇంతేచాలు. వారు మీర్ ఖాసిమ్ ను దింపి, తిరిగి మీర్ జాఫర్ ను నవాబును చేశారు. ఆంగ్లేయుల కుట్రలన్నింటిని తెలుసుకున్న మీర్ ఖాసిం ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా నిర్వహణాత్మక పోరాటానికి ముందుకు వచ్చాడు. భారతీయ వ్యాపారులు మరియు చేతివృత్తులవారు అతనికి మద్దతుగా నిలిచారు. ఈ దిశలో కొనసాగిన మీర్ ఖాసిం మొగల్ దొర 'రెండవ షా ఆలం. మరియు ఔద్ నవాబు 'శుజా ఉద్-దౌలా' తో ఒప్పందం

చేసుకున్నాడు. పరిణామంగా 'మీర్ ఖాసిం' నేతృత్వంలోని మూడు సంయుక్త సేనలు 'హిక్మత్ మన్రో' నేతృత్వంలోని ఆంగ్లసైన్యాన్ని 1764లో 'బక్కార్' అనుచోట ముఖాముఖీతలపడ్డాయి. చివరిగా యుద్ధంలో మీర్ ఖాసిం ఓడిపోయి పారిపోగా షాఆలం శరణాగతుడయ్యాడు. బ్రిటిష్ శక్తికి అడ్డుకట్టవేయాలనుకున్న కూటమి ప్రయత్నం సంపూర్ణంగా విఫలమయింది.

యుద్ధ పరిణామాలు:

1. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి రెండవ షా ఆలం 'దివాన్ (దివాని)' హక్కునిచ్చాడు.
2. షా ఆలం ఏడాదికి 26 లక్షల రూపాయలు పొంది బెంగాల్ మీద తన హక్కులన్నింటిని వదిలి పెట్టవలసి వచ్చింది.
3. ఔద్ నవాచైన శుజా-ఉద్-దౌలా కంపెనీకి యుద్ధనష్టానికి ప్రతిఫలంగా 50 లక్షల రూపాయలు ఇవ్వవలసివచ్చింది.
4. మీర్ జాఫర్ మరణించినందు వలన అతని కుమారునికి విశ్రాంత వేతనం ఇచ్చి, బెంగాల్ సంపూర్ణ పాలనను కంపెనీ నిర్వహించింది.

అంతిమంగా బక్కార్ యుద్ధం ఆంగ్లేయులు బెంగాల్, బీహార్ మరియు ఒరిస్సాల నిజమైన పెట్టుబడిదారులని, దృవీకరించింది. ఔద్ కూడా వారి ఆధీనంలో ఉండిపోయింది. 1765లో రాబర్ట్ క్లైవ్ బెంగాల్లో 'ద్విప్రభుత్వం' పద్ధతిని అమల్లోకి తెచ్చాడు. ఆ విధంగా ఆంగ్లేయులు పొందిన దివాని హక్కు ఫలంగా భూశిస్తు వసూలు చేస్తుండిరి. నవాబు పరిపాలన, న్యాయం మొదలగు పరిపాలనాత్మక కార్యాలు నిర్వహించేవాడు. ఈ విధంగా ఆంగ్లేయులు తమ వాణిజ్య హితాసక్తిని కాపాడుకోవడం కోసం భారతదేశంలో రాజకీయ ఏకచక్రాధి పత్యాన్ని సాధించారు. ఆ విధంగా భారతదేశం మీద క్రమేణా తమ ఆధిపత్యం స్థాపించారు.

మీకిది తెలిసుండనీ:

దివాని హక్కు: భూశిస్తు వసూలు చేయు హక్కు

మికివి తెలిసుండనీ:

- 1600 - ఇంగ్లాండులో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ స్థాపించబడింది.
- 1602 - నెదర్లాండులో యునైటెడ్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ స్థాపించబడింది.
- 1619 - మొగల్ చక్రవర్తి జహంగీర్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి పశ్చిమ తీర ప్రాంతం సూరత్ మరియు పశ్చిమ తీర ప్రాంతం హూగ్లీలో వ్యాపారం చేసుకోవడానికి అనుమతించాడు.
- 1639 - ఆంగ్లేయులు తమ మొదటి సరుకు కోఠి (కేంద్రం)ని మద్రాసులో స్థాపించారు.
- 1634 - ఫ్రెంచ్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఫ్రాన్స్లో స్థాపించబడింది.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థానాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. 1453లో ఆటోమన్ టర్కులు _____ నగరాన్ని వశపరచుకున్నారు.
2. భారత దేశం మరియు యూరప్ మధ్య నూతన జలమార్గాన్ని _____ కనుగొన్నాడు.
3. భారతదేశంలోని ఫ్రెంచివారి రాజధాని _____.
4. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి బెంగాల్‌లో 'దివాని' హక్కును _____ ఇచ్చారు.
5. రాబర్ట్ క్లైవ్ 1757లో సిరాజ్-ఉద్-దౌలా మీద _____ యుద్ధం ప్రకటించాడు.
6. బెంగాల్‌లో 'ద్వి-ప్రభుత్వ పద్ధతి'ని అమల్లోకి తెచ్చినవారు _____.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. మధ్యయుగంలో భారతదేశం మరియు యూరప్‌ల మధ్య వ్యాపారం ఎలా జరిగింది?
2. భారతదేశానికి నూతన జలమార్గం కనుగొనడానికి కారణమైన అంశాలను చర్చించండి.
3. భారతదేశానికి వ్యాపారం కొరకు వచ్చిన యూరోపీయన్లను పట్టి చేయండి.
4. రెండవ కర్నాటిక్ యుద్ధాన్ని వివరించండి.
5. ప్లాసి యుద్ధానికి కారణాలు మరియు పరిణామాలను తెల్పండి.
6. బక్సర్ యుద్ధ పరిణామాలేవి?

III. కార్యాచరణం.

1. ఆంగ్లేయులు నిర్మాణం చేసిన సంస్థాన (ప్రెసి డెన్సి) నగరాల గురించి వివరాలు సేకరించండి.

బుకబుక

అధ్యాయం-2

బ్రిటిష్ పరిపాలన విస్తరణ

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ఆంగ్లో-మరాఠా యుద్ధాలు.
- సైన్య సహకార పద్ధతి.
- బ్రిటిష్ అధికార క్రోడీకరణం.
- ఆంగ్లో - సిఖ్ యుద్ధాలు.
- దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు పద్ధతి.

ఆంగ్లేయులు కర్నాటిక్ యుద్ధాల ద్వారా భారతదేశంలో మూరవ్ దేశాలు కూడా తమ ప్రత్యర్థులుగా నిలబడకుండా చేశారు. ఫ్లాసి మరియు బక్కార్ యుద్ధాల ద్వారా బెంగాల్ ప్రాంతం మీద సంపూర్ణ రాజకీయ నియంత్రణ సాధించారు. 1765 నాటికి చాలామటుకు తూర్పు భాగం లోని భారత దేశం మీద పట్టు సాధించారు. అయితే, భారతదేశ పశ్చిమ భాగంలో మైసూరు మరియు మరాఠా రాజ్యాలు ప్రబలులు అయినందున, వారి కార్యకలాపాలు బొంబాయికి పరిమితమయి వుండేవి. మిగతా దఖ్ఖన్ ప్రదేశంలో నిజామ్ సంస్థానం మీద తమ్ము ప్రభావాన్ని రక్షించుకున్నారు.

ఆంగ్లేయుల తరువాత విస్తరణ పద్ధతికి అడ్డంకులైనవారు మరాఠా పేష్వాలు మరియు మైసూరు సంస్థానంలో అధికారానికి వచ్చిన హైదరాళి మరియు అతని కుమారుడు టిప్పసుల్తాన్. వారి తరువాత వాయువ్య భారతదేశంలో సిఖ్ఖులు ప్రబల శత్రువులయ్యారు.

ఆంగ్లేయులు భారతదేశంలో తమ సామ్రాజ్యం విస్తరించు కోవడానికి 18వ శతాబ్దం మధ్యభాగం నుండి 19వ శతాబ్ద మధ్యంతరం వరకు ఒకదానిపై మరొకటి అనేకయుద్ధాలు చేపట్టారు. అదేవిధం గా 'సైన్య సహాయ పద్ధతి' మరియు 'దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు లాంటి పద్ధతులు అలవరచుకోవడం ద్వారా ఉపాయంతో భారతీయ రాజ్యాలను కబళించారు. ఆ కాలంలో ఆంగ్లేయులు భారతదేశ దక్షిణ, పశ్చిమ మరియు వాయువ్య భాగాలలో జరిగిన యుద్ధాలలో మూడు ఆంగ్లో మరాఠా యుద్ధాలు. నాలుగు ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధాలు మరియు ఆంగ్లో-సిఖ్ యుద్ధాలు ఉన్నాయి. మైసూరు యుద్ధాలను నాల్గవ పాఠంలో చర్చించబడటం వలన ఇక్కడ ఆంగ్లేయులు జరిపిన మరాఠా మరియు సిఖ్ యుద్ధాలను గురించి తెలుసుకుందాం.

ఆంగ్లో-మరాఠా యుద్ధాలు

మొదటి ఆంగ్లో - మరాఠా యుద్ధం (1775-1782): బక్కార్ యుద్ధంలో పరాజయం చెంది ఆంగ్లేయుల ఆశ్రయంలో ఉన్న మొగల్ చక్రవర్తి రెండవ షా ఆలంను మరాఠులు పిలుచుకొని వచ్చి మళ్ళీ డిల్లీ సింహాసనంలో కూర్చోబెట్టారు. చక్రవర్తి గతంలో ఆంగ్లేయులకు ఇచ్చిన కోర మరియు అలహాబాద్‌లను మరాఠులకు ఇచ్చాడు. దానివలన మరాఠులు మరియు ఆంగ్లేయుల మధ్య వైరత్వం పెరిగింది. మరాఠుల బలాద్యుడు పేష్వా మాధవరావ్ అదే సమయంలో మరణించాడు. మరాఠులకు

తీరని నష్టమయింది. పేష్వా స్థానంలో అతని తమ్ముడు నారాయణరావ్ వచ్చినప్పటికీ అతన్ని అతని చిన్నాన్న రఘుబ (రఘునాథరావ్) చంపాడు. దానివలన పేష్వా స్థానం కొరకు కలహాలు ఏర్పడ్డాయి. నానా ఛడ్గవీస్ నేతృత్వంలో పేష్వా స్థానాకాంక్షియైన రఘుబకు బదులు నారాయణరావ్ కుమారుడు మాధవరావ్ కు పట్టం కట్టారు. మరాఠా వంశాలవారినుండి నిరీక్షించిన మద్దతు లభించని రఘునాథరావ్ ఆంగ్లేయుల మద్దతల కోరినాడు ఆంగ్లేయులు ఆ సందర్భాన్ని తమ లాభానికి ఉపయోగించుకోవాలని ఆలోచించారు. ఆంగ్లేయులు మరియు మరాఠుల కూటముల మధ్య 1775-1782 వరకు జరిగిన సుధీర్ఘయుద్ధంలో మరాఠులు ప్రారంభంలో విజయం సాధించినప్పటికీ, అంతిమంగా అహ్మదాబాద్ ను పోగొట్టుకున్నారు. మరాఠా కూటమి యుద్ధం కొనసాగించలేక ఆంగ్లేయులతో సాల్ బాయ్ ఒప్పందం చేసుకొంది. రెండవ మాధవరావ్ ను పేష్వాగా నియమించారు.

లార్డ్ వెల్లెస్లీ (1798-1805) మరియు సైన్య సహకార వద్దతి: లార్డ్ వెల్లెస్లీ గవర్నర్ జనరల్ గా వచ్చిన తరువాత భారతదేశంలో ఆంగ్లేయుల సామ్రాజ్య విస్తరణ పెద్ద ప్రమాణంలో జరిగింది. అతని ఆగమనం నాటికి బలమైన మరాఠా మరియు మైసూరు రాజ్యాలు బలహీనపడి విస్తరణ వద్దతికి అనుకూలకరంగా ఉండేవి. ఈ లక్ష్యాన్ని సాధించడానికి అతడు మూడు వద్దతులు అనుసరించాడు. అవి: సైన్య సహాయ వద్దతి, క్రొత్త రాజ్యాల మీద యుద్ధాలు మరియు ఇదివరకే కంపెనీ ఆధీనానికి లోబడిన రాజ్యాలను నేరుగా నియంత్రణలోనికి లోబరచడం.

సైన్య సహకార వద్దతి: భారతీయ రాజ్యాలను నియంత్రణకు లోబరుచుకొనడానికి సైన్య సహాయ వద్దతి అను నీతిని వెల్లెస్లీ 1798లో అమల్లోకి తెచ్చాడు. సైన్య సహాయ వద్దతి బ్రిటిష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ మరియు భారతీయ రాజ్యాల మధ్య ఒక సైనిక ఒప్పందం జరిగింది.

సైన్య సహకార వద్దతి యొక్క నిబంధనలు:

1. భారతీయ రాజులు బ్రిటిష్ సైనిక దళాలను తన రాజ్యంలో పెట్టుకోవాలి.
2. సేనల వేతనాలు మరియు నిర్వహణా ఖర్చులు సంబంధించిన రాజ్యమే భరించాలి. లేదా నిర్దిష్ట శిస్తు ప్రదేశాన్ని వదిలి పెట్టాలి (అప్పగించాలి).
3. రాజు ఆస్థానంలో బ్రిటిష్ రెసిడెంట్ కు అవకాశం కల్పించాలి.
4. ఆంగ్లేయుల అనుమతి లేనిదే ఆస్థానంలో ఏ యూరోపీయన్లను నియమించుకోకూడదు.
5. భారతదేశ ఏ రాజ్యాలతో కూడా యుద్ధం లేదా సంధి చేసుకోవాలంటే గవర్నర్ జనరల్ సమ్మతించాలి.
6. దానికి ప్రతిఫలంగా కంపెనీ ఆ రాజ్యానికి ఆంతరిక మరియు బాహ్య రక్షణను ఒదిగిస్తుంది.

ఈ వద్దతి వలన బ్రిటిష్ సైనిక నిర్వహణ సులభమైంది. భారతీయ రాజ్యాలను నియంత్రణలో ఉంచుకోవడానికి సాధ్యమయింది. భారతీయ రాజ్యాలను ఆర్థికంగా తీవ్ర శోషణకు గురిచేశారు. ఈ ఒప్పందానికి సంతకం చేసిన మొదటి రాజ్యం హైదరాబాద్ సంస్థానం. తరువాత మైసూరు, ఔద్, తంజావూరు, మరాఠా పేష్వా, ఆర్కాట్, పూనా, బీరార్, గ్వాలియర్ మొదలైన రాజ్యాలు ఈ ఒప్పందాలకు లోబైనాయి.

రెండవ ఆంగ్లో-మరాఠా యుద్ధం (1803-1805): మరాఠా రాజవంశాల నాయకుల మధ్య సంఘర్షణలే ఈ యుద్ధానికి కారణమయింది. హోళ్కర్ రాజ వంశస్తుడైన యశ్వం తర్వా ఒక వైపు ఉండగా సింధియా రాజవంశస్తుడైన దౌలత్ రావ్ మరియు పేష్వా రెండవ బాజీరావ్ మరొకవైపు ఉన్నారు. 1802లో హోళ్కర్ సైన్యం సింధియా మరియు పేష్వాల సైన్యాన్ని ఓడించింది. పేష్వా ఆంగ్లేయుల సహాయం ఆశించాడు. లార్డ్ వెల్లెస్లీకి మరాఠుల ఆంతరిక విషయాలలో ప్రవేశించడానికి అవకాశం లభించింది. పేష్వా బెస్సెన్ ఒప్పందానికి సంతకం చేయడం ద్వారా సైన్య సహాయ పద్ధతికి ఒప్పుకోన్నాడు. పేష్వా సైన్యసహాయ పద్ధతికి ఒప్పుకోవడాన్ని వ్యతిరేకించి హోళ్కర్, భోంస్లే, సింధియా మొదలైన రాజకుటుంబాలు ఒకటయ్యాయి 1803-1805 వరకు మరాఠా రాజ వంశాల సైన్యాన్ని వెల్లెస్లీ చాలాయుద్ధాలలో ఓడించాడు. అయితే, అతన యుద్ధ ప్రేమ నీతివలన కంపెనీకి ఋణ భారం పెరిగింది. దానివలన తీవ్ర వ్యతిరేకతకు లోనైన వెల్లెస్లీ తన పదనికి రాజీనామా చేసి, స్వదేశానికి వెళ్ళిపోయాడు. దానివలన ఆ ప్రదేశంలో తాత్కాలిక శాంతి వెలిసింది.

మూడవ ఆంగ్లో-మరాఠా యుద్ధం (1817-1818): మరాఠా రాజవంశస్తులు తమ గొప్పతనం మరియు స్వాతంత్ర్యాన్ని రక్షించుకోవడానికి ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేశాయి. పేష్వా కూడా ఆంగ్లేయుల నియంత్రణనుండి విముక్తి చెందడానికి ప్రణాళిక వేస్తుండేవాడు. 1817లో పేష్వా పూనాలో బ్రిటిష్ రెసిడెన్సి మీద దాడి జరిపి కాలేజీవాడు. నాగపూర్ అప్పా సాహెబ్ మరియు మల్లారావ్ హోళ్కర్ కూడా ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు చేసి ఓడిపోయారు. అంతిమంగా పేష్వా రెండవ బాజీరావ్ ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా 1818లో కోరేగావ్ మరియు అష్టి యుద్ధాలలో ఓడిపోయి శరణాగతుడయ్యాడు ఆంగ్లేయులు పేష్వా పదవిని రద్దు చేసి, బాజీరావ్ కు విశ్రాంత వేతనం ఇచ్చారు. ప్రతిఫలంగా ప్రతాపసింహున్ని చిన్న రాజ్యం సతారాలో ప్రతిష్ఠాపించి, మరాఠుల సాంప్రదాయక ప్రముఖున్ని చేయడం ద్వారా మరాఠుల వ్యతిరేకతను నిగ్రహించారు.

బ్రిటిష్ అధికార క్రోధీకరణ (1818-1857): ఆంగ్లేయులు 1818నుండి 1857వరకు అఖండ భారతదేశాన్ని గెలిచే కార్యం పూర్తిచేశారు. ఆ కాలంలో పంజాబ్, సింధ్, ఔధ్ మొదలగు ప్రముఖ రాజ్యాలేగాక అనేక చిన్న చిన్న రాజ్యాలను కూడా ఆక్రమించారు.

ఆంగ్లో - సిఖ్ యుద్ధాలు: 1839లో రణజిత్ సింగ్ మరణించిన తరువాత పంజాబ్ లో రాజకీయ సంక్షోభం తలెత్తింది. 1809 నాటి నిరంతర మైత్రీ ఒప్పందాన్ని ఉల్లంఘించి ఆంగ్లేయులు పంజాబ్ ను ఆక్రమించడానికి కుయుక్తి రూపించారు. 1845 డిశంబర్ లో ఆంగ్లేయులకు పంజాబ్ సైన్యానికి యుద్ధం ప్రారంభమయింది. విదేశీయులనుండి ఉండదగు ప్రమాదాలను తెలుసుకున్న హిందూ, ముస్లిం మరియు సిఖ్కులందరూ ఒకటై శౌర్యాన్ని ప్రదర్శించారు. అయితే, కొంతమంది దేశద్రోహనాయకులనుండి ఓటమి అంగీకరించాల్సి వచ్చింది. అవమానకర లాహోర్ ఒప్పందానికి 1846లో సంతకం వేయాల్సివచ్చింది. అప్పటినుండి బ్రిటిష్ రెసిడెంట్ పంజాబ్ కు నిజమైన పాలనాకారుడయ్యాడు. ఈ విధంగా పంజాబ్ బ్రిటిష్ ఆశ్రిత రాజ్యమయింది.

1848లో పంజాబ్ మీద ప్రత్యక్షంగా బ్రిటిష్ పాలనను పంజాబీలు ప్రతిఘటించారు. ఈ ప్రతిఘటనలకు 'చట్టార్ సింగ్ అట్టారివాల' మరియు 'మూలరాజ్' నేతృత్వం వహించారు. వారు క్రమంగా లాహోర్ మరియు ముల్తాన్లలో వహించారు. మళ్ళీ పంజాబీలకు పరాభవం జరిగింది. అంతిమంగా లార్డ్ డల్ హౌసి పంజాబ్ను బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంలో విలీనం చేసుకున్నాడు.

డల్ హౌసి మరియు దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు చట్టం: 1848లో భారతదేశానికి గవర్నర్ జనరల్ గా వచ్చిన డల్ హౌసి భారతదేశ మొత్తం దేశీయ సంస్థానాలను బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంలో విలీనం చేయు అంతిమ క్రియను జరిపాడు; డల్ హౌసి తన విస్తరణా పద్ధతిని 'దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు' అను సాధనం ద్వారా సాధించాడు. ఈ చట్టం ప్రకారం ఎవరైనా ఒక భారతీయ రాజు పిల్లలు లేకుండా మృతి చెందితే, వారు దత్తు తీసుకున్న పుత్రునికి ఉత్తరాధికార హక్కు ఉండేదికాదు. అలాంటి రాజ్యాలను బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంలో విలీనం చేయబడేవి. ఈ చట్టానికి లోబడిన రాజ్యాలలో సతార, జైపూర్, సంబల్ పూర్, ఉదయపూర్, ఝాన్సి, నాగపూర్ మొదలగునవి ప్రముఖమైనవి.

డల్ హౌసి అదుపులేని రాజ్యాక్రమణల ప్రవర్తన భారతీయ రాజులు మాత్రమే కాదు వారిగురించి సహానుభూతిగల ప్రజావర్గం కూడా ప్రతిఘటనకు నిలబడింది. లోతైన ఆక్రోశం మరియు రాజ్యాభిమాన మంట బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా తిరగబడునట్లు చేసింది. దాని పరిణామంగా 1857 లో సిపాయిల తిరుగుబాటుకు దారికల్పించింది.

మీకిది తెలసుండనీ:

రణజిత్ సింగ్: 1780లో రణజిత్ సింగ్ 12 మిస్ట్ (కూటమి)లలో ఒకటైన సుఖేర్చకియా మిస్ట్ నాయకుడు మహాసింగ్ కుమారుడు పదవ ఏటనే తండ్రిని పోగొట్టుకున్నాడు. అతడు చిన్న ప్రదేశ్ కూటమికి నాయకుడయ్యాడు. కాబూల్ జమాన్ షా భారతదేశం మీద దండయాత్ర చేసినప్పుడు రణజిత్ అతనికి చేసిన సేవకుమెచ్చి 'రాజా' అను పదవితోపాటు లాహోర్ కు గవర్నర్ గా నియమించాడు. అప్పుడు అతనికి 19 సంవత్సరాలు. తరువాత ఆశ్చర్యకర రీతిలో ప్రబలుడుగా ఎదిగాడు. సిఖ్ల మీద సంపూర్ణ పరమాధికారం పొందడమే అతని పరమ ధ్యేయం. సట్లెజ్ నది పశ్చిమ భాగాల సిఖ్ ప్రముఖులందరినీ తన నియంత్రణలోనికి తీసుకుని, పంజాబ్ లో తనదే అయిన స్వంత రాజ్యం స్థాపించాడు. 1809లో అమృతసర్ లో ఆంగ్లేయులతో 'నిరంతర మైత్రి' ఒప్పందానికి సంతకం చేశాడు. యూరోపియన్ నమూనాలాగా సైన్యాన్ని ఐక్యపరచి తర్ఫీదునిచ్చాడు. అతని సైన్యం కేవలం సిఖ్లకు మాత్రమే పరిమితం కాకుండా గూర్ఖాలు, బిహారీలు, పరాణులు, ముస్లింలతోకూడి యుండేది. లాహోర్ లో ఫిరంగులు తయారు చేయడానికి అవసరాలు తీర్చేడి కర్మాగారం స్థాపించాడు అప్పటికాలంలోవున్న భారతీయ రాజుల సైన్యంలోనే రణజిత్ సింగ్ సైన్యం అత్యుత్తమంగా ఉండేది. లౌకిక భావం కలవాడు, ఉదార హృదయుడైన రణజిత్ సింగ్ సిఖ్ గురువులనేకాక, హిందూ మరియు ముసల్మాన్ గురువులను కూడా పోషించాడు. అన్ని మతాలవారు అతని పరిపాలన ఉన్నతస్థానంలో ఉండన్నారు. ఆంగ్లేయులను ఎదుర్కోకుండానే సిఖ్ రాజ్యాన్ని రక్షించడంలో సఫలుడయ్యాడు అదేవిధంగా ఆంగ్లేయుల వాయువ్య భాగంనుండి జరుపబడు సంభావ్య దాడులను అరికట్టడానికి రణజిత్ సింగ్ ఒక రక్షణా రాజ్యం (బఫర్ స్టేట్) అవసరం ఉండేది. మొత్తానికి స్వతంత్ర రాజ్యమొకటి నిర్మించి చివరివరకు స్వతంత్రంగానే పరిపాలించి 1839లో రణజిత్ సింగ్ స్వర్ణస్తుడయ్యాడు.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. మొదటి ఆంగ్ల మరాఠా యుద్ధ అంత్యంలో మరాఠులు మరియు ఆంగ్లేయుల మధ్య _____ ఒప్పందం జరిగింది.
2. సైన్య సహకార పద్ధతిని అమల్లోకి తెచ్చినవారు _____.
3. దత్తు పిల్లలకు హక్కు లేదు అను పద్ధతిని _____ లో అమల్లోకి లేవడమైంది.
4. దత్తు పిల్లలకు హక్కు లేదు అను పద్ధతిని అమల్లోకి తెచ్చినవారు _____.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. మొదటి ఆంగ్ల-మరాఠా యుద్ధానికి కారణాలు వివరించండి.
2. సైన్య సహకార పద్ధతి యొక్క నిబంధనలేవి? వివరించండి.
3. మూడవ ఆంగ్ల మరాఠా యుద్ధాన్ని వివరించండి.
4. ఆంగ్లేయుల అధికార విస్తరణకు దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు అను పద్ధతి ఎలా సహాయపడింది?
5. దత్తు పిల్లలకు హక్కు లేదు పద్ధతికి లోనైన రాష్ట్రాలేవి?

III. కార్యాచరణం.

1. ఆంగ్లేయులు సామ్రాజ్యాన్ని విస్తరించడంలో అనుసరించిన తంత్రాల (Strategy) గురించి విశ్లేషించి, వ్యాసం రాయండి.

బుర్రబుర్ర

అధ్యాయం-3

బ్రిటిష్ పరిపాలన యొక్క పరిణామాలు

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- పరిపాలన మరియు న్యాయాంగ వ్యవస్థ-పౌర సేవలు, న్యాయాంగ వ్యవస్థ, పోలీస్ వ్యవస్థ, సైన్య వ్యవస్థ.
- భూశిస్తు విధానాలు. శాశ్వత జమీందారి పద్ధతి, మహల్వారి పద్ధతి, రైతువారి పద్ధతి.
- ఆధునిక విద్య
- బ్రిటిష్ పాలనా చట్టాలు-రెగ్యులేటింగ్ చట్టం, పిల్స్ ఇండియా చట్టం, ఛార్టర్ చట్టాలు.

బ్రిటిష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని ప్రారంభంలో కేవలం వ్యాపార కంపెనీగా వాణిజ్య హితాసక్తులను మాత్రమే సమకూర్చుకొను పని చేసింది. వందలాది రాజ వంశాలతో పంచుకోబడిన భారతదేశ పరిస్థితిని అవలోకించిన ఆంగ్లేయులు ఆ పరిస్థితిని తమ రాజకీయ ఎదుగుదలకు వినియోగించుకున్నారు. పరస్పరం కొట్లాడుతున్న రాజుల మధ్య కొట్టి పాలించు విధానాన్ని ఉపయోగించుకొని వాళ్ళందరినీ క్రమేణా తమ ఆధీనంలోనికి తెచ్చుకున్నారు. ఆధీనంలోనికి తీసుకునే ప్రక్రియలో 'సంధానం' మరియు 'యుద్ధాల' మార్గాలను సమర్థవంతంగా ఉపయోగించుకున్నారు.

వివిధ రకాల ఉపాయాలను ఉపయోగించి భారతదేశాన్ని రాజకీయంగా తమ ఆధీనంలోనికి తీసుకున్న తరువాత. దానిని శాశ్వతంగా తమలో ఎలా రక్షించుకోవాలో ఆలోచించసాగారు భారత్ ఒక దేశంగా సామూహిక కల్పనలో లేని ఆ సందర్భంలో అది వివిధ రాజ్యాల పాలనలో ప్రవహించి పంచబడ్డాయి. అనేక రాజ్యాలను వివిధ కారణాల వలన ఒకటిచేసి, ఆంగ్లేయులు ఏకరూప రాజకీయ వ్యవస్థకులోబరచారు. విద్య, న్యాయాంగ వ్యవస్థ, భూశిస్తు, వ్యాపారం, వ్యవసాయం మొదలగు రంగాలలో నూతన పరిపాలనాత్మక వ్యవస్థను జారీచేయడం ద్వారా. వారు నిర్మించిన రాజ్య వ్యవస్థను ఏకరూపంలో ఇవ్వడంలో సఫలులయ్యారు ఈరకమైన పరిపాలనను రూపించేటప్పుడు తమ ఆర్థిక హితాసక్తిని సంరక్షించుకోవడాన్ని మరచిపోలేదు. ఈ దిశలో కంపెని పరిపాలనా రంగంలో వివిధ ప్రయోగాలను అమలుచేసింది.

పరిపాలన మరియు న్యాయాంగ వ్యవస్థ:

పౌర సేవలు: లార్డ్ కార్న్ వాలీస్ పౌర సేవా వ్యవస్థను అమల్లోకి తెచ్చాడు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని వ్యాపారం చేయడానికి ఉద్యోగులను నియమించుకొను పద్ధతిని మొదటి నుండి కూడా పాటిస్తూ వచ్చింది. అక్కడ పనిచేస్తున్న ఉద్యోగులకు మంచి వేతనం ఇచ్చేవారుకాదు. కంపెని ఈ ఉద్యోగులకు సైవేట్గా వ్యాపారం చేసుకోవడానికి అనుమతి నిచ్చింది. ఈ అవకాశాన్ని వినియోగించుకొని ఉద్యోగులు అనైతికి మార్గాలలో డబ్బులు సంపాదిస్తూ కడు అవినీతి పరులయ్యారు. దానిని

అరికట్టడానికి 1773లో ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వం రెగ్యులేటింగ్ చట్టాన్ని భారతదేశంలో అమలు చేసింది. చట్టం పేరే సూచించునట్లు దాని ఉద్దేశ్యాలు నియంత్రణలోవుంచాయి.

1800లో పౌర సేవలకు చేరాలనుకునేవారికి విద్యనివ్వడానికి కోల్కత్తాలో ఫాస్ట్ విలియం కళాశాలను స్థాపించాడు. అయితే, బ్రిటిష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని డైరెక్టర్ దీనికి మద్దతునివ్వలేదు. దాని పరిణామంగా, 1853 వరకు పౌర సేవల నియామకాలన్నింటిని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని డైరెక్టర్ చేశాడు. 1853 తరువాత పేరసేవలు చేయు నియామకాలన్నింటిని పోటీ పరీక్షల ద్వారా జరగాలని తీర్మానం జరిగింది. దానివలన భారతీయులకు ఎక్కువ ప్రయోజనం కాలేదు. దానికితోడు ఆంగ్లేయులు భారతీయుల సామర్థ్యాన్ని అనుమానంగా చూశారు. కార్న్ వాలీస్ “హిందూ స్థానం లోగల ప్రతి మూల నివాసి కూడా నిశ్శ్రేష్ఠుడిగా ప్రతిపాదించాడు. దీనివలన కిందిస్తాయి. ఉద్యోగాలు మాత్రమే భారతీయులకు ఇచ్చారు.

న్యాయాంగ వ్యవస్థ: మొగలులనుండి ఆంగ్లేయులకు దశదశలుగా అధికార హస్తాంతర సంక్రమణ కాలం క్రొత్త న్యాయాంగ వ్యవస్థ భారతదేశంలో వేర్లు ఊడటం ప్రారంభించింది. బక్కార్ యుద్ధం తరువాత మొగల్ చక్రవర్తి షా ఆలం దివాని హక్కు అను శిస్తు వసూలు చేయు హక్కును ఆంగ్లేయులకిచ్చాడు. బెంగాల్ ప్రాంతంలో ద్వి పరిపాలన అమల్లోకి వచ్చింది. దానిని ద్విప్రభుత్వం (Double Government) అని కూడా పిలుస్తారు. దాని ప్రకారం శిస్తు వసూలు, పౌర మరియు నేరం న్యాయ నిర్వహణా వ్యవస్థను భారతీయ అధికారులకు ఇవ్వబడింది. వసూలైన శిస్తు నిర్వహణా పాలనను ఆంగ్లేయులు తమ వద్దనే ఉంచుకున్నారు. క్రమేణ ఆంగ్లేయులు ఎక్కువ కేంద్రీకృత (న్యాయ వ్యవస్థను) అమల్లోకి తేవాలని నిర్ణయించారు.

1772లో గవర్నర్గా అధికారం వహించుకున్న వారన్ హేస్టింగ్ జారీకి తెచ్చిన నూతన ప్రణాళిక ప్రకారం ప్రతిజిల్లా రెండు రకాల న్యాయాలయాల కల్గియుండవలసి వచ్చింది. అవి: ‘దివాని అదాలత్’ అను పౌర న్యాయాలయాలు మరియు ఫాజ్దారి అదాలత్ అను నేర న్యాయాలయాలు. ఇక్కడ పౌర తీర్పు సందర్భంలో హిందువులకు హిందూ శస్త్ర గ్రంథాల ప్రకారం మరియు ముస్లిం లకు షరియత్ చట్టాల ప్రకారం తీర్పులియ్యబడేవి. నేర ప్రకరణలకు వచ్చినప్పుడు అందరికీ ముస్లిం చట్టాల ప్రకారం విచారణ జరుపబడేది. క్రమేణ బ్రిటిష్ చట్టాలను అమలు చేయడం నేర సంబంధ చట్టాలలో మార్పులు తేవడమైంది. పౌర న్యాయాలయాలు యూరప్ జిల్లా కలెక్టర్ల అధ్యతన పనిచేసేవి. నేర న్యాయాలయాలు ‘కాజి’ల ఆధీనంలో ఉన్నప్పటికీ యూరోపియన్ పర్యవేక్షణలోనే పనిచేయాల్సివుండేది.

పోలీస్ వ్యవస్థ: ఆంతరిక శాంతి సువ్యవస్థను కాపాడుబాధ్యతను ఎత్తుకొన్న వర్గమే పోలీసులు. లార్డ్ కార్న్ వాలీస్ ప్రథమ వ్యవస్థాపకుడైన పోలీస్ విభాగాన్ని జారీ చేశారు. అతడు “సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ పోలీస్” అను క్రొత్త పదవిని, సృష్టించాడు. 1793లో ప్రతిజిల్లా స్టేషన్లుగా విభజించి, ప్రతి స్టేషన్ను ‘కొత్వాల్’ల ఆధీనంలో, గ్రామాలు, ‘చౌకిదారుల’ ఆధీనంలో ఉండునట్లు చేశాడు. కొత్వాల్లు గ్రామ స్థాయిలో దొంగతనాలు, నేరాలు, దోపిడీలు నియంత్రించు బాధ్యత కల్గియుండిరి.

1770 దశకంలో భీకర కరువు భీతివలన చట్ట సువ్యవస్థ యొక్క సమస్యలు విషమించసాగాయి. దాని పరిణామంగా మొత్తం పోలీస్ వ్యవస్థను బ్రిటిష్ అధికారులు ఆధీనంలోనికి లోబరచబడింది. 1781లో బ్రిటిష్ మెజిస్ట్రేట్లను నియమించు పద్ధతి జారీ అయింది. పోలీస్ అధికారులు మెజిస్ట్రేట్ల ఆధీనానికి లోబడ్డారు. పోలీస్ వ్యవస్థ నిరంతర మార్పులకు లోబడింది. 1861లో పోలీస్ చట్టాన్ని జారీ చేయబడింది. ఈ చట్టమే న్యాయం మరియు సువ్యవస్థ పాలనకు ముఖ్యంగా వున్నాడి. అయితే, అధికారుల నియామకంలో భారతీయులకు అవకాశం లేదు. 1902 పోలీస్ కమిషన్ చట్టం విద్యార్హత పొందిన ఆధికారి పదవికి నియమించు అవకాశం కల్పించింది. ఇంత జరిగినప్పటికీ భారతీయుల గురించి ఉన్న తారతమ్యాలు తక్కువ కాలేదు.

సైన్య వ్యవస్థ: బ్రిటిషుల కాలపు పరిపాలనా వ్యవస్థలో సైన్యం ఆధారస్థంభంగా ఉండేది. భారతీయులనే సైన్యంలో చేర్చుకుని వారి సహాయంతోనే ఆంగ్లేయులు భారతదేశాన్ని తమ ఆధీనం లోనికి తీసుకున్నారు. సైన్య శక్తిని ఉపయోగించుకుని భారతదేశం లోపలి తమ వ్యతిరేక శక్తులు మరియు విదేశ శక్తుల నుండి తమ సామ్రాజ్యాన్ని రక్షించుకున్నారు. ఆంగ్లేయులే అధికారులుగా ఉండేవారు. భారతీయులకు లభిస్తున్న అత్యున్నత పదవి అనగా సుబేదార్ స్థానం. చాలామంది భారతీయ సైనికులు కూలి సైనికులయ్యారు. 1857 ఘటన తరువాత పీల్ అనునతని నేతృత్వంలో ఒక సమితిని నిర్మించి శిఫారసులను బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం పొందింది. ఈ శిఫారసుల ఆధారంగా సైనిక వ్యవస్థ పునర్విన్యాసం చేయబడింది.

భూశిస్తు పద్ధతులు

ఆంగ్లేయుల బెంగాల్ ప్రాంతాన్ని తమ కేంద్రంగా పెట్టుకున్నారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి ఏడాదికి నాలుగు లక్షల పౌండ్లను చెల్లించాల్సి వచ్చేది. ఈ నేపథ్యంలో కంపెనీ ఆర్థిక హిఠాసక్తులను సుస్థిర పరచవలసి వచ్చింది దానికి పూరకంగా శిస్తు (పన్ను) విధానాలు జారీచేసింది.

శాశ్వత జమీందారి పద్ధతి: ఏడాదికి నిర్ణీత శిస్తు డబ్బు పొందడానికి లార్డ్ కార్న్ వాలీస్ 1793లో బెంగాల్ మరియు బిహార్ ప్రాంతాలలో క్రొత్త శిస్తు పద్ధతిని జారీచేశాడు. దానిని శాశ్వత జమీందారి పద్ధతి అని పిలువబడింది. ఈ పద్ధతిలో జమీందారుడు భూ-యజమాని అయ్యాడు. ఈ నూతన ప్రణాళిక ప్రకారం జమీందారుడు నిర్దిష్ట తేదికంటే ముందుగానే అతడు ఒప్పుకొన్న శిస్తు మొత్తాన్ని ప్రభుత్వానికి చెల్లించాలి. భూ యజమానికి ఈ పద్ధతివలన ఎక్కువ లాభం అయింది ఎందుకనగా ప్రభుత్వానికి చెల్లించాల్సిన మొత్తం డబ్బు కంటే ఎక్కువగా వసూలు చేసిన డబ్బును అతనే ఉంచుకునేవాడు. కరువు (అనావృష్టి) లేదా విపరీత వర్షం (అతివృష్టి) కారణంగా శిస్తు వసూలు చేయడానికి సాధ్యంకాక ప్రభుత్వానికి చెల్లించాల్సిన డబ్బు మొత్తం చెల్లించనిచో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం భూయాజమాన్యాన్ని అతని నుండి లాక్కునేది. ఈ పద్ధతి వలన ఆంగ్లేయులకు మరియు జమీందారులకు లాభం జరిగిందే తప్ప రైతులకు జరగలేదు. ఆంగ్లేయులు తమకు సహాయపడు క్రొత్త

సామాజిక వర్గమైన జమీన్దారులను సృష్టించింది. రైతులు, రైతు కూలీలు జమీన్దారుల భూమిలో పనిచేయడానికి నిరంతర అవకాశాలు దొరకక బహుముఖ శోషణకులోనైనారు. ఆక్సిజన్ స్థితులలోనే బ్రతుకు గడిపేవారు. చార్జెస్ మెటకాఫ్ చెప్పినట్లుగా బ్రిటిష్ భూశిస్తు పద్ధతుల వలన “భారతీయ రైతులు అప్పుల్లోనేపుట్టి, అప్పుల్లోనే బ్రతికి, అప్పుల్లోనే మరణించారు.

మహల్ వారి పద్ధతి: ఉత్తరప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్ లోని చాలా ప్రాంతాలు పంజాబ్ మరియు ఢిల్లీ ప్రాంతాలలో సామూహిక ఒప్పందం చేసుకుని, వారే ప్రభుత్వానికి పన్నులు చెల్లించు పద్ధతిని అమల్లోకి తీవడమైంది గ్రామం నుండి గ్రామానికి, రాజ్యంనుండి రాజ్యానికి ఈ పద్ధతి అమలులో వ్యత్యాసాలుండేవి. పెద్ద మరియు చిన్న ప్రమాణ జమీన్దారులు ఈ పద్ధతిలో భాగమయ్యారు. కం పెని ప్రభుత్వ అధికారులు భూమిలో కలిగే ఉత్పాదనకంటే ఎక్కువ మొత్తం ఏడాది చెల్లించు పులను నిర్ణయించినందున చాలామంది జమీన్దారులు తమ ఉనికిని పోగొట్టుకున్నారు. వారినే నమ్ముకుని బ్రతుకుతున్న సన్నకారు రైతులు-వ్యవసాయ కూలీలు నిర్గతులయ్యారు.

రైతువారి పద్ధతి: రైతువారి పద్ధతిని మొదట ఒక ప్రయోగాత్మకంగా బారమహల్ ప్రాంతంలో 1792లో అలె గ్లాండర్ రీడ్ అనునతడు జారీచేశాడు. ఈ పద్ధతిని థామస్ మన్రో మద్రాసు మరియు మైసూరు ప్రాంతాలలో 1801 తరువాత జారీ చేశాడు. ఆ కాలంలోనే ఈ ప్రాంతాల చాలాభాగాలు కంపెనీ పాలనకు బడటం ముఖ్యకారణం. ఈ పద్ధతి ప్రకారం ప్రభుత్వం మరియు రైతుల మధ్య నేరుగా సంపర్కం కల్పించబడింది. భూమిని సాగుచేస్తున్న వాడిని దాని యజమానిగా ప్రభుత్వం పట్టాల్పించింది. అతనే నేరుగా తాను వ్యవసాయ భూమిలో పొందిన ఉత్పత్తిలో 50 శాతం పన్నుల రూపంలో ప్రభుత్వానికి చెల్లించాల్సి వచ్చింది. పన్నులను 30 సంవత్సరాల కాలానికి నిర్ణయించబడింది. తరువాత పరామర్శకు లోబరచాలి.

సన్నకారు రైతుల ఆధీనంలో భూమి మీద హక్కు ఇచ్చినప్పటికీ, భూశిస్తును అవైజ్ఞానికంగా ఎక్కువ వార్షిక (ఏడాది) మొత్తానికి నిర్ణయించినందున రైతులు సంకష్టాలకులోనైనారు ఎన్నులు వసూలు చేయు అధికారుల నిర్దాక్షణ్యంగా చర్యలు జరిపేవారు. పంటలు సరిగ్గా పండని సందర్భాలలో రైతులు డబ్బు లావాదేవీకారులనుండి (Money Land) అప్పులు పొంది, చెల్లించలేక వారికున్న చిన్న-చిన్న భూములను అమ్మేయాల్సివచ్చేది. రైతుల ఉన్నతికోసం రైతువారి పద్ధతిని జారీ చేయబడింది అని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం చెప్పినప్పటికీ, గరిష్ట ప్రమాణంలో రైతులు అప్పులబాధకు దొరుక్కున్నారు ఈ పద్ధతి వలననే అనునది.

ఆంగ్లేయుల శిస్తు పద్ధతి పరిణామాలు:

1. నిజమైన రైతులను శోషించు క్రొత్త సామాజిక వర్గమైన జమీన్దారి సమాజం సృష్టించబడింది.
2. జమీన్దారుల శోషణకు లోనైన రైతులు వివిధ రకాల సంకష్టాలకు లోనైనారు. క్రమేణ నిర్గతులైనారు.

3. భూమి అమ్మకపు వస్తువు అయింది. దానిని తనఖా (Mortgage) చేసి డబ్బును ఋణం గా పొందాల్సి వచ్చేది.
4. చాలామంది జమీన్దారులు కూడా పన్నులు చెల్లించడానికి తమ భూములను తనఖా పెట్టారు.
5. వ్యవసాయ రంగం వాణిజ్యీకరణం చెంది, ఇంగ్లాండులో జరిగిన పారిశ్రామికీకరణం వలన అక్కడ పరిశ్రమలకు కావలసిన ముడి పదార్థాలనే పండించాల్సి వచ్చేది.
6. డబ్బు వ్యవహారస్తులు బలపడ్డారు.

ఆధునిక విద్యారంభం

భారతీయుల సాంప్రదాయక విద్య నిరంతరం జారీలో ఉండేది. మధ్యయుగం సందర్భం లో ముస్లిం రాజ్యవ్యవస్థ నెలకొన్న తరువాత విద్యను ఇవ్వడంలో పరంపర విధానంతోపాటు కొన్ని మార్పులు జరిగాయి. తరువాత ఈ విధానంలో మార్పులు ఏర్పడి 18వ శతాబ్దంలో క్రొత్త బ్రిటిష్ పాలనా కాలంలో భారత దేశంలోని ఐరోపా మరియు ఆంగ్లో-ఇండియన్ సమాజాల పిల్లలకు నూతన పాఠశాలలు ప్రారంభమయ్యాయి. అయితే, ఈ విద్యా విధానంలో విస్తరించకుండా స్థానిక పిల్లలకు ఎటువంటి ప్రయోజనం కలుగలేదు. ఆధునిక విద్యా ప్రసారానికి ఉత్తేజనమిచ్చిన మొదటి బ్రిటిష్ అధికారి వారెన్ హేస్టింగ్స్. 1781లో ఆతడు 'కోల్కత్తా మదరసాను ప్రారంభించాడు జోనాథన్ డంకన్ అను మరొక ఇంగ్లీష్ వ్యక్తి 1792లో బనారస్ లో సంస్కృత కళాశాలను ప్రారంభించాడు. అయితే, ఇంగ్లీషు సమగ్ర విస్తరణకు మొదట చార్లెస్ గ్రాంట్ ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు.

1828లో విలియం బెంటింక్ గవర్నర్ జనరల్ గా నియమించబడ్డ తరువాత ఇంగ్లీష్ విద్య విస్తరణకు మరింత విశేష ప్రోత్సాహం లభించింది. గవర్నర్ జనరల్ కార్యాలయ సభలో మెకాలెను న్యాయ సభ్యునిగా బెంటింక్ నియమించాడు. సర్వజన విద్యకు సంబంధించి నియమించిన సమితి అధ్యక్షునిగా నియమించబడ్డారు. అతని ప్రణాళిక ప్రముఖ అంశం ఏదనగా, "రక్త మాంసాలలో భారతీయులై కూడా అభిరుచి, అభిప్రాయం, పద్ధతి (నీతి) మరియు తెలివిలో ఆంగ్లంవారయ్యే" నూతన భారతీయ విద్యావంతుల వర్గాన్ని సృష్టించడం. భారతీయ విద్యాభ్యాస విధానంలో ఆంగ్లభాష మాధ్యమంగా వినియోగం కావడానికి 1830 దశకం తరువాత ప్రారంభమైంది.

ఆ తరువాత ప్రముఖ అభివృద్ధి ఏదనగా సర్ చార్లెస్ వుడ్స్ యొక్క 1854 కమిషన్ శిఫారసుల ఆధారంగా అప్పటి గవర్నర్ జనరల్ అయిన లార్డ్ డల్ హౌసి కల్కత్తా, బాంబే మరియు మద్రాసులలో నూతన విశ్వవిద్యాలయాలు స్థాపించాడు. విద్యకూడా మరింత వ్యాపించడం ఆరంభమైంది.

ఆంగ్ల విద్య పరిణామాలు:

1. భారతీయులు ఆధునికత, లౌకికం, ప్రజాప్రభుత్వం, వైజ్ఞానిక ఆలోచనా విధానాలతోపాటు జాతీయవాద దృష్టలతో పెంచుకోవడానికి సాధ్యమైంది.

2. స్థానిక భాషలు మరియు సాహిత్య రచనలకు ప్రోత్సాహం లభించింది. దానివలన సాధారణ ప్రజల ఆలోచనా విధానంలో ఐక్యతా స్వరూపం చూశాం.
3. వార్తా పత్రికలు పుట్టి అభివృద్ధి చెందాయి. విశేషంగా 19వ శతాబ్ద ఉత్తరార్ధంలో పత్రికలలో ప్రభుత్వ నియమాలను విమర్శించడం ద్వారా భారతీయులలో బ్రిటిష్ పరిపాలన గురించి విమర్శనాత్మక అభిప్రాయాలు పెరగడానికి కారణమయింది.
4. క్రొత్త సామాజిక మరియు ధార్మిక (మత) సంస్కరణ ఉద్యమాలు పుట్టుకొచ్చాయి.
5. జె.ఎస్. మిల్, రూసో, మాంటెస్కో మొదలగు చాలామంది ఆలోచనా విధ్యానంలో క్రొత్తదనం తెచ్చాయి.
6. ప్రపంచమంతటా జరుగుతున్న స్వాతంత్ర్య పోరాటాల ప్రభావం భారతీయుల మీద కూడా పడింది.
7. భారతీయులు తమ సమృద్ధ సాంస్కృతిక పరంపరలను పరిచయం చేసుకోవడానికి సాధ్యమయింది.

ఈ విధంగా భారతదేశంలో అమలైన పాశ్చాత్య విద్యాభ్యాస విధానం అభిరుచి మరియు ఆలోచనలలో క్రొత్త క్రొత్త తరాలను సృష్టిస్తూ వెళ్ళింది.

రాజ్యాంగ వరమైన అభివృద్ధి

భారతదేశంలో బ్రిటిష్ పాలన అభివృద్ధి చెందేకొద్దీ సమస్యలు కూడా పెరిగాయి. సమస్యల నివారణకొరకు పాలనా క్షేత్రంలో సంస్కరణ తెచ్చేడి అవసరాలు కూడా ఉండేవి. ఈ సంస్కరణలు భారతీయుల అవసరాలకు స్పందించునట్లు ఉండాలి. అప్పుడు ఆంగ్లేయులు కాలకాలానికి వివిధ నియమాలను చట్టాల రూపంలో అమల్లోకి తెచ్చే ప్రయత్నం చేశారు. ఈ విధమైన చట్టాలు భారతీయ రాజ్యాంగ అభివృద్ధికి సహాయపడ్డాయి. ఈ చట్టాలలో కొన్నింటిని తెలుసుకుందాం.

అ) ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని పరిపాలనా అవధిలో అమలైన చట్టాలు (1773-1858):

1773 నాటి రెన్యూటింగ్ చట్టం:

1760లో జారీ అయిన దివాని హక్కు తరువాత కంపెని అధికారులు అపరిమిత దురాశకులోనై అధికారాలను కంపెని అధికారులు అపరిమిత దురాశకు లోనై అధికారాలను తమ వ్యక్తిగత సంపదకు ఎక్కువగా దుర్వినియోగంచేయడం ప్రారంభించారు. అవినీతి పెరిగిపోయింది. ఇంగ్లాండు శాసన సభ సభ్యుడైన ఎడ్మండ్ బర్క్ సంవత్సరానికి ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనినుండి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం పొందుతున్న శిస్తు డబ్బును 'అపరాధ పన్నులు'గా తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. కంపెని అధికారులు భారతదేశంలో జరుపుతున్న అనైతిక వ్యవహారాలు తెలిసినప్పటికీ ఎటువంటి ఎటువంటి చర్యలు చేపట్టకుండా ఊరకే ఉండటమే అతడు ఇలా చెప్పడానికి కారణం. వారు సంపాదించిన డబ్బు ప్రమాణం ఎంతవుందంటే

ఇంగ్లాండు రాజకీయ వ్యవస్థను నాశనం చేస్తుందనే ఆటంకం ఇంగ్లాండులో చాలామందికి ఉండేది. ఈ నేపథ్యంలో రెగ్యులేటింగ్ చట్టం 1773లో అమల్లోకి వచ్చింది.

చట్టం ప్రముఖ లక్షణాలు:

1. ఈ చట్టం అమల్లోకి రావడానికి ముందు, ఆంగ్లేయుల ఆధీనంలో నున్న ప్రాంతాలను మూడు ప్రెసిడెన్సీలుగా విభజించారు. అవి:- బెంగాల్, బాంబే మరియు మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలు. అవి ప్రత్యేకంగా మరియు స్వతంత్రంగా కార్యం నిర్వహించేవి. ఈ చట్టం ప్రకారం బెంగాల్ ప్రెసిడెన్సీ మిగిలిన రెండు ప్రెసిడెన్సీల మీద అధికారం పొందింది.
2. బెంగాల్ గవర్నర్ మూడు ప్రెసిడెన్సీలకు గవర్నర్ అయ్యాడు.
3. గవర్నర్ జనరల్ బాంబే మరియు మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలకు నిర్దేశించు, నియంత్రించు మరియు పర్యవేక్షణ చేయు అధికారం ఈ చట్టం ఇచ్చింది.
4. బెంగాల్ ప్రభుత్వ లేదా ఇంగ్లాండు నిర్దేశక మండలి (Court of Directors) పూర్వానుమతి లేనిదే బాంబే మరియు మద్రాసు ప్రభుత్వాలు ఏవరిమీద యుద్ధం ప్రకటించకూడదు. లేదా రాయబారం జరపకూడదు. చాలా అత్యవసర పరిస్థితులలో మాత్రమే ఇలాంటి నిబంధనలకు మినహాయింపు ఉండేది.
5. కోల్కత్తాలో ఈ చట్టం మేరకు “సుప్రీం కోర్ట్ ఆఫ్ జ్యూడికేచర్”ను స్థాపించబడింది. ఈ కేంద్ర న్యాయాలయంలో ఒకరు ప్రధాన న్యాయమూర్తి మరియు ముగ్గురు సాధారణ న్యాయమూర్తులు కార్య నిర్వహించేవారు.

ఈ విధంగా రెగ్యులేటింగ్ చట్టం, తన పేరు సూచించునట్లు కంపెనీతో కూడిన, మొత్తానికి భారతదేశంలోని బ్రిటిష్ పరిపాలనా వ్యవస్థను ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వ ఆధీనంలోనికి తెచ్చిడి. చాలాపెద్ద నిర్ణయంగా ఉండేది.

1784 నాటి పిట్స్ ఇండియా చట్టం:

1773నాటి భారతదేశంలోని చట్టాలలోగల కొన్ని అనిష్టతలతోపాటు, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ అధికారాలను మరియు కంపెనీ ప్రభుత్వానికి వున్న అధికార పరిమితులను స్పష్టం చేయడమే ఈ చట్టం ప్రముఖ ఉద్దేశ్యం. ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వం ఈ చట్టంలో నూతన నిబంధనలు విధించడం ద్వారా కంపెనీ ప్రభుత్వాన్ని నిర్దేశగా నియంత్రించింది.

మరొక ప్రముఖ అంశం ‘నియంత్రణా మండలి’ (Board of Control) అను ఆరుమంది కమిషనర్లతో కూడిన క్రొత్త సంస్థను స్థాపించారు. ఇక్కడ ప్రముఖంగా గమనించవలసిన అంశం ఏమనగా గతంలో వున్న నిర్దేశనా మండలి (Court of Directors) స్థళంలో నియంత్రణా మండలి (Board of Control) పుట్టుకొచ్చింది.

ఈ మండలి పౌర, మిలిటరీ, శిస్తు విషయాలలో నిర్దేశించు. నియంత్రించు మరియు పర్వవేక్షణ చేయు అధికారం పొందింది. ఇంగ్లాండులో నిర్దేశనా మండలి (Court of Directors) మరియు నియంత్రణా మండలి (Board of Control) రెండు కూడా అమల్లో ఉండేవి.

“భారతీయులు తమ సార్వ భౌమత్వాన్ని బ్రిటిష్ రాజరికంపేరులో పొందారే తప్ప వారిదే స్వంత హక్కులేదు” అని ఈ చట్టంలో చెప్పడంద్వారా భారతీయుల రాజకీయ హక్కులను నిర్ణాయకంగా మోటు చేసింది. ఈ చట్టం భారతదేశంలోని కంపెని ఆధీన ప్రదేశం (The British Professional) లకు ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వమే అంతిమ సార్వమమని ప్రకటించింది.

చార్టర్ చట్టాలు

చార్టర్ చట్టం ప్రముఖ ఉద్దేశ్యం భారతదేశంలోగల ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని అనుమతిని విస్తరించడం. 1793, 1813, 1833 మరియు 1853లలో చార్టర్ చట్టాలను అమల్లోకి తీవడమైంది. ప్రతి 20 సంవత్సరాల కొకసారి కంపెనికి అనుమతి పత్రాలను నవీకరణం చేయు సందర్భంలో ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వం తీసుకున్న క్రొత్త నియమాలను ఈ చట్టాలలో చేర్చబడేవి. ఈ నాలుగు చట్టాలలో 1813 మరియు 1833 నాటి చట్టాలు వివిధ కారణాల వలన ప్రముఖమైనాయి.

1813 నాటి చార్టర్ చట్టం:

1. ఈ చట్టం ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనికి తరువాతి 20 సంవత్సరాలు భారతదేశంలోని అధికారాలిచ్చింది. ఈ చట్టం జారీకావడానికి ముందు భారతదేశంలో వ్యాపారం చేయు అధికారం కంపెనికి మాత్రమేగాక ఇష్టం ఉన్నవారికి కూడా ఇవ్వాలని పెద్ద పోరాటం జరిగింది. ఈ నేపథ్యంలో ఇష్టం ఉన్నవారందరికీ ఈ చట్టం అవకాశం స్వతంత్రంగా ఉంచింది. దాని పరిణామంగా స్వతంత్ర వ్యాపారంలో క్రొత్త శకం ప్రారంభమయింది. (Free trade and free trade).
2. అనుమతి మరియు అనుమతి పత్రాల క్రొత్తకాలం ప్రారంభమయింది.
3. ఇకముందు గవర్నర్ జనరల్ మరియు సేవల ప్రధానాధికారిని (Commander-in-chief) నిర్దేశక మండలి నియమించు అధికారం పొందింది.
4. చర్చలకు భారతదేశానికి ప్రవేశించు అధికారిక అవకాశం ఇవ్వబడింది. భారతీయులలో క్రొత్త జ్ఞానాన్ని వెలికితీయు, వారి నైతిక మరియు ధార్మిక బ్రతుకును పెంచే బాధ్యతను మిషనరీ సంస్థలు వహించుకోవాలను నిర్దేశనం ఇవ్వబడింది. దానివలన పెద్ద మొత్తంలో క్రైస్తవ మిషనరీలు భారతదేశానికి వచ్చాయి. క్రైస్తవ మత ప్రచారం మరియు ఆంగ్ల విద్యాభ్యాస విస్తరణ పెరిగింది.

పై కారణాల వలన 1813 నాటి చార్టర్ చట్టం చరిత్ర కెక్కింది.

1833 నాటి చార్టర్ చట్టం:

ఈ చట్టం అమల్లోకిరావడానికి ముందు భారతదేశ మొత్తం వ్యవస్థను మరింత సంస్కరించు ఉద్దేశ్యం కూడా ఈ చట్టం అమలుకు నేపథ్యమయింది. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి మరొక 20 సం వత్సరాల అనుమతి పత్రం ఇవ్వబడింది.

ఈ చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు:

1. బెంగాల్ గవర్నర్ జనరల్ ను భారతదేశ గవర్నర్ జనరల్ గా నామకరణం చేయబడింది.
2. భారతదేశ సరుకులన్నింటిని “నిర్దేశించు, నియంత్రించు మరియు పర్యవేక్షణ చేయు” అధికారం గవర్నర్ జనరల్ పొందాడు.
3. దేశీయ సంస్థానాలతోపాటు యుద్ధం, శాంతి మరియు రాజ తాంత్రిక సంబంధ విషయాలన్నింటినీ బెంగాల్ కేంద్ర ప్రభుత్వమే నిర్ణయించు హక్కు పొందింది.
4. గవర్నర్ జనరల్ కార్యాంగ సభలో మిగిలిన సభ్యులతోపాటు గవర్నర్ జనరల్ కు ఏదైనా విషయం మీద ఆమోదం పొందనప్పుడు అతడు మెజారిటీ నిర్ణయాలను తిరస్కరించడానికి గల కారణాలను లిఖిత రూపంలో చెల్లించాలి.
5. మతం, చర్చపు రంగు మరియు పుట్టుక ఆధారంగా ఎటువంటి తారతమ్యాలు చేయరాదని ఈ చట్టం నిర్దేశించింది.
6. గవర్నర్ జనరల్ కార్యాంగ సభకు ఒక న్యాయాంగ సభ్యున్ని నియమించుకోవలసి వచ్చింది.
7. ఆంగ్లేయులందరు భారతదేశానికి వచ్చే స్వీచ్ఛా అనుమతిని ఇవ్వబడింది.

ఈ చట్టం 1830 దశకంలో భారతదేశ ఆంతరిక మరియు ఇంగ్లాండులోగల వివిధ రాజకీయ ప్రమాణాల మీద వెలుగు నిచ్చింది.

ఆ) బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ నేరు పరిపాలనలో అమలైన చట్టాలు (1858-1947):

ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ యొక్క దుష్టపరిపాలన మరియు భారతదేశ వ్యతిరేక చట్టాలవలన 1857లో సిపాయిల తిరుగుబాటు సంభవించింది. దీనివలన కంపెనీ పరిపాలన బ్రిటన్ రాణికి హస్తాంతరం చెందింది. ఈ అవధిలో అమల్లోకి వచ్చిన ప్రముఖ చట్టాలనగా, భారత ప్రభుత్వ చట్టం 1858, 1861, 1892, 1909, 1919 మరియు 1935 నాటి చట్టాలు. భారతదేశంలో వివిధకాలాలలో రూపుదాల్చిన రాజకీయ అభివృద్ధుల నేపథ్యంలో పైన తెలిపిన ప్రతి చట్టం యొక్క చారిత్రక ప్రాముఖ్యతను అర్థం చేసుకోవాలి.

భారత ప్రభుత్వ చట్టం - 1858:

ఈ చట్టాన్ని 1857 సైనిక మరియు పౌరుల విప్లవ నేపథ్యంలో అర్థం చేసుకోవాలి. భారతదేశం బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ నేరు పాలనకు లోబడినట్లయింది. 01-11-1858న బ్రిటిష్ రాణి విక్టోరియా

ఒక ప్రకటన విడుదల చేసి తమ పరిపాలనా కాలంలో భారతదేశంలోని అన్ని రంగాలను అభివృద్ధి చేస్తామని ప్రకటించింది. ఈ చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు

1. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ యొక్క అనుమతి రద్దుచేసి, భారతదేశాన్ని రాణిగారి పాలనకు బదిలీ చేయబడింది.
2. గవర్నర్ జనరల్ పదవి యొక్క పదనామాన్ని మార్చి 'వైస్రాయ్' అను పదనామాన్ని ఇచ్చారు. వైస్రాయ్గా "లార్డ్ క్యానింగ్" నియమించబడ్డాడు.
3. "సెక్రెటరీ ఆఫ్ స్టేట్ ఫర్ ఇండియా" స్థానాన్ని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం సృష్టించింది. బ్రిటిష్ మంత్రి మండలి సభ్యుడైన వీరు భారతదేశ పరిపాలనను చూసుకొను బాధ్యత. కలిగియుండేవారు.
4. వారికి సహాయపడటానికి 15మంది సభ్యులతో కూడిన భారతదేశ మండలి (కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియా) ఉనికిలోనికి వచ్చింది.

1861 నాటి భారతీయ పరిషత్ చట్టం:

ఈ చట్టం 1857 ఘటన తరువాత అమలైన ప్రముఖ చట్టం. ఈ చట్టం ద్వారా భారతీయులకు ఆంగ్లేయుల గురించి తెలిసిన అభిప్రాయం తెలుసుకోవడానికి, భారతీయులకు ప్రాతినిధ్యం ఇవ్వబడింది దీనిని ఇంగ్లీష్లో "Policy of Association" అని అంటారు.

ఈ చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు:

1. వైస్రాయ్ కౌన్సిల్కు భారతీయులను అధికారేతర సభ్యులుగా నామకరణం చేయబడింది.
2. అత్యవసర సందర్భంలో సుగ్రీవాజ్ఞ విడుదల చేయడానికి అధికారాలను గవర్నర్ జనరల్కు ఇవ్వడమైనది.

1892 నాటి భారతీయ పరిషత్ చట్టం:

ఈ చట్టం 1861 చట్టంలోని కొనసాగిన చట్టం 1892 చట్టం భారతీయులకు ఉన్న శాసన సభల ప్రాతినిధ్యాన్ని మరింత విస్తరించింది. కాంగ్రెస్ సంస్థ ఆంగ్లేయుల పరిపాలన గురించి తలెత్తిన విమర్శనాత్మక స్థితి నేపథ్యంలో భారతీయుల ప్రాతినిధ్యాన్ని పెంచడమైంది.

ఈ చట్టం లోని ప్రముఖ అంశాలు:

1. కేంద్ర మరియు ప్రాంతీయ శాసన సభలలో అధిక సభ్యుల సంఖ్యను ఎక్కువ చేయడమైంది.
2. శాసన సభ (లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్) అధికారాలను పెంచి, వాటిలో బడ్జెట్ గురించి చర్చించు అధికారాలు ఇవ్వబడినవి.
3. ఆరు రోజుల ముందుగా మున్నూచన ఇచ్చి సర్వజన ఆసక్తి యొక్క విషయాల గురించి ప్రభుత్వాన్ని ప్రశ్నించు హక్కు ఇవ్వడమైనది.

1909 భారతీయ పరిషత్ చట్టం:

ఈ చట్టాన్ని 'మింటో మార్లే సంస్కరణా చట్టం' అని కూడా అంటారు. ఎందుకనగా, లార్డ్ మింటో మార్లే భారతదేశ వైస్రాయ్ అయ్యారు. లార్డ్ మింటో మార్లే భారతదేశ సెక్రెటరీ ఆఫ్ స్టేట్ అయి పని చేసేవారు. ఆంగ్లేయులు భారతీయులను కొట్టి పాలించడానికి ఈ చట్టాన్ని ఉపయోగించుకున్నారు.

ఈ చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు:

1. కేంద్ర శాసన సభ సభ్యుల సంఖ్యను 16 నుండి 60 కి పెంచడమైనది.
2. ప్రాంతాలలో శాసన సభల సభ్యుల స్థానాలను పెంచడమైనది.
3. మొదటి సారి ఎన్నికల ద్వారా శాసన సభకు ఎన్నుకోవడానికి అవకాశం ఇవ్వబడింది.
4. ముస్లింలకు ప్రత్యేక రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం ఇచ్చేడి "ప్రత్యేక ఎన్నికల కేంద్ర" వ్యవస్థను అమల్లోకి లేవడమైనది.

1919 నాటి భారతీయ పరిషత్ చట్టం (1919):

ఈ చట్టాన్ని మాంటెగో-చెమ్స్ఫర్డ్ సంస్కరణా చట్టం అని కూడా అంటారు. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం (1914-1918) సమయంలో భారతీయులను యుద్ధంలో ఆంగ్లేయుల పరంగా పాల్గొనడానికి ప్రేరేపించిన నేపథ్యంలో ఈ చట్టాన్ని అమల్లోకి లేవడమైంది. సెక్రెటరీ ఆఫ్ స్టేట్ అయిన మాంటెగో గారు బ్రిటన్ పార్లమెంటులో 20-08-1917న చేసిన ప్రకటన నేపథ్యంలో ఈ చట్టం రూపుగొంది. మాంటెగోగారు 'భారతీయులకు దశదశలుగా బాధ్యత ప్రభుత్వాన్ని ఇవ్వడమే బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ గురి' అని ప్రకటించింది. భారతదేశ వైస్రాయ్ అయిన చెమ్స్ఫర్డ్ కూడా రాజకీయ సంస్కరణలకు ధ్వనికలిపారు పరిణామంగా 1919లో భారతీయ పరిషత్ చట్టం అమల్లోకి వచ్చింది.

ఈ చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు:

1. కేంద్రంలో ద్విసభ శాసనాంగ (Bi-Cameral) నిర్మాణానికి అవకాశం ఇవ్వబడింది. అవి. శాసన సభ (దిగువ సభ) మరియు రాష్ట్రాల పరిషత్తు (ఎగువ సభ) నిర్మాణం చేయబడింది.
2. ప్రాంతాలలో "ద్విప్రభుత్వం" (Dyarchy) పద్ధతికి అవకాశం ఇవ్వబడింది.
3. భారతదేశానికి ఒక హైకమిషన్ ను నియమించడమైంది.
4. స్వయం పరిపాలనగల స్థానిక సంస్థల అభివృద్ధికి భరోసా ఇవ్వబడినది.
5. కేంద్ర బడ్జెట్ నుండి ప్రాంతాల బడ్జెట్ ను వేరుచేయబడింది.
6. "ప్రత్యేక ఎన్నికల కేంద్రం" వ్యవస్థను ముస్లిం, సిఖ్, ఆంగ్లో భారతీయులు మరియు యూరోపిస్లకు విస్తరించడమైనది.

1935 నాటి భారతదేశ ప్రభుత్వ చట్టం:

భారతదేశ రాజ్యాంగ నిర్మాణానికి ఈ చట్టం పునాది అయింది. ఈ చట్టం రూపు చెందడానికి మోతిలాల్ నెహ్రూగారి అధ్యక్షన తయారైన 1928 నాటి నివేది కముఖ్యమైంది. రాజ్యాంగంలోని చాలా అంశాలు ఈ చట్ట ఆధారంగా నిర్మాణం చేయబడింది. ఈ చట్టం భారతదేశానికి సంపూర్ణ బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ నిర్మాణం చేయడానికి అవకాశమిచ్చింది. అది బ్రిటిష్ భారతీయ ప్రాంత్యాల అన్వయమగు అంశాలతో కూడియుండేది.

ఈ చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు:

1. బ్రిటిష్ ప్రాంత్యాలు దేశీయ సంస్థానాలు మరియు ఆశ్రిత రాజులతో కూడిన అఖిల భారతీయ కూటమిని నిర్మించడానికి అవకాశమిచ్చింది.
2. కేంద్రంలో “ద్వి ప్రభుత్వాన్ని” (Dyarchy) స్థాపించబడింది.
3. భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంక్ స్థాపనకు అవకాశమిచ్చింది.
4. ప్రాంత్యాలలో ‘ద్వి ప్రభుత్వం’ పద్ధతిని రద్దు చేసి, ప్రాంత్యాలకు స్వయం ప్రతిపత్తి ఇవ్వబడింది.
5. భారతదేశంలో “ఫెడరల్ కోస్ట్” స్థాపనకు అవకాశమివ్వడమైంది.

భారతదేశ రాజ్యాంగ అభివృద్ధి యొక్క చరిత్రను గుర్తించునప్పుడు వివిధ కాలాలలో జరిగిన రాజకీయ అభివృద్ధులు చట్టాల రూపాలలో ప్రకటించబడిన దానిని మనం గ్రహించాలి. బ్రిటిష్ వలస పాలన భారతదేశంలో పరిపాలనను జరుపుతున్న సందర్భంలోనే ఈ చట్టాలు అమల్లోకి వచ్చినందున, ఆంగ్లేయుల హితాసక్తులు ఈ చట్టాలలో చేరుకొనేటట్లు భారతీయులు ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా జరిగిన పోరాటపు ఆశ ఆకాంక్షల సంఘర్షణ యొక్క ఫలితాలు వీటిలో ఉన్నాయని మనం గమనించాలి.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. దివాని అదాలత్ అను పౌర న్యాయాలయాన్ని స్థాపించినవారు _____.
2. సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ పోలీస్ పదవిని సృష్టించినవారు _____.
3. శాశ్వత జమీందారి పద్ధతిని బెంగాల్ మరియు బీహార్ ప్రాంతాలలో _____ లో అమల్లోకి తేవడమైంది.
4. అలెగ్జాండర్ రీడ్ అమల్లోకి తెచ్చిన శిస్తు పద్ధతి _____.
5. ఆధునిక విద్యా ప్రసారానికి ఉత్తేజనమిచ్చిన మొదటి బ్రిటిష్ అధికారి _____.

6. రెగ్యులేటింగ్ చట్టం _____ లో అమల్లోకి వచ్చింది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ద్వారా దేశంలో ఆంగ్లేయులు నిర్మాణం చేసిన న్యాయాంగ వ్యవస్థను విశ్లేషించండి.
2. ఆంగ్లేయుల కాలంలో పోలీస్ వ్యవస్థలో తెచ్చినటువంటి సంస్కరణలేవి?
3. శాశ్వత జమీందారి పద్ధతి రైతులను 'అప్పులలోనే పుట్టి, అప్పులలోనే జీవించి, అప్పులలోనే మరణించునట్లు' చేసింది. ఎలా? విమర్శించండి.
4. రైతువారి పద్ధతి కలిగియున్న ముఖ్యాంశాలు ఏవి?
5. ఆంగ్లేయుల శిస్తు పద్ధతుల వలన ఏర్పడిన పరిణామాలేవి?
6. బ్రిటిష్ విద్యవలన ఏర్పడిన పరిణామాలను పట్టి చేయండి.
7. రెగ్యులేటింగ్ చట్టం పొందిన నిబంధనలేవి?
8. 1858 నాటి భారత ప్రభుత్వ చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు ఏవి?
9. 1935 నాటి భారత ప్రభుత్వ చట్టం "భారత రాజ్యాంగ పునాది" సమర్థించండి.
10. 1919నాటి చట్టంలోని ప్రముఖ అంశాలు ఏవి?

III. కార్యాచరణం.

1. ఆంగ్లేయులు పరిపాలనలో సంస్కరణలు తేవడం ద్వారా తమకు పూరకమైన వాతావరణం సృష్టించుకొన్నారు. ఈ విషయం గురించి చర్చాపోటీ జరపండి.

IV. కార్య యోజనం.

1. ఉపాధ్యాయుల సహాయంతో ఈ పాఠంలో ప్రస్తావించిన చట్టాలేగాక, ఇంకా ఆంగ్లేయులు అమల్లోకి తెచ్చిన చట్టాలు కూడియున్న వివరాలు సేకరించండి.

బుర్రబుర్ర

అధ్యాయం-4

కర్నాటకలో బ్రిటిష్ పాలనకు తిరుగుబాటు

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- హైదర్ ఆలి మరియు టిప్పుసుల్తాన్.
- ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధాలు.
- దోండియా వాఘ్.
- కిత్తూరు తిరుగుబాటు - చెన్నమ్మ, సంగొళ్ళి రాయణ్ణ.
- అమర సుళ్య తిరుగుబాటు.
- సురపురం తిరుగుబాటు.
- హలగలి బేడల తిరుగుబాటు.

ఇప్పటి కర్నాటక ఏకీకరణకు ముందు వివిధ రాజకీయ అధికార పాలనలకు పంచుకోబడింది. 18వ శతాబ్ద ఉత్తరార్థంలో ఆంగ్లేయుల రాజకీయ ఆధిపత్యాన్ని సాంధించడానికి జతజతలో వ్యాపారం మరియు వ్యవసాయ రంగాలలో ప్రజలను తమ హితాసక్తుల కొరకు శోషించడం మొదలుపెట్టారు. ఈ శోషణలు కర్నాటకలో కలిపి వివిధ ప్రాంతాలలో సంక్షోభాన్ని సృష్టించాయి. దేశీయ రాజులు రాజకీయ సంక్షోభాన్ని అనుభవించారు. దాని వలన కర్నాటకలోని చాలా ప్రాంతాలు ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు ప్రారంభించాయి దాని వలన ప్రారంభంలో జమీందారులు, సంస్థానాల రాజులు మొదలగువారు ఎటువంటి ఐక్యతను సాధించడానికి ప్రయత్నించకుండా ఒంటరిగానే విఫలమైతే రూపంలో ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటులానికి ప్రయత్నించారు. ఈ నేపథ్యంలో మైసూరు రాజ్య రాజకీయ సంక్రమణను ఉపయోగించుకున్న హైదరాళి మరియు అతని కుమారుడు టిప్పుసుల్తాన్ ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా దక్షిణ భారతదేశంలో ప్రారంభంలో చాలా పెద్దగా ప్రతిఘటించారు. రాజకీయంగా సృష్టించబడిన 1761-1799 మధ్యకాలంలో వారి ప్రయత్నం చరిత్రలో ఒక విశేషమైన పర్వం. వారి ప్రయత్నం బ్రిటిష్ విరోధ తిరుగుబాటుకు ప్రారంభిక అధ్యాయం.

హైదర్ ఆలి మరియు టిప్పు సుల్తాన్

భారతదేశ చరిత్రలో 18వ శతాబ్దం 'రాజకీయ సమస్యల శతాబ్దం' అని పిలువబడింది. దానికి అనేక కారణాలున్నాయి. మొగల్ చక్రవర్తి ఔరంగజేబు 1707లో మరణించడం. దానికి ముఖ్య కారణం అతని మరణం మొగలుల రాజకీయ సార్వ భౌమాధికారం తగ్గింది. దానివలన దక్షిణ భారతదేశంలోని వారి రాజకీయ పట్టు తప్పింది. కర్నాటిక్ ప్రదేశాలలో అధికారం కొరకు కొట్లాటలు ప్రారంభమయ్యాయి. దానికిముందు 1704లో సంభవించిన చిక్క దేవరాజ ఒడెయార్ మరణం మైసూరు రాజ్య రాజకీయ అభివృద్ధి మీద దుష్పరిణామాలు చూపింది. అతని మరణం వలన ఉత్తరాధికారానికి సమస్య కనిపించింది. పరిపాలన సంక్షోభంలోనికి వెళ్ళింది ఈ అభివృద్ధులు ఆకాలపు

మైసూరు రాజకీయాలను కప్పేశాయి. ఈ విధమైన సంక్షోభ సన్నివేశాల నేపథ్యంలోవున్న మైసూరు మరియు కర్నాటక రాజ్యాల భూప్రదేశంలో హైదర్ ఆలి రాజకీయ ప్రవర్తనానాన్ని సంపాదించారు.

హైదర్ ఆలి

ఇతడు 18వ శతాబ్ద ఆకర్షణీయమైన ఒక సాధారణ సైనికుడై మైసూరు రాజ్య సేవలో చేరిన వ్యక్తి. తన వివేచనంతో రాజకీయం జరపడంలో కీర్తికెక్కాడు. మైసూరు రాజకీయ అభివృద్ధిని సూక్ష్మంగా గమనించిన అతనికి దేవనహళ్ళి ముట్టడి సందర్భం మరియు ఆర్కాట్ నిజామ్ విషయానికి సంబంధించిన సైనిక కార్యచరణలో పైచేయి పొందాడు. సైనికులను తన విశ్వాసానికి పొందుకోవడంలో సఫలడయ్యాడు. చాలా త్వరగా నవాబ్ హైదర్ ఆలిఖాన్ అని పేరుకెక్కాడు. శస్త్రాల ఉపయోగం మరియు ప్రయోగాలలో కీర్తి సంపాదించడమేగాక, చురుకైన సైనిక కార్యచరణాల ద్వారా దళవాయిల బలాన్నితగ్గించాడు. రాజైన కృష్ణ రాజ ఒడెయార్‌ను నిస్సహాయుని చేసి అధికారం మీద తన ఆధిపత్యం స్థాపించాడు. మరాఠులు, హైదరాబాద్ నిజామ్ మరియు ఆర్కాట్ నవాబ్ తమ రాజకీయ ఉనికి మరియు భౌగోళిక సాధనకొరకు పారాటాలలో నిమగ్నలయ్యారు. ఆ సంక్రమణ సందర్భాన్ని తమ రాజకీయ ప్రాబల్యం కొరకు ఆంగ్లేయులు మరియు ఫ్రెంచివారు వినియోగించుకోవడం ప్రారంభించారు. ఈ నేపథ్యంలో హైదర్ ఆలి కాలంలో సంభవించిన ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధాలు మరియు దానికి ప్రేరణ ఒదిగించిన రాజకీయ అభివృద్ధులను మనం తెలుసుకుందాం.

హైదర్ ఆలి

మొదటి ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం: క్రీ.శ. 1767లో ప్రారంభమైన ఇది 1769లో అంతమైంది. దక్షిణ భారతదేశంలో హైదర్ ఆలి సంపాదిస్తున్న రాజకీయ ప్రాబల్యం ఆంగ్లేయుల హైదరాబాద్ నిజామ్ మరియు మరాఠులలో రాజకీయ అసహనం కల్గింది. దానివలన ఆంగ్లేయులు తమ సామ్రాజ్యవాద ధోరణులకు ముళ్ళుగా పరిణమిస్తున్న హైదర్ ఆలీని రాజకీయంగా అణగదొక్కు తంత్రాలను చేయడం ప్రారంభించారు. మరాఠుల దాడివలన రాజకీయ మరియు ఆర్థిక నష్టాన్ని అనుభవించిన హైదర్ ఆలి మరాఠులు మరియు నిజాంలను తనవైపు త్రిప్పుకోవడానికి ప్రయత్నించినప్పటికీ ఆ ప్రయత్నంలో విఫలడయ్యాడు.

హైదర్ ఆలీకి వ్యతిరేకంగా ఆంగ్లేయులు మరాఠులు మరియు నిజాంలతో ఒప్పందం చేసుకున్నారు. దాని ప్రకారం త్రిపక్ష కూటమి నిర్మాణమైంది. అయితే, హైదర్ ఆలి తన చాణక్య రాజకీయ తంత్రాలను ప్రయోగించడం ద్వారా తన వ్యతిరేకంగా నిర్మాణమైన మిత్ర కూటమిని కొల్లగొట్టి మరాఠులు మరియు నిజాంలను ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ఎత్తి చూపడంలో సఫలడయ్యాడు.

ఆ మధ్యలో ఆర్కాట్లో రాజకీయ సమస్యలు కనిపించాయి. 1767లో హైదర్ ఆలి మరియు నిజామ్. ఆంగ్లేయుల ఆశ్రయ రాజ్యమైన ఆర్కాట్ను ముట్టడించారు. దానివలన యుద్ధం ప్రారంభమైంది. తిరుచిరాపల్లి, తిరువణ్ణామలై అంబూరు మొదలగు స్థలాలలో యుద్ధాలు జరిగాయి. ఆ సమయంలో హైదర్ ఆలి మెరుపులాంటి సైనిక కృత్యాలు జరిపాడు. ఆంగ్ల సైన్యం చాలా ప్రాంతాలను వశపరచుకొండి. హైదర్ తాత్కాలిక వెనుకంజ అనుభవించాడు. ముంబాయి ఆంగ్ల సైన్యం రంగం లోనికి ప్రవేశించింది. హైదర్ ఆలి ఈ యుద్ధాన్ని తన ప్రతిష్టకు సంకేతంగా భావించి కార్యాచరణను కొనసాగించాడు. 1769 నాటికి అతని సైన్యం మద్రాసు ప్రాంతం చేరడం ఆంగ్లేయులలో వణుకు పుట్టించింది. తప్పని సరిస్థితిలో ఆంగ్లేయులు హైదర్ ఆలితో చర్చలు మరియు రాయబారాల ద్వారా 'మద్రాస్ ఒప్పందం' చేసుకున్నారు. మొదటి ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం 1769లో 'మద్రాస్ ఒప్పందం' తో అంతమైంది.

రెండవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం (1780-1784): తిరువాంకూరు మరియు తంజావూరు రాజ్యాలలోని రాజకీయ సన్నివేశాలు ఈ యుద్ధానికి కారణమయ్యాయి. మదరాసు ఒప్పందం దక్షిణ భారతదేశంలో తాత్కాలికంగా రాజకీయ పెరుగుదలను క్రుంగదీసింది. అయితే, ఆంగ్లేయులు మద్రాసు ఒప్పందంలోని షరతులను ఉల్లంఘించడం ప్రారంభించారు. మరాఠులు మాధవరావ్ నేతృత్వంలో సైన్యాన్ని కొనసాగించి శ్రీరంగ పట్టణం వైపు ముందు కెళ్ళినప్పుడు హైదర్ ఆలి ఆంగ్లేయుల సహాయం అపేక్షించాడు. అయితే, ఆంగ్లేయులుదానిని తిరస్కరించి మద్రాసు ఒప్పందానికి వ్యతిరేకంగా నడుచుకున్నారు. మాహె ఫ్రెంచివారి వలస స్థావరం అయివుండి, హైదర్ ఆలి నియంత్రణలో ఉండింది. ఆంగ్లేయులు మాహెను వశపరచుకోవడం రెండవ మైసూరు యుద్ధానికి కారణమయింది.

1780లో రెండవ మైసూరు యుద్ధం ప్రారంభమైంది. యుద్ధం ప్రారంభంలో హైదర్ ఆలి ముందంజ సాధించాడు. కర్నాటక ప్రాంతంలో చాలా కోటలు వశపరచుకున్నాడు. కాంచీపురం వశమయింది. కోరమాండల తీరం వరకు తనసైన్యాన్ని ముందుకు తీసుకెళ్ళాడు. అది మద్రాస్ ఆంగ్ల సైన్యాధికారులలో వణుకు పుట్టించింది. హైదర్ ఆలి ఆర్కాట్ను ముట్టిడించి దానిని వశపరచుకున్నాడు. సర్ ఐర్ క్యూట్ నేతృత్వంలో ఆంగ్లసైన్యం మరొకసారి సిద్ధమయింది. హైదర్ ఆలి ఆకాలంలో వెల్లూరు మరియు వాండి వాళ్లను ముట్టడించడానికి భయపడ్డాడు. హైదర్ ఆలిసైన్యాన్ని సర్ ఐర్ క్యూట్ పాండిచ్చేరి వరకు వెంబడించాడు. ఫ్రెంచివారు హైదర్ ఆలికి ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా సహకరించడానికి నిరాకరించారు. హైదర్ ఆలి యుద్ధగతిని మార్పుచేశాడు హైదర్ ఆలి ఆంగ్లేయుల పట్టులోనున్న ప్రదేశాలను ముట్టడించి, కొల్లగొట్టి అపారమైన సంపద మరియు శస్త్రాస్త్రాలను సేకరించాడు.

1781లో పోర్టోనోవె అనుచోట జరిగిన యుద్ధంలో హైదర్ ఆలి ఘరాభవం చెందాడు. అది యుద్ధంలో హైదర్ ఆలి ఘరాభవం చెందాడు. అది యుద్ధగతిని మార్చేసింది. ఆంగ్లేయులలో ధైర్యం పెరిగింది. తరువాత పులికాట్ మరియు సాలింగోర్ల యుద్ధాలలో కూడా ఆర్థిక నష్టం అనుభవించాడు. ఆ సమయంలో ఆంగ్లేయులు సాల్పాడు ఒప్పందానికి సంతకం చేయడం ద్వారా హైదర్ కూటమినుండి మరాఠులు మరియు నిజాంలను ఐక్యపరచడంలో సఫలుడయ్యాడు. యుద్ధం మధ్యలో హైదర్ ఆలి 1782 డిశంబర్ 7న అనారోగ్యంతో మరణించాడు. అతని కుమారుడు టిప్పు యుద్ధం కొనసాగించాడు.

హైదర్ ఆలి మరణ సమయంలో మలబార్ ప్రాంతంలో జరిగిన యుద్ధంలో టిప్పు పాల్గొన్నాడు. టిప్పు అనుప (గైర్వాజురు) స్థితి లాభం పొందిన ఆంగ్లేయులు బీదనూరు మరియు మంగళూరును వశపరచుకోవడానికి పన్నాగం పన్నారు. తిరువాంకూరు, కల్లికోట మరియు మంబార్లోని చాలామంది రాజులను టిప్పుకు వ్యతిరేకంగా ఎత్తికట్టు ప్రయత్నాలు చేశారు. దానివలన టిప్పు మంగళూరు మరియు కోస్తా తీర ప్రాంతంమీద పట్టు సాధించడం మంచిదని భావించి, మంగళూరు వైపు ముందుకెళ్ళి ఆంగ్లసైన్యాన్ని ఓడించాడు. చివరకు 1784లో మంగళూరు ఒప్పందం ద్వారా రెండవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం అంతమైంది.

టిప్పు సుల్తాన్

ఆంగ్లేయులను తమ రాజ్య విస్తరణా పద్ధతిని అడ్డుపడుతున్న శత్రువులుగా భావించి, వారిని ఓడించు గట్టి ప్రయత్నాలు చేశాడు. హైదర్ ఆలి మరణానంతరం మైసూరు రాజ్యానికి అధిపతి అయ్యాడు. తమ కుటిల నీతితో భారతీయ రాజ్యాలను కబళిస్తున్న ఆంగ్లేయులను పరమ శత్రువులుగా భావించిన అతడు వారిని భారతదేశ నేలనుండి ఓడించడం తన ప్రధాన కార్యవ్యంగం తెలుసుకున్నాడు. తన 17 సంవత్సరాల వాలనలో నిరంతరం ఆంగ్లేయులతో పోరాడినాడు అతను ఆంగ్లేయుల సామర్థ్యం, తంత్రాలు, కుతంత్రాలు మరియు చాణక్య నీతులను స్పష్టంగా అర్థం చేసుకున్నాడు. ఆంగ్లేయులకు వ్యాపారంలో నష్టం వాటిల్లినచో అది వారి రాజకీయ ప్రాబల్యం క్రుంగుతుందని ఆవగాహన చేసుకున్న, అతడు ఆంగ్లేయులను వ్యతిరేకించేవారిని కలపడం మరియు వారిసహాయం అపేక్షించడం ప్రారంభించాడు. వారికి వ్యాపారంలో లాభాలు కలగకుండా చూసుకోవడం ద్వారా వ్యాపారం మీదవారు సాధించిన ఏక చిత్రాధిపత్యాన్ని తగ్గించే ప్రయత్నాలను చేశాడు. అవి ఆంగ్లేయులలో అతనికి వ్యతిరేకంగా మరింత ద్వేష భావనలు కలిగాయి.

టిప్పు సుల్తాన్

మీకిది తెలసుండనీ:

18వ శతాబ్దంలో బ్రిటిష్ పాలన విస్తరణను అరికట్టడానికి చేసిన ప్రయత్నాల వలన హైదర్ ఆలి మరియు టిప్పు సుల్తాన్లు విభిన్నంగా కనబడుతారు. వారికి యూరోపియన్లను సంప్రదాయ శస్త్రాలతో అణిచివేయగలమనే అవగాహన వుండేది. ఫ్రెంచివారి సహాయంతో హైదర్ ఆలి సైన్యాన్ని ఆధునికీకరించడానికి ప్రయత్నించాడు. యూరప్ సైన్యంతో క్రమ శిక్షణా కవాయత్ చేయు మరియు తుపాకీలను ఉపయోగించు దళాలు మైసూరు సైన్యంలో ఉండేవి. హైదర్ ఆలి మరియు టిప్పు సుల్తాన్లు భారతదేశంలో మొదటిసారి యుద్ధంలో రాకెట్లను ఉపయోగించారు. సైన్యాన్ని ఆధునికీకరించడంతోపాటు నిండని రాజ్య ఖజానా కూడా ఆంగ్లేయుల ఆక్రమణ నిలుపుదలకు అవసరమని హైదర్ ఆలి మరియు టిప్పు సుల్తాన్లు భావించారు. హైదర్ ఆలి కంటి కెదురుగా కర్నాటక ప్రదేశంలోని నవాబులు దివాళా తీశారు. అందువలన హైదర్ ఆలి మరియు టిప్పు ఆర్థిక వ్యవస్థను బలపరచడానికి అనేక నీతి-నియమాలను తయారు చేశారు. శ్రీగంధం మరియు పొగాకు ఇంకా ఇతర పదార్థాలను రాజ్య ఏకవత్తాధిపత్యంలోనికి తెచ్చారు. (ఫ్రెంచ్ తంత్రజ్ఞులను పిలిపించి మైసూరు సంప్రదాయ హస్తకళల వస్తువుల నాణ్యతను పెంచి అంతర్జాతీయ మార్కెట్లలో వ్యాపార కార్యాచరణలు అభివృద్ధి పరచు ప్రణాళికలో ఉండేవారు).

మూడవ ఆంగ్లో - మైసూరు యుద్ధం: ఈ యుద్ధానికి ముఖ్య కారణం-తిరువాం కూరు రాజ కారణానికి సంబంధిన ప్రశ్న. ఆ రాజ్యరాజు పారుగునగల కొచ్చి సంస్థానంలో ఆంగ్లేయుల మద్దతుతో కోటను నిర్మించాడు. అతడు డచ్చివారినుండి ఆయకోటా మరియు కాంగనూరు కోటలు పొందాడు. దానిని టిప్పు తీవ్రంగా వ్యతిరేకించాడు. ఆంగ్లేయులు మంగళూరు ఒప్పంద షరతులను దాని వలన ఉల్లంఘించారని భావించాడు.

ఆంగ్లేయులు జనరల్ మెడోస్ నాయకత్వంలో కారవార, కోయంబత్తూరు, దిండిగల్ మొదలగు వాటిని వశపరచుకున్నారు. దానికి వ్యతిరేకంగా టిప్పు బారామహల్ ప్రాంతాన్ని ముట్టడించి సత్యమంగలంను వశపరచుకొన్నాడు. తిరుచిరాపల్లిని ముట్టడించి, దానిని వశపరచుకొను దిశలో అతను సైనిక కృత్యాలు జరిపినప్పటికీ అది ఫలితాలివ్వలేదు. ఆ సమయంలో లార్డ్ కార్నవాలిస్ ఆంగ్లసైన్య నాయకత్వం వహించుకున్నాడు. అది యుద్ధగతిని మార్చేసింది.

ఇంగ్లీష్ సైన్యం కార్నవాలిస్ నేతృత్వంలో కోలార్ మరియు హొసకోటెలను వశపరచుకొని కోటను నాశనం చేశారు. బెంగళూరును వశపరచుకొని బెంగళూరు వైపు దూసుకెళ్ళారు. బెంగళూరును వశపరచుకొని కోటను నాశనం చేశారు. బెంగళూరును వశపరచుకొన్న కార్నవాలిస్ టిప్పును జయించడానికి నిజామ్ మరియు మరాఠుల సహాయం కోరాడు. నిజామ్ మరియు మరాఠులు సంఘటిత సైన్యం ఆంగ్లేయులతో కలవడంతోపాటు యుద్ధ మలుపును పొందింది. మరాఠులు సవణూరు, గజేంద్ర గఢ, లక్ష్మేశ్వర, హుబ్బళ్ళి మొదలగువాటిని వశపరచుకున్నారు.

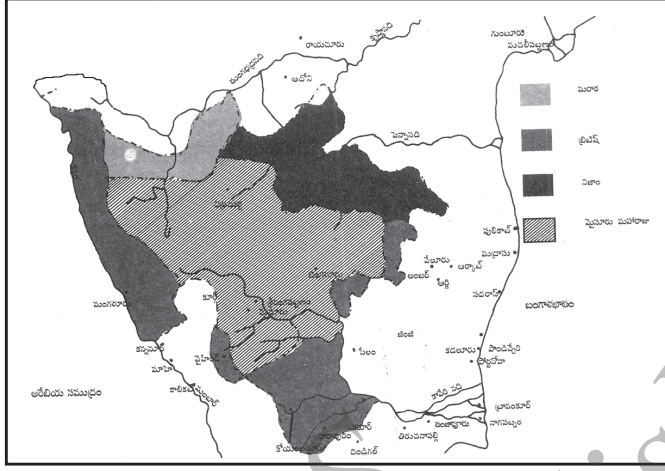
1792లో కూటమి సైన్యం ఒక్కొక్కటిగా కోటలను వశపరచుకొని శ్రీరంగ పట్టణం వైపు సాగింది. రాత్రి సమయంలో కోటను నాశనం చేయడమైంది. దాని వలన విసుగుచెందిన టిప్పు ఆంగ్లేయులతో ఒప్పందం చేసుకోవాలని నిర్ణయించాడు. అది అతనికి తప్పనిసరి పరిస్థితి కూడా అయింది. 1792లో అసమాన షరతులతో కూడిన 'శ్రీరంగపట్టణం ఒప్పందానికి టిప్పు సంతకం చేయడం ద్వారా యుద్ధానికి తెరపడింది. ఈ ఒప్పందం ప్రకారం మూడవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం అంతమైంది. దాని ప్రకారం శ్రీరంగ పట్టణంనుండి ఆంగ్లేయుల నేతృత్వంలోని కూటమి సైన్యం వెను తిరిగింది.

నాల్గవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం: టిప్పు మూడవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధ ఓటమిని వ్యక్తిగతంగా స్వీకరించి, దానిని. ఒక ప్రముఖ సవాలుగా పరిగణించాడు. ఒప్పందం ప్రకారం ఆంగ్లేయుల నేతృత్వంలోని మిత్ర కూటమికి ఇవ్వవలసిన భూప్రదేశాలు మరియు డబ్బును తూచా తప్పకుండా చెల్లించి తాకట్టుగా (గిరివి) పంపిన తన ఇద్దరు పిల్లలను వెనక్కు తెచ్చుకున్నాడు. యుద్ధాలు చేయకుండా రాజకీయ సమతౌలనం కాపాడు టిప్పు ఆంగ్లేయుల ఆధీనంలో ఉన్న మళయాళం మాట్లాడు భూప్రదేశాలు న్యాయబద్ధంగా తనకే చేరాలని వాదించాడు. అయితే, ఆంగ్లేయులు దానిని లెక్కలోకి తీసుకోలేదు.

లార్డ్ వెల్లెస్లీ 1798లో భారతదేశ గవర్నర్ జనరల్ గా నియమించబడ్డాడు. టిప్పు విరోధ రాజకీయ కృత్యాలు ఇతని ఆపధిలో వేగవంతం అయ్యాయి. భారతీయ రాజుల కూటమిని తనవైపు త్రిప్పుకోవడానికి చేస్తున్న ప్రయత్నాలు మరియు తమ బద్ధ వైరులైన ఫ్రెంచి వారితో టిప్పు కల్గిన సంబంధాలు వెల్లెస్లీలో టిప్పు విషయంలో మరింత ద్వేష భావనలు పెరిగాయి. ఫ్రెంచివారి సహాయంకోరి రాయబారిని పంపడం ఆంగ్లేయులకుమంచి అనిపించుకోలేదు. టిప్పు మరియు ఫ్రెంచివారి మధ్య స్నేహం భవిష్యత్తులో తమ ఆధిపత్యానికి అడ్డంకులవు తాయనే భావన ఆంగ్లేయులలో పెరిగింది.

నూతన షరతులతో కూడిన ఒక ఒప్పందం టిప్పుమీద వేయబడింది. అయితే, టిప్పు అమానవీయ మరియు అసమాన షరతులతో కూడిన దానిని ఒప్పుకోవడానికి నిరాకరించాడు. అది నాల్గవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధాన్ని ప్రారంభించింది.

1799లో యుద్ధం ప్రారంభమైంది. అసాధ్యమైనకోటను ఆంగ్లేయులు చేధించారు. రెండు సైన్యాలు వీరావేశంతో తెగించి తలపడ్డాయి. టిప్పు తన సైన్యానికి ధైర్యం నూరిపోస్తూ పోరాడి 1799లో హత్యచేయబడ్డాడు. అతని మరణం ఆంగ్లేయులకు మొత్తం భారతదేశాన్నే తమ వశం లోనికి తెచ్చుకున్నంత సంతోషం తెచ్చి పెట్టింది. తరువాత ఆంగ్లేయులు తమ ఆధీనంలో ఉన్న భౌగోళిక ప్రదేశాలను మరాఠులు మరియు నిజాంలతో పంచుకున్నారు. ఒక చిన్న భౌగోళిక ప్రదేశాన్ని ఒడెయార్ రాజ వంశ ప్రతినిధికి బదిలీచేశారు. ఈ ప్రదేశం తరువాత మైసూరు సంస్థానం గా పేరుగాంచింది.

దోండియా వాఫ్ (సా.శ. 1800)

ఆధునిక కర్నాటక చరిత్రలో టిప్పు తరువాత అందులోనూ ముఖ్యంగా 19వ శతాబ్దం పూర్వార్థంలో బ్రిటిష్ పాలనకు వ్యతిరేకంగా కనబడ్డ ప్రతిఘటనలు మరియు తిరుగుబాటు ప్రముఖ స్థానం పొందాయి. అవి సశస్త్ర తిరుగుబాటు అమ్మాయి సశస్త్ర తిరుగుబాట్లలో దోండియావాఫ్ నాయకత్వంలో నిర్వహించిన సశస్త్ర తిరుగుబాటు ప్రముఖమైనది.

దోండియా చన్నగిరికి చెందిన మరాఠి కుటుంబంలో జన్మించాడు. అతడు తన శౌర్యపరాక్రమాల కంటే ప్రజలు అతనిని వాఫ్ అని పిలిచారు. మరాఠిలో వాఫ్ అనగా పులి. సుమారుగా క్రీ.శ. 1789 నాటికి మైసూరుకు చెందిన హైదర్ ఆలీ సైన్యంలో ఒక అశ్వారోహి సైనికునిగా చేరి కాలాంతరం లో సేనానాయకుడు అయ్యాడు. ఫ్రైవేట్ గా ఒక జన్యాన్ని తయారు చేసిన అతడు టిప్పు సైన్యంలో సేవచేశాడు. టిప్పుతో మసంతాపం వలన అతడు జైలుపాలయ్యాడు. నాల్గవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధ సమయంలో శ్రీరంగ పట్టణం పతనానంతరం ఆంగ్లేయులు అతన్ని కారాగారం నుండి విడుదల చేశారు. అతడు తరువాత ఒక సైన్యాన్ని సంఘటించి సైనిక కృత్యాలు ప్రారంభించాడు.

అతని సైన్యం పెద్దదికాలేదు. అతడు టిప్పుసైన్యంలో ఉన్న అసంతృప్తి సైనికులు అధికారం నుండి విముక్తి చేయబడిన పాలేగార్లు మొదలగు వారిని ఐక్యపరచి ఒక సైన్యాన్ని సువ్యవస్థచేసి తిరుగుబాటు బావుటా ఎగురవేశాడు. శివమొగ్గ మరియు బిదనూరు కోటలను వశపరచుకున్నాడు చిత్రదుర్గటను వశపరచుకోవడానికి విఫల ప్రయత్నాలు చేశాడు. గవర్నర్ జనరల్ అయిన లార్డ్ వెల్లెస్లీ తిరుగుబాటును అణచివేయడం ప్రారంభించాడు.

దోండియా నియంత్రణలోవున్న శివమొగ్గ, హొన్నాళ, హరిహర మొదలగువాటి మీద ఆక్రమణ జరిగింది. దోండియా తన స్థావరాన్ని పోగొట్టుకున్నాడు. ఆంగ్లేయులు శికారిపురను వశపరచుకున్న తరువాత దోండియా నిజామ్ ఆధీనంలోగల గుత్తి వైపుకు పలాయనం చెందాడు. అప్పుడు నిజామ్ గుత్తిని ముట్టడించినప్పుడు తప్పనిసరి పరిస్థితిలో దోండియా మరాఠుల ప్రదేశానికి

పారిపోయాడు. మరారుల సైన్యం అతనిని ఓడించి. అతని శస్త్రాస్త్రాలు. ఒంటెలు మరియు ఏనుగులను వశపరచుకొన్నప్పటికీ అధైర్యపడని దోండియా తన పోరాటాన్ని కొనసాగించాడు.

అసంతృప్త సామంతులు దోండియాను ప్రోత్సహించారు. చాలామంది మలబార్ లోని మాహెలో ఉన్న ఫ్రెంచివారు అతనికి సహాయ హస్తం ఇచ్చారు.

హరిహర, చిత్రదుర్గ, శికారిపురం, సవణూరు, రాణి బెన్నూరు, కిత్తూరు మరియు లోండా ఇలా విశాలమైన భౌగోళిక ప్రదేశాలలో ఆంగ్లసైన్యం అతన్ని వెంబడించింది. శిరహట్టిని తన వశం లోనికి తీసుకున్న ఆంగ్లసైన్యం దోండియా సైన్యంలోని చాలామంది సైనికులను హతమార్చింది.

దోండియా వాఫ్ అంతం: లార్డ్ వెల్లెస్లి దోండియాను అంతం చేయాలని నిర్ణయం చుకున్నాడు. దేశీయ సంస్థానాల రాజుల సహాయాన్ని ఆంగ్లేయులు కోరారు. శికారిపురంకోటను పునః గెలుచుకున్న దోండియా సైన్యాన్ని ఆంగ్లసైన్యం చల్లచెదురు చేసింది. తుంగభద్రా మరియు మల ప్రభా నదుల మధ్యగల ప్రదేశం విశాలమైన ప్రదేశంలో నిర్భయంగా సంచరిస్తున్న దోండియా సైన్యాన్ని ఓడించడానికి ఆంగ్లేయులు ప్రయత్నించారు అన్నిదిక్కులనుండి దోండియాను ఆంగ్ల సైన్యం చుట్టుముట్టింది. రాయచూరునుండి బయలుచేరిన అతన్ని వెంబడించింది. నిజామ్ మరియు మరాఠా సైన్యం మధ్యలో దొరికిపోయిన దోండియా నేతృత్వంలోని సైన్యం మీద ఆంగ్లేయులు యాపల పెరవి అను స్థలంలో కార్యాచరణ జరిపి కోన్ గల్ అను స్థలంలో అతనిని హత్యచేశారు. తమ నాయకుని హత్య తరువాత భయపడిన సైనికులు చదురిపోయారు. తిరుగుబాటు దారులనుండి పెద్ద మొత్తంలో మందుగుండ్లు (తుపాకులు) మరియు శస్త్రాస్త్రాలను ఆంగ్లేయులు వశపరచుకున్నారు.

కిత్తూరు తిరుగుబాటువీరనారి చెన్నమ్మ (1824)

ఆంగ్లేయులు తమ పరిపాలనకు వ్యతిరేకంగా నున్న హైదర్ ఆలి, టిప్పు మరియు మరారుల బలమైన వ్యతిరేకతలను అణచి వేసిన తరువాత తమ అధికార క్రోడీకరణ కొరకు కొన్నిచట్టాలు అమల్లోకి తెచ్చారు. వాటిలో దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు అనునది ఒకటి. ఈ చట్టానికి వ్యతిరేకంగా నిర్వహించిన సశస్త్ర తిరుగుబాట్లలో కిత్తూరు రాణి చెన్నమ్మ పోరాటం ప్రసిద్ధి చెందింది. కిత్తూరు మరియు ధార్వాడ జిల్లాల మధ్యగల ఊరు. కిత్తూరు సంస్థానపు మల్లసర్జ మరణానంతరం చెన్నమ్మ కిత్తూరు పాలనా వ్యవహారాలలో ఎక్కువగా ఆసక్తి వహించుకుంది. అతని మరణానంతరం పెద్ద కుమారుడు శివ శింగరుద్ర సర్జ కిత్తూరు పరిపాలన నిర్వహించడం ప్రారంభించాడు. అయితే, అతని శారీరక పరిస్థితులవలన చెన్నమ్మ నిజమైన పరిపాలకు రాలిగా బాధ్యతలు నిర్వహించింది. శివలింగ రుద్ర సర్జ మరారుల యుద్ధంలో ఆంగ్లేయులకు సహాయం

చెన్నమ్మ

చేశాడు. దాని వలన ఆంగ్లేయులు ఆ సంస్థానాన్ని వంశపారంపర్యంగా అతనికిచ్చిన ప్రతిఫలం వార్షిక కానుకను పొందాల్సి వచ్చింది. ఈ ఒప్పందం థామస్ మన్రో కాలంలో జారీచేయబడింది.

శివలింగరుద్ర సర్జనుని శిమరణానంతరం శివలింగప్ప అను బాలుణ్ణి దత్తు పొంది పరిపాలన నిర్వహించడం ప్రారంభించింది. ధ్యాకరే అప్పటి ధారవాడ కలెక్టర్ మరియు రాజకీయ ఏజెంట్ అయ్యాడు. అతను బాంబే గవర్నర్ కు దత్తు గురించి నివేదిక పంపి, దత్తు పిల్లల పరిపాలనను వశపరచుకోవడానికి ప్రయత్నించాడు కిత్తూరు ఖజానా కోట కొత్తలల సుపర్దని తన వశంలోనికి తీసుకున్నాడు. చెన్నమ్మ ధ్యాకరే ప్రయత్నాలను విఫలం చేయడానికి యుద్ధం తప్పనిసరి అని భావించింది. ఆంగ్లేయులు కూడా తమ సైన్యాన్ని సిద్ధం చేయడం ప్రారంభించారు. కిత్తూరు సైన్యం ఆంగ్లసైన్యం మీద దాడి చేసింది. ఈ దాడిలో ధ్యాకరే తుపాకి గుండుకుబలలియమ్యాడు. చాలామంది ఆంగ్ల సైనికులను కారాగారంలో ఉంచారు.

ఆంగ్లేయులు కిత్తూరును వశపరచుకోవాలనే దృఢ నిర్ణయంతో మరింత సన్నద్ధమయ్యారు. లెఫ్టినెంట్ కర్నల్ డీకే నేతృత్వంలో ఆంగ్లసైన్యం కిత్తూరును ముట్టడించింది. సైనికులు వీరావేశంతో పోరాడినారు. ఆంగ్ల సైన్యంనుండి తప్పించుకున్న చెన్నమ్మను బంధించి కారాగారంలో ఉంచారు. కిత్తూరు ఆంగ్లేయుల వశమైంది. చెన్నమ్మ మరియు వారిపరివారాన్ని బైలహొంగల కారాగారంలో బంధించారు చెన్నమ్మ మరణించింది. ఇప్పటికీ కూడ ఈ భూమి (నాడు) ఆమె ఆదర్శ ప్రాయం అయింది.

సంగోళ్ళి రాయణ్ణ (1829-30)

కిత్తూరు చెన్నమ్మతోపాటు సంగోళ్ళి రాయణ్ణ పేరు మరువలేనిది మరియు ఆదర్శ ప్రాయం. రాయణ్ణ వీరయోధుండు స్వాతంత్ర్యం కోసం పోరాడటం తన ప్రధాన కర్తవ్యమని భావించారు. సంగోళ్ళి బెళగావి జిల్లాలోని సంపగాలి తాలూకాలోవుంది. ఇతని పూర్వీకులు తరతరాలుగా సైనికులుగా సేవ చేశారు. రాయణ్ణ కిత్తూరు యుద్ధంలో చెన్నమ్మ జతలో ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా పోరాడినాడు. యుద్ధంలో ఖైదీగా బంధించబడిన తరువాత విడుదల అయ్యాడు.

సంగోళ్ళి రాయణ్ణ

ఇతని గురించి మౌఖిక మూలాలు లభ్యంలో ఉన్నాయి. అతను సైనికులను సంఘటిస్తూ స్వాతంత్ర్యం గురించి అభిమానం పెంచుకున్నాడు. భౌగోళికంగా ఆయకట్టు స్థలాలలో గోప్య సభలు నిర్వహించడం ద్వారా తన భవిష్యత్ ప్రణాళికలు తయారు చేశాడు. అతని తక్షణ ఉద్దేశ్యం ప్రకారణం ఆంగ్లేయుల పాలనా యంత్రాంగ ప్రముఖ అంగమైన తాలూకా కార్యాలయాలు మరియు ఖజానాలను లూటీ చేయడం. ముందుగా నందగడ తరువాత ఖానాపూర్ ఆ తరువాత సంపగావి అతని కార్యచరణ స్థలాలయ్యాయి. అతని సైన్యం ఐదు వందలమంది ఉండేవారు. ఆంగ్లేయులు

రాయణ్ణును రాణి వీర చెన్నమ్మ కుమ్మక్కై సైనిక కృత్యాలు చేస్తున్నాడని తెలుసుకున్నారు. అందువలన ఆమెను బైలహంగళలనుండి కుసుగల్ కారాగానికి మార్చారు.

రాయణ్ణును బంధించడానికి ఆంగ్లేయులు ఒక పథకం తయారుచేశారు. కిత్తూరు చెన్నమ్మను వ్యతిరేచించిన దేసాయిలను ప్రేరేపించారు. అమల్దారుడైన కృష్ణరాయ అనునతడు రాయణ్ణును ఆంగ్లం సైన్యం బంధించి ధారవాడకు తెచ్చింది అతని బంధనానంతరం, అతని సైనికులు శరణాగతులయ్యాడు. అతన్ని ముఖ్య నేరస్థుడు అని ప్రకటించి 1831 జనవరి 26న నందగడలో ఉరిశిక్ష వేశారు. అతని అనేకమంది అనుచరులను జీవితకాల శిక్షకు గురిచేశారు సంగోళ్ళి రాయణ్ణు జీవనం మరియు దేశప్రేమను ఇప్పటికీ జానపదాలు ప్రాణం పోస్తున్నాయి.

అమర సుళ్య తిరుగుబాటు

ఇది మూలతః రైతుల తిరుగుబాటు దాని నేపథ్యాన్ని 1835-37 కాలంలో కోస్తా (తీరప్రాంతం) మరియు కొడగు ప్రాంతాలలో కనబడ్డ తిరుగుబాట్లలో గుర్తించబడింది. కొడగులో పారిపాలిస్తున్న హాలేరి రాజవంశస్థుడైన చిక్క వీర రాజేంద్రను ఆంగ్లేయులు 1834లో పదవీచ్యుతిచేసి, అతన్ని బెంగళూరు ద్వారా వేలూరుకు ఆ తరువాత కాశీకి సాగించారు. అతని పదవీచ్యుతి కొడగులో రాజకీయ సంక్షోభాన్ని సృష్టించింది. దానివలన కొడగులో స్వామి అపరాంపర, కల్యాణస్వామి మరియు పుట్ట బసప్ప నిశస్త్ర తిరుగుబాటును నిర్వహించారు వారు ముగ్గురు తాము కొడగు పదవీచ్యుత రాజుగారి వంశ స్తులుగా చెప్పుకున్నారు స్వామి అపరాంపర తిరుగుబాటు ప్రముఖుడైనాడు. 1835లో అతనిని ఆంగ్లేయులు బంధించి బెంగళూరు తీసుకెళ్ళారు. కల్యాణస్వామి 1837లో బంధించబడ్డాడు. అతన్ని మైసూరు కారాగృహంలో పెట్టారు.

పుట్ట బసప్ప: కొడగుకు చెందిన కొంతమంది కల్యాణ స్వామి మరణా నంతరం తిరుగుబాటును కొనసాగించారు. కెనరా ప్రాంతంలోని సుళ్య, బెళ్ళారె మరియు పుత్తూరు మొదలగు స్థలాలు 'అమర సుళ్య' తిరుగుబాటు కేంద్ర స్థానాలయ్యాయి. ఒక సుళ్యరైతు కొడగు శనివారం సంతలోని పుట్ట బసప్ప అను రైతును కల్యాణస్వామిగా ఎంచుకొన్నాడు. అతడు తనను "స్వామి అపరాంపర" గా పిలుచుకున్నాడు అది స్వారస్వకరం మాత్రమేగాక తిరుగుబాటు చలనశీలతను నింపుకొంది. చాలా త్వరగా అతడు తిరుగుబాటుకు నాయకత్వం వహించాడు.

ఈ తిరుగుబాటు కొండ ప్రదేశాలలో ప్రారంభమయిమది పుట్ట బసప్ప అసంతృప్తులను ఐక్యపరచి ప్రజలను సంతోషపెట్టాడు. అసంతృప్తులు ప్రభుత్వం స్థాపన తరువాత పోగాకు మరియు ఉప్పు మీద సుంకాన్ని రద్దు చేస్తామని ప్రకటించారు. సంపన్న రైతులు, సామంతులు భూదిగుబడిదారులకు ఆశ్వాసనలు ఇవ్వబడినవి. బెళ్ళారెలోని ప్రభుత్వ కార్యాలయాన్ని వశపరచుకుని ప్రభుత్వ అధికారులను బంధించడం తిరుగుబాటుకు మొదటి అడుగు అయింది. సుళ్య మరియు ఆసుపాసిలో సామాన్య ప్రజలను పీడిస్తున్న ఒక అమిలదారుని హత్య పుట్ట బసప్పకు ప్రజాదరణ పెరిగింది. దానివలన తిరుగుబాటు విస్తారమైన ప్రచారం మరియు మద్దతు పొందింది.

పోరాటకారులు పుత్తూరులో ఆంగ్లసైన్యాన్ని ఎదుర్కొన్నారు. వారి ఉద్దేశ్యం మంగళూరు వశపరచు కొన్నందున ఆంగ్లేయులు మంగళూరును రక్షించు ప్రయత్నంలో తమను కలుసుకున్నారు పుత్తూరునుండి మంగళూరు వైపుకు మరలిన వారు పాణి మంగళూరు మరియు బంటవాళలో కార్యాచరణలు చేశారు. బంటవాళ జైలు మరియు ఖజానా లూటీ చేయబడ్డాయి.

దానిని అణచివేయడానికి ఆంగ్లేయులు కణ్ణనూరు, పాండిచ్చేరి మరియు బాంబే సైన్యాన్ని ఆపేక్షించారు అది తెలుసుకున్న పుటబసప్ప మరియు అతని అనుచరులు సుళ్ళకు పలాయనం చెందారు. ఆంగ్లసైన్యం కొడగులో స్థానికుల సహాయంతో అతన్ని మరియు అతని అనుచరులను బంధించింది. 1837మే 13న బంధనకు గురైన పుట్టబసప్ప లక్ష్మప్ప బంగర, కెదంబాడి రామగౌడ మరియు గుడ్లమనే అప్పయ్యలకు మరణశిక్ష విధించారు. తిరుగుబాటు విఫలమైనప్పటికీ, సమకాలీన ప్రాముఖ్యత కల్గియుండేది. అది బ్రిటిష్ విరోధిగా ఉండేదని చెప్పవచ్చు.

సురపురం మరియు కొప్పళ తిరుగుబాటు

సురపురం

సురపురం ప్రస్తుత యాదగిరి జిల్లా కేంద్రంనుండి 50 కి.మీ. దూరంలోవుంది. మొగల్ చక్రవర్తి ఔరంగజేలు కాలం నుండి కూడా అది ప్రాముఖ్యత పొందింది. నిజామ్ మరియు మరారి పేష్వాల కాలంలో అది ఒక సామంత రాజ్యంగా పరిణమించింది. కాలానంతరం భౌగోళిక ప్రదేశాల పై పట్టు సడిలి కేవలం పరిమిత భౌగోళిక ప్రదేశం మీద తన రాజకీయ ఆధిపత్యాన్ని ఇది పొందింది. వెంకటప్పనాయకుని కాలంలో సురపురం బ్రిటిష్ వ్యతిరేక తిరుగుబాటు మంటను పొందింది.

వెంకటప్ప నాయకుడు: తన తండ్రి కృష్ణప్పనాయకుని మరణానంతరం ఇతడు పట్టానికి వచ్చాడు క్రీ.శ. 1834లో జన్మించిన ఇతడు తన బాల్య వయస్సులో సింహాసనానికి వచ్చాడు. అయితే, కృష్ణప్పనాయకుని సోదరుడైన పెద్దనాయకుడు అనునతడు తగాదాల వలన సురపురం అంతరిక రాజకీయ కృత్యాలు క్షోభించాయి. ఆంగ్లేయులు దాని సంబంధం మీద ఆసక్తి వహించారు. 1842లో ఆంగ్లేయులు మెడోస్ టేలర్ అనునతన్ని రాజకీయ ప్రతినిధిగా (పాలిటికల్ ఏజెంట్) నియమించి సంస్థానం మీద తమ పరోక్షపట్టును స్థాపించారు.

టేలర్ సంస్కరణావాది కూడా అయివుండేవారు. సురపురం సంస్థానాన్ని అభివృద్ధి చేశాడు. పెద్దనాయకున్ని సంస్థానపు దివానుగా నియమించాడ సంస్థానం అంతటా భూసమీక్ష చేయించాడు. సంస్థానపు ఆదాయం పెంచడానికి ఇతడు అనుసరించిన నియమాల్లో కారణాలయ్యాయి. వెంకటప్ప నాయకునికి సరైన విద్యనిచ్చు వ్యవస్థ కల్పించాడు. 1853లో వెంకటప్ప నాయకుడు అధికారంలోనికి వచ్చాడు.

సురపురం తిరుగుబాటు: ఆంగ్ల ప్రభుత్వం సురపురం అభివృద్ధులను సూక్ష్మంగా అవలోకిస్తూవుండేది. 1857 ప్రారంభంలో నానాసాహెబ్ ప్రతినిధులు సురపురంలో ఉన్నారనే పుకారు కనబడింది. దాని వలన ఆంగ్లేయులు రాజును సంశయంతో చూశారు. రాజు కాలంలోనే పరిపాలన గురించి నివేదిక ఇవ్వమని ఆంగ్లప్రభుత్వం క్యాంప్ బెల్ అను అధికారిని నియమించింది.

అతడు రాజు పరిపాలన దుర్వ్యవహారాలలో నిమగ్నమయ్యాడని తన నివేదికలో చూపుతూ హైదరాబాద్ రెసిడెంట్ కు పంపారు.

వెంకటప్ప నాయకున్ని సాధారణంగా కర్నాటక చరిత్రలో 1857నాటి విప్లవ నాయకుడిగా చరిత్రకారులు వర్ణించారు. ఆంగ్ల సైన్యం సురపురాన్ని ఆక్రమించింది. యుద్ధం కొనసాగింది. ఆంగ్లేయులు సురపురం కోటను వశపరచుకున్నారు. హైదరాబాద్ పారిపోయిన రాజు నిజామ్ మరియు రెసిడెంట్ లను క్షమాభిక్ష కోరినాడని, అందువలన అతను నేరస్తుడిగా నిర్ణయించిన ఆంగ్లేయులు అతన్ని సికిందరాబాద్ కారాగృహంలో బంధించారు.

కొప్పళ వీరప్ప: బ్రిటిష్ వ్యతిరేక ఉద్యమం, సశస్త్ర తిరుగుబాటు మరియు ప్రతి ఘటనలలో కొప్పళలోని ప్రతిఘటన కూడా ప్రముఖమైనది. కొప్పళ మరియు సమీప భౌగోళిక ప్రదేశాలు హైదరాబాద్ నిజామ్ పాలనా నియంత్రణలో వున్నప్పటికీ దౌర్జన్యాలు జరిగేవి. అందువలన కొప్పళలోని కొంతమంది జమీన్దారులు తప్పనిసరి పరిస్థితిలో తిరగబడ్డారు. ఇలా తిరగబడ్డవారిలో వీరప్ప ప్రముఖుడు.

వీరప్ప జమీన్దారుడైవుండి, తిరగబడి కొప్పళ మరియు సమీప కోటలను తన స్వాధీనంలో వుంచుకున్నారు. వీరప్ప ఉద్దేశ్యంలోని మర్థం తెలుసుకున్న చాలామంది రైతులు మరియు జమీన్దారులు అతనితో చేయికలిపారు. నిజామ్ తో సంపర్కం సాధించిన ఆంగ్లేయులు వీరప్ప నేతృత్వంలోని తిరుగుబాటును అణగారొక్కడానికి సైన్యాన్ని ఏర్పటుచేశారు. కొన్ని వందలమంది సైనికుల మద్దతు పొందిన వీరప్ప వరుసగా 4 రోజులు తన పోరాటం జరిపి, 1819లో మరణించాడు. తరువాత ఆంగ్లేయులు కొప్పళ కోటను వశపరచుకున్నారు. ఈ తిరుగుబాటు ప్రభావం అల్పకాలం అయినప్పటికీ, దానికి నాయకత్వం వహించిన వీరప్ప ఒక సమర్థుడైన సశస్త్ర పోరాట వీరుడయ్యాడు.

హాలగలి బేడల తిరుగుబాటు

బాగల కోట జిల్లా ముదోళ తాలూకాలో హాలగలి అనునది చిన్న గ్రామం. గతంలో ఇది ముదోళ సంస్థాన పాలనలో ఉండేది. 1857లో తిరుగుబాటు సమయంలో ఆంగ్లేయులు తమపాలనా ప్రదేశాలలో శస్త్రాస్త్రాల వినియోగాన్ని నిర్బంధించి, ఒక చట్టం తెచ్చారు. దానిని హాలగలికి కూడా అన్వయించబడింది. హాలగలి బేడలు తరతరాలుగా వేటాడు ఉద్దేశ్యం కొరకు స్వేచ్ఛగా ఉపయోగిస్తున్న తుపాకులను ఆంగ్లేయులకు అప్పగించడానికి సిద్ధంగాలేరు. బేడలు తమ వంశపాఠం పర్యంగా వస్తున్న హక్కును రక్షించుకొను ఉద్దేశ్యంతో ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా పేల్చారు.

ఈ పోరాటంలో హాలగలి చుట్టుప్రక్కల ప్రాంతాలైన మంటూరు, బోదాని, ఆలగుండి బేడలు, హాలగలి బేడలతో చేరుకున్నారు. వారి తిరుగుబాటును అణచివేయడానికి నవంబర్ లో ఆంగ్ల సైన్యం హాలగలి గ్రామానికి చేరింది. తిరుగుబాటు చేసిన బేడలను నిష్కారణంగా, అత్యంత దారుణంగా ఆంగ్లేయులు అణచివేసి, తిరుగుబాటుదారులను జైలుపాలు చేయడం ద్వారా ఈ తిరుగుబాటు అంతమైంది.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థానాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. మొదటి ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం _____ మరియు _____ ల మధ్య జరిగింది.
2. రెండవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం _____ ఒప్పందంతో అంతమొందింది.
3. కిత్తూరు చెన్నమ్మ _____ అను బాలున్ని దత్తు తీసుకొంది.
4. కిత్తూరు చెన్నమ్మ సంస్థానంలోని రాయణ్ణగారు ఊరు _____.
5. సురపురం ఇప్పటి _____ జిల్లాలోవుంది.
6. ఇప్పటి బాగలకోట జిల్లాలోని _____ బేడలు ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు చేశారు.
7. అమర సుశ్య తిరుగుబాటు మూలతః _____ తిరుగుబాటు.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. హైదర్ ఆలి అధికారంలోనికి ఎలా వచ్చాడు?
2. రెండవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం వలన ఏర్పడిన పరిణామాలేవి?
3. శ్రీరంగ పట్టణ ఒప్పందపు షరతులు ఏవి?
4. నాల్గవ ఆంగ్లో-మైసూరు యుద్ధం ఆంగ్లేయులను మైసూరు ప్రాంతంలో గట్టిపరిచింది. విమర్శించండి.
5. దోండియా వాఘ్ ఆంగ్లేయుల వ్యతిరేక పోరాటంలో పోరాడిన విధానాలను విశ్లేషించండి.
6. సంగొళ్ళి రాయణ్ణ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో పోరాడిన విధానాన్ని వివరించండి.
7. స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో కొడగు ప్రాంతంనుండి పుట్టబసప్ప పాత్ర వివరించండి.
8. సురపురం తిరుగుబాటును సంక్షిప్తంగా వివరించండి.

III. కార్యాచరణం.

1. సంగొళ్ళి రాయణ్ణ గురించిన పుస్తకాలను చదవండి.
2. కిత్తూరు చెన్నమ్మ గురించిన ఎక్కువ విషయాలను సేకరించండి.

IV. కార్యయోజనం.

1. విద్యా విహార యాత్ర చేపట్టి, సురపురంలోని కోటను సందర్శించి, అక్కడ ఆంగ్లేయుల కాలనాటి అతిథి గృహ గొప్పతనాన్ని గమనించండి.

బులబుల

అధ్యాయం-5

సాంఘిక మరియు మత సంస్కరణోద్యమాలు

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- బ్రహ్మసమాజం స్థాపన మరియు సంస్కరణలు.
- యువ బెంగాల్ ఉద్యమం.
- ఆర్యసమాజం స్థాపన మరియు సంస్కరణలు ప్రార్థనా సమాజపు సంస్కరణలు.
- ప్రార్థనా సమాజపు సంస్కరణలు.
- సత్యశోధక సమాజపు ప్రతిపాదనలు.
- ఆలిఫుర్ ఉద్యమం.
- రామకృష్ణ మిషన్ ప్రతిపాదనలు.
- థియోసాఫికల్ సొసైటీ.
- నారాయణ గురు ధర్మ పరిపాలనా యోగం.
- పెరియార్.

మానవతా విలువలకు దూరంగా మేలుకీడు అను బేధభావాలతో కూడిన సామాజిక వ్యవస్థను మార్చి మౌఢ్య స్వతంత్ర సమ సమాజంవైపుకు తీసుకెళ్ళేడి ప్రయత్నమే సంఘ సంస్కరణ. ప్రతి వ్యక్తియొక్క ఘనతయొక్క మహోన్నతిని చాటడమే సాంఘిక సంస్కరణల ప్రాథమిక కర్తవ్యం.

19వ శతాబ్దాన్ని భారతదేశ చరిత్రలో సాంఘిక సంస్కరణా కాలం మరియు నవోదయ కాలం అని సాధారణంగా పిలువబడింది. ఆంగ్లేయులు ఆంగ్లవిద్యను జారీ చేసిన తరువాత భారతీయ ఆంగ్ల విద్యావంత వర్గమొక్కటి సృష్టించబడింది. ప్రజాప్రభుత్వం, జాతీయత, సమానత్వం మొదలగు యురోపియన్ పరికల్పనలు భారతీయ సమాజానికి పరిచయం కావడం ప్రారంభించాయి. ఈ నేపథ్యంలో ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసం పొందిన చాలామంది భారతీయులు తమ సమాజాన్ని విశ్లేషించడం ప్రారంభించారు. దానికీతోడు. ఆంగ్లేయులు సాంఘిక సంస్కరణలో ఆసక్తి పెంచుకున్నారు. తమను పౌరులుగా చిత్రికరించుకొంటూ, తాము ఇక్కడికి వచ్చిందే భారతీయులను పౌరులుగా చేయడానికి అను శ్వేతజాతి మీద భారం సిద్ధాంతాన్ని ప్రకటించుకున్నారు ఈ సిద్ధాంతపు నేపథ్యంలో ఆంగ్లేయులు తమ ఆర్థిక మరియు రాజకీయ హితాసక్తులను కాపాడుకొను ప్రణాళికను కల్గియుండిరి. చాలామంది భారతీయులు తమ పరంపరను నూతన దృష్టికోణాలలో చూడటం ప్రారంభించారు. భారతీయత అను నూతన వర్గం పుట్టుకొల్పింది.

భారతీయ సమాజంలో మహిళలు, శూద్రులు, శూద్రాతి సముదాయాలు చాలా హక్కుల నుండి వంచితులైనారు. దీనికి వ్యతిరేకంగా వివిధ కాలాలలో అనేక ఉద్యమాలు జరిగాయి. ప్రాచీన

మరియు మధ్యకాలీన ఉద్యమాల కంటే భిన్నమైన సంస్కరణోద్యమాలు బ్రిటిష్ వలసపాలిత కాలం లో పుట్టుకొచ్చాయి. కులపద్ధతి, లింగ సమానత్వం, సతీసహగమన పద్ధతి, వితంతు పునర్వివాహ నిర్బంధ పద్ధతి, శూద్ర మరియు శూద్రాతి శూద్రులు విద్యకు వంచితలై సమస్యలను చేతిలో పట్టుకొని ఈ సంస్కరణోద్యమాలను రూపుచేశారు. రాజారామ్ మోహన్ రాయ్, స్వామి దయానంద సరస్వతి, రాణాజీ, జ్యోతిబాపులై, స్వామి వివేకానందుడు, అని బెసెంట్, సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్, పెరియార్ శ్రీ నారాయణ గురు మొదలైన మహనీయులు సంస్కరణోద్యమంలో తాము పాల్గొన్నట్లు చేసుకున్నారు. ఈ కాలపు సంస్కరణయొక్క ప్రముఖ లక్షణం అనగా సమాజానికి హానికరమైన పద్ధతులను చట్టం ద్వారా నిషేధించడానికి ప్రయత్నం చేయబడింది.

బ్రహ్మ సమాజం

ఆధునిక కాలంలో భారతదేశంలో సాంఘిక సంస్కరణలకు రాజారామ్ మోహన్ రాయ్ (1774-1833) స్థాపకులయ్యారు. వీరు సంస్కృత సాహిత్యం, హిందూ తత్వాల మీమాంసాలు, ఖురాన్, పర్షియన్ మరియు ఆరబిక్ సాహిత్య విధానాలలో పాండిత్యం పొందారు. ఇవేకాకుండా భారతదేశ ఇతర మతాల తాత్వికజిజ్ఞాసలను కూడా అధ్యయనం చేశారు. వారి జ్ఞానం మరియు సంస్కరణ దాహానికి సాక్షి ఏమనగా బైబిల్ను మూలం లో అర్థం చేసుకోవడానికి హిబ్రూ మరియు గ్రీకు భాషలు నేర్చుకున్నారు.

రాజారామ్ మోహన్ రాయ్

వీరు తమ స్నేహితులతో కలిసి కల్కత్తాలో 'ఆత్మీయ సభ' ప్రారంభించారు. ఈ సభయొక్క ప్రముఖ అంశాలనగా ధార్మిక మరియు సామాజిక పిడుగులను బెంగాల్ సమాజంనుండి అంతమొందించడం. 1828లో 'బ్రహ్మసమాజం'ను ప్రారంభించారు. కులపద్ధతి మరియు మూఢనమ్మకాలనుండి హిందూ మతాన్ని శుద్ధిచేయడం వారి శ్రద్ధగావుండేది. రాజారామ్ మోహన్ రాయ్ మరియు ఇతర బ్రహ్మ సమాజవాదులు ఉపనిషత్తులు చాటు తాత్విక పునాదుల మీద హిందూ సమాజాన్ని మరియు అప్పటి గవర్నర్ జనరల్ విలియం బెంటింక్ మద్దతుతో 1829లో సతీసహగమన పద్ధతి ఆచరణను చట్టపరంగా నిషేధించడమైంది. పత్రికోద్యమం ద్వారా ప్రజలలో వైచారికతను పెంచడానికి ప్రయత్నించారు. బెంగాళి భాషలో సంవాద కౌముది అను పత్రికను ప్రారంభించారు.

బ్రహ్మ సమాజపు ప్రముఖ అంశాలు :

1. ఏక దేవతారాధనను ప్రతిపాదించారు.
2. అర్ధహీన ఆచరణలు వ్యతిరేకించారు.
3. ప్రతివ్యక్తి గొప్పగా పెరగాలి. ఏ నియమం మరియు ఆచరణలు దీనికి హానికల్పించకూడదని వారి ఆశయం.

4. బహు భార్యత్వ పద్ధతిని వ్యతిరేకించడం ద్వారా స్త్రీలకు సమానత్వం లభించాలని బ్రహ్మ సమాజం ఆశించింది. విశేషంగా వితంతువుల దుస్థితిని దూరం చేయడానికి వారికి ఆస్తిలో భాగం ఉండాలని ప్రతిపాదించింది. బ్రహ్మసమాజం బాల్యవివాహాలను వ్యతిరేకించింది.
5. మంచిది ఎక్కడున్ననూ దానిని స్వీకరించాలని బ్రహ్మ సమాజం చాటి చెప్పింది. వేదాలు మరియు ఉపనిషత్తులు ఈ ఆశయాలను బోధిస్తున్నాయని చాటినారు. పశ్చిమ నాగరికతలో మంచిది ఉన్నచో అది కూడా స్వీకారార్హం అనునది వారి వాదన. అందువలన ఆంగ్లవిద్యకు వీరు ప్రాధాన్యత నిచ్చారు.

ఇవేకాకుండా రాజారామ్ మోహన్‌రాయ్ ప్రగతిపరమైన పశ్చిమ ఆలోచనా విధానాలను భారతీయులు స్వాగతించాలని చెప్పారు. ఈ నేపథ్యంలో చాలా పాఠశాలలు మరియు క్రొల్కాల్లో వేదాంత కళాశాలను స్థాపించడానికి సహాయపడ్డారు. రవీంద్రనాథ్ టాగూర్ 'రాజారామ్ మోహన్ రాయ్' ఆధునిక భారతదేశ హితామహుడు, భారతదేశ పునరుజ్జీవన జనకుడు మరియు 'భారతీయ జాతీయతా ప్రచారకుడు' అని చెప్పడం ద్వారా రాజారామ్ మోహన్‌రాయ్ మరియు బ్రహ్మ సమాజం చేసిన సేవను విశ్లేషించారు.

యువ బెంగాల్ ఉద్యమం

ఉత్తర భారతదేశంలో ఆధునికత యొక్క గాలి వంతోమ్మిదవ శతాబ్దంలో వీచడం ప్రారంభమైంది. కల్కత్తా నగరం క్రొత్త ఆలోచనల కేంద్ర బిందువుగా ఉండేది. 1820 మరియు 1830 దశాబ్దంలో నూతన ఉద్యమాలు పుట్టుకొచ్చాయి. ఇదివరకే బ్రహ్మసమాజాన్ని గమనించడమైంది. అదే కాలంలో మరొక ఉద్యమం అనగా 'యువ బెంగాల్ ఉద్యమం' దీనిని హెన్రీ వినియన్ డిరేజియో (1809-1831) ప్రారంభించారు. వీరి తండ్రి ఫార్చ్యుగీస్, తల్లి భారతీయురాలు అందువలన డిరేజియో గారిని ఆంగ్లో-ఇండియన్ అని అంటారు.

1826 నుండి 1831 వరకు కల్కత్తాలోని హిందూ కళాశాలలో సేవ చేశారు. వీరి బోధన యొక్క మాంత్రిక శక్తికిలోనైన వారి చాలామంది విద్యార్థులు వారి నిజాయతీగల అనుచరులయ్యారు. యూరప్‌లోని పునరుజ్జీవన ఉద్యమ ఆశయాల వలన ప్రభావితమైన వారు తమ విద్యార్థులు మరియు సహచరులలో వైజ్ఞానిక ఆలోచనా విధానాలను నింపే ప్రయత్నం చేశారు నూతన విద్యావిధానాలను అమలుచేయడానికి కావలసిన పాఠ్యపుస్తకాలను తయారు చేయడంలో విశేష శ్రమవహించారు. ప్రశ్నించు, వైజ్ఞానిక దృష్టి కోణాలను అలవరచుకోవడానికి కావలసిన ప్రేరణను ఒదిగించు పాఠాలను తెచ్చారు. అప్పటి సంప్రదాయవాదుల ఆక్రోశానికి గురి అయ్యారు. అయినప్పటికీ భయపడకుండా 'అకాడిమిక్ అసోషియేషన్' (1828) అను చర్చావేదికను నిర్మించడం ద్వారా క్రొత్త సంవేదనాలను పుట్టించారు.

యువ బెంగాల్ ఉద్యమం ప్రకృతి, మానవీయత, దేవుడు మొదలగు విషయాలను గురించి చర్చలు మరియు సంవాదాలను జరిపింది. మూఢనమ్మకాలతో నిండిన సామాజిక మౌఢ్యా

చారాలలోనే మునిగిన సమాజానికి పరిష్కారముండుట అన్నింటినీ అందరూ వైజ్ఞానికంగా చూచెడి దృష్టికోణాలను పెంచుకున్నప్పుడు మాత్రమేనవి డిరేజియో నిరూపించు ప్రయత్నం చేశారు. మహిళా హక్కుల ప్రతి నిఖరాన్నికన్న కుల ప్రేరిత శోషణయొక్క వ్యతిరేకి అయ్యారు. సంప్రదాయ కుటుంబ నేపథ్యం నుండి వచ్చిన చాలామంది విద్యార్థులు వారి ప్రభావానికి లోనై ఉద్యమాన్ని పెంచడంలో చేయి జోడించారు. ఈ విధంగా అదొక నూతన ఉద్యమంగా పెరిగింది. అయితే, దాని ప్రభావం కల్కత్తా మరియు కొన్ని ప్రదేశాలకు మాత్రమే పరిమితమయింది. క్రొత్త తరం వీరి ప్రభావానికిలోనై నైతికంగా క్రుంగుతోంది అను వారి సహోద్యోగులు మరియు వారి మద్దతుదారుల ఒత్తిడికి లొంగి, తమ ఉద్యోగాలకు రాజీనామా చేశారు. డిరేజియా కేవలం 22 వ ఏట 1831లో కలరా వ్యాధికి లోనై మరణించారు.

ఆర్య సమాజం :

స్వామి దయానంద సరస్వతి 1875లో ఆర్యసమాజాన్ని స్థాపించారు. అది కాథేవాడలో ప్రారంభమయింది. పంతోమ్మిదవ శతాబ్దం చివరి రెండు దశాబ్దాలలో అత్యంత ప్రభావశాలి అయింది.

స్వామి దయానంద సరస్వతి

స్వామి దయానంద సరస్వతి 1824 గుజరాత్ లోని కాథేవాడలో జన్మించారు. వీరి మొదటిపేరు “మూలశంకరుడు”. వారి తండ్రి అంబాశంకర తివారి మరియు తల్లి అమృతాబాయి ఇంగ్లీష్ విద్యాభ్యాసం వైపుకు ఆసక్తి చూపని దయానందగారు సంస్కృత విద్య పొందారు.

21వ ఏట ఇల్లువదిలిన వారు తరువాతి సుమారు 15 సంవత్సరాల కాలం దేశమంతటా సంచరించారు. స్వామి దయానంద సరస్వతిగారు తమ ఆలోచనా విధానాలను ‘సత్యార్థ ప్రకాశ’ అను గ్రంథంలో వ్యక్తపరిచారు వారు వేదాల అధ్యయనం నుండి కనుగొన్న అంశం అనగా ఆధునిక భారతదేశ సమస్యలకు పరిష్కారాలు వేదాలలో ఉన్నాయి. ఈ నేపథ్యంలో వారు ప్రతిపాదన వాక్యం ‘వేదాలకు వెను తిరగండి’. అందువలన వారు సంస్కరణాకర్త అనడానికి బదులు పునరుత్థాన వాది అనిపించుకున్నారు. 1877లో ఆర్య సమాజపు కేంద్ర కార్యాలయాన్నిలా హోర్ లో ప్రారంభించారు. వేదాలు మాత్రమే ప్రమాణీకృత అనిచాటిచెప్పారు.

ఆర్య సమాజం ఉద్దేశ్యాలు

1. హిందువులందరు రూపంలేని ఒకే దేవుడి మీద నమ్మకముంచాలి.
2. పుట్టుకతో ఎవరూ శూద్రులు కారు. లేదా బ్రాహ్మణులూ కాదని, కుల ఆధారాలను తిరిస్కరించారు.
3. కులాంతర వివాహాలను ప్రోత్సహించడం.
4. బహు భార్యత్వం మరియు బాల్యవివాహ పద్ధతిని తిరిస్కరించడం.

5. స్త్రీ పురుషులు సమానులు.

6. వేదాలు మాత్రమే శ్రేష్ఠం. ప్రాచీన పవిత్ర గ్రంథాలను అధ్యయనం చేయాలి మరియు బోధించాలి.

ఆర్య సమాజపు మరొక ప్రముఖ కార్యసూచి 'శుద్ధి' ఉద్యమం. హిందూమతంనుండి ఇస్లాం మరియు క్రైస్తవ మతాలకు మతమార్పిడి చెందినవారిని తిరిగి హిందూ మతంలో చేర్చుకోవడం. గోవుల రక్షణకు 'గో రక్షణా సంఘాన్ని' ప్రారంభించారు.

ఆర్య సమాజం 1921 నాటికి సుమారు 5 లక్షల అనుచరులు కలిగియుండేది. స్వామి దయానంద సరస్వతి మరణానంతరం ప్రసిద్ధ 'దయానంద ఆంగ్లో-వేదిక్-కళాశాలను 1886లో ప్రారంభించబడింది. అదేవిధంగా హరిద్వారలో 'గురుకుల విద్యాలయం' ప్రారంభించబడింది. భారతీయ జాతీయ ఉద్యమ సమయంలో అతివాదులైన లాలా లజపత్ రాయ్ ఆర్య సమాజ తత్వాలకు ప్రేరేపితులయ్యారు.

శుద్ధి ఉద్యమం: హిందూమతంలోనున్న కులవ్యవస్థ మరియు మూఢనమ్మకాలు ప్రజలను అన్యమతాలవైపు త్రోయబడ్డాయి. ఇలాంటి సందిగ్ధ సందర్భంలో హిందూ సమాజాన్ని ఐక్యపరచే దిశలో వేదాలను పునర్వాఖ్యానించి, లింగ మరియు కుల సమానత్వాన్ని స్వామి దయానంద సరస్వతి ప్రతిపాదించారు. హిందూ మతం నుండి బయటికెళ్ళే అవకాశంవుందే తప్ప లోపలికొచ్చే అవకాశాలేలేవు. ఈ నేపథ్యంలో మతమార్పిడి చెందిన ప్రజలను తిరిగి హిందూ మతం వైపు తీసుకురావడానికి స్వామి దయానంద సరస్వతి శుద్ధి ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు.

ప్రార్థనా సమాజం

బ్రహ్మ సమాజపు సంస్కరణోద్యమం బెంగాల్ ప్రదేశాన్ని మీరి క్రమేణ వేరేవైపుకు వ్యాపించడం ప్రారంభించబడింది. బ్రహ్మసమాజం తాత్విక ప్రభావంనుండి ఈ సమాజం సంస్కరణోద్యమాన్ని రూపించింది. పశ్చిమ భారత దేశంలో విశేషంగా బాంబే ప్రెసిడెన్సీ భాగంలో సంస్కరణోద్యమం వృద్ధి చెందింది.

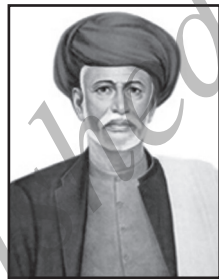
మహిళల సమస్యలే కాకుండా శూద్రాతి శూద్ర సమాజాల సమస్యలకు పరిష్కారం కనుగొను నేపథ్యంలో డా. ఆత్మారామ్ పాండురంగ గారి నేతృత్వంలో బాంబేలో 1867లో ప్రార్థనా సమాజం అను సంస్థ ప్రారంభమయింది. పశ్చిమపు ఆధునిక ఆలోచనల నేపథ్యంలో హిందూమతాన్ని పునర్నిర్మించుకోవలసిన అవసరం ఉందని ఈ సంస్థ ప్రతిపాదించింది. సాంఘిక సంస్కరణ అనునది కేవలం నమ్మకమై మిగిలింది. వాస్తవంగా అమలుకావాలి అని ఒత్తిడి చేసింది. ఈ సంస్థ నేతృత్వంలో స్త్రీల విద్య నిరాశ్రయులకు జీవించు ఆసరాను కల్పించడం మొదలగు కార్యక్రమాలు అమలైనాయి.

ప్రార్థనా సమాజపు ఇతర నాయకులు అనగా న్యాయమూర్తులైన మహదేవ గోవింద రానడె. ఆర్.బి. భండార్కర్ మరియు ఎన్.బి. చందావర్కర్ ముఖ్యమైనవారు. రాణడె నేతృత్వంలో

ప్రార్థనా సమాజపు సంస్కరణా వ్యాప్తి మరింత పెరిగింది. రాణడే బాల్య వివాహాలు, వితంతువులను బహిష్కరించి, తిరస్కరించు ప్రయత్నం చేశారు. బ్రతుకు నుండి బయటకు తీయడం, ఉన్నత కులాలలో వితంతు పునర్వివాహాలను సంస్కరణకు చట్ట విధానం చాలా అవసరమని భావించారు ఈ నేపథ్యంలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ సహాయం పొందడం సరైన విధానమన్నారు.

సత్యశోధక సమాజం

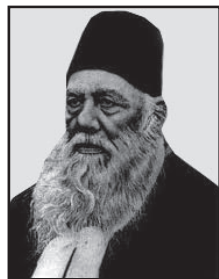
భారతదేశ మిగిలిన ప్రదేశాలలో ఉన్నట్లుగా మహారాష్ట్రలో కూడా కుల మరియు లింగ స్థానాల శోషణలు విస్తారంగా ఉండేవి. బ్రిటిష్ వలసపాలిత కాలంలో ఈ రకమైన శోషణలకు వ్యతిరేకంగా అనేక ఉద్యమాలు పుట్టుకొచ్చాయి. ఈ నేపథ్యంలో 1873లో పుట్టిన సత్యశోధక సమాజం బ్రాహ్మణీతర వర్గాలకు మరియు స్త్రీలకు సమానత్వ హక్కులను లభించునట్లు చేయు ఉద్యమాలను ప్రారంభించింది. ఈ సమాజాన్ని మహాత్మా జ్యోతిభా ఫులే స్థాపించారు. సిద్ధాంతపరమైన ఉద్యమాన్ని నిర్మించు నేపథ్యంలో 'బానిసత్వం (గులామగిరి)' శేక్సర్వయా. అనూద్ అనుగ్రంథంలో రాశారు. పాఠశాలలను ప్రారంభించి, శూద్రులు మరియు ఆడపిల్లలకు విద్యనిచ్చారు. మాల సమాజానికి చెందిన ఫులేగారు తమ బావిలో అన్ని కులాలవారు నీరు తోడుకోవడానికి అవకాశం కల్పించారు. ఫులేగారు ఈ ప్రయత్నంలో వారి భార్య సావిత్రిబాయి కూడా సహకరించారు. వారి ప్రయత్నం వలన ఆడపిల్లలకు వసతి నిలయాలు స్థాపించబడ్డాయి. సమానత్వ ఆశయ పునాది మీద నూతన సమాజాన్ని నిర్మించు ఆధునిక కాలపు ప్రయత్నాలలో ఫులే దంపతుల ప్రయత్నం ముఖ్యమైనది. వారి ఆశయాలకు ప్రేరణ పొందిన వారిలో బాబాసాహెబ్ అంబేద్కర్ ముఖ్యులు.

మహాత్మా జ్యోతిభా ఫులే

ఆలిఫుర్ సంస్కరణోద్యమం

పంతొమ్మిదవ శతాబ్దం చివరి భాగంలో ముస్లిం సమాజంలో క్రొత్త ధార్మిక మరియు సాంఘిక సంస్కరణా అలలు ప్రారంభమయ్యాయి. ఆంగ్లేయుల వ్యతిరేక మనోధర్మం 1857 నాటి ఘటనా నంతరం ముస్లిం సమాజంలో విస్తారంగా వృద్ధిచెందడం ప్రారంభమైంది. దీని పరిణామంగా ఆంగ్ల విద్యకు దూరమై విద్యార్హత నుండి లభించు అవకాశాలను పోగొట్టుకున్నారు. ఇలాంటి సందర్భాలను గ్రహించిన సర్. సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ క్రొత్త ఉద్యమాన్ని రూపొందించడానికి ప్రయత్నించారు. 1863లో ప్రారంభమైన మహ్మదన్ లిబర్టీ సొసైటీ ధార్మిక (మత), సాంఘిక మరియు రాజకీయ విషయాలకు సంబంధించిన చర్చలు చేయబడ్డాయి. ఈ చర్చలలో ఉన్నత మరియు మధ్యమ వర్గాల ముస్లింలు పాల్గొనడం ద్వారా ఆంగ్లవిద్య గొప్పతనాన్ని అర్థం చేసుకున్నారు. సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ ప్రయత్నాల వలన క్రొత్త విషయాల వెతుకులాట ప్రయత్నం ఆలిఫుర్ ఉద్యమమై రూపుగొంది.

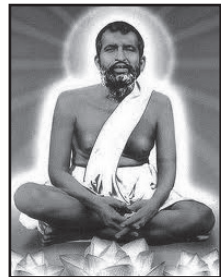
సర్. సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్

సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ జీవించిన కాలం 1817-1898. ఖురాన్ గ్రంథం మాత్రమే పవిత్రమైనది ఇస్లాం గురించిన ఇతర రచనలు కేవలం కల్పితాలుగా ప్రతిపాదించారు. కాలం మారే కొద్దీ మతాన్ని అర్థం చేసుకొనెడి మరియు భావించు విధానం మారాలి. లేనట్లయితే మతం అనునది జడత్వంగా ఉంటుందని చెప్పారు. అహ్మద్ ఖాన్ తమ జీవితాంతరం సంప్రదాయం, మూఢనమ్మకాలు, అజ్ఞానం మరియు అవైజ్ఞానిక మనోధర్మానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడినారు. తెరచిన మనస్సు లేనట్లయితే ఏ సామాజిక మరియు బౌద్ధిక ప్రగతి సాధ్యంకాదని చెప్పారు. ముస్లిం సముదాయంలోని పరదా (బురఖా) పద్ధతికి మద్దతివ్వలేదు. ముస్లిం ఆడపిల్లలు విద్యావంతులు కావాలని చాటిచెప్పారు. బహు భార్యత్వ పద్ధతిని ఒప్పకోలేదు. ఈ అంశాలన్నియు వారి ఉద్యమ భాగంగా ఉండేవి. తమ ఆలోచనలను కార్యరూపంలోనికి తీవడానికి 1875లో మహ్మద్స్ ఆంగ్లో- ఓరియంటల్ కళాశాలను ఆలిఫుర్లో స్థాపించారు. పాశ్చిమాత్య విజ్ఞానం మరియు సంస్కృతి గురించి చింతనలు వ్యాపించడానికి ఈ సంస్థను ఉపయోగించారు ఈ సంస్థ అనంతరం ఆలిఫుర్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయం అయింది.

సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ ధార్మిక సహనాన్ని బోధించారు. ప్రారంభంలో హిందూ మరియు ముస్లిం సమాజాల ఐక్యతను కోరుకున్నారు. హిందువులు, పార్శీలు, క్రైస్తవులు. ఆలిఫుర్ కళాశాలను స్థాపించడానికి ఉదారంగా డబ్బు సహాయం చేశారు ఈ కళాశాలలో అన్ని మతాల వారికి ప్రవేశం ఉండేది. ఆలిఫుర్ను కేంద్రంగా పెట్టుకొని సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ రూపించిన ఉద్యమాన్ని ఆలిఫుర్ ఉద్యమంగా విలువబడింది.

రామకృష్ణ మిషన్ (రామకృష్ణ మఠం)

ఆధునిక భారతదేశ ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి, జాతీయతా హెచ్చరిక మరియు సాంస్కృతిక అభివృద్ధికి రామకృష్ణ మిషన్ విశేష సేవ చేసింది. స్వామి దుడు వివేకానం 1897లో కల్కత్తా సమీపంలోని బేలూరులో రామకృష్ణ ఆశ్రమాన్ని స్థాపించారు. అదేవిధంగా ఉత్తరాంచల్లోని ఆల్మోరా సమీపంలోని మాయావతిలో రామకృష్ణ మఠాన్ని స్థాపించారు.

రామకృష్ణ వరమహంస

రామకృష్ణ మఠాన్ని స్థాపించిన ఉద్దేశ్యం అనగా స్వామి వివేకానందుడి గురువుగారైన రామకృష్ణ వరమహంస ఆలోచన మరియు ఆశయాలను ప్రజలకు చేర్చడం. రామకృష్ణ వరమహంస (1834-1886) కాళిమాత భక్తుడు. కల్కత్తాలోని కాళిమందిరంలో అర్చకులుగా పనిచేశారు. సన్యాసం, ధ్యానం మరియు భక్తి ద్వారా ఆధ్యాత్మిక ముక్తిని పొందాలని తమ జీవన ఉదాహరణం ద్వారా చూపించారు. అన్ని మతాల ఆశయం ఇదేనని భావించారు. దేవుడు మరియు ముక్తి పొందడానికి అనేక మార్గాలున్నాయని నమ్మినారు. దీనికీతోడు విగ్రహపూజ అవసరమన్నారు.

రామకృష్ణ వరమహంస ఆలోచనలు మరియు తమ సాంస్కృతిక, సాంఘిక ఆశయాలను ప్రజలకు చేర్చడానికి స్వామి వివేకానందుడు ఈ సంస్థను స్థాపించారు. వివేకానందుడు

(1863-1902) కల్కత్తాలో ఉన్నత కుటుంబంలో జన్మించారు. భారతదేశం మరియు పాశ్చిమాత్య ఆలోచనాధారలు అభ్యసించారు. భారతీయ దార్శనికతలోని వివిధ దృష్టికోణాలను లోతుగా అధ్యయనం చేసిన తరువాత వాటి మహోన్నతను భారతీయులు మరియు పాశ్చిమాత్యులకు తెలిపేడి కార్యం ప్రారంభించారు. వారి గురువు మరణానంతరం సుమారు ఐదు సంవత్సరాలు భారతదేశంలో పరిటించారు. దీనివలన భారతదేశ సాంఘిక వాస్తవిక అంశాలను కంటినిండా చూడటానికి చూడటానికి సాధ్యమయింది. స్వామి వివేకానందుడు కులవ్యవస్థ మరియు వాటి శోషణా ముఖాలు, పేదరికం, నిరక్షరాస్యత, అజ్ఞానం మొదలగు దురాచారాలతో నిండిన భారతీయ సమాజానికి క్రొత్త శోషణ స్వతంత్ర రూపాన్నివ్వాలని తమ జీవితకాలంలో అవిశ్రాంత ప్రయత్నం చేశారు. సాంఘిక సంస్కరణకు సంబంధించి స్వామి వివేకానం దుడి ఆశయం ఏదనగా, ముందుగా ప్రజలను విద్యావంతుల్ని చేయాలి. ఆ విధంగా సంస్కరణలను కోరుకున్నారు చట్టాలు తయారుచేయు సంస్థలు రూపుగొనాలి. వాటి ద్వారా సాంఘిక సంస్కరణ చట్టాలు అమలుకావాలని కోరుకున్నారు. పాశ్చిమాత్యుల అనుకరణలను వదలాలన్నారు. మత కర్తవ్యం అనగా చీకట్లోనున్న వారికి కాంతినివ్వాలి. లేనట్లయితే అది మతమే కాదని చెప్పారు. ఎవరి ఆత్మ పేదల కొరకు తపిస్తుందో అతనే మహాత్మాడుతుట్లయితే, అతడు దుర్మార్గుడు అన్నాడు. తమ జీవితాంతరం వారు జాతీయ, అస్పృశ్యత, కులమూలాలతో ప్రేరేపితులైన గొప్ప తనం యొక్క వ్యసనాలు మరియు మతం పేరుతో జరుగుతున్న శోషణను వ్యతిరేకించారు.

“మనం మానవ వర్గాలను ఎక్కడ వేదాలు, బైబిల్, ఖురాన్ లేవో అక్కడికి తీసుకెళ్ళాలి. అయినా కూడా వేదాలు, బైబిల్, ఖురాన్ ల ఐక్యతవలన దీనిని సాధించాల్సి ఉంది..... మన మాతృభూమిలో హిందూ మరియు ఇస్లాం మతాలు రెండు కూడా మిశ్రితం కావాలి. వేదాంత మెదుడు ఇస్లాం దేహం -ఇదొక్కటే, మన పురోగమనానికి వాది స్వామి వివేకానం దుడి కృతిశ్రేణి 7-సంపుటి 238.

స్వామి వివేకానందుడు 1893లో అమెరికాలోని చికాగో నగరంలో జరిగిన విశ్వమత సమ్మేళనంలో చేసిన భాషణవలన పాశ్చిమాత్యులు భారతీయ సాంస్కృతిక గొప్పతనాన్ని పరిచయం చేసుకోవడానికి సాధ్యమయింది. అదేవిధంగా, 1900లో ప్యారిస్ లో జరిగిన ‘కాంగ్రెస్ ఆఫ్ రిలిజియన్స్’ సమ్మేళనం లో కూడా అమెరికాలో మాట్లాడిన విధానంలోనే మాట్లాడి ప్రజలను సమ్మోహనం చేశారు. వారి భాషణలు వారి జాతీయతా ఆలోచనలకు సాక్ష్యాలయ్యాయి. ఆసక్తికర విషయం ఏమిటనగా అమెరికా సమ్మేళనానికి వెళ్ళడానికి ముందు మహారాజుగారైన పదవ చామరాజు ఒడెయార్ గారి అతిథిగా మైసూరుకు వచ్చారు. వారి సలహామేరకు అస్పృశ్య వర్గాల పిల్లలకు మహారాజు పాఠశాలలు ప్రారంభించారు. వారు జ్ఞాన యోగం, రాజయోగం, కర్మయోగం మరియు భక్తియోగాల గురించి గ్రంథాలు రాశారు. స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి వారి ఆలోచనలు శక్తిని నింపి స్వాతంత్ర్యం అనగా అది సామాజిక సమానత్వంగా చాటిచెప్పాయి.

థియోసాఫికల్ సొసైటీ

ఈ సంస్థను మూలతః మేడమ్ బ్లావట్స్కీ మరియు అమెరికాకు చెందిన కర్నల్ హెచ్.ఎస్. అల్కార్నేట్ స్థాపించారు. తరువాత వారు భారతదేశానికి వచ్చి మదరాసుకు సమీపంలోగల ఆడ్యార్ అనుచోట దాని కేంద్ర కార్యాలయాన్ని 1886లో స్థాపించారు. ఈ సంస్థయొక్క ముఖ్య ఉద్దేశ్యం వివిధ మతాలు, దర్శనాలు మరియు విజ్ఞానాల తులనాత్మక అధ్యయనం చేయడం. మానవుని ఆంతర్యంలోగల అగమ్యచేతన శక్తిని కనుగొనడానికి ప్రయత్నించడం దీని మరొక ఉద్దేశ్యం. మానవునికి 'విశ్వభ్రాతృత్వం' ముఖ్యమైనదని ప్రతిపాదించింది. థియోసాఫికల్ సొసైటీ హిందూ మతానికి చెందిన వేదాలు, ఉపనిషత్తులు, సాంఖ్య యోగం మరియు వేదాంత గ్రంథాల తాత్విక ఆలోచనల వలన తన మూలతత్వాలను పొంది. ప్రచారం చేసింది. ఈ సొసైటీ భారతీయ ధార్మిక మరియు తాత్విక లేదా దార్శనిక పరంపరలను అధ్యయనం చేయడం ద్వారా సమకాలీన సమస్యలకు జవాబులు కనుగొను ప్రయత్నం జరిగింది. అదేవిధంగా ఈ సొసైటీ జరిపిన ప్రయత్నాలను ఈ హిందూమతం యొక్క పునరుత్థాన ఉద్యమంగా పిలువబడింది. ఈ ఉద్యమంలో విదేశీయులు కూడా ఎక్కువ ఆసక్తి చూపడం గమనించవచ్చు.

అనిబెసెంట్

ఐరిష్ మహిళ అనిబెసెంట్ 1893లో భారతదేశానికి వచ్చిన తరువాత థియో సాఫికల్ సొసైటీ యొక్క ఉద్యమం చెప్పుకోదగినట్లుగా అభివృద్ధి చెందింది. థియోసాఫికల్ సొసైటీ అనుచరురాలిగా 1893లో భారతదేశానికి వచ్చింది ఆమె 1847లో లండన్ నగరంలో జన్మించారు. ఆంగ్లికన్ చర్చి పాఠశాలైన తన భర్తకు విడాకులిచ్చి, 1889లో ఈ సంస్థలో క్రియాశీలక సభ్యురాలైంది. ఆమె వేదాంత శాస్త్రం గురించి విశేష జ్ఞానం కలిగియుండిరి. చారిత్రాత్మక సంపద మీద నిలబడిన పశ్చిమ సంస్కృతి కంటే ఆధ్యాత్మిక శక్తిమీద నిలబడిన భారతీయ సంస్కృతి శ్రేష్టమైనదని ప్రతిపాదించారు ఈ అర్థంలో వారి ఉద్యమం హిందూమతపు పునరుత్థాన ఉద్యమమయింది. వీరు హిందూ మరియు బౌద్ధ మతాల తులనాత్మక అధ్యయనం చేశారు.

వీరి ప్రముఖ సాధనలనగా 'భగవద్గీత'ను ఆంగ్లంలోనికి అనువాదం చేశారు. దానివలన 'శ్వేత సరస్వతి' అని పింఛుకొన్నారు. అన్ని వర్గాల వారికి విద్య లభించాలనేది వారి ఆశయం. దానికోరకు పాఠశాలలు స్థాపించారు. 1898లో సెంట్రల్ హిందూ కళాశాలను బనారస్ లో స్థాపించారు. తరువాత ఇదే సంస్థ మదనమోహన మాళవీయ గారి ప్రయత్నం వలన 1916లో 'బనారస్ హిందూ విశ్వవిద్యాలయంగా పరివర్తన చెందింది. సమకాలీన సమస్యలను చర్చలు మరియు సంవాదాలకు పత్రకలు స్థాపించారు. 1916లో 'హోమ్ రూల్ లీగ్' ను స్థాపించి, మదరాసు ప్రాంతంలో 'హోంరూల్' ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. ఈ విధంగా 'థియోసాఫికల్ సొసైటీ' మరియు వాటి అవినాభావమైన అనిబెసెంట్ కు 20వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో భారతదేశంలో నూతన ధార్మిక మరియు సాంఘిక సం

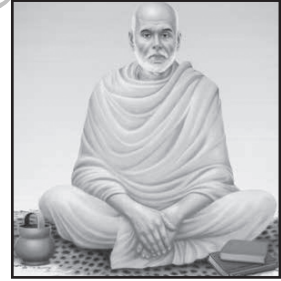
వేదనం తయారు చేసిన కీర్తి చెందాలి భారతదేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో కూడా క్రియాశీలకంగా వ్యవహరించిన అనిబెసెంట్ భారతీయ జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశపు మొట్ట మొదటి మహిళా అధ్యక్షులు కూడా అయ్యారు.

మీకిది తెలిసుండనీ:

హోంరూల్: బ్రిటన్ ఆధీనంలోనున్న ఐర్లాండు మరియు అక్కడి ప్రజలు తమ పరిపాలనను తామే జరుపుకొను హక్కు సాధించడానికి హోంరూల్ ఉద్యమాలు జరిపారు. దీనికి ప్రభావితమైన అనిబెసెంట్ భారతదేశంలో కూడా హోంరూల్ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. 1916లో రెండు హోంరూల్ లీగ్లు ఉనికిలోనికి వచ్చాయి. ఒకటి తిలక్ నేతృత్వంలో పూనా కేంద్రంగా పనిచేసింది. అది మహారాష్ట్ర, ఉత్తర కర్నాటక కేంద్రీయ ప్రాంతాలు మరియు బిరార్ ప్రదేశాలలో తన శాఖలు కలగియుండేది. మరొక హోంరూల్ లీగ్ అనిబెసెంట్ నేతృత్వంలో మద్రాసును కేంద్రంగా పనిచేసింది. తిలక్ 'మరాఠా' మరియు 'కేసరి' పత్రికలు నడవగా, అనిబెసెంట్ 'న్యూ ఇండియా', 'కామన్వెల్త్' మరియు 'యంగ్ ఇండియా' పత్రికల ద్వారా ప్రచారం చేశారు.

శ్రీనారాయణ గురు మత పరిపాలనా యోగం

శ్రీనారాయణగురు 1903లో ఈ సంస్కరణ సంస్థను స్థాపించారు. వారు కేరళలోని ఈళవు అనుచోట జన్మించారు. ఈ సంస్థ యొక్క ముఖ్య ఉద్దేశ్యం వెనుకబడిన మరియు శోషణకు గురియైన సమాజాల సబలీకరణం. నారాయణ గురు (1854-1928) మరియు వారి అనుచరులైన డా॥ పల్పు మరియు కుమారన్ ఆసన్లు ఈ ఉద్యమాన్ని కొనసాగించారు.

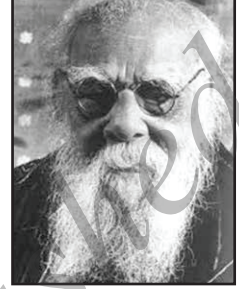
శ్రీ నారాయణగురు

కేరళ సమాజంలో కూడా చాలా కుల అంతరాల సమస్యలు విస్తారంగా ఉండి, చాలామంది వెనుకబడిన మరియు దళిత సమాజాలకు సామాజిక నిర్బంధాలు ఉండేవి. ఆ కాలంలో ఆ సమాజాలు అందరూ ఉపయోగించడానికి ఉన్న చెరువు-బావులలో నీటిని తీసుకునేవారుకాదు. రోడ్ల ద్వారా నడవరాదు. చెప్పలు వేసుకోరాదు. దేవాలయాలలో ప్రవేశించరాదు. మహిళల దుస్తుల మీద కూడా నిర్బంధాలుండేవి. ఇవి మాత్రమేగాక వారికి పాఠశాలలో కూడా ప్రవేశం ఉండేదికాదు. కనీస ప్రమాణంలో మానవ హక్కులను పొందని ఈ సమాజాలు శ్వాస బిగపెట్టి జీవించాల్సిన పరిస్థితి ఉండేది. ఈ విషయాలను అర్థం చేసుకున్న శ్రీనారాయణగురు తమ మత పరిపాలనా యోగం ద్వారా సామాజిక వ్యతిరేక ఉద్యమాలను స్థాపించారు. మానవుడు గొప్పగా జీవించు సమాజ నిర్మాణమే ఈ సంస్థ ఉద్దేశం. శ్రీ నారాయణగురు గారి ప్రముఖ ఆశయం మానవ కులానికి ఒకే జాతి, ఒకే మతం మరియు ఒకరే దేవుడు. (one caste, one religion and one god for man). దీనిని సాధించడానికి విద్యేమార్గమని చాటి చెప్పారు. కొన్ని సమాజాల ప్రవేశం నిరాకరిస్తున్న దేవాలయాలకు వ్యతిరేక దేవాలయాలను నిర్మించారు.

నారాయణ గురు మరియు వారి అనుచరులు 1924లో వైకం సత్యాగ్రహం అను దేవాలయ ప్రవేశం ఉద్యమాన్ని నడిపారు. అందులో గాంధీజీ మరియు ఆత్మ గౌరవ ఉద్యమ కారుడైన పెరియార్ పాల్గొన్నారు. గురువాయూరు దేవస్థానం ప్రవేశం ఉద్యమపు మరొక మహత్తర ఘటన.

పెరియార్

ఇరవైయవ శతాబ్దం ప్రారంభంలో బ్రాహ్మణేతర ఉద్యమమొకటి క్రొత్తరకం ఉద్యమం దక్షిణ భారతదేశంలో ప్రారంభమైంది. బహు సంఖ్యాకులైన బ్రాహ్మణేతరులు ప్రభుత్వ రంగంలోనున్న అవకాశాలలో తమ జనాభాకు అనుగుణంగా తమకు ప్రాతినిధ్యం లభించాలని ఉద్యమం ప్రారంభించారు. కర్నాటకతో కలిపి వివిధ రాష్ట్రాలలో అదొక ముఖ్య ఉద్యమమయింది. బ్రాహ్మణేతర సమాజాలు తమ మీద విధించిన సామాజిక నిర్బంధాలను వ్యతిరేకించారు. దీనికి ముఖ్య కారణం ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసం విస్తరణ. దీనితోపాటు ఆంగ్లేయులు 1870 తరువాత తెచ్చిన జనాభా లెక్కల నివేదికలు; బ్రాహ్మణేతరులకు తమ జనాభా జ్ఞానాన్ని తెచ్చిపెట్టాయి. తమిళనాడులో 1916లో ప్రారంభమైన 'జస్టీస్ పార్టీ' ఈ ఉద్యమాన్ని కొనసాగించింది.

పెరియార్

జస్టీస్ పార్టీ ద్వారా బ్రాహ్మణేతర ఉద్యమం బయటి రూపాన్ని పొందింది. అది ఎక్కువ విప్లవాత్మకమైన అడుగు అయింది. ఆ క్రొత్త రూపమే ఇ.వి. రామస్వామి నాయర్ గారి నేతృత్వంలో ప్రారంభమైన 'ఆత్మగౌరవ ఉద్యమం' (Self respect Movement) 1925లో కాంగ్రెస్ పక్షంనుండి బయటికొచ్చిన రామస్వామిగారు 1926లో సెల్వ రెస్పెక్ట్ లీగ్ ను స్థాపించారు. వీరిని ప్రజలు ప్రేమతో పెరియార్ (పెద్దవారు) అని పిలిచారు. పెరియార్ తమిళనాడులోని ఈరోడ్ లో సంపన్న కుటుంబంలో జన్మించారు. వర్ణాశ్రమ మతపరంగా కాంగ్రెస్ ఉందని దానికి ప్రత్యామ్నాయమైన ద్రావిడ ఉద్యమ మొకటి జాతి పరికల్పన కేంద్రిత ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. ఆర్యులు, బ్రాహ్మణులు అను జాతుల గొప్పతనాన్ని చాటేడి ఆలోచనలను తిరస్కరించారు. తమిళభాషను ద్రావిడ భాష అన్నారు. సంస్కృత భాష మరియు సాహిత్యాన్ని వ్యతిరేకించారు. మరొక ప్రముఖం అంశం ఏమనగా రామాయణ మహాకావ్యంలో వచ్చేడి రావణున్ని ద్రావిడ నాయకుడని భావించి, రాముణ్ణి వైదిక వర్గపు దేవుడని తిరస్కరించారు. బనారస్ లో జరిగిన చేదు అనుభవాల వలన మరింత బాధపడిన పెరియార్ సంస్కృత భాష మరియు రామాయణంలోని రామ మరియు రావణులను సాంస్కృతిక సంకేతాలుగా మార్చి, రావణ పరంపరను వైభవీకరించారు. కులం మరియు లింగ తారతమ్యాలను వ్యతిరేకించి, సమానత్వ ఆశయాలను ఎత్తి చూపారు. 1924లో కేరళలోని వైకంలో అస్పృశ్యులకు ప్రవేశపు హక్కు పోరాటంలో పాల్గొన్నారు. 1939లో జస్టీస్ పక్షానికి అధ్యక్షులైనారు. 'ద్రావిడ కళగం' అను సంస్థను స్థాపించారు. 'జస్టీస్' పత్రికను కూడా స్థాపించారు.

ఇప్పటికీ తమిళనాడులోని రాజకీయ రంగాలలో పెరియార్ సైద్ధాంతిక సంకేతంగా మిగిలిపోయారు. అక్కడ రాజకీయ పక్షాలు ద్రావిడ అను పేరును పక్షాల పేరులో రక్షించుకోవడమే

దీనికి పెద్ద సాక్షి అయోధి దాస్, టి.ఎం. నాయర్ మొదలగువారు ప్రారంభించి సిద్ధాంత పరంగా రూపించిన బ్రాహ్మణీతర ఉద్యమాన్ని పెరియార్ సాంస్కృతిక ఉద్యమంగా మార్చారు. అన్ని రకాల శోషణల నుండి స్వతంత్రంగా కుల, లింగ అసమానతలనుండి బయటికొచ్చి 'సర్వమత సహనం' అను సమాజం రూపుగొనా లనేది వీరి జీవిత ధ్యేయం.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన పదాలతో పూరించండి.

- 19వ శతాబ్దాన్ని _____ కాలమని పిలువబడింది.
- రాజారామ్ మోహన్ రాయ్ _____ పత్రికను స్థాపించారు.
- ప్రార్థనా సమాజ స్థాపకులు _____.
- స్వాతంత్ర్యం ప్రతి మానవుని మొదటి అవసరం అని ప్రతిపాదించినవారు _____.
- స్వామి వివేకానందుడి గురువు _____.
- ఆంగ్లో ఓరియంటల్ కళాశాల _____ అనుచోట స్థాపించబడింది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. బ్రహ్మ సమాజపు బోధనలేవి?
2. స్వామి దయానంద సరస్వతిగారి 'వేదాలకు వెనుతిరగండి' అను ప్రతిపాదనను విశ్లేషించండి.
3. సత్యశోధక సమాజం ప్రతిపాదించిన సంస్కరణలను వివరించండి.
4. ఆలిఫుర్ ఉద్యమపు ఉద్దేశ్యాలను విశ్లేషించండి.
5. రామకృష్ణ మిషన్ దృష్టికోణాన్ని వివరించండి.
6. స్వామి వివేకానందుడు యువశక్తి ప్రేరకులయ్యారు. ఎలాగో వివరించండి.
7. అనిబెసెంట్ సంస్కరణా విధానాలేవి?
8. నారాయణ గురు మతపరిపాలనా యోగం సంస్థయొక్క సేవలు తెల్పుండి.
9. పెరియార్ ఉద్యమపు ముఖ్యాంశాలను పట్టి చేయండి.

III. కార్యాచరణం.

1. మీకు సమీపంలోనున్న రామకృష్ణ ఆశ్రమాన్ని సందర్శించి, స్వామి వివేకానందుడి దృష్టికోణం గురించి వివరాలు సేకరించండి.

IV. కార్యయోజనం.

1. గ్రంథాలయాలను సందర్శించి, సాంఘిక సంస్కరణల పుస్తకాలను చదవండి. ఉపాధ్యాయుల సహాయంతో అంతర్జాలం నుండి వివరాలు సేకరించండి.
2. సాంఘిక సంస్కరణల కొరకు ప్రస్తుతం శ్రమిస్తున్న సంస్థల గురించి ఉపాధ్యాయులతో చర్చించండి.

బులబుల

అధ్యాయం-6

భారత దేశ ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం (1857)

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామానికి కారణాలు.
- తిరుగుబాట్లకు తక్షణ కారణాలు.
- తిరుగుబాటు విస్తరణ మరియు స్వరూపం.
- తిరుగుబాటు వైఫల్యం మరియు పరిణామాలు.

భారతదేశంలో తమ అధికారాన్ని విస్తరించు ఉద్దేశ్యంతో ఆంగ్లేయుల సైన్య సహకార పద్ధతి మరియు దత్తు పిల్లలకు హక్కు లేదు అను చట్టాలను అమల్లోకి తెచ్చారు. ఈ చట్టాలవలన చాలా సంస్థానాలు ఆంగ్లేయుల వశమయ్యాయి, దీనివలన భారతీయులు విసుగు చెందారు. వీరి పరిపాలన గురించి కూడా అసంతృప్తి ఉండేది. ఈ అసంతృప్తి 1857 లో గొప్ప ప్రతిఘటన రూపంలో ప్రేరింది. దీనిని కొంతమంది భారతీయ చరిత్రకారులు భారతదేశ ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం అని పిలువగా బ్రిటిష్ చరిత్రకారులు దీనిని 'సిపాయిల తిరుగుబాటు'. మాత్రమే అన్నారు.

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామానికి కారణాలు

రాజకీయ కారణాలు: ఆంగ్లేయులు అమల్లోకి తెచ్చిన 'దత్తు పిల్లలకు హక్కు లేదు' అను చట్టం వలన సతార, జైపూర్, ఝాన్సి, ఉదయపూర్ మొదలగు సంస్థానాలు ఆంగ్లేయుల వశమయ్యాయి, డల్‌హౌసి తంజావూరు మరియు కర్నాటక నవాబు గిరి గల రాజ పదవులను రద్దు చేశారు. మొగల్ సుల్తాన్, ఔద్ నవాబు మొదలగు రాజులను ఆంగ్లేయులు అధికారం నుండి పదవీచ్యుతి చేశారు దీనిపరిణామంగా వీరిని లక్షలాది మంది సైనికులు నిరుద్యోగులయ్యారు. ఇది ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా 1857 లో ప్రతిఘటనకు ప్రేరణనిచ్చింది.

ఆర్థిక కారణాలు: ఇంగ్లాండులో జరిగిన పారిశ్రామిక విప్లవం పరిణామంగా చేతివృత్తులు మరియు పరిశ్రమలు క్షీణించాయి. ఇంగ్లాండు వ్యాపార దేశమే గాక పరిశ్రమల కార్యగారమయింది. భారతదేశంలోగల చేతివృత్తులవారు నిరుద్యోగులయ్యారు. విశేషంగా బట్టలు మరియు ఉన్ని పరిశ్రమలు పతనం చెంది చేతివృత్తులవారు ఉద్యోగాలు పొగొట్టుకున్నారు. కుటీర పరిశ్రమలు దీని

మీకిది తెలుసుండనీ:

దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు:

ఈ చట్టాన్ని ఆంగ్లేయుల కాలంలో లార్డ్ డల్‌హౌసి అమల్లోకి తెచ్చాడు. ఏ భారతీయ సంస్థాన రాజు తనకు పిల్లలు లేనిచో రాజ్యాన్ని దత్తు పిల్లలకు ఇవ్వకూడదు. దీని వలన ఆ సంస్థానాలు సహజంగా ఆంగ్లేయుల పరిపాలనకు లోనైనాయి.

గురించి తీవ్ర ఆర్థిక నష్టాలు అనుభవించి శిథిలమయ్యాయి, భారతీయ వస్తువులను ఇంగ్లాండులో అమ్ముడానికి ఆంగ్లేయులు వృథా సుంకాలను వసూలు చేశారు. జమీన్దారి పద్ధతివలన ప్రభుత్వం, రైతుల మధ్య గల మధ్యవర్తి జమీన్దారులు వ్యవసాయదారులను పీడించేవారు. శిస్తువసూలు చేయడానికి తాలూకాదారులకు ఇచ్చిన హక్కులను వాపసు పొందడమైంది. ఇనాం కమిషన్‌ను నియమించి ఇనాం భూములను వాపసు పొందారు. దీనివలన వ్యవసాయదారులు తీవ్రంగా అవమానాలు మరియు ఆర్థిక సంకష్టాలు అనుభవించారు. ఇది కూడా రైతుల గొప్ప ప్రతిఘటనకు కారణమయింది.

పరిపాలనాత్మక కారణాలు: ఆంగ్లేయులు క్రొత్త పౌర మరియు అపరాధ చట్టాలను అమల్లోకి తెచ్చారు. చట్టాలు భారతీయులకు మాత్రమే అన్వయించబడేవి ఆంగ్లభాష న్యాయాలయ భాష అయింది. ఆంగ్ల న్యాయాధీశులు చాలావరకు ఆంగ్లేయుల పరంగా న్యాయంచేసేవారు. క్రొత్త చట్టం యొక్క ఆశయాలు ప్రజలకు బోధపడలేదు.

సైనిక కారణాలు: ఆంగ్లేయుల సైన్యంలో భారతీయ సిపాయిల స్థితి గంభీరంగా ఉండేది. ఆంగ్ల సైనికులకు ఉన్న హోదా, వేతనం, ప్రమోషన్ (బడ్డీ) అవకాశాలు భారతీయ సిపాయిలకు ఉండేవికావు. భారతీయ సైనికులను సముద్రాలు దాటి సేవకు భత్తిడిచేసేవారు. ధార్మికంగా సైనికులను ప్రేరేపించేవారు.

తిరుగుబాటుకు తక్షణ కారణాలు: ఆంగ్ల సైన్యంలోగల అధిక ప్రమాణంలోని భారతీయ సిపాయిలు తామంతా ఒకటిగా పోరాడితే, ఆంగ్లేయులను భారతదేశం నుండి ఓడించవచ్చు అను ఆత్మవిశ్వాసం కలిగియుండేవారు. ఈ సన్నివేశంలో సైనికులకు రాయల్ ఎన్ఫీల్డ్ అను ఆధునిక తుపాకీ గుండ్లు ఇచ్చేవారు తుపాకులకు ఉపయోగిస్తున్న మందుగుండ్లకు పంది మరియు ఆవు క్రొవ్వును ఉపయోగిస్తున్నారనే వదంతి వ్యాపించింది. హిందువులకు ఆవు పవిత్రం కాగా, ముస్లింలకు పంది నిషిద్ధం దీనివలన ఈ ఘటన తిరుగుబాటుకు తక్షణ కారణమైంది.

బ్యారక్ పూర్లోని సైనిక్ దళంలో వ్యాపించిన ఈ వదంతి తీవ్ర అసంతృప్తికి కారణమైంది. సైనికులకు తుపాకీల మూతలను పంటితో కొరికి తీయువట్లు ఆంగ్లేయులు ఆదేశించారు. దీనిని సైనికులు తిరస్కరించి ఉన్నతాధికారులకు వ్యతిరేకంగా బ్యారక్ పూర్లో తిరుగుబాటు చేశారు, ఆ సమయంలో మంగల్ పాండె అను సైనికుడు ఒక బ్రిటిష్ సైన్యాధికారిని చంపాడు. దీని పరిణామంగా మంగలపాండెను బంధించి విచారణ కులోబరచి జైలుపాలు చేశారు.

తిరుగుబాటు విస్తరణ: మీరట్ ఆంగ్లేయుల బలమైన సెన్య స్థావరం. ఆంగ్లేయులు భారతీయ సైనికులకు తుపాకులు ఉపయోగించమని ఆదేశించినప్పుడు భారతీయ సైనికులు దానిని తిరస్కరించారు. అప్పుడు సిపాయిలను బంధించారు. దీనివలన మీరట్లో తిరుగుబాటు

తాంత్యాటోపె

ఏర్పడింది. దీని పరిణామంగా సైనికులు జైల్లోకి ప్రవేశించి, ఇదివరకే బంధితులైన భారతీయ సిపాయిలను విడుదల చేశారు. ఇది స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ బీజం నాటడానికి నాంది అయింది. తరువాత సైనికుల గుంపు మీరట్ నుండి డిల్లీ చేరింది. వారు ఎర్రకోటను ముట్టడించి మొగల్ రాజు రెండవ బహదూర్ షాను భారతదేశ చక్రవర్తిగా ప్రకటించారు. చాలా భాగాలనుండి ప్రతిఘటన నిపుణ సిపాయిలు డిల్లీకి చేరుకున్నారు. దీనివలన ప్రతిఘటన తీవ్రరూపం దాల్చింది. కాల్జెలాగా ప్రతిఘటన డిల్లీ, కాన్పూర్ మరియు ఝాన్సీలకు వ్యాపించింది.

కాన్పూర్లో నానా సాహెబ్ తిరగబడ్డాడు. ఇతనికి తాంత్యాటోపే అను సహాయకుడు ఉండేవారు. ఝాన్సీలో రాణి లక్ష్మీబాయి నాయకత్వంలో తిరుగుబాటు ఏర్పడింది. కాన్పూర్ ఆంగ్లేయుల వశమైన తరువాత తాంత్యాటోపే ఝాన్సీరాణికి సహాయానికొచ్చాడు.

తిరుగుబాటు కేక లక్నోలో కూడా ఏర్పడింది. ఇక్కడ చివరిగా లక్నో ఆంగ్లేయుల వశమయింది. సంగ్రామం యమునా నది దక్షిణవైపు వ్యాపించింది. దీనివలన ఝాన్సీరాణి లక్ష్మీబాయి ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా యుద్ధానికి దిగారు. యుద్ధంలో దత్తు పుత్రున్ని వీవుకు కట్టుకొని పోరాడి, గ్వాలియర్ను వశపరచుకొంది. మరొక సారి ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా జరిగిన పోరాటంలో శౌర్యంతో పోరాడి రాణి అనువులు బాపారు. నేటికీ కూడా రాణి లక్ష్మీబాయి స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్రలో గర్వించదగ్గ స్థానం పొందింది.

ఝాన్సీరాణి లక్ష్మీబాయి

తిరుగుబాటు వైఫల్యానికి కారణాలు: 1857లో జరిగిన ప్రథమ

స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం చాలారకాల కారణాల వలన విఫలమైంది. ఇది మొత్తం భారతదేశాన్ని వ్యాపించిన తిరుగుబాటు కాలేదు. ఇది దేశం విడుదల కొరకు జరగడం కంటే వారి హితాసక్తులు మరియు హక్కుల కొరకు జరిగింది. ఇది యోజించిన తిరుగుబాటు కాకుండా అనిరీక్షిత కారణాలతో ప్రేరేపించబడింది. ఆంగ్ల సైనికులలో ఐకమత్యం మరియు భారతీయ సైనికులలోగల భిన్నత్వం తిరుగుబాటుకు వైఫల్యానికి కారణమైంది. తిరుగుబాటుకు సరైన మార్గదర్శనం, వ్యవస్థిత పాందికల కొరత ఉండేది. అదేవిధంగా యుద్ధతంత్రాలు, సైనికుల పరిణిత, సరైన సేనా నాయకత్వం మరియు క్రమశిక్షణలోపాలు, పోరాట వీరులలో నిశ్చిత గురి ఉండలేదు. చాలా రకాల దేశీయ సంస్థానాల రాజులు ఆంగ్లేయులకు చూపిన నిష్ఠ వలన సిపాయిలకు మద్దతు ఇవ్వలేదు. సిపాయిలు చేసినటువంటి లూటీలు, దోపిడీలు మొదలైన తీవ్రమైన తప్పుల వలన ప్రజల విశ్వాసం పొగొట్టుకున్నారు.

తిరుగుబాటు పరిణామాలు: ఈస్ట్ ఇండియా కంపెని పరిపాలన అంతమై, బ్రిటన్ సామ్రాజ్యానికి పాలన మార్పు చెందింది. భారతదేశ లావాదేవీలను బ్రిటిష్ పార్లమెంట్లోని భారతీయ వ్యవహారాల కార్యదర్శికి ఒప్పించబడింది. 1858లో బ్రిటన్ రాణి ప్రతిపాదన విడుదల చేశారు. దీనిని భారతీయ “మ్యాగ్నా కార్టా” అని పిలువబడింది. అందులో కింది అంశాలు ప్రస్తావించబడినవి.

1. కంపెని భారతీయ రాజులతో చేసుకొన్న ఒప్పందాలు అంగీకరించబడినవి.
2. ప్రాంతీయ విస్తరణ అపేక్షను వదిలి పెట్టడం.
3. భారతీయులకు భద్రమైన ప్రభుత్వాన్నివ్వడం.
4. చట్టం ముందు సమానత్వం.
5. ధార్మిక ఓర్పులతో ధార్మిక విషయాలతో తల దూర్చరాదు.

భారతీయుల ప్రేమ, మద్దతు, విశ్వాసం లేనట్లయితే మనం శాంతితో పరిపాలించడానికి సాధ్యం కాదని ఆంగ్లేయులు తెలుసుకున్నారు. ఆంగ్లేయుల గురించి ఉన్న భారతీయుల అభిప్రాయాలను తెలుసుకోవడానికి మార్పియాలను సృష్టించుకోవడం దీనికి కారణమని ఆంగ్లేయులు ఊహించారు. అందువలన ఈ ఘటన తరువాత “చట్టం రూపించు ప్రక్రియలో భారతీయులను కలుపుకోను” (policy of association) వద్దతిని అమలు చేశారు. ఇది భారతీయుల స్వాతంత్ర్య పోరాటానికి క్రొత్త దిక్కుచినిచ్చింది. భారతీయులు ఇకముందు పర్యాయపోరాట మార్గాలు వెతుకుకొను అనివార్యతను కనుగొన్నారు.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. 1857లో తిరుగుబాటును బ్రిటిష్ చరిత్ర కారులు _____ అని పిలిచారు.
2. డల్ హౌసి అమల్లోకి తెచ్చిన చట్టం _____.
3. 1857 లో తిరుగుబాటు సమయంలో బ్రిటిష్ అధికారిని చంపినవారు _____.
4. ఝాన్సి రాణి ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేక యుద్ధంలో _____ ను వశపరచుకొంది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి సమాధానాలివ్వండి.

1. దత్తు పిల్లలకు హక్కులేదు అను చట్టంవలన జరిగిన పరిణామాలు ఏవి? విశ్లేషించండి.
2. 1857లో తిరుగుబాటుకు ఆర్థిక మార్పులు ఎలా కారణ మయ్యాయో వివరించండి.
3. 1857నాటి తిరుగుబాటులో సైనిక ధార్మిక మనోభావాలకు ప్రేరేపించిన అంశాలేవి?
4. ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామానికి తక్షణ కారణాలేవి?
5. తిరుగుబాటు వైఫల్యానికి కారణాలు పట్టి చేయండి.
6. 1858లో బ్రిటన్ రాణి ప్రతిపాదనలోని అంశాలేవి?

III. కార్యాచరణాలు.

1. భారత దేశ భూపటంలో దత్తు పిల్లలకు హక్కు లేదు అను చట్టంతో ఆంగ్లేయుల వశమైన సంస్థానాలను గుర్తించండి.
2. 1857లో తిరుగుబాటు భారతీయులకు “ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం” చర్చా గోష్టి జరిపండి.

బుకలుక

రాజనీతి శాస్త్రం

అధ్యాయం 1

భారత దేశ సమస్యలు - వాటి మార్గోపాయాలు

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- నిరుద్యోగం
- తారతమ్యం (లింగ, జాతి, ప్రాంతీయ అసమానతలు)
- భయోత్పాదకం
- అవినీతి
- మతవాదం
- కార్పోరేట్ సాంకేతిక కఠ

మనం 1947 నుండి చాలారకాల అంతర్గత, బాహ్య సమస్యలు ఎదుర్కొంటున్నాం. ఆ సమస్యలను సరైన ప్రణాళిక, ఉత్తమ పరిపాలన ద్వారా పరిష్కరించాల్సి ఉంటుంది. మన ప్రజాతంత్ర వ్యవస్థలో కేంద్ర, రాష్ట్ర, స్థానిక సంస్థల ప్రభుత్వాలకు ఈ సమస్యలను పరిష్కరించు దిశలో ప్రజా సహకారం కూడా చాలా అవసరం.

అందువలన మన దేశం ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలేవో తెలుసుకోవడం మన కర్తవ్యం కదా? అవును మనం ఈ జాతీయ విషయాలన్నింటి గురించి తెలుసుకొని వాటికి నరైన పరిష్కారాలు కనుగొనాలి. వాటిలో చాలామటుకు మానవ నిర్మిత సమస్యలు, జాతీయ రుగ్మతలు. అందువల్ల మనం వాటికి ఆమోదయోగ్యమనిపించుకొను మానవీయ పరిష్కారాలు కొనుగొవాలి. ఉత్తమ శాసనాత్మక, ప్రామాణిక పరిపాలన, పక్షపాత రహిత న్యాయ వ్యవస్థ, ప్రజాసహకారాలతో సమస్యలను నిగ్రహించు ప్రయత్నం జరగాల్సి ఉంది. ఆ సమస్యల గురించి తెలుసుకుందాం.

నిరుద్యోగం: నిరుద్యోగం అనగా పనిచేయు సామర్థ్యం గల వ్యక్తికి ఉద్యోగ సౌకర్యం లేని పరిస్థితి. భారతదేశం ప్రస్తుతం పెద్ద ప్రమాణంలో జనాభా కల్గియుంది. నిరుద్యోగ సమస్య ఒక సవాలుగా పరిణమించింది. సాధారణంగా మితిమీరిన జనాభా మరియు పెరిగిపోయిన సాంకేతిక జ్ఞాన వినియోగం మొదలగునవి నిరుద్యోగానికి ముఖ్య కారణాలుగా గుర్తించబడినవి. ఇవి మాత్రమేగాక సహజ వనరుల కొరత, వ్యవసాయం మీద అధికంగా ఆధారపడటం, కుటీర పరిశ్రమల నాశనం, నైపుణ్యాధారిత విద్య కొరతల వలన కూడా నిరుద్యోగం ఒక పెద్ద సమస్యగా పెరిగింది. భారతదేశంలో 2011 జనాభా లెక్కల ప్రకారం పేదరికం రేటు 7.20 శాతం ఉంది. నిరుద్యోగ సమస్య రోజు-రోజుకూ పెరుగుతుండటాన్ని సూచిస్తున్నది. ఈ విధంగా పేరుకుపోతున్న పేదరికం సమస్యను తగ్గించడానికి భారత ప్రభుత్వం మరియు దేశంలోని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలన్నియు చాలారకాల ఉద్యోగాలు సృష్టించు కార్యక్రమాలు జారీచేశాయి. వాటిలో ప్రజలను ఉద్యోగులుగా చేయడానికి అవసరమైన నైపుణ్యాధారిత నాణ్యతగల విద్యనివ్వడం, స్వయం ఉద్యోగాలు చేపట్టడానికి అవసరమైన మూల పెట్టుబడులను ఋణాల

రూపంలో ఇవ్వడం, సాధ్యమైనంత సహాయధనం ఇవ్వడం ద్వారా స్వయం ఉద్యోగాలను ప్రోత్సహించు ప్రయత్నాలు చేపట్టబడ్డాయి. అయితే, వాస్తవంగా చేతివృత్తులు మరియు ఇతర స్వయం ఉద్యోగాలు ప్రపంచీకరణ యుగంలో పారిశ్రామికీకరణ వలన ఉత్పత్తి అవుతున్న వస్తువులకు మార్కెట్లో షోటీనివ్వడంలో విఫలం కావడం భారతదేశంలో నిరుద్యోగ సమస్యను మరింత పెరుగునట్లు చేసింది. అందువలన భారతదేశంలోని నిరుద్యోగ సమస్య నివారణ కావాలంటే ఆధునిక మార్కెట్లో షోటీ ఉద్యోగం పొందునటువంటి సామర్థ్యాన్ని వృద్ధిచేయడానికి పూరకమైన నాణ్యతగల సాంకేతిక విద్య ఇవ్వవలసిన అవసరం ఉంది. మరొకవైపు దేశంలోని ప్రతి వ్యక్తి కూడా ఏదో ఒక వృత్తిలో పనిచేయినట్లు ప్రేరేపించు సామాజిక మార్పులను చేయు వృత్తి విద్యను కూడా ఇవ్వడం ద్వారా నిరుద్యోగ సమస్యను పరిష్కరించవచ్చు.

అవినీతి: భారతీయ సార్వజనిక జీవితంలో అవినీతి ఒక ముఖ్య పిడుగు లాంటిది. వాస్తవంగా ఇది సార్వత్రికరణంగా, సమాజపు అన్ని దశలలో విస్తారంగా వ్యాపించింది. అవినీతి అనగా లంచం లేదా ఇంకా ఏదైనా విధానంతో చట్ట విరుద్ధానికి ప్రచోదన ఇవ్వడం అని అర్థం. అది సరైన, న్యాయబద్ధమైన కార్యచరణతో స్పష్టంగా దూరం చేయడానికి సూచిస్తున్నది. సార్వజనిక జీవనపు అధికారం, వర్చస్సును స్వార్థం, తప్పుడువిధానంతో దురుపయోగం అనికూడా దీనిని వ్యాఖ్యానించవచ్చు. విధి-విధానాలన్ని ప్రక్కకునెట్టి స్వార్థదృష్టితో స్వంతలాభం కొరకు అధికారం దురుపయోగించడాన్నే అవినీతి అని పిలువచ్చు. ఇది అంటు వ్యాధిలాగా సార్వజనిక జీవనంలో సర్వవ్యాప్తిగా విస్తరిస్తున్నది.

అవినీతి చాలారకాల నకారాత్మక పరిణామాలను సార్వజనికంగా, వ్యక్తిగతంగా పడునటువంటిది. అది దేశంపైన సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ దుష్పరిణామాలు పడుతుంది. మరొక విధానంలో నమోదు చేయాలంటే అవినీతి సమాజ విరోధి, ఆర్థిక సువ్యవస్థయొక్క విరోధి కూడా మాత్రమేకాదు. అది రాజకీయంగా అసమర్థత, నైతికంగా తప్పు అనిపించునటువంటిది. అవినీతి స్థాయి ముఖ్యంగా మూడు విషయాలను ఆధార పడిఉంది. విలువల గురించి వ్యక్తుల చింతన, సమాజం ఒప్పుకొను లేదా పరిగ్రహించు విలువలు, పరిపాలనా వ్యవస్థలో లంచగొండితనం, స్వజన పక్షపాతం, కులవాదం, నిధానద్రోహం మొదలగున వన్నీ అవినీతి పరిధిలోపల వచ్చేడి విషయాలు. ఎన్నికల సమయంలో కూడా ఇలాంటి అనపేక్షణీయ విషయాలు సార్వజనిక బ్రతుకులోపల నుసేపట్టుతున్నాయి.

రాజకీయ అవినీతి వ్యవస్థిత అపరాధాలకు దారి కల్పిస్తుంది. ఇది సార్వజనిక సేవాక్షేత్రంలో అధికార దాహంలోబడుగులోపదోషాలకూ, వంచనలకూ అవకాశం కల్పిస్తుంది. పన్నులు, దొంగతనం, అక్రమ సేకరణ, దొంగరవాణా, ఆర్థికవంచన, మోసతనం, విదేశీ వినిమయ ఉల్లంఘన, పారిశ్రామిక వంచన మొదలగునవన్నీ అవినీతి వలలో చేరుకున్నాయి.

అవినీతిని కేవలం ఎత్తిచూపి దానితోపాటు రాజీచేసుకొని బ్రతకడం వలన దాని నిర్మూలన అసాధ్యం. వ్యక్తిగత, సామాజిక భద్రత నైతిక బాధ్యత ద్వారా మాత్రమే విస్తారంగా విస్తరించిన అవి

నీతిని తొలగించవచ్చు. అనేకసార్లు, మానవ సహజమైన స్వార్థం, ఆపదల నివారణాలెక్కాచారం వ్యక్తిగత లాభం మొదలగునవన్నీ అవినీతి ముందుకెళ్ళడానికి ప్రేరేపిస్తుంది. కట్టుదిట్టమైన పర్యవేక్షణ, బలహీన చట్టవ్యవస్థ అవినీతికి అవకాశం కల్పిస్తున్నది. అందువల్ల అవినీతి నిగ్రహానికి గట్టి రాజకీయ ఇచ్చాకకై, సార్వజనిక సహకారం చాలా అవసరం మరొక రీతిలో వ్యాఖ్యానించాలంటే మంచి రాజకీయ నాయకత్వం, ఉత్తమ అధికార వర్గం, రాజకీయ పరిజ్ఞానం, పౌరసత్య జ్ఞానం కలిగిన ప్రజలు సంయుక్తంగా అవినీతికి వ్యతిరేకంగా పోరాటం చేయాల్సి ఉంది. లోక్పాల్, లోకాయుక్త లాంటి పదవులు, అవినీతి నియంత్రణలో పూరకకకై ఒదిగించగలవు. విద్యాసంస్థలు, సామాజిక నాయకులు కూడా ఈ దిశలో కార్యం నిర్వహించవచ్చు. అత్యంత కఠిన శిక్షావిధానం, అవినీతిని ఎత్తిమూపడంలో అన్ని దశలలో అత్యవసరమనిపిస్తున్నది.

తారతమ్యాలు: భారతీయ సమాజానికి లింగ, కులం మరియు ప్రాంతీయ అసమానతలు ప్రబలమైన సవాళ్ళుగా పరిణమించాయి. భారతీయ సంప్రదాయ సమాజం లింగ అసమానతలతో కూడిన పురుష ప్రధాన సమాజ నిర్మాణం కల్గియుంది. పురుషులు మరియు మహిళల మధ్య సామాజిక, ఆర్థిక మరియు రాజకీయ సబలీకరణలో తారతమ్యాలున్నాయి. భారత ప్రభుత్వం లింగ తారతమ్యాలను నిర్మూలించు ఉద్దేశ్యంతో మహిళలకు విద్యా, ఉద్యోగాలలో రిజర్వేషన్లు ఇవ్వబడ్డాయి. రాజకీయంగా కూడా స్థానిక సంస్థల పాతనిధ్యంలో కంటే తక్కువ లేకుండా స్థానాలు రిజర్వేషన్ (కేటాయింపు) ఇవ్వబడ్డాయి. కర్నాటకలో స్థానిక సంస్థలలో షెడ్యూల్డు కులాలు, షెడ్యూల్డు తెగలు మరియు వెనుకబడిన వర్గాలవారికి కేటాయించిన మరియు కేటాయించని మొత్తం స్థానాలలో 50 శాతం కంటే తక్కువ లేకుండా స్థానాలు కేటాయించబడినవి. దీని ద్వారా స్త్రీ-పురుషుల మధ్య అసమానతల అంతరాన్ని తక్కువ చేయు ప్రయత్నం చేపట్టబడింది.

లింగ తారతమ్య విధానమేగాక కుల ఆధారిత తారతమ్యం భారతీయ పురాతన సమాజ నిర్మాణంనుండి ఒక బహుమానం అయింది భారత రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగంలో ప్రాథమిక హక్కుల పట్టికలో సమానత్వం మరియు స్వాతంత్ర్య హక్కులను ఇవ్వడం ద్వారా కులాధారిత తారతమ్యాన్ని గణనీయంగా తగ్గించడానికి పూరకమైన విధానాలు అలవరచబడింది. అయితే, వాస్తవంగా భారతీయ సమాజంలో కుల వ్యవస్థ ఆచరణ నిరంతరం కొనసాగడం ఈ వ్యవస్థయొక్క నిర్మూలనం కేవలం చట్టాల వలన మాత్రమే సాధ్యం కాదు. దానికి పూరకంగా సమాజంలో స్వతంత్ర మనస్సుతో కూడిన సమాజ నిర్మాణం చేయు ఇష్టాన్ని పౌరసమాజం అలవరచుకొన్నప్పుడు మాత్రమే కుల వ్యవస్థ నిర్మూలన సాధ్యం.

లింగ అసమానత్వం మరియు కుల అసమానతల విధానంలోనే ప్రాంతీయ అసమానతల భారతీయ సమాజానికి ఒక సవాలుగా పరిణమించింది. అభివృద్ధి పేరుతో దేశంలోని కొన్ని ప్రదేశాలు సహజంగానే కొనసాగగా, కొన్ని ప్రదేశాలు వెనుకబడ్డాయి. ఈ విధమైన ప్రాంతీయ అసమతలనాలను

నివారించు ఉద్దేశ్యంతో భారత రాజ్యాంగ 371వ విధి A నుండి J వరకు సవరణల ద్వారా చేర్చబడినవి. దానిద్వారా వెనుకబడిన ప్రదేశాలకు ప్రత్యేక హోదాలు ఇవ్వబడ్డాయి. అయినా కూడా ప్రాంతీయ అసమతలనాలు ప్రస్తుతం ఒక పెద్ద సవాలుగా వృద్ధిచింది కొన్ని రాష్ట్రాలలో ప్రత్యేక రాష్ట్ర కోరిక పుట్టుకొచ్చే స్థాయికి పెరుగుతుండటాన్ని అవలోకించినప్పుడు ప్రాంతీయ అసమానతలను నిర్మూలించు ఉద్దేశంతో 2001లో డి.యం. నంజాండప్ప సమితి కర్నాటకలోని ప్రాంతీయ అసమానతలను గురించి నివేదికనిచ్చింది. దానికి పూరకంగా రాజ్యాంగంలో 371(J) విధి చేర్చడం ద్వారా కర్నాటకలోని వెనుకబడిన ప్రదేశాలకు ప్రత్యేక హోదా ఇవ్వబడింది.

మతవాదం: మతవాదం మన భారతీయ సమాజంలోని ఒక అతి పెద్ద సమస్య. మతం ఆధారం గా సమగ్ర సమాజ విభజన, ఆ కోణంలో గుర్తించుకొని పరస్పరం వ్యతిరేక హితాసక్తులు గుర్తించుకోవడాన్ని మతవాదం అని పిలుస్తారు. ఇది సామాజికంగా విభిన్నత్వాన్ని వైభవీకరించి, పరస్పర అపనమ్మకాలు, భయానక వాతావరణాన్ని సృష్టిస్తున్నది, మరొక రీతిలో వివరించాలంటే, ఈ మతవాదం సామాజిక గుంపులలో, ఆర్థిక వైషమ్యంతో, రాజకీయ పైపాటిలో ప్రకటించ బడుతోంది భారతదేశానికి సంబంధించి ఈ మతవాదం జాతీయ సమైక్యత, సమగ్రతకు భంగం కల్గిస్తున్నది. అపాయాలకు తలొడ్డడంలో శక్తి అనిపించుకుంది మతవాద గుంపుల మధ్య పరస్పరం ద్వేషించుకోవడానికి ప్రచోదిస్తున్నది. అది సమాజ శాంతికి భంగం కల్గించడమేకాకుండా వ్యక్తుల జీవం (ప్రాణం), ఆస్తుల నాశనానికి కారణమవుతుంది, ఈ మతవాద గుంపుల మధ్య పరస్పరం దోషారోపణలు, శారీరక దాడులు మొదలగు అనవసర సమస్యలకు కారణమవుతుంది.

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం ఆంగ్లేయులు కొట్టి పాలించు నీతివలన మతవాదం మతగుంపుల హితాసక్తిని జాతీయ హితాసక్తి కంటే పెరిగినదిగా పరిగణించబడింది. దేశంలో మతవాదానికి పూరకంగా తమ తమ హితాసక్తులను ప్రచారం చేయు, పరమతాలను వేరే విధానంతో చూసునటువంటి సందర్భాలు ఏర్పడుతాయి. దీని వలన దేశంలోని ఐక్యతకు భంగం కలుగు సందర్భాలు వస్తాయి. దేశం ఆంతరికమైన ఈ సమస్యను నివారించడానికి ఎక్కువ శ్రమ పడవలసి ఉంటుంది.

మతవాదాన్ని నియంత్రించడానికి కావలసిన ముందు జాగ్రత్తలు అవసరం. ఏకరూప నాగరిక పద్ధతిలో చేరిక పౌరులందరినీ సమాన దృష్టితో చూడటం, కులాలకు అతీతమైన మనోభావాలను సామాజిక జీవితపు రంగాలన్నింటిలో ప్రాశస్త్య సంకుచిత విభాగీయ ఆలోచనలతో పైనమాధానాలకు జాతీయ చింతనకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం. ఇవన్నియు మతవాదాన్ని వెనుకకు నెట్టుతున్న ఉపాయాలు. 'మత-బ్యూంక్' ధోరణులు, చాలా స్వలాభాలు మొదలగునవి. దేశసమైక్యత, సమగ్రత అపాయం తెచ్చిపెట్టచ్చు. సమాజాన్ని మతం ప్రాతిపదికన విభజించడం, ఆర్థిక తారతమ్య ధోరణులు మతసామరస్యంలో బిరుకు పెంచవచ్చు. దానికి బదులు మన భారత దేశ మత సాంప్రదాయాలన్నీ ప్రజలలో సామాన్యం. ఆరోగ్యకర జాతీయ ఆలోచనలు పెంచడానికి ప్రయత్నించాలి. మత మూల భూతమైన లేదా ఉగ్రవాద భావనలు జాతీయ హితాసక్తికి అలాగే భారతీయ దేశాభిమానానికి ప్రమాదం కలు

గకుండా అరికట్టాలి. లౌకికవాదంతో జీవించే విద్య నివ్వడం ద్వారా మతవాద పెరుగుదలను అరికట్టవచ్చు. సార్వజనిక హెచ్చరికలు రాజకీయ అచల నిర్ధారాలు, పరిపాలనాత్మక సమతులనం, క్రమ బద్ధ చట్టవ్యవస్థ, నదృఢ జాతీయ మనోభావాలు, ఆరోగ్యకర పూరక వార్తా మాధ్యమాలు-ఇవన్నింటి సమ్మిళితంతో మతవాదాన్ని నియంత్రించవచ్చు.

మహిళల హోదా: స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం కూడా మహిళల సాధనలను గుర్తించవచ్చు. రూస్సోరాణి లక్ష్మీబాయి, కిత్తూరు రాణి చెన్నమ్మ అని బెసెంట్, కస్తూర్బా గాంధీ మొదలగు వారిని స్మరించుకోవాలి. నేడు మహిళలు వైద్య, అధ్యాపక, ఇంజనీర్, పైలట్, గగనయాత్రి, పోలీస్, రాజకీయం, రక్షణాదళం మొదలగు క్షేత్రాలన్నింటి కార్యాలలో పనిచేస్తున్నారు. అయిననూ మహిళల హోదా ఇంకా ఉత్తమం కావాల్సి ఉంది. సామాజిక పద్ధతులు, పేదరికం మరియు నిరక్షరాస్యత లాంటి కారణాల వలన స్త్రీలహోదా ప్రగతి పథంలో వెనుకబడింది. ఇది దేశ అభివృద్ధికి సమస్యగా పీడిస్తున్నది.

మహిళల విద్య మరియు అభివృద్ధిని ఉత్తమపరచడానికి ప్రభుత్వం మహిళా మరియు పిల్లల అభివృద్ధి శాఖను ప్రారంభించింది. దీనిద్వారా మహిళల ఆరోగ్యవిద్య మరియు సామాజిక క్షేత్రంలోని హోదాను ఉత్తమ పరచబడుతున్నది. మహిళల సబలీకరణ కొరకు మహిళా విద్య, బాల్యవివాహ నిషేధ చట్టం, వరకట్న నిషేధ చట్టం, మొదలగు కార్యక్రమాలను రూపించింది. కర్నూలక ప్రభుత్వం 'స్త్రీ శక్తి' అను కార్యక్రమం రూపించింది. గ్రామీణ మహిళల వికాసానికి ప్రయత్నించింది. మహిళల స్వయం ఉద్యోగం కొరకు అప్పు సౌకర్యం మరియు సబ్సిడీ ఇచ్చునటువంటి కార్యక్రమాలను చేపట్టింది మహిళా మండళ్ళు, యువతిమండళ్ళు, స్త్రీశక్తి సంఘాలు, స్వయం సహాయ సంఘాలు, మహిళా సహకార సంఘాలు స్త్రీల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి పూరకంగా పనిచేస్తున్నాయి. రాష్ట్రం మరియు దేశ స్థాయిలో మహిళా కమిషన్లు నిర్మాణంచేసి మహిళల ఫిర్యాదులను పరిశీలించి, న్యాయం ఒదిగిస్తున్నది. శాసనాంగం మరియు పార్లమెంటులో రాజకీయాలలో మహిళా రిజర్వేషన్ ఇచ్చేడి ప్రయత్నం జరుగుతోంది. ఇదివరకే స్థానిక సంస్థలలో మహిళా రిజర్వేషన్ ఇవ్వబడినది. పభుత్వ ఉద్యోగాలలో కూడా మహిళలకు నిర్దిష్ట ప్రమాణంలో రిజర్వేషన్లు ఇవ్వబడుతున్నాయి.

			
<p>ప్రతిభాసింగ్ పాటిల్ ప్రథమ మహిళా రాష్ట్రపతి</p>	<p>ఇందిరాగాంధీ ప్రథమ మహిళా ప్రధాని</p>	<p>సరోజినీనాయుడు ప్రథమ మహిళా గవర్నర్</p>	<p>సుచేతా కృవలాని ప్రథమ మహిళా ముఖ్యమంత్రి</p>

భారతదేశంలో ఇందిరాగాంధీ ప్రధానమంత్రిగా, ప్రతిభాసింగ్ పాటిల్ రాష్ట్రపతిగా పనిచేశారు. చాలా మంది మహిళలు గవర్నర్లుగా, ముఖ్య మంత్రులుగా, విదేశీ రాయబారులుగా మరియు ఇంకా ఇతర ఉన్నత పదవులు అలంకరించి పరిణామ కాలిగా తమ బాధ్యతలను నిర్వహించారు. నేడు ఉద్యోగాలలో కూడా మహిళలకు నిర్దిష్ట ప్రమాణంలో రిజర్వేషన్లు ఇవ్వబడుతున్నాయి.

భయోత్పాదకం: భయోత్పాదకాన్ని భయంకర లేదా ఉగ్రవాదం అని పిలువవచ్చు. ఇది ఒక బలప్రయోగపు ఒత్తిడి సాంకేతికం. రాజకీయ, ధార్మిక లేదా సైద్ధాంతిక పరమైన లక్ష్యం పొందిన భయోత్పాదకం వ్యక్తులు మరియు ఆస్తులకు అపారమైన నష్టం ఏర్పడుతుంది. అందులోను ఎక్కువగా ఉగ్రవాదం మానసిక వేదననిస్తుంది. సామాజిక సంస్కృతికి, అదేవిధంగా ప్రభుత్వానికి నకారాత్మక ప్రభావం చూపుతుంది. ఉగ్రవాద సంస్థల ఉద్దేశ్యం తీర్చుకోవడం కొరకు మరియు భయవాతావరణం సృష్టించు ఉద్దేశ్యం పొందిన రాజకీయ తంత్రాలను భయోత్పాదకం అనవచ్చు, ఇలాంటి సంఘటిత హింసాత్మక కృత్యాలు చట్ట విరుద్ధం మరియు సమాజద్రోషి అనిపించునటువంటివి. 2001లో అమెరికాలోని ప్రపంచ వ్యూహ సంస్థ ధ్వంసం, అదేవిధంగా బ్రిటన్, ఇరాన్, భారతదేశం, ఆఫ్ఘనిస్తాన్, పాకిస్తాన్, ఇండోనేషియా మొదలగు చాలా దేశాలలో వరుస బాంబు ప్రేలుళ్ళు ప్రపంచ స్థాయిలో అత్యంత కలవర పెట్టిన విషయం. ఈ ఉగ్రవాదం ధార్మిక ప్రాథమిక చింతన, ప్రత్యేక వాదం, తీవ్రవాదం, నాడ (ప్రాంతం) విడుదల నెపం, వర్ణ భేద నీతి మొదలగు విచారధారలనుండి ప్రేరేపితమయివుంటుంది.

ఒక దేశం మరొక దేశంలోపలి భయోత్పాదకానికి ఆర్థిక మరియు ఇంకా ఇతర సహకారం ఇవ్వడం కూడా ఉంది. ఈ ఉగ్రవాదం ఒక దేశం మీద మీద, మిలిటరీ దళాల మీద అదేవిధంగా నిర్ణీత భాషావారు, ధార్మిక (మతం), కులం లేదా వర్ణం వారి మీద విసిరి మరణం, నష్టాలు ఏర్పరుస్తుంది. ఉగ్రవాదంవారి మీద విసిరిన మరణం, నష్టాలు ఏర్పరుస్తుంది. ఉగ్రవాదం భయాన్ని పెంచు మరియు ప్రచారాన్ని పొందు ఉద్దేశ్యంతో జరుగుతుంది. అంతేగాక అత్యధిక మరణాలు. నష్టాలు కల్గించడానికి ప్రేలుడు పదార్థాలను విషవాయువులను వినియోగించడానికి దారి కల్పిస్తుంది. ఇలాంటి వినాశకర కృత్యాలు తగిన పూర్వ ప్రణాళికగానే తయారవుతాయి. ఉగ్రవాదులు తమదే అయిన గుప్త చరులు మరియు తర్ఫీదు పొందినవారి జాలం కల్గియుంటుంది. వారి సహాయంతో డబ్బు సేకరిస్తారు. వీరు అత్యాధునికి రవాణా, సంపర్క సాధనాలను వినియోగిస్తారు. తమ నిర్ణీత లక్ష్యం మరియు సంస్థకు తగినంత ప్రచారం వారు పొందుతారు. రోడ్డు రవాణా, రైల్వే, విమానాలు, ప్రముఖ ప్రభుత్వ కార్యాలయాలు, కిక్కిరిసిన జన సమూహాలు, మార్కెట్ ప్రదేశాలు మొదలగునవి ఈ భయోత్పాదకుల దెబ్బకు దొరుకు సాధారణ స్థలాలు. ఈ భయోత్పాదకుల ప్రచారం జత-జతలోనే కొనసాగుతుంది. ఇదొక అసంప్రదాయక యుద్ధం అని చెప్పవచ్చు. ఆత్మాహుతి దాడులు, విమానాల దొంగతనం, తుపాకీల దాడులు, బాంబుదాడులు, నిర్దిష్టలేదా ముగ్ధ ప్రజలను గురిపెట్టడం ఇవన్నీ ఉగ్రవాదులు చేయు హింసమైన కృత్యాలు.

భారతదేశం ఇలాంటి ఉగ్రవాదానికి కావలసినంతగా లోనైన (నష్టపోయిన) దేశం. కాశ్మీర్, నాగాల్యాండ్, మిజోరాం, అస్సాం లాంటి చాలా రాష్ట్రాలలో భయోత్పాదకం తలెత్తుతూనే ఉంది.

2007 నవబర్ 26న ముంబాయిలోని తాజ్ హోటల్ మరియు రైలునిలయాల దాడులు, న్యూఢిల్లీలోని పార్లమెంటు భవనం మీద, అదేవిధంగా హైదరాబాద్, చెన్నై, బెంగళూరు, బుద్ధగయా మొదలగు చోట్ల ఇలాంటి విద్వంసకర కృత్యాలు జరిగాయి. నక్సల్స్ (రాడికల్స్) భీకరమైన కార్యాచరణలు జరుపుతారు. మన సరిహద్దు దేశాలైన పాకిస్తాన్ మరియు చైనా మనలోని ఇలాంటి భయోత్పాదకులతో కుమ్మక్కై వారికి కావలసినవి సమకూర్చుతున్నట్లు తెలుస్తోంది.

భారతదేశం తనలో, అదేవిధంగా విదేశీ నేలమీద భయోత్పాదనకు తీవ్ర వ్యతిరేకతను వ్యక్తపరుస్తోంది. మన కేంద్ర మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు భయోత్పాదనను ఎరుర్కొనడానికి తీవ్ర ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాయి. తద్వారా ప్రజల ప్రాణ మరియు ఆస్తి-పాస్తులను రక్షించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాయి. తీవ్రవాదులను తట్టుకునేందుకు విశేష పరిణతి పొందిన దళాలను నిర్మాణం చేస్తుంది. ఒక్కొక్కసారి రక్షణ దళాలను ఈ ఉగ్రవాదుల వ్యతిరేఖ కృత్యాలకు వినియోగించబడుతుంది శాంతి-ప్రేమ దేశం అనిపించుకొన్న మనం భయోత్పాదకాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నాం.

మానవకుల చరిత్రను పరిశీలించినప్పుడు ఒక సత్యం గోచరిస్తుంది. హింస, భయోత్పాదకాలనుండి సాధన చేసియుండుట క్లష్టకం మరియు సత్యం, అహింస, ప్రేమ త్యాగాలతో సాధించినది అపారం మనకు చాలా దగ్గరగా తెలిసేదేమిటనగా మలోతాగాంధి, ఇందిరా గాంధి, రాజీవ్ గాంధీలను హింసామార్గంతో చంపిననూ శాంతికొరకు పోరాడిన దానిని చరిత్రనుండి తుడిపేయలేదు. అయితే, బుద్ధుడు, మహావీరుడు, జీసస్, మహ్మద్ పైగంబర్, బసవేశ్వరుడు, గాంధి, నెహ్రూ, అంబేడ్కర్, మార్షిన్ లూథర్, నెల్సన్ మండేలా లాంటి వారి నుండి మానవకులకు చైతన్యం, నూతన కాంతి, ప్రశాంతత ప్రాప్తించింది. హింస-ద్వేషాల కంటే శాంతి ప్రమలే గొప్పలి.

కార్పొరేట్ సాంకేతికత: 21 వ శతాబ్దంలో కార్పొరేట్ సాంకేతికత భారతీయ పౌర సమాజానికి ఒకసవాలు. ఒక నిర్దిష్ట ఉద్దేశ్యంతో పూర్వ నిర్ధారిత లక్ష్యాలు చేరడానికి కంపెని (సంస్థ) చేపట్టు వివిధ రకాల పరిపాలనాత్మక ప్రయత్నాలను కార్పొరేట్ సాంకేతికత అని పిలుస్తారు. ఇప్పటి కార్పొరేట్ సాంకేతికత ప్రపంచీకరణం మరియు ఆధునీకరణ సాంకేతిక జ్ఞానాల వినియోగంతో అభివృద్ధి చెందుతోంది. సాంకేతికత ప్రముఖ ఉద్దేశ్యం లాభాలు పొందడం. దానివలన నకారాత్మకమైన అభివృద్ధులు వ్యక్తి జీవన సమాజం మరియు దేశాల మీద ఏర్పడుతుంది. ప్రభుత్వం నిర్ణయాలను తీసుకోవడం మీద కూడా కార్పొరేట్ సాంకేతికత తన ప్రభావాలను పారసమాజాన్ని అభివృద్ధి చేయడంలో కార్పొరేట్ సామాజిక లేదా భద్రతా దృష్టితో పేదరికం నిర్మూలన, ఉత్తమ ఆరోగ్యం, విద్య, వసతి, ఆహారం మొదలగు ప్రాథమిక సేవలను మార్చడానికి పూరకమైన అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను చేపట్టు అవకాశం కల్పించింది. అయితే, ఈ విధమైన కార్పొరేట్ సామాజిక భద్రతా, ప్రణాళికా లాభాలు పొందడానికి భారతీయ సమాజంలో సుస్థిత జాగృతిని చేసినప్పుడు మాత్రమే కార్పొరేట్ సాంకేతికత ఎక్కువ సమాజ ముఖంగా కార్యం నిర్వహించడానికి సాధ్యమవుతుంది.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. తాము నివసించు ప్రదేశం గురించి అత్యంత గాఢమైన అభిమానం పెంచుకోవడాన్ని _____ అంటారు.
2. భారతదేశంలో భాషా ప్రాతిపదికైన ప్రాంతాల విభజన _____ సంవత్సరంలో జరిగింది.
3. కర్నాటకలో అవినీతిని నియంత్రించడానికి _____ సంస్థ అమలులో ఉంది.
4. 2011 జనాభా లెక్కల ప్రకారం భారతదేశ జనాభా _____ కోట్లు దాటింది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. మతవాదం దేశ సమైక్యతకు ప్రమాదం ఎలా?
2. ప్రాంతీయవాదం దేశాభివృద్ధికి ప్రమాదం అవుతుంది చర్చించండి.
3. మహిళల హోదా ఉత్తమ పరచడానికి మీ సలహాలేమి ?
4. నిరుద్యోగ నివారణకు చేపట్టిన విధానాలేవి ?
5. కర్నాటక రాష్ట్రంలో ప్రాంతీయ నివారణకు ఆసమతోలన నివారణకు చేపట్టిన ప్రణాళికలు ఏవి ?
6. భయోత్పాదకం వలన ఏర్పడు పరిణామాలేవి?
7. భయోత్పాదక నిగ్రహానికి భారత దేశం చేపట్టిన చర్యలేవి?
8. కార్పోరేట్ సాంకేతిక పరిశ్రమ అనగానేమి? దాని ప్రస్తుత అభివృద్ధిని గురించి వివరించండి.

III. కార్యాచరణలు

1. రాజ్యాంగంలోని 371(J) విధి ప్రకారం ప్రత్యేక హోదా పొందిన రాష్ట్రాలను పట్టి చేయండి.
2. ప్రాంతీయవాదం దేశంలో భిన్నత్వాన్ని సృష్టించడం గురించి చర్చా గోష్టి ఏర్పరచండి.
3. మీ సమీపంలో గల వ్యాపారస్తులను సందర్శించి కొన్ని వస్తువుల దరలు ఒక్కొక్కసారి ఎక్కువ అవుతాయి. ఒక్కొక్కసారి తక్కువ అవుతాయి. వీటికి కారణాలు తెలుసుకోండి.

బులబుల

అధ్యాయం - 2

భారత దేశ విదేశాంగ విధానం

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- భారత దేశ విదేశాంగ విధానం స్వరూపం
- పంచశీల తత్వం
- అలీన విధానం
- నిశ్శస్త్రీకరణం
- వర్ణ బేధ నీతికి వ్యతిరేకం

ప్రపంచంలోని వివిధ దేశాలు అంతర్జాతీయ రంగంలో ఎలా ప్రవర్తిస్తున్నాయి. ఏ విధమైన సంబంధాలను పెట్టుకుంటున్నాయనేదానిని మనం అధ్యయనం చేయాల్సి ఉంటుంది. ఒక వ్యక్తి ఎలా ఇతరులతో సంబంధం పెట్టుకోకుండా సమాజంలో ఒంటరిగా ఉండటం సాధ్యంకాదో, అదే విధంగా ప్రతి దేశం అన్య దేశాలతో సంబంధాలు పెట్టుకోకుండా ఉండటం సాధ్యంకాదు. దాని వలన ఒక దేశం అన్య దేశాలతో వ్యవహరించునప్పుడు అనుసరించు నీతినే విదేశాంగ నీతి అని పిలువబడింది. ప్రస్తుతం ప్రతి దేశానికి తనదే అయిన విదేశాంగ నీతి చాలా అవసరం ప్రపంచంలో సుమారు 200 దేశాలు ఉండి, కొన్ని దేశాలు బలంగా ఉండగా, కొన్ని దేశాలు దుర్బలంగా ఉన్నాయి. అయిననూ ఒకటికాకున్నా మరొక విధమైన విదేశాంగ నీతిని అనుసరిస్తుంటాయి. అందువల్లనే విద్యోగులు ఈ విధంగా చెప్పారు. సార్వభౌమాధికారంగల దేశాలున్నంతవరకు ఒకటి కాకున్న మరొక రకమైన విదేశాంగ నీతి ఉండనే ఉంటుంది

అన్నారు. సార్వభౌమ దేశం అనగా ఏ దేశ ఆంతరికంగా గాని, బాహ్యంగా గాని ఇతర దేశాలతో ఆధీనంగా లేకుండా స్వతంత్రంగా ఉండుటను సార్వభౌమ లేదా పరమాధికారంగల దేశం అంటారు.

భారతదేశం కూడా స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం మరియు స్వాతంత్ర్యానంతరం తనదే అయిన విదేశాంగ నీతిని కల్గియుందని చెప్పడం గమనించదగ్గ అంశం. భారతదేశం విపుల

మీకిది తెలీనుండనీ

“ఏదైనా నీతిని నిరూపించిననూ విదేశాంగ వ్యవహార కలియక ఆదేశానికి ఏది అత్యంత ప్రయోజనకారో కనుగొనడం అయింది. మనం అంతర్జాతీయ ఉన్నతి గురించి వ్యాఖ్యానించవచ్చు. ప్రామాణికంగా వాటి గురించి అర్థం పొందికూడా ఉండవచ్చు. అయితే చిట్ట చివరకు ప్రతి ప్రభుత్వమూ తాను పాలించు దేశ ఉన్నతి కొరకే కార్యం నిర్వహిస్తుంది. ప్రభుత్వం దూరదృష్టితో, బావితరాల భవిష్యత్తులో దేశ హితాసక్తికి ఇబ్బంది కల్గించు ఏదైనా కార్యం చేయడానికి ధైర్యం కల్గియుండరాదు.

—జవహర్ లాల్ నెహ్రూ

జనాభా, అపారమైన సహజవనరులు, పరిణిత భౌద్ధిక మరియు పారిశ్రామిక సామర్థ్యం, బలమైన సైనికబలం మొదలగునవి కల్గియుండి, ప్రభావశాలి దేశంగా ప్రపంచ గుర్తింపు పొందింది. ప్రస్తుతం ప్రపంచంలోని కొన్ని దేశాలు మాత్రమే తమ్మదే అయిన నిర్దిష్ట మరియు ఉత్తమ విదేశాంగ నీతిని అనుసరిస్తున్నాయి. వాటిలో భారతదేశం కూడా ఒకటి.

భారతదేశం 1947లో స్వాతంత్ర్యం పొందిన సార్వభౌమ దేశమైయుండి తనదే అయిన విదేశాంగ నీతిని పొంది, తద్వారా ప్రపంచంలోని దేశాలన్నింటి మైత్రిని కోరుకుంటోంది. భారతదేశ విదేశాంగ నీతియొక్క ముఖ్య ఉద్దేశా లేవనగా

1. దేశ భద్రత.
2. దేశ ఆర్థిక సంవర్ధనం,
3. మన దేశ సాంస్కృతిక విలువలను వేరే దేశాలలో వ్యాప్తిచేయడం.
4. మిత్ర దేశాలను పెంచుకొని, శత్రు దేశాలను నిర్బంధించడం.
5. ప్రపంచ శాంతి మరియు సహజీవనాన్ని సాధించడం.

చర్చించండి:

“ఈ ప్రపంచం క్రూరమైనది. మనం శాంతి ప్రసరణ పతాకాన్ని అన్నిచోట్ల ఎత్తి పట్టుకోవడానికి ఇష్టపడుతున్నాం. అయితే ముగ్ధులైన మనం వంచితులైనాం” - చైనా దాడి తరువాత లోకసభలో ప్రధాన మంత్రి నెహ్రూగారి మాట ఇది.

1946 సెప్టెంబర్ 7న జవహర్ లాల్ నెహ్రూ వారు ఇచ్చిన రేడియో భాషణలో విదేశాంగ నీతి రూపురేఖల గురించి చైతన్యం కల్గించారు. వారి ఈ భాషణ అమెరికా, రష్యా, చైనా మొదలగు దేశాలతో భారతదేశం రూపించుకొను సంబంధాల గురించి కూడా సూచనలనిచ్చింది. స్వతంత్ర భారతదేశ మొదటి ప్రధానియైన జవహర్ లాల్ నెహ్రూ ప్రధానమంత్రి పదవితోపాటు విదేశాంగ శాఖను పొంది సమర్థవంతంగా నిభాయించారు. ఈ కారణాలవలన భారతదేశ విదేశాంగ నీతిని నెహ్రూగారి విదేశాంగ నీతి చాలా రకాల అంశాల ప్రభావంతో రూపించబడినటువంటిది. జాతీయ హితాసక్తులు, భౌగోళిక అంశాలు, రాజకీయ పరిస్థితి, ఆర్థిక వ్యవస్థ, రక్షణా సామర్థ్యం, జనాభిప్రాయం, అంతర్జాతీయ పరిసరం మొదలగు చాలారకాల అంశాలు మన దేశ విదేశాంగ నీతి నిరూపణలో అడ్డంకియైన విషయాలయ్యాయి.

భారతీయ విదేశాంగ విధాన ప్రాథమిక అంశాలు

1) **వంచశీల సూత్రాలు:** ప్రపంచ దేశాలు విభిన్న సామాజిక, ఆర్థిక మరియు రాజకీయ వ్యవస్థలను కల్గియున్ననూ కూడా పరస్పర సహకార సహజీవనాన్ని అలవరచుకొన్నాయి. దీని ఆధారంగా 1954 జూన్ నెలలో విశ్వశాంతి దృష్టితో చైనా మరియు భారతదేశం (అప్పటి చైనా ప్రధాని చౌ.ఎన్.లాయ్ మరియు భారతదేశ ప్రధాని జవహర్ లాల్ నెహ్రూ) పరస్పర అంతర్జాతీయ

సంబంధాల వృద్ధికొరకు ఐదు సూత్రాలను అలవరచుకొన్నాయి. వాటినే పంచశీల సూత్రాలు అంటారు. అవి :

1. పరస్పరం దేశాల ప్రాదేశిక మరియు సార్వభౌమతకు గౌరవం.
2. పరస్పరం ఆక్రమణ చేయకుండుట.
3. ఆంతరిక వ్యవహారాలలో పరస్పరం తలదూర్చుకుండుట.
4. పరస్పరం సహకారం మరియు సమానత్వం.
5. శాంతియుత సహజీవనం. అవి మన దేశ విదేశాంగ నీతి పునాదిలాంటిది అని చెప్పవచ్చు.

2) అలీన విధానం: రెండవ ప్రపంచ

యుద్ధం తరువాత ప్రపంచం రెండు గుంపులుగా కనబడింది. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల నేతృత్వంలోని ప్రజాప్రభుత్వ దేశాలు, సోవియట్ రష్యాలోని పెద్దతనపు కమ్యూనిస్ట్ దేశాలు అనునవి ప్రపంచంలో ధ్రువీకరణం కనబడింది. అంతేకాకుండా ప్రపంచ అద్భుతాలలో ఒక శీతల యుద్ధం ప్రారంభమైంది. ఆరోజులలో భారత దేశం ఏ గుంపుకు తనను గుర్తించు కోకుండా తటస్థమయింది. దీనికీతోడు ఈ రెండు గుంపుల విశ్వాసంపొందడం ద్వారా అమెరికానుండి ఆర్థిక సహాయం మరియు సోవియట్ రష్యానుండి భద్రతా సహాయం పొందడంలో

మీకిది తెలిసుండనీ:

SAARC - సార్క్ South Asian Association for Regional Co-operation.

సార్క్-దక్షిణ ఆసియా దేశాల సంస్థ. 8-12-1985లో ఇది ఏర్పడింది. భారతదేశం, శ్రీలంక, భూటాన్, మాల్దీవులు, బాంగ్లాదేశ్ నేపాల్, పాకిస్తాన్ మరియు ఆఫ్ఘనిస్తాన్ దేశాలు సార్క్ సభ్యత్వ దేశాలు. సార్క్ సమావేశం 1986 లో మన దేశంలో జరిగింది.

విజయ వంతమయింది. అంతేకాకుండా ప్రపంచంలోని ప్రతి అద్భుతాన్ని దాని గుణదోషాల ఆధారంగా స్వాగతించు లేదా విరోధించు స్వతంత్ర కార్యకర్తలని భారతదేశం రూపించింది. ఇలాంటి అలీన విధానాన్ని రూపించి విదేశాంగ నీతిలో అనుసరించిన కీర్తి భారతదేశానికి చెందుతుంది. నెహ్రూ తరువాత లాల్ బహుదూర్ శాస్త్రి, ఇందిరాగాంధీ సవాళ్ళకు సవాలు విదేశాంగ నీతిని అనుసరించారు. 1965లో మరియు 1971లో పాకిస్తాన్ కు వ్యతిరేకంగా యుద్ధాలు ఈ నీతిని అలవరచుకొన్నాయి. ఆ తరువాత ప్రధానమంత్రిలైన అటల్ బిహారి వాజ్ పేయి మన దేశ విదేశాంగ నీతిని సంస్కరించి పాకిస్తాన్ జతలో మైత్రి బాంధవ్యానికి ప్రయత్నం చేశారు.

3) వర్తక స్థావరాల అధికారానికి వ్యతిరేకం (విదేశీ అధికారానికి వ్యతిరేకం): భారతదేశం ప్రతిపాదిస్తున్న విదేశాంగ నీతిలో వర్తక స్థావర అధికారాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నది. ఒక దేశం మరొక దేశాన్ని తన స్వాధీనానికి తీసుకొని ఆ దేశ సార్వభౌమత్వాన్ని తీసుకొని స్వార్థం కొరకు దురుపయోగ

పరుచుకోవడాన్ని వర్తక స్థావర అధికారం అని అంటారు. వర్తక స్థావర అధికారాన్ని వ్యతిరేకించి స్వాతంత్ర్యం పొందిన భారతదేశం సహజంగా దానిని వ్యతిరేకించి ప్రపంచంలోని ఏ మూలలో నైనా వర్తక స్థావర అధికారం ఉండకూడదు అని డిల్లీ మరియు బాండ్మాంగ్లో జరిగిన ఆసియా దేశాల సమ్మేళనంలో (1949 మరియు 1955) తన వాదనను ప్రతిపాదించింది.

4)వర్ణ భేద నీతికి వ్యతిరేకం: ఒక జాతి ప్రజల లేదా వర్ణ జన సముదాయం మరొక జాతి లేదా వర్ణ జన సముదాయాన్ని తమ కంటే తక్కువగా భావించి, వారిని ప్రక్కకు పెట్టు లేదా వ్యతిరేకించు నీతిని వర్ణభేదనీతి అంటారు. ఈ వర్ణ భేదనీతి అమానవీయ మరియు హక్కులను ఉల్లంఘించి విశ్వశాంతి మరియు సహజీవనానికి ప్రమాధమవుతుంది. ఇలాంటి వర్ణభేద నీతి ప్రపంచంలో ఎక్కడకూడా ఏ దేశమూ అనుసరించకూడదనే విదేశాంగ నీతిని భారతదేశం పొందింది. ఇటీవలి వరకు దక్షిణ ఆఫ్రికాలో అల్పసంఖ్యాత శ్వేత జాతివారు బహుసంఖ్యాత ఆఫ్రికా దేశస్తులను తమ పట్టులో ఉంచుకొన్నారునునది విశేషం. ఈ వర్ణ భేద నీతిని ఆఫ్రికా గాంధీగా ప్రసిద్ధులైన నెల్సన్ మండేలా గారి నేతృత్వంలో ఆఫ్రికన్ నేషనల్ కాంగ్రెస్ బలంగా ఖండించి చేపట్టిన ఉద్యమాన్నికి భారతదేశం మద్దతం నిచ్చింది మరియు లక్ష్యం సాధించింది.

5)నిశ్శస్త్రీకరణ: నిశ్శస్త్రీకరణం అనగా కొన్ని నిర్దిష్ట రకాల శస్త్రాస్త్రాలను దశలుదశలుగా లేకుండా చేయడమే నిశ్శస్త్రీకరణం. ప్రపంచంలో శస్త్రాస్త్రాల ఉత్పాదన, అమ్మకం సీకరణలో భారీ పైపోటీ జరిగింది. ఈ విధమైన శస్త్రాస్త్రాల పైపోటీవలన మూడవ ప్రపంచ యుద్ధం జరుగుతుందనే అపనమ్మకం చాలా దేశాలలో ఏర్పడింది. శస్త్రాస్త్రాల పైపోటీకి లోనైన దేశాలు అచాతుర్యంతో, తప్పడు వినికిడితోలను అందులోను అణ్ణాస్త్రాలను తయారుచేసి ఉపయోగించు నంభవం ఉంటుంది. అందువలన భారతదేశం శాంతిప్రియ దేశమైయుండి, గుణాత్మక మరియు పరిమాణంలో పరిమితిలోగల నిశ్శస్త్రీకరణను ప్రతిపాదిస్తున్నది. శాంతి సాహార్దతకు మద్దతు సూచించింది. సంపూర్ణ నిశ్శస్త్రీకరణ సాధ్యంకాని విషయమైంది. ఎందుకనగా ప్రతిదేశానికి తనదే అయిన రక్షణా వ్యూహం అవసరం అయిననూ ప్రాధాన్యత భారతదేశ విశ్వశాంతి మరియు సహజీవనం పురకమైన విదేశాంగ నీతికి విశేషంగా ప్రాధాన్యత నిచ్చింది.

కార్యాచరణం:

ఇటీవలి రోజులలో భారతదేశం విదేశాంగ విధానం తయారు చేయడంలో, అలవరచుకోవడంలో జరుగుతున్న ప్రక్రియలకు సంబంధించి, అంతర్జాలం సహాయంతో వివరాలు సేకరించండి.

భారత రాజ్యాంగం తన 51వ విధి ద్వారా అంతర్జాతీయ సహజీవనం, అంతర్జాతీయ చట్టాలకు గౌరవం తెచ్చింది విదేశాంగ నీతి సూచిస్తున్నది. కేంద్రప్రభుత్వ విదేశాంగ శాఖ మన దేశ విదేశాంగ నీతి శాఖ మన దేశ విదేశాంగ నీతి నిరూపణలో ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తున్నది. ఇది మన దేశ విదేశాంగ

గ నీతిని రూపించునప్పుడు జాతీయ హితాసక్తి, సార్వజనిక అభిప్రాయాలను గణనకు తీసుకోవాల్సి ఉంటుంది. మన విదేశాంగ నీతి ప్రపంచ సంస్థను బలపరచు విధానంలో రూపించ బడింది. భారత దేశం కామన్ వెల్త్ ఆఫ్ నేషన్స్ మరియు సార్క్ (సౌత్ ఏషియన్ అసోసియేషన్ ఆఫ్ రీజినల్ కో - ఆపరేషన్) ఈ రెండు సంస్థల సభ్యత్వ దేశంగా భారతదేశం మహత్తరమైన పాత్ర వహిస్తూ వచ్చింది.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీవదిలిన స్థాలాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. భారతదేశ విదేశాంగ నీతి విశేషంగా నిరూపించినవారు _____ .
2. ప్రపంచంలోని ఏ గుంపుకు చేరని నీతిని _____ అంటారు.
3. భారతదేశం స్వాతంత్ర్యానికి ముందు _____ ల వర్తక స్థావరాల అధికారానికి లోబడింది.

II. కింది ప్రశ్నలకు సంబంధించి గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. విదేశాంగ విధానం అనగానేమి?
2. “విదేశాంగ నీతి దేశాభివృద్ధికి సహాయకారి” ఎలా?
3. భారత విదేశాంగ విధానాలేవి?
4. వర్తక స్థావరాల అధికారాన్ని భారతదేశం వ్యతిరేకించడానికి కారణాలేవి?
5. పంచశీల తత్వాలు ఏవి?
6. “విస్తారమైన ప్రపంచానికి నిశ్చస్టికరణ చాలా అవసరమని భారతదేశం ప్రతిపాదిస్తున్నది”. ఎందుకు? వివరించండి.

III. కార్యాచరణాలు.

1. వృత్త పత్రికలలో వచ్చే విదేశాంగ నీతికి సంబంధించిన వివరాలు సేకరించి, ఆల్బం తయారు చేయండి.
2. అంతర్జాతీయ సమస్యలు ఏర్పడిన సందర్భంలో భారతదేశం నిర్వహించిన పాత్ర గురించి వివరాలు సేకరించండి.

VI. కార్యయోజనం

1. “భారత దేశం అలీన విధానాన్ని అల పరచుకొని యుండుట దేశాభివృద్ధికి సహాయకారి” ఈ విషయం మీద చర్చా గోష్టి జరపండి.

బులబుల

అధ్యాయం - 3

విదేశాలతో భారతదేశ సంబంధాలు

ఈ అధ్యాయంలో కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- భారతదేశం - పాకిస్తాన్ సంబంధం.
- భారతదేశం - రష్యా సంబంధం.
- భారతదేశం - చైనా సంబంధం.
- భారతదేశం - అమెరికా సంబంధం.

ఒక కుటుంబం వేరే ఏదైనా కుటుంబంతో వ్యవహరించకుండా అభివృద్ధి జరగడానికి సాధ్యం కాదు. అదే విధంగా ఒక దేశం వేరే దేశాలతో వ్యవహరించకుండా, ఉత్తమ సంబంధాలు పొందకుండా అభివృద్ధి కావడానికి సాధ్యపడదు. ప్రస్తుత ప్రపంచీకరణం మరియు ఆధునీకరణ యుగంలో ఒక దేశం మరొక దేశంతో ఉత్తమ సంబంధాలు పొందడం తప్పనిసరి, అవసరం కూడా ఉంది. మన రాజ్యాంగంలోని నాల్గవ భాగంలో రాజనీతి నిర్దేశనా సూత్రాలలోని 51 విధిలో అంతర్జాతీయ శాంతి మరియు సాహార్దత గురించి తెలుపబడింది. దాని ప్రకారం భారతదేశం విదేశాలతో ఉత్తమ భాందవ్యాలు కల్గియుంది.

ప్రముఖ సరిహద్దు దేశాల సంబంధాలు

భారతదేశం మరియు చైనా: చైనా భారతదేశ భూప్రదేశానికి అంటుకొని యున్న పెద్ద సరిహద్దు దేశం. భారతదేశం మరియు చైనాల మధ్య సంబంధాలను సింధూనాగరికత మరియు మెసపటోమియా నాగరికతలో గుర్తించబడింది. భారతదేశంలో ఉదయించిన (పుట్టిన) భౌద్ధమతం ప్రస్తుతం చైనాలో వ్యాపించియుంది. భారతదేశం మరియు చైనాల మధ్య ప్రాచీన కాలంనుండి సంబంధం ప్రతిబింబిస్తున్నది భారతదేశంలోని రాజులు చైనాలోని చాలారాజ వంశాలతో ఉత్తమ వ్యాపార సంపర్కాలు కల్గియున్న చాలా దాఖలాలు లభించాయి. భారతదేశం మరియు చైనాల మధ్య వ్యాపార సంబంధాలను కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రంలో చైనా పట్టు (రేష్యూ) గురించి ఉల్లేకించబడింది. ఈ విధమైన చారిత్రకసంబంధాలను కల్గియున్న భారతదేశం మరియు చైనా సార్వభౌమ దేశాలుగా ఉదయించిన తరువాత పంచశీల సూత్రాల ద్వారా రెండు దేశాల సంబంధాలను అభివృద్ధిచేయు ప్రయత్నం చేయబడింది. అయితే 1962లో టిబెట్ వివాదం ఏర్పడి రెండు దేశాల మధ్య జరిగిన యుద్ధానంతరం సరిహద్దు సమస్య ఉద్భవించింది. ఈ సరిహద్దు సమస్య ఇప్పుడు కూడా కొనసాగుతున్నానని చెప్పి, చైనా భారతదేశంలోని భాగమైన అరుణాచల్ ప్రదేశ్ తనకు చేరాలని ప్రతిపాదిస్తుండటం రెండు దేశాల మధ్య సంబంధాలు మరింత దెబ్బతిన్నాయి.

భారతదేశం మరియు చైనాల మధ్య సరిహద్దు వివాదం ఉన్నాకూడా రెండు దేశాల మధ్య ఇరుపక్షాల రాయభార సంబంధాలు నిరంతరం కొనసాగుతున్నాయి. భారతదేశం మరియు చైనా

దేశాలు ప్రపంచంలోనే ఎక్కువ జనాభా కలియుండుటమేగాక ప్రపంచంలో అభివృద్ధి చెందుతున్న వాటిలో రెండు ప్రముఖ దేశాలుగా గుర్తింపు పొందాయి 1980 దశకం తరువాత చైనా భారతదేశం తో పెద్ద మొత్తంలో వ్యాపారం మరియు వాణిజ్య సంపర్కాలు కలియున్న దేశంగా. పెరగడం రెండు దేశాల సంబంధాలను భద్రం చేసింది. ఇంతేకాకుండా 2015 తరువాత భారతదేశం మరియు చైనాల ప్రయత్న ఫలితంగా BRICS దేశాల గుంపు ప్రారంభంకావడం ఈ రెండు దేశాల మధ్య సంబంధాలు మరింత ఉత్తమ పరిచింది.

భారతదేశం మరియు పాకిస్తాన్:

భారతదేశం మరియు పాకిస్తాన్లు రెండు సరిహద్దు దేశాలు పాకిస్తాన్ భారతదేశానికి కేవలం సరిహద్దు దేశమేగాక, స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం భారతదేశంలో అవిభాజ్య (ఉమ్మడి) అంగం. అయితే, 1947లో

కార్యచరణ:

భారతదేశం - పాకిస్తాన్ల ఇటీవలి సంబంధాలకు సంబంధించి దిన పత్రికలలో వచ్చేడి వివరాలు సేకరించి చదవండి.

భారత స్వాతంత్ర్య చట్ట ప్రకారం రెండు ప్రత్యేక సార్వభౌమ దేశాలుగా నిర్మాణమయ్యాయి స్వాతంత్ర్యం పొందిన తరువాత భారతదేశం మరియు పాకిస్తాన్ల మధ్య విదేశాంగ వ్యవహారాలు ప్రారంభమయ్యాయి. అయితే, ఈ రెండు దేశాల మధ్య జమ్మూ-కాశ్మీర్, భయోత్పాదనం, నీటి పంపకం మొదలగు సమస్యలున్నాయి. అందువలన ఇప్పటి వరకు రెండు దేశాల మధ్య మూడుసార్లు యుద్ధాలు జరిగాయి. రెండు దేశాల మధ్య ఉత్తమ భాందవ్యాలు పొందడానికి తాష్కెంట్ ఒప్పందం, సిమ్లా ఒప్పందం, లాహోర్ బస్సుయాత్ర, శిఖరాగ్ర సభలాంటి ఇరు పక్షాల మాటలు జరిగాయి. అయితే, ఈ విధమైన ఒప్పందాలు నిరీక్షించిన ఫలితాలు సాధించడంలో విఫలమయ్యాయి. ఎందుకనగా ఈ రెండు దేశాలు నిరంతరం ఇరు పక్షాల మాటలలో నిమగ్నమైనప్పటికీ కూడా 2001లో భారత దేశ పార్లమెంటు భవనం మీద దాడి, 2008లో ముంబైలో దాడి, 2016 పరాణ్ కోట్దాడులు పరస్పర సంబంధాలు వృద్ధికి వెనుకడుగు పడింది.

భారతదేశం మరియు పాకిస్తాన్ల మధ్య కాశ్మీర్ సమస్యకు సంబంధించి నిరంతర ఘర్షణలు కొనసాగుతూ కూడా, కొన్ని విషయాలలో ఈ రెండు దేశాలు సారూప్యతను కలియుండుటను గుర్తించబడ్డాయి. ఈ రెండు దేశాల మధ్య సంస్కృతి మరియు ఆర్థిక విషయాలలో పరస్పర వినిమయ కార్యాలు కొనసాగించాయి. ఎందుకనగా స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన రోజునుండి ఇప్పటి వరకు వ్యాపారం వాణిజ్యం సంబంధాలు నిరంతరం కొనసాగుతున్నాయి. అదే విధంగా క్రీడలు, సాంస్కృతిక, వ్యవహారాలలో, ప్రకృతి విపత్తులు సంభవించిన సందర్భాలలో రెండు దేశాలు సహాయకమైన పరస్పర సహకారం కలియున్నాయి.

బలమైన దేశాలతో సంబంధాలు

భారతదేశం-రష్యా: భారతదేశం రష్యాదేశంతో ఉత్తమ బాంధవ్యాలు కల్గియుంది. దాని వెనుకటి సోవియట్ రష్యా కూటమితో కూడా మంచి సంబంధాలు కల్గియుండేది. భారతదేశం అలీన విధానం కల్గియున్ననూ, భారత్-సోవియట్ ఒప్పందం రాజకీయ, ఆర్థిక, ఇతర క్షేత్రాలలో ఉత్తమ ప్రగతిని చూపాయి. (1962 లో చైనా దాడిని సోవియట్ రష్యా ఖండించింది. 1961లో గోవా విమోచనా సందర్భంలో సోవియట్ రష్యా భారతదేశానికి సహకారమిచ్చింది.) 1966 లో తాష్కెంట్లో భారతదేశం - పాకిస్తాన్ల మధ్య ఒప్పందానికి రష్యాసహకరించింది. 1971లో భారతదేశం రష్యా 20 సంవత్సరాల శాంతి, మైత్రి, సహకార ఒప్పందాలకు సంతకాలు చేశాయి. భారతదేశంలోని భిలాయ్, భోకారో ఉక్కు కర్మాగారాలకు సోవియట్ రష్యా సహకరించింది. మన దేశ పారిశ్రామిక, వాణిజ్య క్షేత్రాల అభివృద్ధికి రష్యా నుండి ఎక్కువ సహాయం పొందాం. విశ్వసంస్థ భద్రతా సమితిలో భారతదేశానికి శాశ్వత సభ్యత్వం దొరకాలని రష్యా ప్రతిపాదిస్తున్నది.

భారతదేశం తన సమీప దేశాలైన భూటాన్, ఆఫ్ఘనిస్తాన్, మాల్దీవులు, ఇండోనేషియా మరియు ప్రపంచంలోని వివిధ ఖండాల దేశాలతో తన ఉత్తమ సంబంధాలు కల్గియుంది.

భారతదేశం - ఆమెరికా: భారతదేశం, అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలు రెండు బృహత్ దేశాలు, ప్రజాతంత్ర వ్యవస్థ కలిగిన దేశాలు. విస్తారమైన ప్రపంచ ఈ రెండు దేశాల పరస్పర మైత్రి చాలా ప్రాముఖ్యత చాటుకొన్నాయి. 1947 తరువాత ఈ రెండు దేశాల సంబంధాలు జాతీయ హితాసక్తుల ఆధారంగా చాలారకాల స్థిత్యంతరాలు కనబడ్డాయి. జగత్తు రాజకీయ ద్రువీకరణను చూసినప్పుడు, భారతదేశం అలీన విధానం అనుసరించింది, అమెరికా నాయకత్వ ప్రజాప్రభుత్వ గుంపుకు సమాన దూరంలోగల నీతిని అనుసరించింది భారతీయ పంచవార్షిక ప్రణాళికలకు అమెరికా చాలా సహాయపడింది. 1962 చైనా ఆక్రమణ సందర్భంలో కూడా అమెరికా సహాయం మనకు చాలా శక్తి నిచ్చింది. అయితే, ఆ తరువాత అక్కడి రాజకీయ ప్రముఖులు భారతదేశం-పాకిస్తాన్ల యుద్ధ సమయంలో పాకిస్తాన్కు అనుకూలంగా ఉండేది. భయోత్పాదనలో ఆధీనంలో పెట్టుకోవడంలో ఈ రెండు దేశాల మధ్య సమాన హితాసక్తి ఉంది. భారతదేశ విదేశీ వ్యాపారం, విజ్ఞానం, సాంకేతికత, అంతరిక్షం, విద్య మొదలగు క్షేత్రాలలో అమెరికాతో ఉత్తమ బాంధవ్యం కలిగి యుంది. విశ్వసంస్థను బలపరచు, ప్రపంచ శాంతిని రక్షించు దృష్టితో రెండు దేశాలు సమాన ధోరణులు కల్గియున్నాయి. అమెరికాకు చెందిన రిపబ్లికన్, డెమోక్రటిక్ పక్షాలకు చెందిన దేశాధ్యక్షుల ధోరణులను భారతదేశం సూక్ష్మంగా గమనిస్తూ, దానికనుగుణంగా భారతదేశం కూడా తన విదేశాంగ నీతిని సిద్ధపరుస్తున్నది.

భారతదేశం తన సమీప దేశాలైన భూటాన్, ఆఫ్ఘనిస్తాన్, మాల్దీవులు, ఇండోనేషియా, మరియు ప్రపంచంలోని వివిధ ఖండాల దేశాలతో తన నికట సంబంధం కల్గియుండేది.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. పంచశీల తత్వాల ద్వారా _____ దేశంతో సంబంధం పెంచబడింది.
2. అంతర్జాతీయ శాంతి మరియు సేహార్దత గురించి మన రాజ్యాంగంలోని _____ విధిలో తెలుపబడింది.
3. 1962లో _____ దేశం భారతదేశం మీద ఆక్రమణ చేసింది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. విదేశాలతో ఉత్తమ బాంధవ్యం అవసరం ఎందుకు?
2. భారతదేశం - పాకిస్తాన్ మధ్య ఉద్వేగాలకు కారణమైన విషయాలేవి?
3. ఇటీవల రోజులలో చైనాతో మన బాంధవ్యాలు చెడిపోవడానికి కారణాలేవి?
4. భారతదేశం-అమెరికా దేశాలు ప్రజాతంత్ర దేశాలైయుండి, వీరి పరస్పర సాహార్దత ఎలా ఉందో వివరించండి.
5. రష్యాతో భారతదేశ సంబంధాలు వివరించండి.

III. కార్యాచరణాలు.

1. భారతదేశ సరిహద్దులోని ఇతర దేశాల సంబంధాలను గురించి వివరాలు సేకరించండి.
2. భారతదేశ భూపటం గీసి, సరిహద్దు దేశాలను గుర్తించండి.

బుర్రబుర్ర

సమాజ శాస్త్రం

అధ్యాయం-1

సామాజిక స్తర వ్యవస్థ

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- సామాజిక అసమానతలు (విద్య, లింగం, వృత్తి, ఆదాయం, అవకాశాలు మొదలగునవి).
- సామాజిక స్తర వ్యవస్థ.
- అంటరాని తనం - ఒక సామాజిక పిడుగు.
- అంట రానితనం - చట్టపరమైన నివారణా పద్ధతలు.

సామాజిక అసమానతలు

సమాజంలో వ్యక్తులు వివిధ లక్షణాల ఆధారంగా (లింగం, కులం, వృత్తి, వర్గం మరియు జాతి మొదలగునవి). శ్రేణీకరణం చెందియుండుటను సామాజిక అసమానతలను సూచిస్తుంది. అవి ఏవనగా, ఆదాయ మూలాలు, విద్య మరియు వృత్తి అవకాశాలు, ఆరోగ్య సౌకర్యాలు మరియు రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం మరియు పాల్గొనడం. అనగా సామాజిక అసమానతలు అనేవి ఇదివరకే ఉన్న అసమాన సామాజిక అవకాశాల ప్రతిఫలం. అవి సామాజిక నిర్మాణంలోని వస్తువులు, ఆదాయాలు, అవకాశాలు, పురస్కారాలు, స్థానాలను అసమానంగా దొరుకునట్లు చేయడం ద్వారా కొనసాగుతుంటుంది. ఉదాహరణకు సామాజిక సేవా క్షేత్రాలైన సాంస్కృతిక ఆరోగ్య, విద్య, సామాజిక రక్షణ మరియు సామాజిక న్యాయాలను అణగదొక్కడం ద్వారా పేదలకు జీవించు అవకాశాలే లేకుండా చేయబడుతోంది. ఈ విధంగా దేశ మరియు ప్రపంచంలోని కొంతమంది సంపన్నుల దగ్గర సంపద కేంద్రీకరణ అగునట్లు చూసుకోవడం ఉంది. ఆర్థికాభివృద్ధికి ఆధారిత అభివృద్ధి యొక్క పరిణామం వలన దేశం గత ఒక దశాబ్దంలో యాభైకి పైగా బిలియన్ల నిర్లక్ష్య మరియు ఒక లక్షకు పైగా మిలియన్లను ఉత్పత్తి చేసింది. అయితే, సామాజిక భద్రతలైన ఆహారం మరియు ఆరోగ్య అవకాశాలు, కులమూలం, వర్గమూలం మరియు లింగత్వమూల నిర్లక్ష్యాలను గమనించినచో, సామాజిక అసమానతల స్వరూపం తెలుస్తుంది.

విద్య మరియు అసమానతలు: విద్యసమానత్వం, సమానంగా పాల్గొనడం, సమానావకాశాలు మరియు సామాజిక న్యాయంలో గొప్ప మార్పులు తేవడంలో ఆసరా కాగల శక్తిని పొందియుంటుంది. ఈ అర్థంలో విద్యను సాంస్కృతిక ఉన్నతి కొరకు ప్రభుత్వాలు పిల్లలందరికీ సమానంగా ఇవ్వవలసి ఉంటుంది. విద్యకుగల సామాజిక న్యాయంయొక్క ఉద్దేశ్యాలను మన రాజ్యాంగంలోని చాలా భాగాలలో చూడవచ్చు. రాజ్యాంగంలోని 39వ విధిలో ప్రభుత్వాలు సామాజిక న్యాయం మరియు ప్రజల సం

క్షేమం గురించి అవకాశాలను ఒదిగించడం రాష్ట్రాల కర్తవ్యమని చెప్పబడింది. 45వ విధి నిర్దిష్టంగా 14 సంవత్సరాల పిల్లలందరికీ ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్యనివ్వాలని చెప్పతోంది రాజ్యాంగంలోని 19వ విధి వాక్ స్వాతంత్ర్యపు హక్కు మరియు అభిప్రాయాలను నివేదించడం ప్రతియొక్కరి ప్రాథమిక హక్కు అని చాటిచెప్పతోంది. అదేవిధంగా అవకాశ వంచిత మరియు అల్ప సంఖ్యాతుల విద్యా హితాసక్తులను కాపాడటం రాజ్యాంగ పరమైన కర్తవ్యం. ఈ నేపథ్యంలో 29వ విధి అల్పసంఖ్యాకుల సాంస్కృతిక హక్కులకు రక్షణనిస్తుంది. అదేవిధంగా 30వ విధి అల్ప సంఖ్యాకులు విద్యాసంస్థలను స్థాపించడానికి విశేష అవకాశాలనిస్తుంది. రాజ్యాంగంలోని 46వ విధి ప్రభుత్వాలు వెనుక బడిన ప్రజలు అందులోను పెద్దపాళ్లు కులాలు / తెగలు విద్యా ఆసక్తులకు మడతునిచ్చి అభివృద్ధి చేయడం ప్రభుత్వాల బాధ్యతగా చెప్పతోంది.

సర్వోన్నత న్యాయాలయం రాజ్యాంగంలోని 21వ విధి జీవించు హక్కును విద్యా స్థావరంలో అర్థం చేసుకొని అత్యంత మహత్తరమైనదని తెలిపింది. మన సర్వోన్నత న్యాయాలయం పాఠశాల విద్యను ప్రాథమిక హక్కుగా ప్రకటించడం ద్వారా ఈ ప్రయత్నాలన్నింటికీ ఒక క్రొత్త మలుపునిచ్చింది. అవిధంగా విద్యకువంచితమైన పిల్లల బ్రతుకులో క్రొత్త ఆశలు-ఆకాంక్షలు కల్గించింది. సర్వోన్నత న్యాయాలయం 1993లో ఉన్నిక్వజ్జన్ V/ S ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ దావా తీర్పులో పుట్టినప్పటినుండి 14 సంవత్సరాల వరకుగల పిల్లలు విద్య ప్రాథమిక హక్కు పొందియుంటారని చాటిచెప్పింది.

ఈ తీర్పులో న్యాయాలయం అంగనవాడి నుండి ఉన్నత విద్య, వృత్తిపర విద్యతో కలిపి అన్నింటినీ సమగ్ర సంయుక్త దృష్టికోణం నుండి చూడాలని చెప్పింది. ఈ తీర్పు ప్రకారం ప్రతి మానవుడూ విద్యను పొందు. ప్రాథమిక హక్కు కలిగియుంటాడు. ఇది జీవించు హక్కులలో భాగమైంది.

అయితే, ఇప్పుడు విద్యారంగంలో నేడు అసమానతలను పెంచేడి చట్టపరమైన అవకాశాలు ప్రస్తుతం పెరుగుతున్నాయి అంతేకాకుండా విద్యావ కాశాలను ఉపయోగించుకోవడంలోనూ సామాజిక, ఆర్థిక గుంపుల మధ్య అసమానతలు పెరుగుతుండుట మనం చూస్తున్నాం. అయినా కూడా రాజ్యాంగపరమైన హక్కు అవకాశాలను సరిగ్గా ఉపయోగించడం ద్వారా విద్యా అసమానతలను నిర్మూలించు కార్యం స్వాతంత్ర్యానంతర భారతదేశంలో నిరంతరం జరుగుతోంది.

లింగత్వ అసమానతలు: సామాజిక అసమానతలలో ఒకటైన లింగత్వ అసమానతలు ఎలా రూపుచేందుతున్నాయో మనం గమనిద్దాం. వాస్తవానికి మన మనోభావాలు ఎక్కువగా (ఇంటర్ డిపెం డెంట్) ఒకదానిపై మరొకటి ఆధారపడి యుంటాయి. ఉదాహరణకు విద్యయొక్క విలువ గురించి ఒక వ్యక్తికి ఉన్న ఆలోచనలు లేదా మనోభావాలు మరొకరినుండి ప్రభావితమైనదైయుండవచ్చు. ఈవిధమైన ప్రభావాలు ఒకే కుటుంబంలో అతని / ఆమె మీద చూపేడి ప్రభావాలు సమాజం నుండి ఏర్పడియుండవచ్చు. లేదా ఇరుగు-పొరుగు వారి ప్రభావాలకులోనైయుండవచ్చు. ఈ దృష్టితో

ఆడ మరియు మాగ పిల్లల విద్యకున్న ప్రేరణా శక్తి ముఖ్యంగా సామాజిక గుర్తింపు పొందింది. ఈ కారణాల వలన పాఠశాలలో పాల్గొనడంలో, ఆహారం మరియు ఆరోగ్య సౌకర్యాలు పొందడంలో లింగ అసమానతలు మనం చూడవచ్చు.

2015-16 జాతీయ కుటుంబ ఆరోగ్య సమీక్ష -వ 4 (హెచ్, ఎఫ్, హెచ్. ఎస్.-4) ప్రకారం కర్నాటకలోని గ్రామీణ ప్రదేశంలో ఉన్నవారు 24.3 శాతం మహిళలు మరియు నగర ప్రదేశంలో 16.2 మహిళల బాడి మాస్ సూచిక (బి. యం.ఐ) కనీస స్థాయికంటే తక్కువ బరువు కలిగియుండగా, 06 నుండి 56 నెలల పిల్లల్లో 60.9 శాతం పిల్లలు రక్తహీనతలో నలిగిపోతున్నారు. ఇలాంటి పరిస్థితిలో పిల్లలు మరియు మహిళలు జీవిస్తున్నప్పుడు, వారికి, ఆహారం, ఆరోగ్యం మరియు పౌష్టికతలో భద్రతను అభ్యసనానికి విద్యామద్దతు నివ్వడం ద్వారా 'అభివృద్ధి' మహిళలను కలుపుకోవాలి. ఆవిధంగా లింగ అసమానతలను సరిచేయడానికి మనం ప్రయత్నం చేయాల్సి ఉంది.

సామాజిక స్తర వ్యవస్థ (విన్యాసం)

సమాజంలో సభ్యులను మేలు-కీడు, శ్రేష్ట-కనిష్టగా వర్గీకరించి వారికి వేర్వేరు సామాజిక హోదా మరియు పాత్రలనిచ్చు విధానం మానవ సమాజ లక్షణంగా కొనసాగింది. సమాజంలోనున్న “ప్రజలను విభిన్న స్తరా (పాఠ)లుగా వర్గీకరించు వ్యవస్థ లేదా వారిని నిచ్చిన శ్రేణులనుండి విభిన్న స్థానాలలో విభాగించు విధానమే 'సామాజిక స్తర వ్యవస్థ' అని సరళంగా చెప్పవచ్చు.

సామాజిక స్తరవ్యవస్థ లక్షణాలు

1. సామాజిక స్తర వ్యవస్థ సామాజికమైనది: స్తరవ్యవస్థను వ్యక్తుల శారీరక లక్షణాలాధారంగా నిర్ధారించకుండా సామాజిక గుర్తింపు మరియు ప్రాముఖ్యతల ఆధారంగా నిర్ణయించబడుతుంది. ఉదాహరణకు వ్యక్తి శారీరకగా ఎత్తు, అందం, బలమైనవాడుగా మాత్రానికే సామాజిక స్థానం నిర్దిష్టమైంది. విద్య, బుద్ధివంతం, ఆదాయం, వృత్తి, కుశలత్వం మొదలగు అంశాలాధారంగా సామాజికతను నిర్ధారించబడుతుంది.

2. సామాజిక స్తర వ్యవస్థ సర్వ వ్యాప్తిచెందినది: సామాజిక స్తర వ్యవస్థ విశ్వవ్యాప్తిచెందింది. మానవ సమాజం ఎక్కడెక్కడ ఉన్నదో అక్కడక్కడ ఉంది. శ్రమవిభజన, వృత్తి, ఆదాయం, మొదలగు సామాజిక అంశాలాధారంగా సామాజిక స్తర వ్యవస్థ అన్ని మానవ సమాజాల్లోకూడా కనబడుతోంది.

3. స్తర వ్యవస్థ పురాతనమైనది: మానవ జీవి పుట్టినప్పటి నుండి సామాజిక స్తర వ్యవస్థ ఉంది. సంచార జీవన పద్ధతినుండి ఇప్పటి సామాజిక జీవనం వరకూ సామాజిక స్తర వ్యవస్థ ఉంది. సంచార జీవన పద్ధతి నుండి ఇప్పటి సామాజిక జీవనం వరకూ సామాజిక స్తర వ్యవస్థ (విన్యాసం) వివిధ రూపాలలో రూఢీలో ఉంది.

4. స్తర వ్యవస్థ వివిధ రూపాలలో ఉంటుంది: సామాజిక స్తర వ్యవస్థ అన్ని సమాజాలలో ఒకేవిధమైన పేర్లతో లేకుండా వేర్వేరు రూపాలలో ఉనికిలో ఉంది. ఉదా: ప్రాచీన రోమ్ పెట్రోనియన్లు మరియు ప్లేబియన్ల మధ్య వ్యత్యాసాలున్నాయి భారతదేశంలో కర్మ సిద్ధాంతం ఆధారంగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు అను నాలుగు సామాజిక విభాగాలున్నాయి.

సామాజిక స్తర వ్యవస్థలోని ప్రముఖ రూపాలు

సామాజిక స్తరవ్యవస్థ ప్రపంచమతలా ఉన్నప్పటికీ, అది ఒకే రూపంలో ఉండదు. అది చాలా వైవిధ్యాలు కలిగియుంది. అదేవిధంగా ప్రాచీన సమాజం నుండి డిజిటల్ సమాజం వరకు సామాజిక స్తర విన్యాస వ్యవస్థలో నున్న ప్రముఖ రూపాలను తెలుసుకుందాం. అవి ఏవనగా

1. ఆదివాసి (పురాతన) సమాజం (Primitive society) 2. బానిసత్వం (slavery)
3. ఎస్టేట్ వ్యవస్థ (estate system) 4. వర్ణవ్యవస్థ (varna system) మరియు
5. కుల వ్యవస్థ (caste system)

అంటరానితం ఒక సామాజిక వీడుగు

భారతదేశంలో మొదట వర్ణవ్యవస్థ రూఢీలో ఉండేది. అది ఎప్పుడు ఏ కారణాల వలన ప్రారంభమయిందని చెప్పడం కష్టం 'చాతుర్వర్ణ' అనునది సామాజిక విభజనా వ్యవస్థ. అది కర్మ సిద్ధాంతపు పాదిలో తయారైందని చెప్పబడుతోంది. బ్రాహ్మణులు ఆధ్యయనం, అధ్యాపనం, యజ్ఞయాగాదులు క్షత్రియులు - రాజ్య పరిపాలన వైశ్యులు-వ్యాపారం, లావాదేవీలు మరియు శూద్రులు - కూలి / కార్మికులుగా పనిచేయాలనేది ఈ సిద్ధాంతపు ఆశయం.

శూద్రుల కంటే దిగువనున్న అంత్యజాల (అంటరాని వారు) స్థితి మానవులేనా అనిపించేటట్లు ఉండేది. అంటరానితనం ఆచరణ వర్ణ వ్యవస్థ పుట్టుకతోనే ఉనికిలోనికి వచ్చింది. స్పృశ్య మరియు అస్పృశ్య భావన ముఖ్యంగా శుద్ధత, అశుద్ధతలకు సంబంధించినది. అస్పృశ్య అనునది తాకకూడని, ముట్టుకోకూడని అను అర్థంలో వినియోగంలో ఉంది.

బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం 1935లో కేంద్ర చట్టం (సెంట్రల్ యాక్ట్) ద్వారా భారతదేశ అస్పృశ్య వర్గం మరియు గిరిజన వర్గాల ప్రజలను పెడ్యూల్డు కులాలు మరియు షెడ్యూల్డు తెగలుగా పేర్కొన్నబడ్డారు.

భారతరత్న డా. బి.ఆర్. అంబేడ్కర్ చెప్పినట్లుగా బయటినుండి వచ్చిన వారు, ఊరికి వెలుపల నివసించేవారు లేదా ఊరులోపల ఉండేవారిని కారణాంతరాల వలన ఊరు వెలుపలకు పంపబడ్డారనే విశ్లేషణ చేస్తే అస్పృశ్యతా పుట్టుక మరియు అస్పృశ్యులు ఎవరనేది అర్థం అవుతుంది. మహాత్మాగాంధీ ప్రకారం "అస్పృశ్యత కులం యొక్క అత్యంత తిరస్కారమైన అభివ్యక్తి. అది హిందూ సమాజపు శరీరాన్ని కుప్ప రోగపు పుండులాగా పీడిస్తోంది. అంటరాని తనం నివారణకు అంబేడ్కర్ గారు జరిపిన పోరాటాన్ని ఇక్కడ గుర్తుంచుకోవాలి.

అస్పృశ్యత యొక్క సమస్యలు

సామాజిక వ్యవస్థలో అట్టడుగుహోదా: అస్పృశ్యులకు సమాజ వ్యవస్థలో అత్యంత అట్టగుడు (అత్యంత కింది స్థాయి) హోదా ఇవ్వబడింది. మన స్మృతి ప్రకారం అట్టడుగు వారిని ముట్టనివారు చాలా రకాల ప్రాయశ్చిత్త్యానికి లోనయ్యేవారు. వ్యాఘ్రమైన స్కృతి చెప్పునట్లుగా ఆవు లోక పాడవు కంటే తక్కువ అంతరంలో అట్టడుగువారిని సందర్శించినచో, అలాంటివారు స్నానంచేసి, నూతకాన్ని (మలినాన్ని) నిర్మూలించుకోవలసి ఉండేది.

మలబార్ లో తామే తయారుచేసిన పాదరక్షలను అట్టడుగువారు ధరించకూడదు. ఉన్నత వర్గాల వారి చెరువులు, కొలనులు, బావులు, కట్టలు, స్మశానాలను ఉపయోగించరాదు. చి. కుప్పు స్వామిగారు నమోదు చేసినట్లుగా, మలం శుభ్రపరచు, మరణించిన జంతువులను సాగించు, వీధులు - మురికికాలువలను ఊడ్చెడి / శుభ్రపరచు హీనమైన వృత్తులను చేయవలసివుండేది. ఈ విధంగా సామాజికంగా అత్యంత దిగువ స్థానాలను అస్పృశ్యుల కిచ్చి వారు పుట్టిన కారణంగానే వారి సామాజిక చలనాన్ని నియంత్రించేయబడింది.

విద్యావకాశాలకు దూరంగా ఉంచబడేవారు: అస్పృశ్యులు శతాబ్దాలనుండి విద్యా కార్యచరణాలకు దూరంచే ఉంచబడేవారు వేదాలను వినకూడదు, చదువరాదు. సంస్కృత భాషను నేర్చుకోరాదు. మత గ్రంథాల గురించి అవగాహనం పొందకూడదు. మధ్యయుగంలో కూడా ఇదే పరిస్థితి ఉండేది ఆంగ్లేయులు భారతదేశానికి రావడానికి ముందు అస్పృశ్య విద్యార్థులకు ఉన్నత వర్గాల విద్యార్థుల జతలో కలవడానికి వదిలేవారుకాదు. మొత్తానికి కూర్చోని పాఠాలు నేర్చుకోకూడదు. ఉన్నత వర్గాల విద్యార్థులకు దూరంగా కూర్చోబెట్టేవారు. అంటరానితనం కారణం చూపి అట్టడుగు వారికి విద్యా సౌకర్యాలకు దూరంగా ఉంచేవారు.

అంబేడ్కర్ విద్య అట్టడుగువారికి సామాజిక న్యాయం పొందు ఉద్యమానికి ప్రవేశాన్నిస్తుంది. అది ఇండియా యొక్క సామాజిక సందర్భంలో చాలా మహత్తరమైనది. ప్రజా ప్రభుత్వంలో ప్రజలు తమకు సంబంధించిన నిర్ణయాలను తీసుకొను ప్రక్రియల చర్చలో పాల్గొను సామర్థ్యం ప్రతి యొక్కరికి ఉండాలి. మరొకవైపు తార్కిక సమ్మతంగా ఆలోచించు సామర్థ్యం ప్రతియొక్కరిలో ఉండాలి. అది విద్య ద్వారా మాత్రమే మనస్సులో నాటుకొనే ఉద్యమానికి ప్రాధాన్యత నిచ్చారు.

విద్యకున్న సాంస్కృతిక మహత్వం ద్వారానే బి.ఆర్. అంబేడ్కర్ “విద్య సాంస్కృతిక ఆస్తికావాలి” అని ప్రతిపాదించాడు. ఈ విధమైన విప్లవాత్మక ఆలోచనవలననే డా. బి.ఆర్. అంబేడ్కర్ రాజ్యాంగ ముసాయిదా నిర్మాణంలో సరైన నిర్వహణ మరియు మహత్తర పాత్ర నిర్వహించారు ‘రాజ్యాంగ శిల్పి’ అను కీర్తికి పాత్రులయ్యారు.

ఆస్తుల యాజమాన్య హక్కు నిరాకరణ: సాంప్రదాయకంగా అస్పృశ్యులు ప్రముఖ ఆర్థిక కార్యచరణలు మరియు ఆస్తుల యాజమాన్య హక్కు పొందకుండా ఉన్నత కులాల సేవ చేయవలసి ఉండేది. వారు స్వయం ఆస్తుల భూమిని పొందకుండా మత గ్రంథాలను ఉల్లేఖించి, అస్పృశ్యులకు ఆస్తి హక్కు నిరాకరించబడేది. అది మానవ జీవ వ్యతిరేక మరియు మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనగా ఉండేది.

రాజకీయాలలో పాల్గొనడం నిరాకరణ: అస్పృశ్యులకు పరిపాలనలో సైన్యంలో సాంప్రదాయకంగా అవకాశాలు ఉండేవి కావు. ఆంగ్లేయుల కాలం వరకు అస్పృశ్యులకు ఎటువంటి రాజకీయ అవకాశాలు ఉండేవికావు. రాజకీయ హక్కులు మరియు ప్రాతినిధ్యాన్ని చాలాకాలం వరకు నిరాకరించబడేది. డా.బి.ఆర్ అంబేడ్కర్ గారి పోరాట ఫలితంగా అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేక ఎన్నికల నియోజక వర్గాలను స్వాతంత్ర్యానంతరం కల్పించబడ్డాయి.

అస్పృశ్యత అనబడు సామాజిక పిడుగును నిర్మూలించడానికే భారతదేశ రాజ్యాంగప్రపంచం లోనే విశిష్టమైన న్యాయం మరియు సమానత్వాన్నిచ్చు దిక్కులో బద్ధతయొక్క వాగ్దానం చేస్తుంది. ప్రజలందరు గొప్పతనం, గౌరవం, స్వాతంత్ర్యం, సమానత్వం మరియు సమాన అవకాశాలు పొందడానికి అవకాశం ఒదిగించు మన రాజ్యాంగం చాలా మహత్వమైనది. ఈ నేపథ్యంలోనే అస్పృశ్యత నివారణకు చట్టవిదానాలు అమల్లోకి లేవడమైంది.

అస్పృశ్యతా నివారణకు చట్టపరమైన చర్యలు

అస్పృశ్యతా కళంకాన్ని తొలగించడానికి జ్యోతిభావులె, డా. బి.ఆర్. అంబేడ్కర్ మొదలైనవారు తీవ్రంగా ప్రయత్నించారు. ఇంతజరిగినప్పటికీ దీనిని పూర్తి ప్రమాణంలో నిర్మూలించడానికి ఇంకనూ సాధ్యపడలేదు. దీనిని అరికట్టడానికి చట్టాలు అమలు చేయబడ్డాయి.

రాజ్యాంగంలోని 17వ విధి అస్పృశ్యతా ఆచరణను నిషేధించింది. భారత ప్రభుత్వం అస్పృశ్యతా నేరస్థుల చట్టాన్ని 1955లో జారీ చేసింది. దీనిలో ఉన్న కొన్ని లోపదోషాలను సవరణచేసి,

మీకిది తెలిసుండనీ:

- రాజ్యాంగంలోని 15, 16, 17, 38 మరియు 46వ విధులు భారతీయ ప్రజల మధ్య ఏవిధమైన తారతమ్యాలు చేయకూడదని తెలుపుతున్నాయి.
- 16(4) 320(4)వ విధులు ఉద్యోగ రంగంలో షెడ్యూల్డు కులాలు-తెగలకు రిజర్వేషన్లు ప్రకటించాయి.
- 330, 332, 334వ విధులు రాజకీయరంగంలో వెనుకబడిన రిజర్వేషన్ ప్రకటించాయి.
- 29వ విధి విద్యాసౌకర్యం ప్రకటించింది.
- 25వ విధి ప్రజలందరికీ సర్వజన ధార్మిక కేంద్రాలలో ప్రవేశించు స్వేచ్ఛావ కాశాలు ప్రకటించింది.

పౌరహక్కుల సంరక్షణ చట్టంగా 1976లో మార్పుచేయబడింది. ఈ చట్టం ప్రకారం అస్పృశ్యతా ఆచరణ శిక్షార్హమైన నేరం అవుతుంది. అంతేకాకుండా రాజ్యాంగపరమైన సార్వత్రిక ఓటు మరియు సమానత్వ హక్కును దేశంలోని పౌరులందరికీ ఇవ్వబడింది. విశేషంగా షెడ్యూల్లు కులాలు - తెగలతో కూడిన వెనుకబడినవారికి విద్య, రాజకీయ, ఆర్థిక మరియు ఉద్యోగావ కాశాలలో రిజర్వేషన్లు కల్పించబడ్డాయి. 1989నాటి చట్టం అస్పృశ్యతా నిర్మూలన గురించిన విశేష బాధ్యతలను రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు వహించింది. ఇదేవిధంగా, స్వతంత్ర భారతదేశం అస్పృశ్యతా నివారణ కొరకు ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించి, పౌరులందరికీ సమానావకాశాలు కల్పించడానికి శ్రమిస్తూ వచ్చింది.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన వదాలతో పూరించండి.

1. రాజ్యాంగంలోని _____ విధి అల్పసంఖ్యాకులు విద్యా సంస్థలు స్థాపించడానికి అవకాశమిచ్చింది.
2. అస్పృశ్యతా ఆచరణను రాజ్యాంగంలోని _____ విధి నిషేధించింది.
3. అస్పృశ్యతా నేరస్థుల చట్టం _____ లో అమల్లోకి వచ్చింది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, జవాబివ్వండి.

1. సామాజిక అసమానతలకు కారణాలేవి?
2. లింగత్వ అసమానత ఎలా ఏర్పడింది?
3. సామాజిక స్తర వ్యవస్థ యొక్క లక్షణాలేవి?
4. అస్పృశ్యత ఒక సామాజిక పిడుగు-చర్చించండి?

III. కార్యాచరణం.

1. మీ ఊరి సామాజిక అసమానతల సమస్యలను పట్టి చేయండి.

IV. కార్యయోజనం.

1. మీ పాఠశాలకు న్యాయనిపుణులను పిలిచి, అస్పృశ్యత మరియు సామాజిక అసమానతల గురించి ఉపన్యాసం మరియు సంవాదం ఏర్పరచండి.

బులబుల

అధ్యాయం-2

శ్రమ

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- శ్రమ విభజన
- ఉద్యోగం / శ్రమలో అసమానతలు మరియు భేద - భావాలు
- సంభావన సహిత మరియు సంభావన రహిత శ్రమ
- సంఘటిత మరియు అసంఘటిత రంగాల కార్మికులు
- అసంఘటిత కార్మికుల సవాళ్ళు.

శ్రమ విభజన

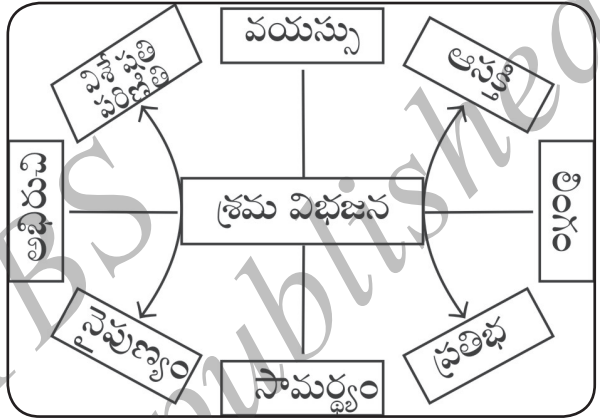
శ్రమ విభజన (డివిజన్ ఆఫ్ లేబర్) గురించి ప్లేటోగారు తమ దిరిపబ్లిక్ “అను పుస్తకంలో” మానవ సమాజం సహజ అసమానతలతో తయారవుతుంది. ఈ సహజ అసమానతలు శ్రమ విభజనతో కూడియుంటుంది. అని చెప్పారు. ఒక సమాజానికి అవసరమైన సౌకర్యాలు మరియు వస్తు-పదార్థాలను వేర్వేరు వర్గాల, సంపాదించు శ్రమించు ప్రజలు సమకూర్చుతారని ప్లేటో చెప్పారు. ఉదాహరణకు మన సమాజానికి అవసరమైన ఆహార పదార్థాల ఉత్పాదనకు రైతులు కావాలి. బట్టలు నేయడానికి నేత కారులు కావాలి. వాటిని కుట్టడానికి దర్జీలు కావాలి. శ్రమ విభజన ఈ అన్ని శ్రమించు వర్గాలు సేంద్రీయ విధానంలో ఐక్యమగునట్లు చేస్తుంది. శ్రమ విభజన సమాజంలోని ఆర్థిక సామాజిక మరియు రాజకీయ అవసరాలకు కావాలి. అయితే, శ్రమ విభజనలో శోషణా లక్షణం ఉండకూడదు.

కారల్ మార్క్స్ శ్రమ విభజన (డివిజన్ ఆఫ్ లేబర్) గురించి చర్చిస్తూ, ‘శ్రమ విభజన తక్కువ నైపుణ్యంగల కార్మికులను నిర్మాణం చేస్తుంది’ అని చెప్పారు. వారు శ్రమ విభజనను ఆర్థిక శ్రమ మరియు సామాజిక శ్రమవిభజనగా ప్రత్యేకిస్తారు. ఆర్థిక శ్రమ విభజన సాంకేతిక అంశాలతోపాటు, కార్మికుల సహకారంతో ఎక్కువగా జరుగుతుందని చెప్పారు. సామాజిక శ్రమ విభజన వర్గం, హోదా మరియు ఉన్నత - శ్రేణుల ద్వారా సామాజిక నియంత్రణను సాధిస్తుందని కారల్ మార్క్స్ చెప్పారు.

పారిశ్రామిక సమాజం కంటే విభిన్నమైన శ్రమ విభజనను పారిశ్రామికానంతరపు సమాజం లో మనం చూడవచ్చు. ఇప్పటి సమాచార సమాజం లేదా డిజిటల్ సమాజంలో శ్రమవిభజనలోని విధానాలు గణకయంత్రాల ద్వారా రూపాంతరం చెందాయి ఉదాహరణకు సమాచార సాంకేతిక జ్ఞానం ఆధారిత నెట్వర్క్ సాఫ్ట్వేర్లో వ్యక్తులు శ్రమవిభజన ఆధారంగా విశేష పరిణితి పొంది, పని

చేయుచుండుటను చూస్తున్నాం. ఉదాహరణకు మన శరీరం అనారోగ్యానికి లోనైనప్పుడు మన శరీరం లోని కణజాలాలను పరీక్షించడానికి, ఉండవలసిన శారీరక వ్యత్యాసాలను తెలుసుకోవడానికి ప్రస్తుతం మనం చాలామంది. వైద్యులను సందర్శిస్తున్నాం. అదేవిధంగా వివిధ రంగాలలో కూడా విశేష పరిణితి విచిత్రమైన స్వరూపంపొంది. ఆధారం పొందడమే విశేష పరిణితియొక్క ప్రాధాన్యత ఈ విధంగా శ్రమ విభజన “విశేష పరిణితి” గలవారికి కారణం అవుతుంది.

‘విశేష పరిణితి’ అనగా, ఏదైనా ఒక నిర్దిష్ట రంగంలో తగినంతలోలైన పరిణితి, తర్ఫీదు లేదా నైపుణ్యం పొందడం అని అర్థం. శ్రమవిభజన ప్రస్తుతం ప్రజలు వివిధ రంగాలలో కష్టపడి ఆర్థిక లాభం పొందడానికి సహాయపడుతుంది. ఆర్థిక హితాస్థితి మరియు శ్రమవిభజన వలన వర్గవ్యవస్థ సృష్టించబడింది. అన్ని రంగాలలో

వ్యాపార, వాణిజ్య పరిశ్రమలు విస్తరించాయి. దీని పరిణామంగా కొంతమంది వ్యక్తులు పెట్టుబడులు పెట్టి ఎక్కువ లాభాలు ఆర్జించసాగారు.

ఉద్యోగం / సంపాదన / శ్రమలో అసమానతలు మరియు బేధ - భావాలు

సంపాదన అనగా ఒక వ్యక్తి శారీరక శ్రమ లేదా బుద్ధి శ్రమతో ఆదాయం లేదా వస్తురూప ప్రతిఫలం పొందడం అని అర్థం. మానవ సమాజపు ప్రముఖ భాగాలలో సంపాదన చాలా ముఖ్యమైనది. సంపాదన అనునది ఒక ఉద్దేశ్యపు సాధనకొరకు జరుపబడు కార్యం. ఒక వ్యక్తి యొక్క వ్యయం లేదా శ్రమవలన అతనికి ఆర్థిక లేదా వస్తురూప ప్రతిఫలం లభించి నివో దానిని సంపాదన అనవచ్చు.

శ్రేణియాధారిత విభజనా నంతరం సమాజపు సంపాదనలలో అసమానత ప్రారంభమవుతుంది. ఈ విధంగా సంపాదన / శ్రమ భారతీయ సందర్భంలో కేవలం ఆర్థిక విషయంగా రక్షించబడలేదు. అది సామాజిక నిర్మాణంలోని అసమానతలతో కూడియుండి. భారతదేశంలో శ్రమకు ఆదాయం తోపాటు కులం, ప్రదేశం, లింగం మరియు మతంతో కలుపుకొని సంపాదనలోని అనేక అసమానతలను సృష్టించింది భారతీయ సామాజిక వ్యవస్థలోపల ఒక వ్యక్తి కిందినుండి పైముఖంగా అధికారం, అంతస్థలు పొందుతూ ప్రయోగించినవో, వారి ఆదాయం మరియు అధికారం రెండు పెరుగుతూ వెళ్తుంది.

సమాన పనికి సమాన వేతనం నియమానికి వ్యతిరేకంగా జరుగు సంపాదనను / శ్రమను సంపాదనలో అసమానతలు అనిపిలువచ్చు. ఇద్దరు వ్యక్తులు ఒకే పనిని ఒకే సమయంలో చేసినప్పుడు. ఒక్కరికి ఎక్కువ శ్రమ, తక్కువ సంభావన ఇచ్చేది లేదా ఒక్కరికి తక్కువ శ్రమ, ఎక్కువ సంభావన ఇవ్వడాన్ని సంపాదనలో తారతమ్యం లేదా శ్రమలో అసమానతలు అనవచ్చు. స్త్రీ-పురుషులిద్దరు, ఒక పనిచేస్తున్నప్పటికీ, వారికి లభించు సంభావన సమానంగా ఉండదు. భారత దేశంలో ఉత్తమస్వరూపపు శ్రమలను ఇవ్వబడుతుంది. అదేవిధంగా ఎక్కువ సంభావనలు ఇవ్వబడుతాయి. అయితే, మహిళలకు తక్కువ వేతనం ఇవ్వబడుతుంది.

ప్రభుత్వ రంగంలో ఈ విధమైన అసమానతలు తక్కువే అయినప్పటికీ, అక్కడ కూడా శ్రేణీకృతంగా శ్రమలోని అసమానతలను చూడవచ్చు, అయితే, ప్రభుత్వపర కంపెనీలు మరియు కార్పొరేట్ రంగాలలో ఒక ఉద్యోగి యొక్క

కార్యాచరణం: శ్రమలోని అసమాన తలగురించి పిల్లల మధ్య సమ సమాజ నిర్మాణంచేయు ఆశయ దిశలో మాన రాజ్యాంగంలోని ఆశయమైన సమాన పనికి సవలాద వేతన చట్టం 1976నాటి ఆశయాలను చర్చించండి.

సంభావన మరొకరికి తెలియదు. శ్రమ రంగంలోని అసమానతలు అసంఘటిత రంగాలలో కంటికి కనబడుతుంది. వ్యవసాయరంగంలోని శ్రమ లింగ, వయస్సు, సామర్థ్యాలాధారంగా పనులను అసమాన రీతిలో పంపకం జరుగుతుంది. ఇక్కడ మహిళలకు లభించాల్సిన సమాన సంభావన యొక్క ప్రశ్నలకు ప్రాముఖ్య ఉండదు. ఉదాహరణకు వ్యవసాయ కుటుంబాలలో అధిక వ్యవసాయ కార్యాచరణలు జరుగుచున్నప్పుడు ఆ కుటుంబంలో వేకువజామున త్వరగా లేచి, వ్యవసాయ శ్రమకు వెళ్ళేవరకు. కూడు (భోజనం, ఉపహారం మొదలగునవి) తయారు చేసుకొని లేదా చేసిపెట్టి వ్యవసాయంలోని అన్ని కార్యాచరణలలో మహిళలు సంపూర్ణగా పాల్గొంటారు. అయితే, వారికి సంభావన ఇచ్చేటప్పుడు మరియు నిర్ణయాలు తీసుకునేటప్పుడు, పురుషుల కంటే తక్కువ స్థాయిలో చూడబడుతుంది. అన్ని సమాజాలలో మహిళల శ్రమను గొప్పగా పరిగణించలేకపోవడం శ్రమలో అసమానతల స్వరూపాన్ని సూచిస్తుంది. శ్రమ అసమానతల స్వరూపాలు మన గ్రామాలలో కంటికి గ్రుచ్చినట్లుగా కనబడుతాయి.

ఇంక అక్షరాస్యులు మరియు నిరక్షరాస్యుల మధ్య చాలా పెద్ద అసమానతలు ఉన్నాయి. మన వీధులు (గ్రామీణ మరియు నగర ప్రదేశాలలో) చెత్త ఊడ్చేవారు, మురికి కాలువలు శుభ్రపరచు పారిశుద్ధ్యకార్మికులకు కనిష్టవేతనం కంటే తక్కువ సంపాదన ఇవ్వబడుతోంది. వారు మన సమాజాన్ని శుభ్రపరచడానికి ఖర్చుచేయు శ్రమ చాలా ఎక్కువ. ఈవిధమైన శ్రమలోని అసమానతలు వర్గం, ఆదాయం, సంభావన, లింగ, ప్రదేశ, కుల మరియు మతం ఆధారంగానే జరుగుతుంటుంది.

శ్రమలో అసమానతలు సంభావన సహిత మరియు సంభావన రహిత శ్రమగా గుర్తించబడింది. ఇక్కడ అసమానతలు ఏరూపంలో ఉంటాయో తరువాత చర్చిద్దాం.

సంభావన రహిత మరియు సంభావన సహిత శ్రమ

సంభావన రహిత శ్రమ: ఒక శ్రమకు ప్రతిఫలంగా ఏవిధమైన సంభావన లేదా వస్తువుల రూపంలో, ఎటువంటి ప్రతిఫలం లేకుండా శ్రమ కార్యచరణకు సంభావన రహిత శ్రమ అని పిలువబడుతుంది.

శ్రమ ఒక్కొక్కసారి ఆర్థిక లాభం లేదా ప్రతిఫలం లేని క్రియ అవుతుంది. సంభావన రహిత శ్రమలో కార్మికులు ఏ విధమైన కూలి లేదా సంభావనను పొందరు లేదా ఇవ్వబడదు. ఈ విధమైన శ్రమ కుటుంబ సభ్యుల లో పల సహకారం ద్వారా, కొన్ని సమయాలలో ఒత్తిడి ద్వారా, ఒక్కొక్కసారి స్వయం ప్రేరణవలన, ప్రేమతో చేయుశ్రమ. ఉదాహరణకు విద్యార్థులు ఏవిధమైన లాభం లేదా ప్రతిఫలం కోరుకోకుండా పాఠశాలలు - కళాశాలల్లో స్కాట్స్ అండ్ గైడ్స్ లలో, జాతీయ సేవా ప్రణాళిక (ఎన్.ఎస్.ఎస్.) మొదలగు శ్రమ ఆధారిత కార్యచరణలలో పనిచేయడం ఒక దశలో విద్య ముగిసిన తరువాత విద్యార్థులను తర్ఫీదు ఉద్దేశ్యంతో సహాయ పనులకు విద్యా సంస్థలు విద్యా కోర్స్ లో భాగంగానే నియోజనం చేస్తాయి. ఆ అవధిలో చేయు పనికి ఏ విధమైన సంభావనను ఇవ్వబడదు. ఉదాహరణకు ఐ.టి.ఐ; సేవకి (ఆయా) కోర్సు మొదలగునవి అదేవిధంగా ఒక కళాకారుడు ఆత్మ సంతోషం కొరకు ఒక చిత్రం గీయు పనిలో పాల్గొనడాన్ని ఉల్లేఖించవచ్చు.

సంభావన రహిత శ్రమ మాదరిలో సామాన్యంగా కుటుంబ శ్రమ కనబడుతుంది. కుటుంబ శ్రమలో సాధారణంగా మహిళల మీద ఆధిక భారం పడుతుంది. సంభావన రహిత మహిళా కుటుంబ శ్రమ స్త్రీవాద అర్థశాస్త్రంలో ఎక్కువ చర్చలకు లోనైన విషయం. ఈ విషయం సాంప్రదాయక కుటుంబ దృష్టికోణాన్ని ప్రభావితం చేసింది. సంభావన రహిత కుటుంబ శ్రమ మహిళలను కుటుంబానికి వెలుపల సంపాదించు అవకాశాలను వెతుకునట్లు చేసింది. అది మహిళలు కుటుంబంలోపల శ్రామికులు అయ్యేటట్లు చేసింది. మహిళలు తన కుటుంబం లేదా తన జీవన విషయాలయొక్క శ్రమలో ఔపచారికంగా పాల్గొన్నప్పటికీ లేదా వారి శ్రమకు మద్దతుగా నిల బడినప్పటికీ దానిని తాత్కాలిక శ్రమగా పరిగణించబడుతుంది అంతేకాకుండా ఇటీవల మహిళల పాత్ర కుటుంబ బాధ్యతల నిర్వహణ అత్యంత మహత్తరమైనదిగా చెప్పబడుతోంది. ఈ విధంగా చెప్పడం ద్వారా మహిళల శ్రమను కుటుంబపు లోపలి సంభావన రహిత శ్రమ మరియు బాధ్యతలను పరిమితం చేయబడుతుంది.

సంభావన సహిత శ్రమ: నిర్దిష్ట వేతనాన్ని గంటలు రోజుకూలి, వారం లేదా నెల ఆధారంగా శారీరక శ్రమకు, వ్యక్తియొక్క పార్శ్వ చేతిపనులు లేదా చేతిపనులకు ఇచ్చేడి వేతనాన్ని సంభావన

రహిత శ్రమ అనబడుతుంది. కూలి అనగా శ్రమ అవధి ఆధారంగా కలిపి ఇచ్చేడి సంభావనను. కూలి అని అంటారు. దీనిని గంటలు, నెలలు, వారాలాధారంగా ఇవ్వబడుతుంది.

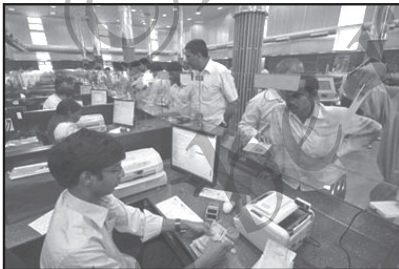
బ్రతకడానికి చిన్నచిన్న వ్యాపారపు శ్రమ వీధి ప్రక్కల వ్యాపారం వలన పెద్దస్థాయిలో లాలాదేవీల వరకుగల పోలాలలో శ్రమ, సంపాదన కర్మాగారాలలో శ్రమ, పాఠశాలల్లో ఉపాధ్యాయులుగా శ్రమ, నిర్మాణ రంగంలో శ్రమ, ఇటుక బట్టీలలో శ్రమ, వాహనాల మరమ్మత్తు లేదారిపేరి చేయు గ్యారేజీలలో శ్రమ మొదలగు శ్రమ కార్యచరణలలో సంభావనకొరకు లేదా జీవన నిర్వహణ కొరకు శ్రమించడాన్ని వేతన సహిత శ్రమ అని అంటారు. ఈ శ్రమలు ఇప్పటి సంకీర్ణ సమాజంలో జీవనానికి అనివార్యమయింది. ఈ రంగాలలో శ్రమిస్తున్నారు కొన్ని సందర్భాలలో నిరీక్షించిన ప్రతిఫలాలను పొందిన అవకాశాలున్నాయి.

సంభావన ఇవ్వడం పని కల్పించేవారి, శ్రామికుల మధ్యగల ఒప్పందంలాగా జరుగుతుంది. కొన్ని సమయాలలో కాంట్రాక్టు ఆధారంగా కూడా వస్తువులను సంభావనగా పొందడం శ్రమ ప్రక్రియలో జరుగుతుంది. సాంప్రదాయక సమాజంలో ప్రతివ్యక్తికి కూడా వంశ పారంపర్యపు వృత్తులున్నాయి. అందువలన ఒక పరిసరంలో నివసించు ప్రజలు పరసస్పరం ఆధారపడి ఉండేవారు. అందులోను సాంప్రదాయక గ్రామీణ ఆర్థిక వ్యవస్థలో డబ్బు వినియోగం చాలా కనిష్ట ప్రమాణంలో ఉండేది. వివిధ కులాలు మరియు వర్గాల మధ్య అన్యోన్య ఆధారపడటాలకు అధిక మహత్వం ఇవ్వబడేది గ్రామంలోని ఆంతరిక, ఆర్థిక సంబంధాలలో ఒక వస్తువును ఇచ్చి మరొక వస్తువును పొందు వినిమయ వ్యవస్థ జనప్రియంగా ఉండేది. చాలా సమయాలలో శారీరక శ్రమ ఆధారిత శ్రమకు డబ్బుకు బదులుగా వస్తువులు మరియు ఆహార పదార్థాలను కార్మికులకు సంభావన రూపంలో ఇవ్వబడేవి. ఈ పద్ధతిని 'వస్తు వినిమయ పద్ధతి' అని అంటారు. డబ్బు వినియోగం పెరిగేకొద్దీ శ్రమకు సంభావనను తబ్బు రూపంలోనే ఇచ్చేడి పద్ధతి ఎక్కువగా వినియోగించబడటాన్ని అనేక సమాజ శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించారు.

సంఘటిత మరియు అసంఘటిత రంగాల కార్మికులు

సంఘటిత రంగాల కార్మికులు: శ్రామిక రంగాలను ప్రాథమిక, మాధ్యమిక మరియు తృతీయ రంగాలుగా వర్గీకరించబడింది. శ్రమ పరిస్థితుల ఆధారంగా. శ్రామిక రంగాలలో లభించు సౌకర్యాలాధారంగా సంఘటిత మరియు అసంఘటిత శ్రమ రంగాలుగా వర్గీకరించబడింది. ఏ రంగం ప్రభుత్వంలోని మోదు చేయబడి చట్టం పరిధిలో నిర్దిష్టపరచబడివుంటుందో, దానిని సంఘటిత శ్రమ రంగ అని పిలువబడుతుంది. సంఘటిత శ్రమ రంగంలో ఉద్యోగ భద్రతతోపాటు, అనేక చట్టపరిధులుంటాయి. అవి వేతన చట్టం, కర్మాగారాల చట్టం, విశేష భత్యముల చట్టం, ప్రావిడెంట్ ఫండ్ (పి.ఎఫ్) చట్టాలు ఇక్కడ తప్పనిసరి.

సంఘటిత రంగంలో ముఖ్యంగా, పాఠశాలలు, ఆసుపత్రులు, పరిశ్రమలు, ప్రభుత్వ పరిపాలనా సేవలు, వాణిజ్య బ్యాంకులు, జీవిత భీమా కంపెనీలు, సైన్యం మొదలగునవి వస్తాయి. సంఘటిత శ్రమ రంగాన్ని ప్రారంభించునప్పుడు చట్టం మరియు ప్రభుత్వాల అనుమతి తప్పని సరిగా ఉండాలి. ఈ రంగం ప్రభుత్వం నిర్దిష్టపరచిన పన్నులు ఖచ్చితంగా చెల్లించాలి. ఈ రంగంలో శ్రమిస్తున్న కార్మిక వర్గానికి ఉద్యోగ భద్రతతోపాటు అనేక సంచిత సౌకర్యాలివ్వడం ఆయాసంస్థల బాధ్యత. నిర్దిష్ట శ్రమకు నిర్దిష్ట సమయంలో వేతనం పొందడంతోపాటు వార్షిక భత్యం మరియు అధిక సమయపు శ్రమకు అధికవేతనం ఖచ్చితంగా ఇవ్వాలి. మొత్తానికి ఈ రంగంలో ఉద్యోగ నియమాలు నిర్దిష్ట పరచబడి ఉంటాయి. అంతేగాక కార్మిక మరియు పారిశ్రామిక వేత్తల మధ్య చట్టపరంగా నిర్దిష్టపరచిన సంబంధం ఉంటుంది.

అసంఘటిత రంగాల కార్మికులు: అసంఘటిత రంగం అనగా శ్రమకు సంబంధించి ఎటువంటి చట్ట పరిధి లేకుండుట. అనగా ఈ రంగంలో శ్రమించు మరియు పనిచేయించుకొనేవారి మధ్య ఏవిధమైన చట్టపరమైన సంబంధాలు నిర్దిష్టపరచబడివుండవు. అసంఘటిత శ్రమ రంగానికి ప్రభుత్వాల నమోదు అవసరం లేదు. ఈ రంగంలో ప్రభుత్వాల ఎటువంటి చట్టం, నీతి-నియమాలను అనుసరించబడవు. చట్టం యొక్క ఏదైనా పరిధికి అసంఘటిత రంగం లోబడదు. ఇక్కడ పన్నుల వ్యవస్థ ఉండదు. ఈ రంగం అత్యంత చిన్నమొత్తంలో వ్యవహారాలతో కూడియుంటుంది. మోటార్ వాహన రిపేరి. తలమీద మరియు తోపుడు బండ్ల ద్వారా కూరగాయలు, చేపలు మొదలగునవి అమ్మడం. టైర్ పంక్షర్, సైకిల్ రిపేరి మొదలగు చిన్న చిన్న శ్రమ రంగాలు అ సంఘటిత శ్రమయొక్క రంగానికి చెందుతాయి. ఇక్కడ శ్రమించు సమయం నిర్దిష్టపరచబడి వుండదు. అంతకంటే ముఖ్యంగా రాత్రిం

బవళ్ళు, సెలవులతో కలుపుకొని, అన్ని రోజులూ ఈ రంగంలోని శ్రామికులు పనిచేస్తుంటారు. ఇక్కడ శ్రమించు కార్మికులు చాలా సందర్భాలలో రోజుకూలి ఆధారంగా శ్రమిస్తుంటారు.

అసంఘటిత శ్రమ రంగంలో కూలికూడా ప్రభుత్వం నిర్దిష్టపరచిన కనిష్టవేతనం చట్టం కంటే తక్కువ ఉంటుంది. అసంఘటిత శ్రమ రంగంలో శ్రమించు కార్మికులకు వైద్య సౌకర్యాలు కాని, విశేష భత్యములు కాని ఉండవు. ఇందులో శ్రమించువారు జీవనానికి ప్రతిరోజు శారీరక శ్రమ చేయనే చేయాలి. వారి శ్రమకు సెలవే వుండదు. ఈ రంగాలలో పనిచేస్తున్న ప్రముఖ అసంఘటిత శ్రమలు అనగా ఇల్లు - భవన నిర్మాణ కార్మికులు, రోడ్లు - వీధులలో పనిచేసేవారు. లారీలు మరియు వ్యాగ్నలో సరుకులను నింపెడి మరియు దించెడి పని చేసేవారు, ఇటుక బట్టీలలో పనిచేసేవారు, భూ-రహిత కార్మికులు, చిన్న మరియు సన్నకారు రైతులు, పంటలు పంపకం ఆధారంగా వ్యవసాయం చేసేవారు. మత్స్య కారులు, బీడి కార్మికులు, గనుల పరిశ్రమలో పనిచేసేవారు, నూనె మిల్లులు, రంపపుమిల్లులు మొదలగునవి భారతీయ శ్రమ రంగాలలో ఎక్కువమంది అసంఘటిత రంగాలలో పనిచేస్తున్నారని మన శ్రామికుల పరిస్థితిని సూచకంగా తెలుస్తున్నది. ఇప్పటికీ భారతదేశంలో పనిచేస్తున్న కార్మికులలో 90% కార్మికులు అసంఘటిత రంగాలలోనే పనిచేస్తున్నారు.

అసంఘటిత కార్మికుల సవాళ్ళు

అసంఘటిత రంగాలలో పనిచేసేవారు అనేక సామాజిక, ఆర్థిక సవాళ్ళను ఎదుర్కొంటున్నారు. ఈ రంగంలో పనిచేస్తున్నవారికి నిర్దిష్ట పనిగాని, నిర్దిష్ట వేతనంగాని, నిర్దిష్ట సౌకర్యాలుగాని ఉండవు. కనిష్ట వేతనం కూడా లభించదు.

వలస: అసంఘటిత రంగాలలో పనిచేస్తున్న ప్రజల శ్రమ గురించి పరిశోధన చేసిన 'పుబ్ లుజర్స్' అను పుస్తకంలో circular migration గురించి విశ్లేషించబడినది. జీవనోపాధికి ప్రతిరోజూ పనిచేయవలసిన ప్రజలు ఎలా నివసించు స్థలంనుండి పని స్థలాలకు వరస వెళ్ళడం అనివార్యం అవుతుంది. వలసయొక్క అసంఘటిత శ్రమ ఒక లక్షణం కూడ అవుతుంది. అసంఘటిత కార్మికులు పని / సంపాదన వెతుక్కుంటూ ఒక స్థలం నుండి మరొక స్థలానికి వలసలు వెళ్తుంటారు. ఈ విధంగా వలస వెళ్ళు ప్రజలకు సామాజిక భద్రతలే ఉండవు.

సామాజిక భద్రత: అసంఘటిత రంగంలోని కార్మికులు సామాజిక అభద్రతను ఎదుర్కొంటున్నారు. సామాజిక భద్రత అనగా మానవునికి బ్రతకడానికి కావలసిన ప్రాథమిక సౌకర్యాలు (వసతి, ఆరోగ్యం, ఆహారం, త్రాగునీరు, శ్రమించు సమానావకాశం, సమానత్వం మొదలగునవి). వీటిని సార్వజనికంగా లేదా సామాజికంగా ఒదిగించి ఇవ్వడం సామాజిక భద్రత అనిపించుకొంటుంది. అయితే, అసంఘటిత రంగంలోని కార్మికులకు ఇంత కూడా లభించడంలేదు.

చట్ట వరిధి: అసంఘటిత రంగంలో శ్రమస్తున్నవారికి అనేక చట్టపరమైన పరిధులు అన్వయించవు. ఉదాహరణకు నిర్దిష్ట సమయపు శ్రమకు, నిర్దిష్ట నిర్బంధ కనిష్ట వేతనం ఉండదు. అది పేమెంట్ ఆఫ్ గ్రాచ్యుటీ యాక్ట్ 1971 ఆధారంగా కూలి అసంఘటిత రంగంలో పనిచేసేవారికి లభించదు. అంతేగాక ప్రావిడెంట్ ఫండ్ మొదలగునవి ఏవిధమైన చట్టపరమైన ఆర్థిక మద్దతులు అసంఘటిత రంగంలో పనిచేసే వారికి లేవు.

బాల కార్మికులు: అసంఘటిత రంగంలో పార్శ్వ కుశల శారీరక శ్రమ ఆధారిత పనులను పిల్లలు అత్యంత చెడు పరిస్థితిలో చేస్తుంటారు. ఉదాహరణకు టపాకాయలు తయారు చేయు కర్మాగారాలలో, అక్కడ ఉపయోగించు రసాయనిక వస్తువులతోపాటు జీవనానికి కూడా భద్రత లేకుండా పనిచేస్తున్న వారిలో ఎక్కువమంది పిల్లలు ఉన్నారు. పెట్టుబడిదారి వ్యవస్థ తక్కువ కూలికి ఎక్కువ శ్రమ ఆధారిత పని చేయడానికి ఇష్టపడుతుంది. ఇంతకు ముందు పిల్లలే బలియయ్యేవారు మొత్తానికి అసంఘటిత రంగం బాల కార్మిక పద్ధతిని పోషిస్తోంది.

శారీరక మరియు మానసిక దౌర్జన్యం: అసంఘటిత రంగాలలో ఇంటి పనివారిగా చాలామంది మహిళలే చేస్తున్నారు. వారిమీద శారీరక మరియు మానసిక దౌర్జన్యాలు ఇటీవల ఎక్కువైనాయి. భారతదేశ గ్రామీణ ప్రదేశాలలో 2014-15 గ్రామీణాభివృద్ధి నివేదిక ప్రకారం 77 శాతం ఆడపిల్లలు అసంఘటిత రంగంలో పనిచేస్తున్నారు. జీవనోపాధికి పనిచేయాల్సినూ నిస్సహాయ మహిళలు మరియు ఆడపిల్లల మీద లైంగిక వేధింపులతోపాటు చాలారకాల వేధింపులు ఇస్తున్న నివేదికలను నిత్యం చూస్తుంటాం. ఈ విధంగా అసంఘటిత రంగంలో కార్మికులు ఎదుర్కొంటున్న కొన్ని సవాళ్ళను ఇక్కడ తెలియజేయడమైంది.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. శ్రమ విభజన _____ కు కారణమవుతుంది.
2. భూ రహిత కార్మికులను _____ శ్రామికులు అని అంటారు.
3. వైద్య సంస్థల కార్మికులను _____ శ్రామికులు అని అంటారు.

II. కింది ప్రశ్నలకు ఒక్కొక్క వాక్యంలో జవాబివ్వండి.

1. శ్రమ విభజన అనగానేమి?
2. వేతన సహిత శ్రమ అనగానేమి?
3. వేతన రహిత శ్రమ అనగానేమి?
4. సంఘటిత శ్రమ రంగం అనగానేమి?
5. అసంఘటిత శ్రమ రంగం అనగానేమి?
6. అసంఘటిత కార్మికులు ఎదుర్కొంటున్న సవాళ్ళు ఏవి?

III. కింది ప్రశ్నలను గుంపులలో చర్చించి, జవాబులివ్వండి.

1. సంఘటిత శ్రమ విధానాలేవి? తెల్పండి.
2. శ్రమయొక్క భేద-భావాలను వివరించండి.
3. అసంఘటిత కార్మికులు ఎదుర్కొంటున్న సామాజిక భద్రత యొక్క సవాళ్ళను వివరించండి.
4. సంఘటిత మరియు అసంఘటిత కార్మికుల మధ్య వ్యత్యాసాలేవి?

IV. కార్యాచరణం.

1. మీరు, నివసిస్తున్న పరిసరాలలోని సంఘటిత మరియు అసంఘటిత కార్మికుల పేర్లు పట్టీ చేయండి.

V. కార్యయోజనం

1. మీ ప్రదేశంలోగల అసంఘటిత కార్మికులతో విద్యార్థులు మాట్లాడునట్లు చేసి, వారితోనే నివేదిక తయారు చేయించండి.

జులూజులూ

భూగోళ శాస్త్రం

అధ్యాయం-1

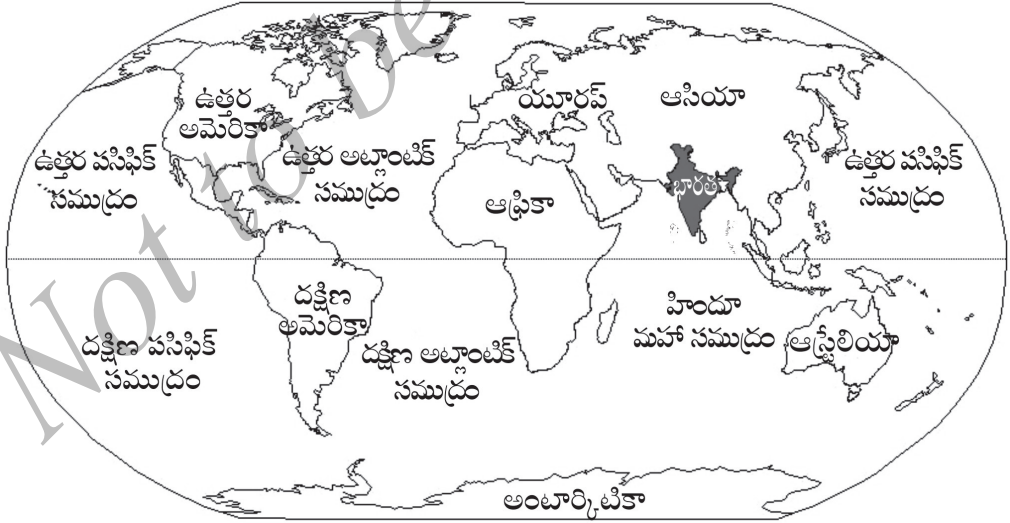
భారత దేశం - ఉనికి మరియు వైశాల్యం

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ప్రపంచం మరియు ఆసియా ఖండంలో భారతదేశ స్థానం.
- భారతదేశ వైశాల్యం మరియు సరిహద్దులు.
- భారతదేశ సరిహద్దు దేశాలు.

భారతదేశ ఉనికి

భారత దేశం భౌగోళికంగా ఉత్తరార్ధగోళం మరియు తూర్పు గోళార్ధం మధ్యలో వెలసింది. ఇడి ఆగ్నేయ ఆసియాలోని ఒక ప్రముఖ ద్వీపకల్పం. భారతదేశ ప్రధాన భూభాగం $8^{\circ}4^1$ నుండి $37^{\circ}6^1$ ఉత్తర అక్షాంశం మరియు $68^{\circ}7^1$ నుండి $97^{\circ}3^1$ తూర్పు రేఖాంశాల మధ్య వ్యాపించింది. ఇది అండమాన్ మరియు నికోబార్ ద్వీపాల దక్షిణాన వ్యాపించింది. నికోబార్ ద్వీపపు $6^{\circ}45^1$ దక్షిణ అక్షాంశంలోని “ఇందిరా పాయింట్” భారతదేశ అత్యంత దక్షిణానుంది.

ప్రపంచం మరియు ఆసియాలో భారతదేశ ఉనికి

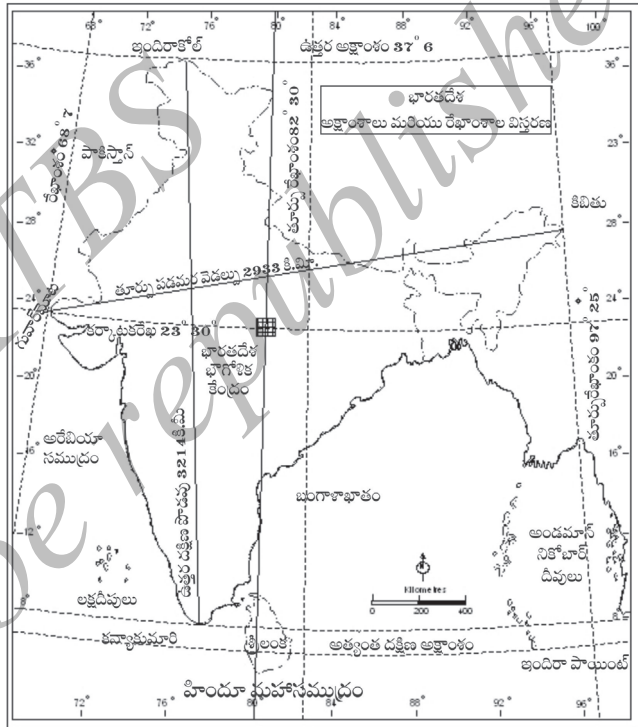
భారతదేశ మధ్యభాగంలో కర్కాటక రేఖ (23 $\frac{1}{2}^{\circ}$ ఉ) సాగిపోయింది. 82 $\frac{1}{2}^{\circ}$ తూర్పు రేఖాంశం దేశం మధ్యలో సాగిపోయింది. భారతీయ కాలమానం (IST) ఈ రేఖాంశం ఆధారంగా ఉంది.

వైశాల్యం: రష్యా, కెనడా, చైనా, అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలు, బ్రెజిల్ మరియు ఆస్ట్రేలియాల తరువాత భారతదేశం ప్రపంచంలోని 7వ పెద్ద దేశం. దీని మొత్తం వైశాల్యం 32, 87, 263 25 చ. కి. మీ. ఇది ప్రపంచ వైశాల్యంలో 2.42 శాతం ఉంటుంది. తూర్పు-పడమరగా 2933 కి.మీ. మరియు ఉత్తర-దక్షిణంగా 3214 కి.మీ పొడవు ఉంటుంది.

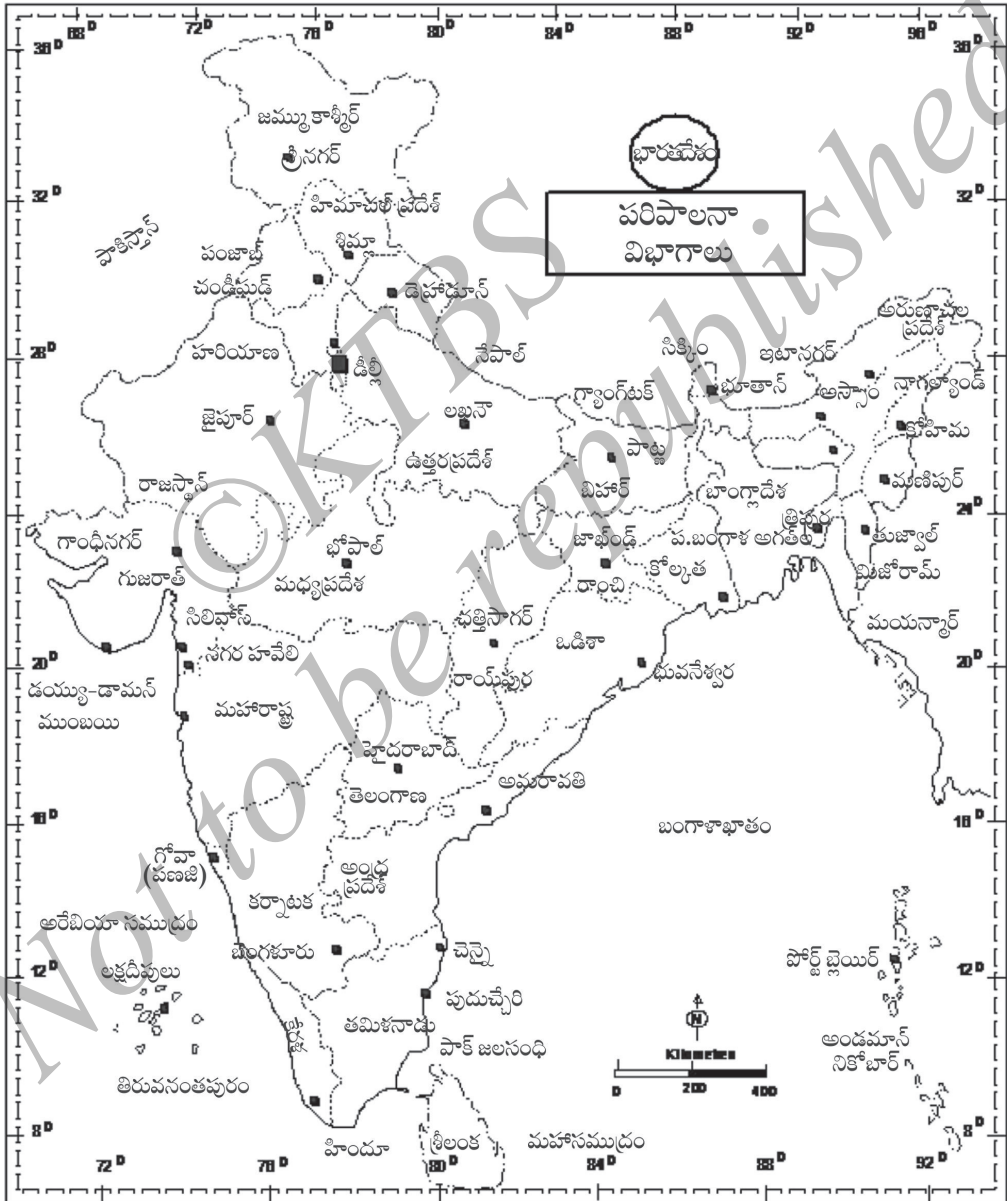
సరిహద్దులు: భారతదేశం భూ మరియు జల సరిహద్దులు రెండూ కలిగి ఉంది. భూ సరిహద్దు పొడవు 15200 కి.మీ కొన్నిచోట్ల మినహించి దేశంలోని అన్ని ప్రదేశాలలో నైసర్గిక సరిహద్దులున్నాయి. ఉత్తరంలో గల హిమాలయ పర్వతాలు భారతదేశం మరియు చైనాల మధ్య నైసర్గిక సరిహద్దులు.

భారతదేశ ప్రధాన భూభాగం 6100 కి.మీ. పొడవైన సముద్ర తీరం కలిగి ఉంది. అయితే, అండమాన్ - నికోబార్ మరియు లక్షదీవుల తీరాలతో కలిపి దేశం మొత్తం తీరం పొడవు 7516 కి.మీ. దేశం పశ్చిమంలో అరేబియా సముద్రం తూర్పులో బంగాళాఖాతం మరియు దక్షిణంలో హిందూ మహాసముద్రాలున్నాయి. అవి దేశ నైసర్గిక సరిహద్దులు.

సరిహద్దు దేశాలు: భారతదేశం 7 సరిహద్దు దేశాలు కలిగి ఉంది. వాయువ్యంలో పాకిస్తాన్ మరియు ఆఫ్ఘనిస్తాన్, ఉత్తరంలో నేపాల్, భూటాన్ మరియు చైనా అలాగే తూర్పున బాంగ్లాదేశ్, మయన్మార్ దేశాలున్నాయి. ఆగ్నేయంలో శ్రీలంక ఉంది. అది భారతదేశం నుండి పాక్ జలసంధి మరియు మన్నార్ ఖాతాలతో వేరుచేయబడింది.

పరిపాలనా విభాగాలు: భారతదేశం ప్రజాప్రభుత్వ గణతంత్రదేశం పరిపాలనా వ్యవస్థ ఉద్దేశ్యం కొరకు భారతదేశాన్ని 29 రాష్ట్రాలు మరియు 6 కేంద్రపాలిత ప్రదేశాలుగా విభజించబడింది. డిల్లీ జాతీయ రాజధాని కేంద్రం. తెలంగాణ క్రొత్త రాష్ట్రం. రాష్ట్రాలలో రాజస్థాన్ పెద్దది మరియు గోవా చాలా చిన్న రాష్ట్రం.

ఇవి మీకు తెలుసా!

- ర్యాడ్ క్లిప్ రేఖ: భారతదేశం మరియు పాకిస్తాన్ల సరిహద్దు రేఖ.
- డ్యూర్యాండ్ రేఖ: భారతదేశం మరియు ఆఫ్ఘనిస్తాన్ల సరిహద్దు రేఖ.
- మ్యాఖ్ మహోన్ రేఖ: భారతదేశం మరియు చైనా సరిహద్దు రేఖ.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన వదాలతో సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. భారత దేశ మొత్తం వైశాల్యం _____ చ.కి.మీ.
2. భారత దేశ ఆగ్నేయంలో _____ దేశం ఉంది.
3. భారతదేశ మధ్యభాగంలో _____ అక్షాంశం సాగిపోయింది.
4. భారతదేశంలో క్రొత్తగా ఏర్పడిన రాష్ట్రం _____.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. భారతదేశంలో అక్షాంశాలు మరియు రేఖాంశాల వ్యాప్తిని (విస్తరణ) తెల్పండి.
2. భారతదేశ అత్యంత దక్షిణ తుంది ఏది?
3. భారతదేశ వాయువ్యంలోని సరిహద్దు దేశాలను పేర్కొనండి.
4. భారతదేశ సరిహద్దుల గురించి టిప్పణి రాయండి.

III. కార్యాచరణాలు:

1. భారతదేశ భూపటం గీయండి. అందులో రాష్ట్రాలు మరియు కేంద్ర పాలిత ప్రదేశాలు వాటి రాజధానులను గుర్తించి పేర్కొనండి.

IV. కార్యయోజనం.

1. మీ ఉపాధ్యాయుల సహాయంతో మీ రాష్ట్ర భాష్య పటం (Out Line) గీచి, అక్షాంశాలు మరియు రేఖాంశాలు గుర్తించండి. అలాగే సరిహద్దు రాష్ట్రాలను గుర్తించండి.

బుర్రుబుర్రు

అధ్యాయం-2

భారతదేశ భౌగోళిక లక్షణాలు

ఈ అధ్యాయంలో కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- భారత దేశ భూ స్వరూపాల సాధారణ లక్షణాలు.
- భారతదేశ నైసర్గిక విభాగాలు.
- నైసర్గిక విభాగాల ప్రాముఖ్యతలు.

భారతదేశం ఒక విశాలమైన దేశం. ఇది వివిధ భూ స్వరూపాలు కలియుంది. అవి పర్వతాలు, పీఠభూములు, మైదానాలు మరియు తీరప్రాంతాలు. అవి దేశంలోని నదుల వ్యవస్థ, శీతోష్ణస్థితి, సహజ వృక్షజాలం, వ్యవసాయం, రవాణా, జనాభాపంపకం మొదలగు వాటి మీద ప్రభావం చూపుతాయి.

భారతదేశ నైసర్గిక విభాగాలు / భూ స్వరూపాలు

భౌగోళిక లక్షణాలాధారంగా భారతదేశాన్ని 4 ప్రముఖ విభాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి ఏవనగా,

1. ఉత్తర పర్వతాలు
2. ఉత్తర మైదానాలు
3. ద్వీపకల్ప పీఠభూమి,
4. తీర ప్రాంత మైదానాలు మరియు ద్వీపాలు

1. ఉత్తర పర్వతాలు

ఇవి ఇటీవల ముడుత పర్వతాల గుంపుకు చెందిన హిమాలయ శ్రేణులతో కూడియున్నాయి. అవి భారతదేశ ఉత్తర సరిహద్దుకు పొందుకున్నట్లు వ్యాపించిన అవిచ్ఛిన్న పర్వత సరళులు. ప్రపంచం లోనే ఎత్తుగావుండి, చాలా ఎత్తైన శిఖరం లోతైన కనుమలు మరియు లోయలు హిమనదులు పర్వత ఘాట్లు మొదలగు వాటితో కలిసి ఉన్నాయి. భారతదేశంలో అవి పశ్చిమంలో సింధూనది లోయనుండి తూర్పున బ్రహ్మపుత్రానది లోయ వరకు 2400కి.మీ. పొడవుగా ఉన్నాయి. వాటి వెడల్పు 240 నుండి 320 కి.మీ.లు పశ్చిమంలో వెడల్పుగావుండి తూర్పువైపుకు వెళ్ళేకొద్దీ ఇరుకుగా ఉంటాయి. సుమారుగా 5 లక్షల చ.కి.మీ.లలో వ్యాపించాయి. భారతదేశం వైపుకు (దక్షిణం) ఇరుకైన ఏటవాలు మరియు టిబెట్ వైపు (ఉత్తరం) విశాలమైన ఏటవాలుతో కూడియున్నాయి.

హిమాలయా పర్వతాలలో 3 సమాంతర సరళులున్నాయి. అవి,

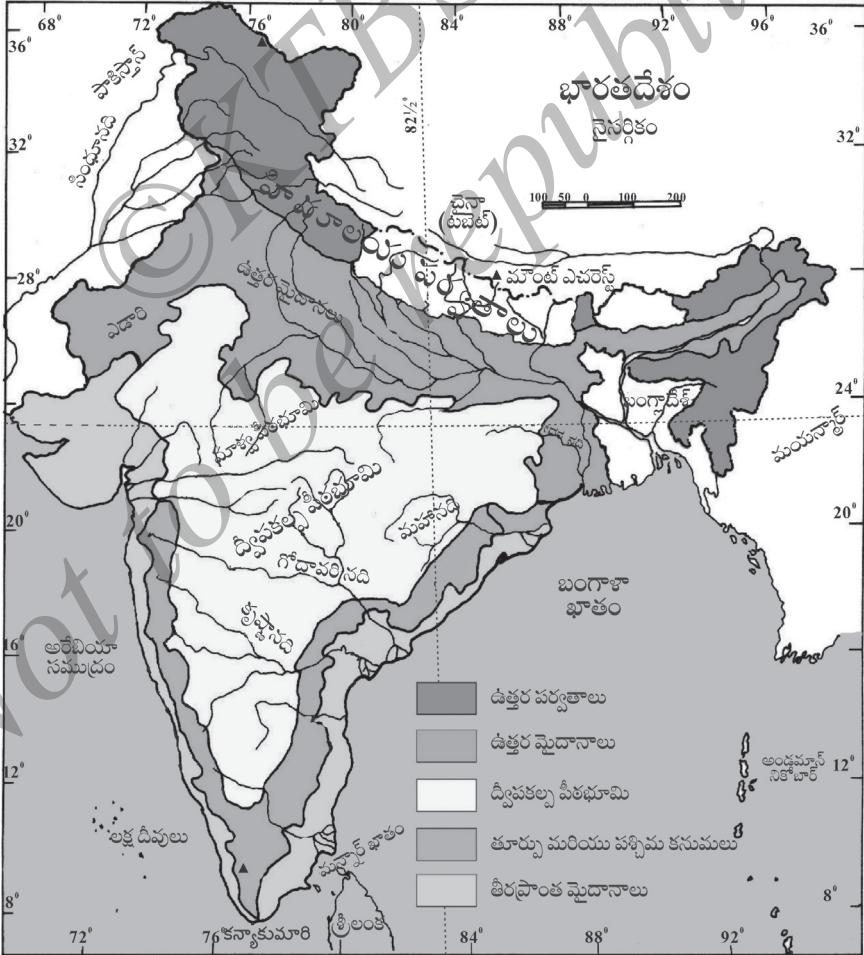
- (i) ప్రధాన హిమాలయం
- (ii) లోపలి హిమాలయం మరియు
- (iii) శివాలిక్ కొండలు

(i) ప్రధాన హిమాలయం: అవి హిమాలయపు

విశాలమైన మరియు చాలా ఎత్తైన సరళి. వాటి సరాసరి ఎత్తు 6100 మీ. అక్కడ చాలా ఎత్తైన శిఖరాలున్నాయి. వాటిలో మౌంట్ ఎవరెస్ట్ (8848 మీ) ప్రపంచంలోనే ఎత్తైనది., ఇతర ప్రముఖ శిఖరాలనగా, కాంచనగంగా (8156 మీ), మాకలు (8481 మీ) ధవళగిరి (8172 మీ) మానస్లు (8156 మీ) నందాదేవి మొదలగునవి. ఈ సరళి ఏడాది పొడవునా హిమావృతం కావడం వలన, దీనిని ‘హిమాద్రి’ అని పిలుస్తారు. ఇది అనేక హిమనదుల ఉద్భవ స్థానం. ఉదా: గంగోత్రి, యమునోత్రి హిమనదుల అనేక పర్వత శ్రేణు (ఘాట్లు) లున్నాయి ఉదా: బుర్జిల్, జోజిలా, శిష్మిలా మొదలగునవి.

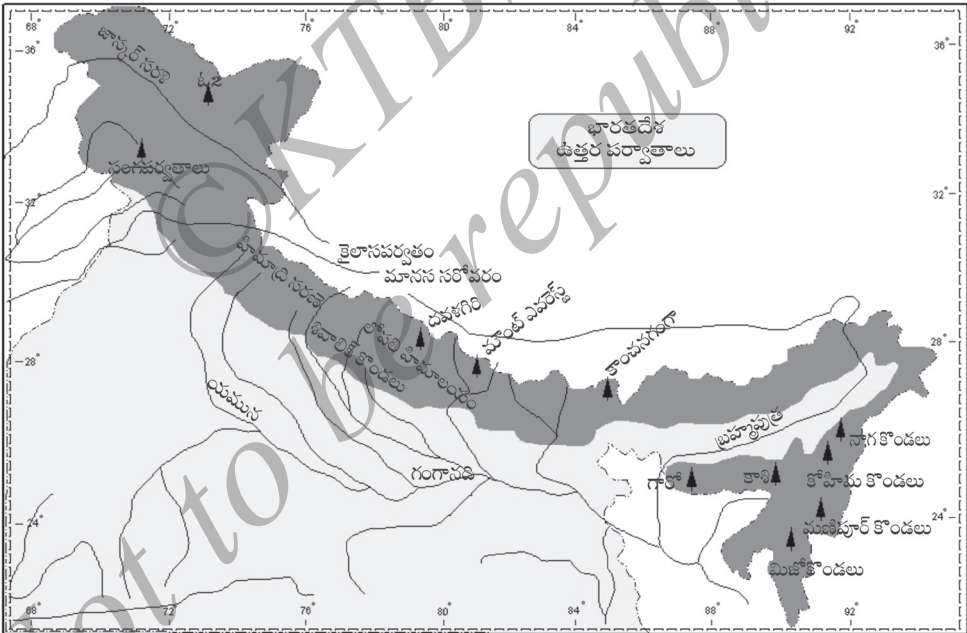
మీకిది తెలుసా!

ఎవరెస్ట్ శిఖరం: దీనిని నేపాలీయులు ‘సాగర్మత’ అని పిలుస్తారు. ‘ఆకాశదేవత’ అని అర్ధం టిబెటియన్లు దీనిని ‘చొములుంగ్మ’ అని పిలుస్తారు.

హిమాద్రి సరళుల నుండి ఉత్తరాన కనబడు పర్వతాలను బాహ్య-హిమాలయాలుగా పిలుస్తారు. అది కారాకోరం సరళులతో కూడియుండి K_2 లేదా గాడ్విన్ ఆస్టిన్ అను ఎత్తైన శిఖరం. అది భారతదేశ ఎత్తైన శిఖరం.

(ii) లోపలి హిమాలయం: అది ప్రధాన హిమాలయానికి దక్షిణంలో ఉంది. దీనిని “హిమాచల్” సరళి అనికూడా పిలుస్తారు. సుమారు 60 నుండి 80 కి.మీ. వెడల్పు మరియు 1500 నుండి 4500 కి.మీ. ఎత్తు ఉంది. దీని తూర్పుభాగం అడవులతో ఆవరించివుంది. అనేక సమాంతర సరళులు కనబడుతాయి. ఉదా: పీఠ్ పంజాల్, దౌలధర్, నాగతిబ్బ, ముస్సోరి, మహా భారత్ మరియు డార్జిలింగ్ సరళులు వాటితోపాటు చాలా ఆకర్షణీయమైన లోయలు ఉన్నాయి. ఉదా:- కాశ్మీర్ లోయ, కాంగ్రాలోయ, కులులోయ మొదలగునవి. అనేక గిరిధామాలు కూడా కనబడుతాయి ఉదా:- హిమ్లా, రాణికోట్, ముస్సోరి, నైనిటాల్ మరియు డార్జిలింగ్.

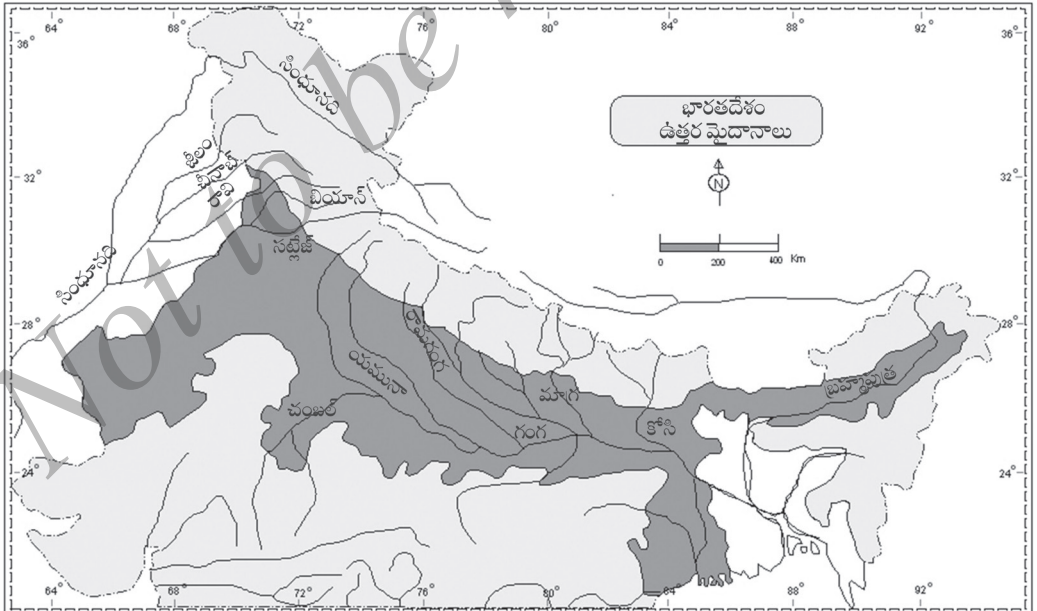
(iii) శివాలిక్ కొండలు: ఇవి హిమాలయాల వెలుపల లేదా పాదభాగంలోగల సరళులు. అవి ప్రధాన హిమాలయానికి దక్షిణంలో ఉన్నాయి. తక్కువ ఎత్తుగల హిమాలయ భాగాలు. ఎత్తు 600 నుండి 1500 మీ. మరియు వెడల్పు 15 నుండి 150 కి.మీ.లు. జమ్ము కాశ్మీర్ నుండి అరుణాచల్ ప్రదేశ్ వరకు వ్యాపించాయి. అవి సమతల లోతైన లోయలతో కూడివుంటాయి. వాటిని ‘డూన్స్’ అంటారు. ఉదా: డెహ్రాడూన్.

ప్రాముఖ్యత:

1. హిమాలయ పర్వతాల నైసర్గిక సరిహద్దు లైవుండి, విదేశీయుల దాడులు మరియు మధ్య ఆసియా శీతల గాలులను నియంత్రిస్తాయి.
2. వర్ష పవనాలను ఆపి, అధిక వర్షాన్ని కురిపిస్తాయి.
3. వాటి ఏటవాలులలో దట్టమైన అడవులున్నాయి. నాటిన తోటల పంటలకు మంచిది. ఉదా: అస్సాం తేయాకుతోటలు.
4. ఖనిజాల గోదాములు
5. చాలా నదుల ఉద్భవ స్థానం. ఇక్కడి జలపాతాలు జలవిద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పాదనకు ఉపయోగకరంగా ఉన్నాయి.

2. ఉత్తర మైదానాలు

హిమాలయ పర్వతాలు మరియు ద్వీపకల్ప పీఠభూముల మధ్య వ్యాపించాయి. ఇవి సట్లెజ్, గంగా మరియు బ్రహ్మపుత్ర మూడు నదుల సమూహ (సంచయ) కార్యం వలన నిర్మాణమయ్యాయి. ప్రపంచంలోని చాలా విశాలమైన ఒండ్రుమట్టి మైదానం. తూర్పు-పడమరగా 2500 కి.మీ. పొడవునా వ్యాపించింది. సరాసరి వెడల్పు 240 నుండి 340 కి.మీ. సుమారు 7 లక్షల చ.కి.మీ. ప్రదేశం ఆవరించియుంది. సమతలమైదానం. దీని సైభాగంలో ఎక్కడా రాళ్ళు కనబడవు.

ప్రాముఖ్యత: ఉత్తర మైదానం విశాలమైన మైదానం. సారవంతంగా ఉంది. అక్కడ సర్వకాల (జీవ) నదులు ప్రవహిస్తాయి. అందువలన వ్యవసాయానికి ఉపయోగం. సమతలమైన భూమి రహదారులు, రైలు మార్గాల నిర్మాణం మరియు సంపర్క మాధ్యమాలకు కూడా మంచిది. దానికి తోడు ప్రారిశ్రామికీకరణం, నగరీకరణం మరియు వ్యాపారాలకు కూడా సహాయ పడుతుంది. అక్కడ అనేక యాత్రాస్థలాలున్నాయి.

3. ద్వీప కల్ప (వ్యాయ) పీఠభూమి

భారతదేశ నైసర్గిక విభాగాలలో అత్యంత విశాలమైనది గొండ్వానా భూభాగానికి చెందినది. పురాతన శిలలతో నిర్మాణమైనది. ఉత్తర మైదానానికి దక్షిణంలో ఉంది. సుమారు 16 లక్షల చ.కి.మీ. ప్రదేశాన్ని ఆవరించియుంది. అది త్రిభుజాకృతిలో ఉంది. దాని దక్షిణతుది కన్యాకుమారి భూశిఖరం. అనేక కొండలు మరియు పీఠభూములతో ఆవరించియుంది. ఉదా: ఆరావళి, వింద్య, సాత్పుర, పశ్చిమ కనుమలు, తూర్పుకనుమలు, చోటానాగపూర్ సరళి, దఖ్ఖన్ పీఠభూమి, మాళవ పీఠభూమి మొదలైనవి.

ఆరావళి: ఆరావళి సరళి పురాతన ముడుత పర్వతాలు దేశంలోని వాయువ్య భాగంలో ఉన్నాయి. అక్కడి అబుపర్వతాలలోని 'గురుశిఖరం' (1172 మీ) చాలా ఎత్తైనది. వింద్య సరళి నర్మదా నది లోయల ఉత్తర అంచుకు అంటుకొన్నట్లు వ్యాపించాయి. అవి దక్షిణాన నర్మదా మరియు తాపి నదుల మధ్య తూర్పు-పశ్చిమంగా సాత్పుర సరళులున్నాయి.

పశ్చిమ కనుమలు: తాపినదిలోయనుండి కన్యాకుమారి వరకు పశ్చిమ తీరానికి (అరేబియా సముద్ర తీరం) సమాంతరంగా వ్యాపించాయి. వాటిని 'సహ్యాద్రి సరళి' అని కూడా పిలుస్తారు. అవి అవిచ్ఛిన్న సరళులు. వాటి పశ్చిమ భాగం ఇరుకుగా ఉంది. తూర్పుభాగం వెడల్పుగావుంది. బొర్గాట్, తాలూబ్ మరియు పాల్ఘాట్లు. ఇక్కడి ప్రముఖ పర్వత శ్రేణులు. పశ్చిమ కనుమలు పాల్ఘాట్లోయకు దక్షిణాన అణ్ణామలై, పళని మరియు కార్డమయ్ (ఈలైమలై) సరళముగా కొనసాగుతాయి. అణ్ణామలై కొండలలోని 'అణ్ణాముడి' (2695 మీ) దక్షిణ భారత దేశ చాలా ఎత్తైన శిఖరం.

తూర్పు కనుమలు: భారతదేశ తూర్పు తీరప్రాంతానికి అంటుకొన్నట్లు వ్యాపించాయి. ఉత్తరంలో మహానది లోయనుండి దక్షిణంలో నీలగిరి కొండలవరకు వ్యాపించాయి. అక్కడ పశ్చిమ కనుమలలో కలుస్తాయి. పశ్చిమ కనుమలంత ఎత్తుగా లేవు. విచ్ఛిన్న సరళులు 'అర్మకొండ' అనునది తూర్పు కనుమలలోనే ఎత్తైన శిఖరం.

దఖ్ఖన్ పీఠభూమి: ఇది వాయువ్యభాగంలో సాత్పుర మరియు వింద్య, పశ్చిమంలో పశ్చిమ కనుమలు, తూర్పున తూర్పు కనుమలు, ఉత్తరం లో మహాదాదేవ్ మరియు మైఖేల్ సరళుల మధ్య వ్యాపించాయి. చోటానాగపూర్ సరళి ద్వీపకల్ప పీఠభూమికి ఈశాన్య భాగంలో ఉంది.

ప్రాముఖ్యత:

1. ద్వీపకల్ప పీఠభూమి సమృద్ధమైన ఖనిజాలు, దట్టమైన అడవులు మరియు జీవ వైవిధ్యంతో కూడియుంది.
2. నైరుతి మాన్సూన్ పవనాల మీద ప్రభావం చూపుతుంది.
3. నల్ల మట్టితో కూడియుండి వ్యవసాయానికి పూరకంగా ఉంది.
4. అనేక దక్షిణ భారతదేశ నదులకు ఉద్భవ స్థానం. అవి జలశక్తి తయారీకి ఉపయోగకరం.
5. అక్కడ గిరిధామాలు కూడా ఉన్నాయి ఉదా:- ఊటీ (ఉదక మండలం).

మీకివి తెలుసా!

సాత్పుర: అనుశబ్దం 'సాత్' మరియు 'పుర' అను రెండు సంస్కృత పదాల సంయోజనం. సాత్ అనగా ఏడు అని మరియు పుర అనగా పర్వతాలు అని అర్థం.

భాబర్: సివాలిక్ కొండల పాదభాగాలలో తూర్పు-పశ్చిమంగా వ్యాపించిన ఇరుకైన భాగం.

థార్ ఎడారి: భారతదేశ ఒక ప్రముఖ ఎడారి. అది దేశ వాయువ్య భాగంలో ఉంది.

4 తీరప్రాంత మైదానాలు

భారతదేశ ద్వీపకల్ప పీఠభూమికి రెండు వైపులా సముద్ర తీరాలు ఉన్నాయి. భారతదేశ కోస్తా (తీరం) పశ్చిమంలో కఛోనుండి తూర్పున గంగానది ముఖజ భూమి వరకు వ్యాపించింది భారతదేశ తీరప్రాంత మైదానాన్ని పశ్చిమ తీర మైదానం మరియు తూర్పు తీర మైదా నాలుగా విభజించవచ్చు.

(i) పశ్చిమ తీర ప్రాంతం (కోస్తా): మైదానం పశ్చిమ కనుమలు మరియు అరేబియా సముద్రాల మధ్య కనబడుతుంది. ఇది కఛోనుండి కన్యాకుమారి వరకు వ్యాపించింది. చిన్నదిగా ఉండి, ఇరుకైన వాలుతలం మరియు శిలామయం. దానిని 3 భాగాలుగా విభజించవచ్చు.

(ఎ) కొంకణ్ తీరం; గుజరాత్ మైదానానికి దక్షిణంలో ఉండి, డామన్ నుండి గోవావరకు వ్యాపించింది.

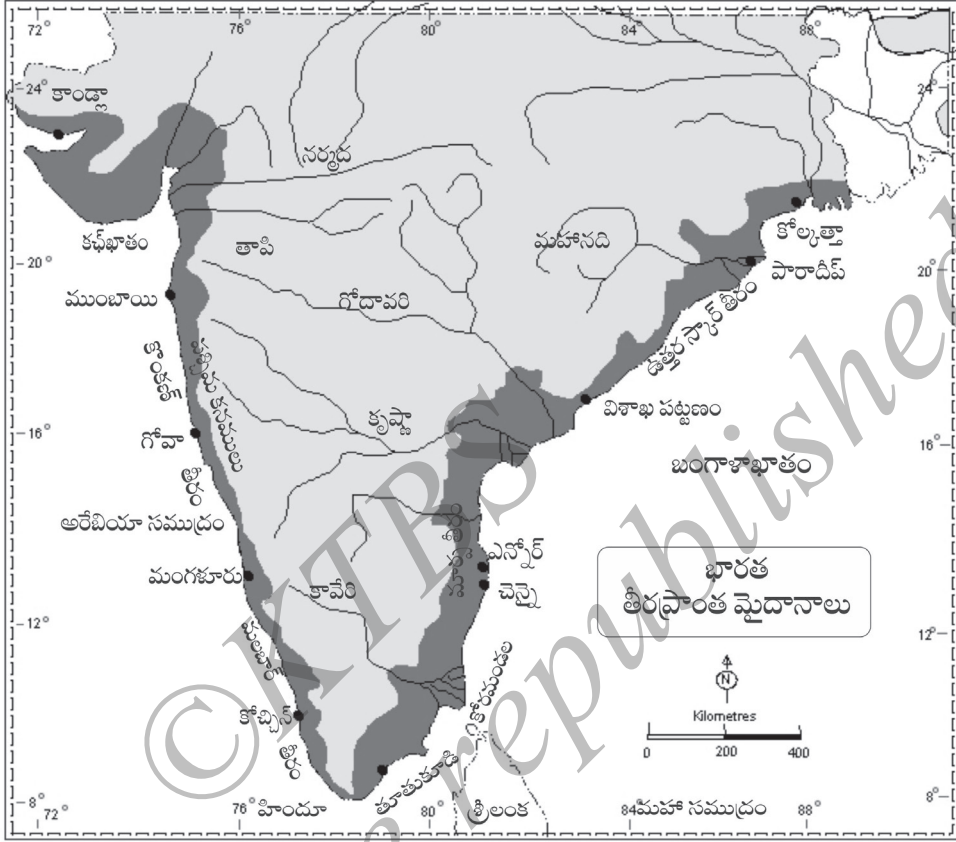
(బి) కర్నాటక తీరం, గోవానుండి మంగళూరు వరకు వ్యాపించింది.

(సి) మలబార్ తీరం, ఇది మంగళూరు నుండి కన్యాకుమారి వరకు వ్యాపించింది.

(ii) తూర్పు తీర ప్రాంతం: ఈ మైదానం సువర్ణ రేఖా నది ఉత్తరంనుండి కన్యాకుమారివరకు వ్యాపించింది. అది తూర్పు కనుమలు మరియు బంగాళాఖాతం మధ్య వెలసింది పశ్చిమ తీరప్రాంతం కంటే వెడల్పుగా ఉంది. వాటి ద్వారా చాలా తూర్పుకు ప్రవహించు దక్షిణ భారతదేశ నదులు ప్రవహిస్తాయి. అవి నదీముఖజ భూమిని నిర్మిస్తాయి. ఉదా: మహానది, గోదావరి, కృష్ణా మరియు కావేరి.

తూర్పు తీరప్రాంతం రెండు భాగాలుగా విభజించబడింది. ఉత్తర సర్కార్. ఇది కృష్ణా నదికి ఉత్తరాన్నంది. దీనివలన దక్షిణాభాగాన్ని కోరమాండల్ తీరం అని పిలుస్తారు. తూర్పు తీర ప్రాంతం లో కొన్ని లగూన్ సరోవరాలు ఉన్నాయి. ఉదా: చిల్కా, పులికాట్ మరియు కొల్లేరు సరోవరాలు.

ప్రాముఖ్యత: భారతదేశ తీరప్రాంత మైదానాలు కొన్ని నైసర్గిక ఓడరేవులకు పూరకంగా ఉన్నాయి. అందువలన విదేశీ వ్యాపారాభివృద్ధికి అనుకూలం. ఉదా: కాండ్లా, ముంబాయి మర్చగోవా, కొచ్చిన్, విశాఖ పట్టణం, కోల్కత్తా మొదలగునవి. అంతేగాక తీరప్రాంతం మత్స్యపరిశ్రమ, పడవుల నిర్మాణ పరిశ్రమ, వ్యవసాయం మరియు ఉప్పు ఉత్పాదనకు సహాయపడుతాయి. నౌకాయానం మరియు ఆకర్షణీయమైన బీచ్లతో సర్యాటకాభివృద్ధికి సహాయపడుతుంది.

భారతదేశ ద్వీపాలు (దీవులు): భారతదేశంలో 247 ద్వీపాలున్నాయి. వాటిలో 204 బంగాళా ఖాతంలో మరియు 43 అరేబియా సముద్రంలో ఉన్నాయి. అండమాన్ మరియు నికోబార్ ద్వీపాలు బంగాళా ఖాతంలో ఉండగా లక్షద్వీపులు అరేబియా సముద్రంలో ఉన్నాయి. వాటిని పగడాల ద్వీపాలంటారు.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. ప్రధాన హిమాలయ సరళులను _____ అనికూడా అంటారు.
2. గిరిధామాలకు ప్రసిద్ధి చెందిన హిమాలయ సరళి _____.
3. దక్షిణ భారత దేశంలో _____ చాలా ఎత్తైన శిఖరం.

4. తూర్పు కనుమలు పశ్చిమ కనుమలను _____ కొండలలో కలుస్తాయి.
5. ఉత్తర ప్రధాన మైదానం _____ మట్టితో ఆవరించియుంది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి సమాధానాలివ్వండి.

1. భారత దేశ ప్రముఖ నైసర్గిక విభాగాలేవి?
2. ఉత్తర మైదానాలు ఎలా నిర్మాణమయ్యాయి?
3. శివాలిక్ కొండలను గురించి సంక్షిప్తంగా వివరించండి.
4. తూర్పు కనుమలు మరియు పశ్చిమ కనుమలకుగల వ్యత్యాసాలు తెల్పండి.
5. ఉత్తర పర్వతాల ప్రాముఖ్యతను తెల్పండి.

III. కార్యాచరణలు:

1. భారతదేశ భూపటం గీచి, అందులో ప్రముఖ నైసర్గిక విభాగాలు గుర్తించండి.
2. భారత దేశ భూపటం గీచి, అందులో ప్రముఖ గిరి ధామాలను గుర్తించండి.

IV. కార్య యోజనం.

1. భారతదేశ భూపటంలో తీరప్రాంతం కల్గిన రాష్ట్రాలను గుర్తించి, పేర్కొనండి.
ప్రసిద్ధ బీచ్ల ఛాయాచిత్రాలు సేకరించండి.

ఋతః

అధ్యాయం-3

భారతదేశ శీతోష్ణస్థితి

ఈ అధ్యాయంలో కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- భారతదేశ శీతోష్ణస్థితి రకాలు మరియు వాటిని నియం త్రించు అంశాలు.
- శీతోష్ణస్థితి ఋతు పవనాలు మరియు వాటి లక్షణాలు.
- భారతదేశంలో వర్షపాతం.

శీతోష్ణస్థితి రకాలు

భారతదేశంలో ఉష్ణమండల మాన్సూన్ మాదరి శీతోష్ణస్థితి లక్షణం ఉంది. ఎందుకనగా దేశం లోని ఎక్కువ భాగం ఉష్ణమండలంలో ఉంది మరియు శీతోష్ణస్థితి ఎక్కువగా మాన్సూన్ పవనాల ప్రభావాలకు లోబడింది.

ఉనికి, జలరాశులు, భౌగోళిక లక్షణాలు మరియు ఋతు పవనాలు భారతదేశ శీతోష్ణస్థితి మీద ప్రభావం చూపే ప్రముఖ అంశాలు. అందువలన దేశంలోని శీతోష్ణస్థితి ప్రదేశం నుండి ప్రదేశానికి అలాగే కాలం నుండి కాలానికి మారుతుంది.

మీకిది తెలిసుండనీ!

‘మాన్సూన్’ శబ్దం ‘మౌసిమ్’ (Mousim) అను అరబిక్ శబ్దం నుండి వచ్చింది. మౌసిమ్ అనగా ‘ఋతువులు’ అని అర్థం.

శీతోష్ణస్థితి ఋతుకాలాలు (ఋతువులు)

1. చలి (శీతా) కాలం (డిసెంబర్ - ఫిబ్రవరి)
2. వేసవి కాలం (మార్చి - మే)
3. వర్షాకాలం (జూన్-సెప్టెంబర్)
4. తీరోగమన ఋతుపవనాల కాలం (సెప్టెంబర్ మధ్య-నవంబర్)

1. చలికాలం: ఈ ఋతుకాలంలో సూర్యుని నిటారు కిరణాలు దక్షిణ గోళార్ధంలో ప్రకాశిస్తాయి భారతదేశంలో ఏటవాలు కిరణాలుంటాయి. అందువలన భారతదేశంలో తక్కువ ఉష్ణోగ్రత, తక్కువ ఆర్ద్రత మరియు ఆకాశం మోడరహితంగా ఉంటుంది దేశంలోని ఉత్తరంలో చల్లటి మరియు దక్షిణంలో వెచ్చని పరిస్థితి ఉంటుంది. జనవరి చాలా శీతల నెలగా ఉంటుంది. కాశ్మీర్ మరియు హిమాచల్ ప్రదేశ్ల పర్వతాలలో చాలా ఉష్ణోగ్రత నమోదు అవుతుంది. కార్గిల్ సమీపంలోని డ్రాస్లో చాలా

తక్కువ ఉష్ణోగ్రత (-4° సె) నమోదు అవుతుంది. మంచు మరియు మంచుతోకూడిన చీకటి సర్వసాధారణ. పర్వత భాగాలలో ఎక్కువగా హిమ వృష్టి అవుతుంది. ఈ కాలంలో. భారతదేశం తన వార్షిక వర్షం (వర్షపాతం)లో 2 శాతం మాత్రమే పొందుతుంది.

2. వేసవికాలం: ఈ కాలంలో సూర్యుని నిటారు కిరణాలు ఉత్తర గోళార్ధంలో పడుతాయి. అందువలన భారతదేశంలో ఉష్ణోగ్రత ఎక్కువ. వాతావరణం చాలా ఉష్ణం, పొడి మరియు వేడితో కూడియుంటుంది. రాజస్థాన్‌లోని గంగానగరంలో చాలా ఎక్కువ ఉష్ణోగ్రత నమోదు అవుతుంది. (49.4°C) దేశంలోని కొన్ని ప్రాంతాలలో తొలకరి జల్లుల వర్షం కురుస్తుంది. దానిని వేర్వేరు, స్థానిక పేర్లతో పిలుస్తారు. ఉదా: ఉత్తర ప్రదేశ్‌లో 'అంధష్' పశ్చిమ బెంగాల్‌లో 'కాలబైసాకి', ఇడి మామిడి, పంటకు సహాయపడుటవలన కేరళలో మామిడి పెట్టు మరియు కర్మాటకలో కాఫీ పంటలకు సహాయపడుటవలన 'కాఫీ పూల వర్షం' అని పిలుస్తారు. భారతదేశ వర్షపాతంలో 10 శాతం వేసవిలో కురుస్తుంది.

3. వర్షాకాలం: దీనిని 'నైరుతి ఋతుపవనాల కాలం' అని పిలుస్తారు. వేసవి అంత్యావధి నుండి ఉష్ణోగ్రతలు పెరగడం వలన భారతదేశ మధ్యభాగంలో తక్కువ పీడన ప్రదేశం నిర్మాణమవుతుంది. దీనికి ప్రతిఫలంగా హిందూ మహాసముద్రంలో అధిక పీడనం ఉంటుంది. అందువలన లేమతో కూడిన పవనాలు నైరుతి నుండి భారతదేశంలోనికి వీస్తాయి. దేశంలోని వివిధ భాగాలకు వర్షాన్ని తెస్తాయి. దేశ వార్షిక వర్షపాతంలో 75 శాతం ఈ ఋతువులోనే కురుస్తుంది.

నైరుతి ఋతు పవనాలను అరేబియా సముద్ర ఉష్ణం మరియు బంగాళా ఖాతం ఉష్ణాలుగా విభజించవచ్చు. అరేబియా సముద్ర ఉష్ణం పశ్చిమ కనుమలకు ఎదురుగా వీస్తాయి. పశ్చిమ కనుమల పశ్చిమ భాగాలకు అధిక వర్షం కురిపిస్తాయి. వర్ష ప్రమాణం పశ్చిమ కనుమల తూర్పు భాగాలకు వెళ్ళేకొద్దీ తక్కువ అవుతుంది. దీనివలన ఆ భాగం వర్షపు నీడ ప్రదేశంగా పరిణమిస్తుంది.

బంగాళా ఖాతంలోని ఉష్ణం మేఘాలయ మరియు అస్సాం కొండల నుండి అడ్డగించడం వలన అధిక వర్షం కురుస్తుంది. మేఘాలయాలోని 'మోసిన్ రామ్'లో భారతదేశంలోనే చాలా ఎక్కువ వర్షం కురుస్తుంది. పశ్చిమ వైపుకు వెళ్ళేకొద్దీ వర్ష ప్రమాణం తక్కువ అవుతుంది.

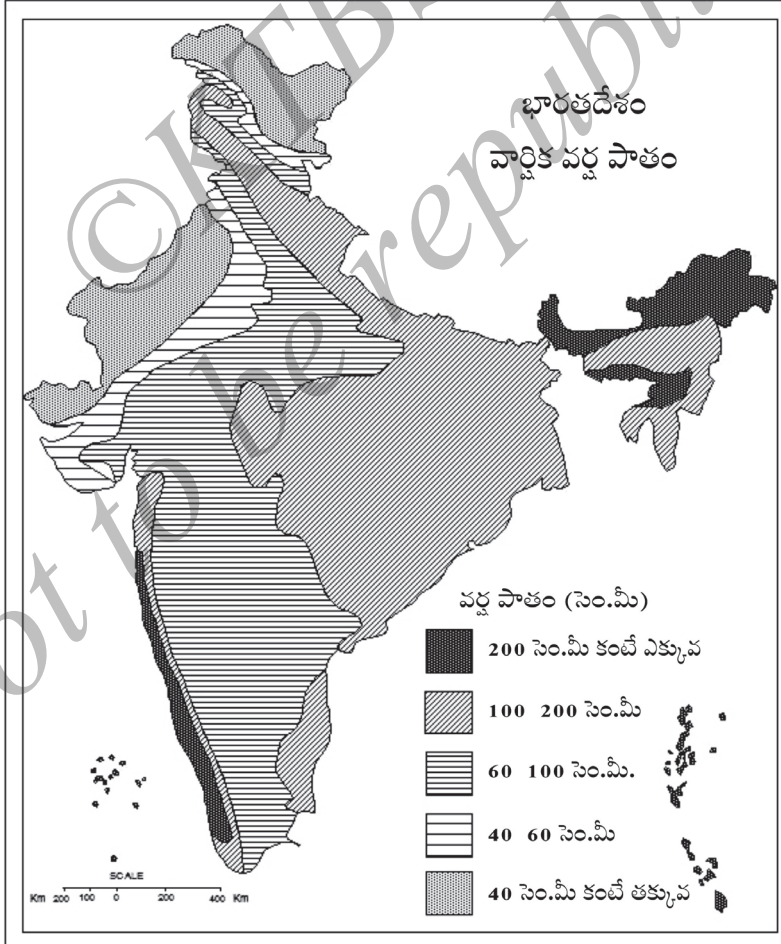
4. ఋతుపవనాల తిరోగమన కాలం: అక్టోబర్ నెల ప్రారంభంలో ఉష్ణోగ్రత తక్కువ కావడం వలన భూభాగంలో తక్కువ పీడన ప్రదేశం క్రమేణా క్షీణించి అక్కడ అధిక పీడన ప్రదేశం నిర్మాణమవుతుంది. బంగాళాఖాతంలో తక్కువ పీడన ప్రదేశం నిర్మాణమవుతుంది. దాని పరిణామం గా నైరుతి ఋతు పవనాలు వెనక్కు వెళ్ళిపోతాయి. అవి ఈశాన్యం నుండి నైరుతి వైపుకు వస్తాయి. అందువలన ఈ కాలాన్ని "ఈ శాన్య ఋతు పవనాల కాలం" అని పిలువబడింది. వాతావరణం

అస్థిరంగా ఉంటుంది. ఈ కాలంలో దేశంలోని మొత్తం వర్షపాతంలో 13 శాతం కురుస్తుంది. తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్ మరియు ఒడిశా రాష్ట్రాల తీరప్రాంతాలలో వర్షం కురుస్తుంది.

ఈ ఋతువులో అప్పుడప్పుడు ఉష్ణమండల ఆవర్తనా పవనాలు (సైక్లోన్) బంగాళాఖాతంలో సంభవిస్తాయి. దానివలన ఒకొక్కప్పుడు దేశంలోని తూర్పు తీరంలో హాని కలుగుతుంది.

వర్షపాతం: వర్ష ప్రమాణం ఆధారంగా భారతదేశాన్ని 3 ప్రముఖ భాగాలుగా విభజించవచ్చు.

(i) తక్కువ వర్షం కురిసే ప్రదేశం: ఇది సంవత్సరంలో 50 సెం.మీ. కంటే తక్కువ వర్షం కురిసే భాగాలతో కూడియుంది. ఇందులో కచ్ లోని పశ్చిమ భాగం, రాజస్థాన్ లోని థార్ ఎడారి మరియు దాని చుట్టు ప్రక్కల భాగాలైన పశ్చిమ పంజాబ్, హర్యానా, గుజరాత్, ఉత్తర జార్ఖండ్ (జాస్కర్) శ్రేణి మరియు పశ్చిమ కనుమల వర్షపు నీడ ప్రదేశాలు రాజస్థాన్ లోని జై సల్మాల్ లోగల 'రూయి' చాలా తక్కువ వర్షం కురిసే (8.3 సెం.మీ) మరియు భారతదేశ అత్యంత శుష్క ప్రదేశం.

(ii) సాధారణ వర్షం కురిసే ప్రదేశం: (50-100 సెం.మీ) ఇదొక ధీర్ఘమండలం. ఉత్తర పంజాబ్ నుండి కన్యాకుమారి వరకు వ్యాపించింది. ఇది ఉత్తరంలో వెడల్పుగా ఉంది. దక్షిణానికి వెళ్ళేకొద్దీ పశ్చిమ కనుమలు మరియు తూర్పు కనుమల మధ్య చిన్నదిగా ఉంది.

(iii) అధిక వర్షం కురిసే ప్రదేశం: (100-250 సెం.మీ) ఇది ప్రత్యేక మండలాలలో పంచబడింది. (a) పశ్చిమ కనుమం చిన్నటి మండలం, (b) జమ్మునుండి ప్రారంభమై హిమాచల్ ప్రదేశ్, ఉత్తర ప్రదేశ్ లోని ఉత్తర భాగం, బిహార్ మరియు పశ్చిమ బెంగాల్, (c) ఈ శాస్త్ర భారతదేశం లోనే చాలా ఎక్కువ వర్షం కురిసే 'మోసిన రామ్' ఈ ప్రదేశంలో ఉంది. (d) పశ్చిమ సముద్ర తీర ప్రదేశం.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. భారత దేశంలో _____ రకపు శీతోష్ణస్థితి ఉంది.
2. భారతదేశంలో చాలా ఎక్కువ వర్షం కురిసే ప్రదేశం _____.
3. భారతదేశంలో చాలా తక్కువ వర్షం కురిసే ప్రదేశం _____.
4. భారతదేశంలో అత్యంత శీతల నెల _____.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. భారతదేశ శీతోష్ణ స్థితి మీద ప్రభావం చూపే అంశాలేవి?
2. భారతదేశ ప్రముఖ శీతోష్ణస్థితి ఋతు కాలాలేవి?
3. నైరుతి ఋతు పవనాల ప్రక్రియలను వివరించండి.
4. చలికాలపు వాతావరణ పరిస్థితి గురించి వివరించండి.
5. భారతదేశంలో తక్కువ వర్షం కురిసే ప్రదేశాలను తెల్పండి.

III. కార్యాచరణాలు:

1. భారతదేశ భూపటం గీయండి. అందులో వర్షపాతాన్ని గుర్తించండి.

IV. కార్య యోజనం.

1. భారతదేశ 2 ప్రత్యేక భూ పటాలలో నైరుతి మరియు ఈశాన్య ఋతు పవనాలను గుర్తించండి.

బుర్రబుర్ర

అధ్యాయం-4

భారతదేశ మట్టి

ఈ అధ్యాయంలో కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- మట్టి అర్థం మరియు భారతదేశంలో మట్టి ప్రాముఖ్యత.
- మట్టి రకాలు మరియు వాటి పంపకం.
- మట్టి హరింపు, కారణాలు మరియు పరిణామాలు అలాగే మట్టి సంరక్షణ.

అర్థం మరియు ప్రాముఖ్యత

ఖనిజాలు మరియు జైవికాంశాల సంయోజనంగల భూపైభాగపు పలుచటి పోరే మట్టి. వ్యవసాయం భారతీయుల ముఖ్య వృత్తి. మట్టి దేశంలోని ప్రముఖ నైసర్గికవనరు. వ్యవసాయ ఉత్పాదన మూలతః మట్టి సారవంతాన్ని ఆధారపడియుంది.

భారతదేశ వివిధ రకాల మట్టి ఉత్పత్తి మూల శిలలు, భౌగోళిక లక్షణాలు, శీతోష్ణస్థితి మరియు సహజ వృక్ష సంపదలకు సంబంధించినది. అందువలన భారతీయ మట్టిలో వైవిధ్యతవుంది.

మట్టి రకాలు: భారతీయ మట్టిని ముఖ్యంగా 6 రకాలుగా విభజించవచ్చు.

1. ఒండ్రుమట్టి	2. నల్లరేగడి మట్టి	3. ఎర్ర మట్టి
4. ల్యాటరైట్ మట్టి	5. ఎడారి మట్టి	6. పర్వత మట్టి

1. ఒండ్రు మట్టి: ప్రధానంగా

ఒండ్రుతో కూడిన మట్టిని 'ఒండ్రుమట్టి' అంటారు. ఇది నదులు ఒండ్రు కణాలను కొట్టుకొని రావడం వలన ఉత్పత్తి అవుతుంది. ఉదా: సింధూ-గంగా నది మైదానం సముద్ర అలల ప్రవాహంతో తీర ప్రదేశంలో నిర్మాణమవుతుంది.

భారతదేశంలో ఒండ్రుమట్టి విస్తారంగా వ్యాపించింది. అంతే ప్రాముఖ్యత కూడా కలిగియుంది అది దేశ వ్యవసాయ ప్రగతిలో ముఖ్యపాత్ర వహిస్తుంది. సుమారు 15 లక్షల చ.కి.మీ ప్రదేశంలో వ్యాపించింది. ఈ మట్టిలో గోధుమలు, వరి, ప్రత్తి, జనుము, బంగాళాదుంపలు మరియు కూరగాయలు పండుతాయి.

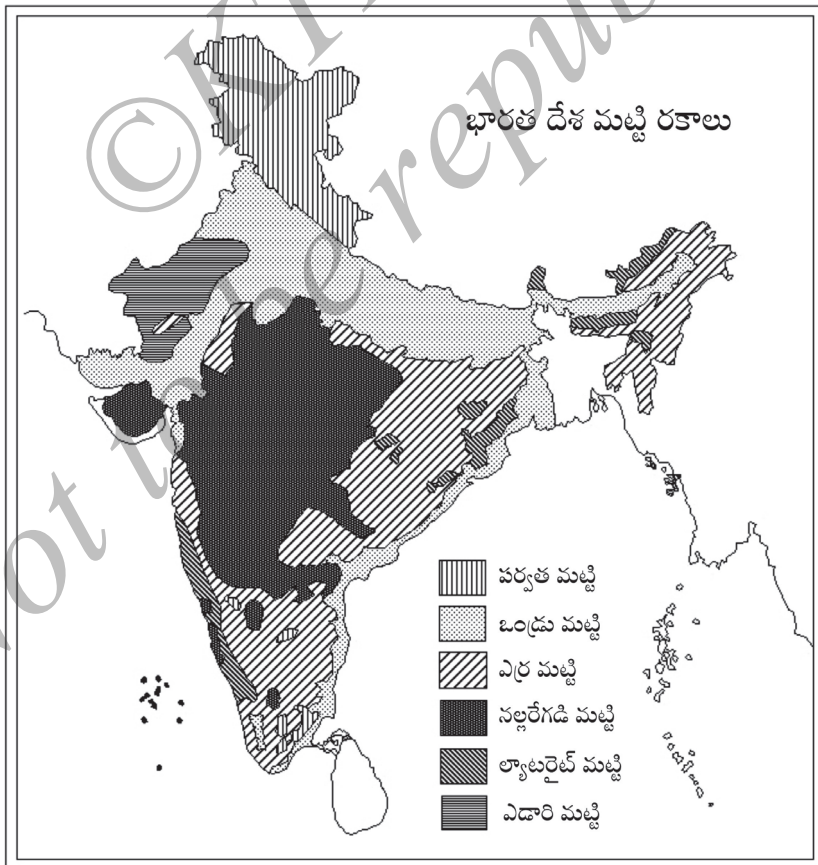
మీకిది తెలుసా!

స్థానిక భాషలో ఖదర్ అని పిలువబడుసూక్ష్మ కణాలు గల మరియు ఇటీవల ఉత్పత్తి అయినటువంటి ఒరిడ్రు మరియు భాంగర్ అని పిలువబడు మొరటు కణాలుగల మరియు పురాతన కాలపు ఒండ్రుమట్టి సింధూ - గంగా నది మైదానాలలో కనబడుతుంది.

భారతదేశంలో ఒండ్రుమట్టి ఎక్కువ నదీ మైదానాలలో వ్యాపించింది. ఉదా: సట్లేజ్, గంగా, బ్రహ్మపుత్ర, నర్మద, తాపి, మహానది, గోదావరి, కృష్ణ మరియు కావేరి నదుల మైదానాలు.

2. నల్ల మట్టి: దీనిని 'రేగర్ (రేగడి)' మట్టి (తెలుగులో) అని మరియు ప్రత్తి వ్యవసాయానికి అనుకూలంగా ఉండుటవలన 'నల్లటి ప్రత్తి మట్టి' అని కూడా పిలుస్తారు. బసాట్ల శిలాకణాలతో ఉత్పత్తి అవుతుంది. అందువలన అది ముదురు బూడిద మరియు నలుపు రంగులో ఉంటుంది. దీనిలో ఒంక మిశ్రమం ఎక్కువ. ఒత్తోత్తు కణాలతో నిర్మాణ మైయుండి, ఎక్కువ కాలం తేమను పట్టి ఉంచుకొను సామర్థ్యం కల్గియుంటుంది. పత్తి, చెరకు, జొన్నలు, మొక్క జొన్నలు, ద్వీదళ ధాన్యాలు, గోధుమలు మరియు మిరపకాయల పంటల సాగుబడికి మంచిది.

భారత దేశంలో నల్ల రేగడి మట్టి దఖ్ఖన్ పీఠభూమిలోని బసాట్ల శిలామండలంలో విస్తారం గా వ్యాపించింది. ఈ మండలంలో మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్, తెలంగాణలోని కొన్ని ప్రదేశాలు, ఉత్తర కర్నాటక, గుజరాత్ మరియు తమిళనాడులోని కొన్ని ప్రాంతాలు ఉన్నాయి. సుమారు 5.46 లక్షల చ.కి.మీ వైశాల్యంలో నల్లరేడిమట్టి వ్యాపించియుంది.

3. ఎర్ర మట్టి: ఇది గ్రానైట్, సీస్ మరియు ఇతర స్పటిక శిలల శిథిలీకరణ వస్తువులతో ఉత్పత్తి అయింది. సాధారణంగా ఎరువు మరియు ముదురు ఎరువు రంగులో ఉంటుంది. దానిలో ఇసుకాంశం ఎక్కువ. బంక ప్రమాణం తక్కువ. అందువలన తేమాంశ సేకరణా సామర్థ్యం తక్కువ. ఈ రకమైన మట్టి సుమారు 5.2. లక్షల చ.కి.మీ క్షేత్రంలో వ్యాపించియుంది. తమిళనాడులో ఎర్రమట్టి విశాలమైన ప్రదేశంలో వ్యాపించియుంది. దీనికితోడు అది దక్షిణ కర్నాటక, మహారాష్ట్ర, మధ్య ప్రదేశ్, ఒడిశా, కేరళ, గోవా, బిహార్, ఉత్తర ప్రదేశ్, అస్సాం, మణిపూర్, నాగాల్యాండ్ మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ లోని కొన్ని ప్రాంతాలలో కనబడుతుంది.

ఎర్రమట్టి రాగి, తృణధాన్యాలు, శెనగలు, పొగాకు, బంగాళ దుంపల వ్యవసాయానికి అనుకూలకరమైనది. అయితే నీటిపారుదల సౌకర్యం వలన ఈ మట్టిలో వివిధ రకాల పంటలు పండించవచ్చు.

4. బ్యూటరైట్ మట్టి (సాడుమట్టి): ఈ రకమైన మట్టి అధిక ఉష్ణోగ్రత మరియు వర్షం కురిసే పరిస్థితిగల ఉష్ణమండల ప్రాంతాలలో ఉత్పత్తి అవుతుంది. అది ఎక్కువగా పశ్చిమ కనుమలు, తూర్పు కనుమలు, ఛోటానాగపూర్ పీఠభూమి, మేఘాలయ పీఠభూమి, రాజమహల్ కొండలు, వింద్య మరియు సాత్పుర సరళులలో వ్యాపించింది. సుమారు 2.48 లక్షల చ.కి.మీ. ప్రదేశాన్ని ఆవరించి యుంది. ఇది జల విలీకరణానికిలో బడియుండటవలన సారవంతం ఉండదు. వ్యవసాయానికి అంత మంచిది కాదు. ఈ మట్టిలో జీడిపప్పు, రబ్బర్, తేయాకు, కాఫీ మరియు వరిపంటలు పండించవచ్చు.

5. ఎడారి మట్టి: ఎడారి మరియు పార్శ్వ ఎడారి పరిస్థితిగల ప్రాంతాలలో ఈ రకమైన మట్టి ఉత్పత్తి అవుతుంది. భారతదేశంలో అది ఎక్కువగా వాయువ్య భాగంలో కనబడుతుంది. ఉదా: రాజస్థాన్ లోని చాలా భాగం, దక్షిణ హర్యానా, పంజాబ్ మరియు గుజరాత్ లోని ఉత్తర ప్రాంతాలు. ఈ రకమైన మట్టి సులభంగా పొడి అయ్యే లక్షణం కలిగి, లవణాంశం ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఇసుక ప్రమాణం ఎక్కువ. తేమాంశం మరియు సస్యాంశాలు తక్కువ. వివిధ రకాల పంటలు పండించడానికి ఉపయోగంకాదు. నీటిపారుదల సౌకర్యం గల చోట్ల కొన్ని పంటలు పండించవచ్చు. సుమారు 1.42 లక్షల చ.కి.మీ.లలో ఇలాంటి మట్టి వ్యాపించియుంది.

6. పర్వత మట్టి: ఈ రకమైన మట్టి అడవులతో ఆవరించబడిన పర్వతాలు మరియు కొండల ఏటవాలులలో కనబడుతుంది. జైవిక వస్తువులు క్రుళ్ళడం వలన ఇలాంటి మట్టి నిర్మాణమవుతుంది. అందువలన ఈ మట్టిలో సస్యాంశాలు ఎక్కువగా వుండి, సారవంతంగావుతుంది. నాటే తోటల పంటల సాగుబడికి యోగ్యంగా ఉంటుంది. ఉదా: తేయాకు, కాఫీ, పండ్లు. జమ్ముమరియు కాశ్మీర్, హిమాచల ప్రదేశ్, మణిపూర్ మరియు పశ్చిమ కనుమలలో పర్వత మట్టి ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఇది సుమారు 2-85 లక్షల చ.కి.మీ క్షేత్రంలో వ్యాపించియుంది.

మట్టి కోత

మట్టి పొరల పైభాగం ప్రకృతి కృత్యాల వలన కొట్టుకొనిపోవడాన్ని మట్టి కోత అంటారు. నదులు, హిమనదులు, సముద్రాల అలలు మొదలైనవి సారవంతమైన మట్టి పై పొరను హరిస్తాయి, సారవంతాన్ని తగ్గిస్తాయి. భారతదేశంలో మట్టి హరింపు ఒక ముఖ్య సమస్యగా మారింది.

మట్టి కోతకు కారణాలు

1. అడవుల నాశనం
2. అతిగా మేపడం
3. స్థాంతర వ్యవసాయ పద్ధతులు,
4. అశాస్త్రీయ వ్యవసాయ పద్ధతులు,
5. ఉన్నత శ్రేణి మట్టిని (పైమట్టి) ఇటుకలు, పెంకులు మొదలగు వాటి కొరకు వినియోగించడం మట్టి కోతకు ప్రముఖ కారణాలు

మట్టి కోత పరిణామాలు

మట్టి కోత వలన ఏర్పడు ముఖ్య పరిణామాలు:

1. మట్టిలోని సారం తక్కువై, వ్యవసాయ ఉత్పాదనా సామర్థ్యం తక్కువ అవుతుంది.
2. నదీ పరివాహక ప్రాంతాలలో పూడిక నిండిపోవడం; వరదలు ఏర్పడటం మరియు నదీ ప్రహారీ మార్పు మరియు జలాశయాల్లో నీటి సేకరణ సామర్థ్యం తక్కువ అవుతుంది.
3. భూగర్భజల స్థాయి తగ్గి, మట్టి తేమాంశం తక్కువ అవుతుంది.
4. వృక్షజాలం ఎండిపోతుంది, కరువు పరిస్థితి ఎక్కువ అవుతుంది.
5. దేశ సమగ్ర ఆర్థిక వ్యవస్థ వెనుకడుగువేస్తుంది.

మట్టి సంరక్షణ: మట్టి హరింపు నియంత్రణ మరియు సారవంతాన్ని కాపాడుటను 'మట్టి సంరక్షణ' అంటారు. మట్టి సంరక్షణ కొరకు అనేక విధానాలు అలవరచబడింది. అవి:

1. అరణ్యపోషణ మరియు ఫునర్ అరణ్యీకరణం
2. అతిగా మేపడం నియంత్రించడం
3. సమోన్నతి వ్యవసాయం
4. చెక్ డ్యాంల నిర్మాణం
5. గట్ల (ఒడ్డు) నిర్మాణం
6. ప్రవాహాల నియంత్రణ మరియు అడ్డ వరుసల వ్యవసాయం

భారతదేశంలో మట్టి సంరక్షణ ఒక అత్యవసర కార్యక్రమం దానికొరకు పంచవర్ష ప్రణాళికలలో ప్రాధాన్యత నివ్వబడినది.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. నదుల నుండి కొట్టుకొనివచ్చి నిర్మాణమైన మట్టిని _____ అంటారు.
2. నల్ల మట్టిని _____ మరియు _____ అనికూడా అంటారు.
3. అత్యధిక ఉష్ణోగ్రత మరియు వర్ష పరిస్థితిగల ఉష్ణమండలంలో ఉత్పత్తియగు మట్టి _____ అవుతుంది.
4. పర్వత మట్టి _____ పంటల వ్యవసాయానికి సరైనది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. భారతదేశంలోని ప్రముఖ మట్టి విధానాలేవి?
2. భారతదేశంలోని నల్లమట్టి వ్యాపించడం గురించి వివరించండి.
3. ఎర్రమట్టి లక్షణాలేవి?
4. మట్టి కోత మరియు సంరక్షణ అనగానేమి?
5. మట్టి కోత వలన కలిగే ప్రముఖ పరిణామాలు ఏవి?
6. మట్టి కోతకు ప్రముఖ కారణాలు తెల్పండి.

III. కార్యాచరణలు:

1. భారతదేశ భూపటంలో వివిధ రకాల మట్టి వ్యాప్తిని చూపడం.

IV. కార్య యోజనం.

1. మీకు సమీపంలోని వ్యవసాయ శాఖను సందర్శించండి. మీ ఉపాధ్యాయుల సహాయం పొంది, మీ తాలూకాలోని వివిధ రకాల మట్టిని పట్టిక తయారుచేయండి.

బుకలుక

అధ్యాయం-5

భారతదేశ అటవీ సంపద

ఈ అధ్యాయంలో కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- అడవుల అర్థం మరియు ప్రాముఖ్యత.
- అడవుల రకాలు మరియు వ్యాపకం.
- అడవుల సంరక్షణ.
- అభయారణ్యాలు మరియు జాతీయ ఉద్యానవనాలు.
- భారతదేశ జీవ సంరక్షణా మండలాలు.

అడవుల అర్థం మరియు ప్రాముఖ్యత

వృక్షాలు మరియు ఇతర సస్యజాతులతో ఆవరించిన విశాలమైన భూభాగాన్ని “అడవి (అరణ్యం) అని అంటారు. అది సాధారణంగా విలువగల వృక్షాల (చెట్లు) ప్రధాన ప్రదేశం. అడవి నైసర్గిక లేదా మానవ ఫోషిత నాటిన తోటలై ఉండవచ్చు.

అడవులు భారతదేశ సహజ వనరులలో ఒకటి. అవి ప్రత్యక్షంగా చెట్ల వస్తువులను సమకూర్చుతాయి. అవి వంటచెరకు మరియు పారిశ్రామిక ముడి పదార్థాలుగా వినియోగించబడుతాయి. అడవులు పశువులకు కావలసిన మేత మరియు ప్రజలకు ఉద్యోగావకాశాలు కల్పిస్తాయి.

అడవి పరోక్షంగా భౌగోళిక లక్షణాలను సంరక్షిస్తాయి. ప్రవహించే నీటి వేగాన్ని తగ్గించి, వరదలు మరియు మట్టి కోతను నియంత్రిస్తాయి. ఎడారి భూమీకరణాన్ని అరికట్టుతాయి. మట్టి సారవంత వృద్ధికి సహాయపడుతాయి. శీతోష్ణ స్థితిని సమతౌలనపరచడానికి మరియు పర్యావరణ సమతౌలనం కాపాడటానికి సహాయపడుతాయి. అవి వన్యజీవులకు ఆశ్రయాలనిస్తాయి.

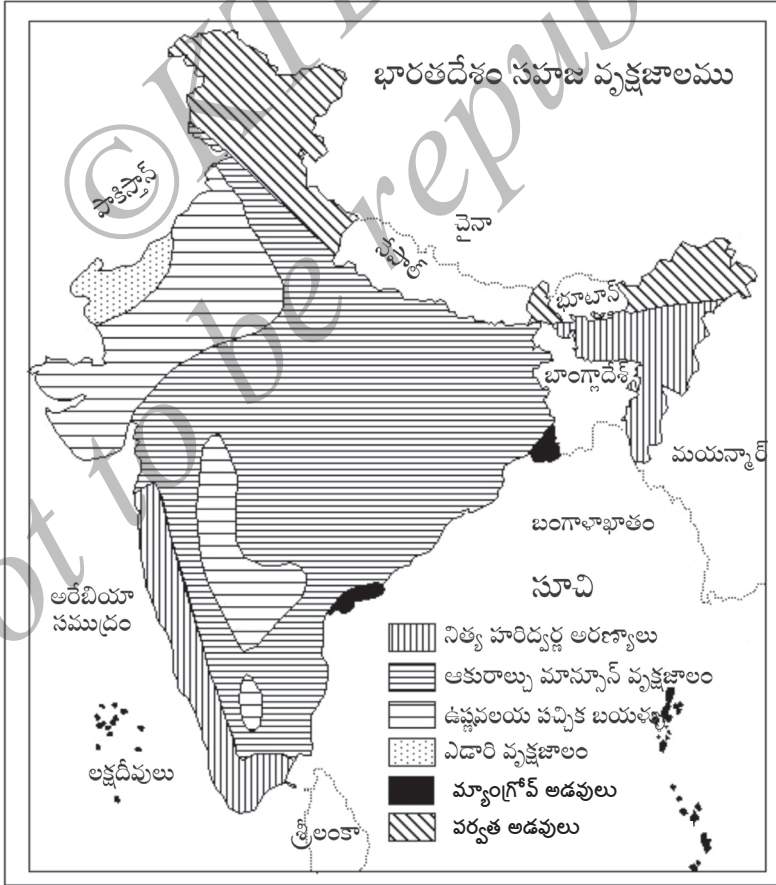
అడవుల రకాలు

భారతదేశంలో అడవుల రకాలు శీతోష్ణస్థితి, మట్టి మరియు భౌగోళిక లక్షణాల ఆధారంగా ఉన్నాయి. అయితే, శీతోష్ణస్థితి చాలా ప్రముఖమైన అంశం విశాలమైన భారతదేశంలో అనేక రకాల అడవులున్నాయి. వాటిని 6 ప్రముఖ రకాలుగా విభజించవచ్చు.

1. ఉష్ణమండల సతత హరిత (నిత్యహరిద్వర్ణ) అడవులు
2. ఉష్ణమండల ఆకురాల్చు అడవులు

3. పొట్టిజాతి సస్యాలు మరియు పచ్చిక బయళ్ళు
4. ఎడారి వృక్షజాలం
5. పర్వత అడవులు
6. మ్యాంగ్రోవ్ అడవులు

1. ఉష్ణమండల సతతహరిత (నిత్యహరిద్వర్ణ) అడవులు: ఈ రకమైన అడవులు 250 సెం. మీ. కంటే ఎక్కువ వర్షం కురిసే ప్రాంతాలలో కనబడుతాయి. అవి ముఖ్యంగా పశ్చిమ కనుమల పశ్చిమ భాగాలు మరియు ఈ శాస్త్ర్య రాష్ట్రాలైన అస్సాం, నాగాలాండ్, మేఘాలయా, త్రిపుర, మణిపూర్ల కొండలు మరియు అండమాన్-నికోబార్ ద్వీపాలలో వ్యాపించాయి. ఈ అడవులు దట్టంగా ఉండి, ఇక్కడ చెట్లు ఎత్తుగా పెరుగుతాయి. సస్యాలు ఏదో ఒక కాలంలో ఆకులు రాల్చవు. అందువలన అవి సదా పచ్చగా ఉంటాయి. టేకు, తుమ్మ ఎబొని, మహాగని గుర్వాన్ మరియు చంప అక్కడ పెరిగే ప్రముఖ వృక్షాలు.

2. ఉష్ణ మండల ఆకురాల్చు అడవులు: వీటిని 'పర్ణపాత అడవులు' అని కూడా పిలుస్తారు. ఇవి ఏడాదిలో 100-200 సెం.మీ. వర్షం కురిసే ప్రాంతాలలో కనబడుతాయి. దేశంలోని విశాలమైన ప్రదేశంలో వ్యాపించాయి. ముఖ్యంగా పశ్చిమ కనుమల తూర్పు ఏటవాలు భాగాలతో కూడిన మహారాష్ట్ర, కర్నాటక, కేరళ మరియు తమిళనాడు రాష్ట్రాలు మరియు ఛోటా నాగపూర్ పీఠభూమి హిమాలయా పాద భాగాలు, ఒడిశా మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ లలోని కొన్ని ప్రాంతాలలో వ్యాపించాయి.

ఈ అడవుల్లోని వృక్షాలు వసంత ఋతువు మరియు వేసవి ప్రారంభంలో తమ ఆకులు రాల్చుతాయి. అందువలన వాటిని 'మ్యాన్సూన్ అడవులు' అనికూడా పిలుస్తారు. ఇక్కడ టేకు, సల, శ్రీగంధం, కెండాళ, తసిచెట్లు, మత్తి, పెద్దబాగి, మామిడి, వేప మరియు చింత చెట్లు మొదలైన ముఖ్య వృక్షాలు పెరుగుతాయి.

3. పొట్టిజాతి సస్యాల మరియు పచ్చిక బయళ్ళు: ఇలాంటి వృక్షజాలం 60-100 సెం.మీ. వార్షిక వర్షపాతం కురిసే గడ్డి, ముళ్ళ సస్యాల అక్కడ చల్లినట్లు పెరుగుతాయి. అవి కఫ్ మరియు థార్ ఎడారులలోని అంచు భాగాలలో కనబడుతాయి. పచ్చిక బయళ్ళు ముఖ్యంగా రాజస్థాన్ లోని తూర్పు ప్రాంతం, పంజాబ్ పశ్చిమ కనుమల కొంత భాగం మరియు కార్ణాటక కొండలలో కనబడుతాయి.

4. ఎడారి వృక్ష జాలం: 10-50 సెం.మీ. వర్షపాతం (ఏడాదిలో కురిసే వర్షం) గల ప్రాంతాలలో కనబడుతాయి. ఉదా: థార్ ఎడారి. ఇందులో రాజస్థాన్, పంజాబ్ మరియు హర్యానాలలోని కొన్ని ప్రాంతాలు మరియు దఖ్ఖన్ పీఠభూములు ఉన్నాయి. వర్షం కొరతవలన ఈ ప్రాంతాలలో అక్కడక్కడ చల్లినట్లు వృక్షాలు, ముళ్ళపొదలు పెరుగుతాయి కలబంద, గొబ్బళి, జెముడు- ఖర్జూరం, తాటి చెట్లు అక్కడ కనబడుతాయి.

5. పర్వత అడవులు: పర్వతాల ఏటవాలలలో పెరుగు మొక్కలు మరియు వృక్షాలను "పర్వత అడవులు" అంటారు అవి భారతదేశంలో హిమాలయా పర్వతాలు అలాగే కొద్దిగా నీలగిరి కొండలలో కనబడుతాయి. ఓక్, చెస్ట్ నట్, యాష్, బీచ్, పైన్, సిడార్, స్పూస్, ఫర్ మరియు వాల్ నట్ అక్కడపెరుగు ప్రముఖ వృక్షాలు.

6. మ్యాంగ్రోవ్ అడవులు: ఇలాంటి అడవులు అధికంగా వర్షం కురిసే తడి ప్రదేశం, నదీముఖజ భూమి మరియు ఉబ్బిన హెచ్చుతగ్గులుగల సముద్ర తీరాలలో కానబడుతాయి. కొద్దిగా అక్కడక్కడ చల్లినట్లు పశ్చిమ

ఇది మీకు తెలిసి ఉండనీ!
గంగానది ముఖజ భూమిలోగల మ్యాంగ్రోవ్ అడవులలో సుందరి అను వృక్షాలు విస్తారంగా వ్యాపించబడ్డాయి అందువలన ఈ ముఖజ భూమిని 'సుందర్బనం' అని అంటారు.

తీరప్రాంతంలో కనబడుతాయి. అక్కడ పెరుగు ముఖ్య వృక్షాలు: సుందరి, బెత్తం, జరిమొక్క, తాటి కేడిగ మొదలైనవి. విశేషమేమనగా సముద్రాల వైపుకు వంగిన కొమ్మలకు పెరిగిన ఊడలు చెట్లకు ఆధారాన్నిస్తాయి. ఊడలు సముద్రపు నీటిలో మునిగివుంటాయి.

అటవీ విస్తరణ

భారతదేశ మొత్తం అడవుల వైశాల్యం 7.74 లక్షల చ.కి.మీ ఇవి దేశ మొత్తం భౌగోళిక వైశాల్యం లో 23.6 శాతం. ఇవి 1952 జాతీయ అటవీనియమాల నిర్ణయ పరిమితి 33.3 శాతం కంటే తక్కువగా ఉండి, ప్రపంచ సరాసరి (29.5%) కంటే తక్కువ.

భారతదేశమంతటా అడవులు సమానంగా విస్తరించి. దేశంలోని మొత్తం 'అడవులలో 60 శాతం హిమాలయాలు మరియు ద్వీపకల్ప పీఠ భూమి కొండలు మరియు 20 శాతం ఉత్తర మైదానాలలో కనబడుతాయి. రాష్ట్రాలలో మధ్యప్రదేశ్ విశాలమైన అటవీ ప్రదేశం కల్గియుంది. దీనికి ప్రతిగా గోవాలో తక్కువ అటవీ ప్రదేశం ఉంది.

అడవుల సంరక్షణ: అడవులు భారతదేశ జాతీయ ఆర్థికతలో ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తున్నాయి. దురదృష్టకర విషయం ఏమిటనగా ఇటీవలి సంవత్సరాలలో అడవుల క్షేత్రం తక్కువ అవుతున్నది దీనికి ముఖ్య కారణం, వ్యవసాయ క్షేత్ర విస్తరణ, రహదారులు, రైలుమార్గాలు నీటి ప్రణాళికల నిర్మాణం, పారిశ్రామి కీకరణం, నగరీకరణం, అతిగా మేయడం, అడవులను కాల్చివేయడం మొదలగునవి. తరువాత తరాల దృష్టితో అడవుల సంరక్షణ అవసరం. అడవుల నాశనం, మితిమీరిన అటవీ సంపద సమగ్ర నియంత్రణ మరియు అడవుల నిర్వహణ ప్రక్రియలను "అడవుల సంరక్షణ" అంటారు.

భారతదేశంలో అడవుల సంరక్షణా విధానాలు:

1. అడవుల నాశన నియంత్రణ
2. మితిమీరిన మేపడం అరికట్టడం
3. అడవులను కాల్చడాన్ని నియంత్రించడం
4. అటవీ అతిక్రమణ అరికట్టడం
5. అటవీ కీటకాలు మరియు రోగాల నియంత్రణ
6. వృక్షాల దొంగరవాణా అరికట్టడం
7. వృక్షాలు వైజ్ఞానికంగానరకడం
8. అటవీనాశన నియంత్రణా చట్టం అమల్లోకి తేవడం
9. అడవులు పెంచడానికి ప్రోత్సాహమివ్వడం
10. అడవుల ప్రాముఖ్యత గురించి ప్రజలలో జాగృతి ఏర్పరచడం.

అభయారణ్యాలు

వన్యజీవులకు రక్షణనిచ్చే స్థలాలను అభయారణ్యాలు అని అంటారు. సంబంధించిన పై అధికారుల ఆజ్ఞలను మినహాయించి, ఈ స్థలాలలో ఎటువంటి రకాల జంతువులను చంపడం మరియు

నిర్బంధించడాన్ని నిషేధించబడియుంటుంది. భారతదేశంలో సుమారు 523 అభయారణ్యాలు ఉన్నాయి. వాటిలో ప్రముఖమైనవి. అణ్ణామలై మరియు మదుమలై (తమిళనాడు), దాండేలి, భద్ర, తలకావేరి. బిలిరంగన బెట్ట (కొండ) (కర్నాటక), పెరియార్ (కేరళ), నాగార్జున సాగర్ (తెలంగాణ), భరత్పూర్ మరియు రాధంబోర్ (రాజస్థాన్) మానస (అస్సాం) జల్ల పార్ (పశ్చిమ బెంగాల్) మొదలైనవి.

జాతీయ ఉద్యాన వనాలు: సార్వజనిక విహారం మరియు శాస్త్రీయ హితదృష్టివలన నైసర్గిక సౌందర్యం, సస్యమరియు జంతు జాతుల సంరక్షణ కొరకు విశేషమైన రక్షణనిచ్చు విశాలమైన ప్రదేశాన్ని జాతీయ ఉద్యాన వనం అంటారు. అక్కడ వృక్షజాలం నరకడం, మేపడం లేదా వ్యవసాయ కార్యచరణలు నిషేధం. భారత దేశంలో 99 జాతీయ ఉద్యానవనాలున్నాయి.

భారతదేశ ప్రముఖ జాతీయ ఉద్యానవనాలు:

కాజిరంగ (అస్సాం), సుందర్బన్ (పశ్చిమ బెంగాల్), కార్బెట్ (ఉత్తరాంచల్) గిర్ (గుజరాత్) కన్హా (మధ్యప్రదేశ్) బండిపురం, బన్నేరు ఘట్ట మరియు నాగరహౌళె (కర్నాటక), సరిక్ష (రాజస్థాన్) ధుదవ (ఉత్తర ప్రదేశ్) తొడోబ (మహారాష్ట్ర) మొదలగునవి.

జీవ సంరక్షణా మండలాలు

విశేష వర్గంలో రక్షించబడిన భూమిలోని ఒక భాగం లేదా తీరప్రాంత పరిసరాలను “జీవ సంరక్షణా మండలం” అంటారు అవి వైశిష్ట్యపూర్ణ జీవ సమాజాలతో కూడియుంటాయి. ఈ వ్యవస్థలో ప్రజలు సమగ్ర అంగ భాగాలుగావుంటారు. జీవుల సంరక్షణ, పరిశోధన, విద్య మరియు స్థానికులను ఇందులో భాగం సంరక్షణ, పరిశోధన, విద్య మరియు స్థానికులను ఇందులో భాగం అగునట్లు చేయడం జీవ సంరక్షణా మండలాల ముఖ్య ఉద్దేశ్యాలు.

ఇది మీకు తెలిసి ఉండనీ!

- ఎల్లోస్టోన్ ఉద్యాన తనం యు.ఎస్.ఎ. (1872): ప్రపంచంలోని మొట్టమొదటి జాతీయ ఉద్యానవనం.
- జిమ్ కార్బెట్, ఉత్తరాంచల్ (1936): భారతదేశ మొట్టమొదటి జాతీయ ఉద్యానవనం.

మీకివి తెలిసుండని!

- జీవ సంరక్షణా మండలం మానవులు మరియు జీవమండల ప్రణాళిక (MAB) పాదిలో 1971లో యునెస్కో (UNESCO) నుండి ప్రారంభమయింది.
- భారతదేశంలో మొట్టమొదటిసారి జీవ సంరక్షణా మండలం నీలగిరి సరళిలో 1986లో ఉనికిలోనికి వచ్చాయి.

భారతదేశంలో 15 జీవ సంరక్షణా మండలాలు గుర్తించబడినవి అవి: నీలగిరి, నందాదేవి, నోక్రెక్, మానస, గ్రేట్ నికోబార్, మన్నార్ ఖాతం, సుందర్బన్, సిమిలిపాల్, కాంచనజంగా, పచమారి, అగస్త్యమలై, దిబ్రు, సైకోవ, దిబాంగ్ మొదలగునవి.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. ఏడాదిలోని ఏ కాలంలో కూడా ఆకురాలైనవి అడవులు _____.
2. మాన్యుస్ అడవులు అని కూడా పిలువబడు అడవులు _____.
3. హిమాలయాపర్వతాలలో _____ రకం అడవులున్నాయి.
4. నదీ ముఖజ భూములలో ఎక్కువగా గల అడవులు _____.
5. నాగార్జున సాగర్ అభయారణ్యం _____ రాష్ట్రంలో ఉంది.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. అడవులు అనగానేమి?
2. ఎడారి వృక్షజాలం గల ప్రదేశాలను పేర్కొనండి.
3. అడవుల సంరక్షణకు కావలసిన ఏవైనా నాలుగు విధానాలు తెల్పండి.
4. అభయారణ్యాలు అనగానేమి?
5. కర్నాటకలోని జాతీయ ఉద్యానవనాలను పేర్కొనండి.
6. జీవ సంరక్షణా మండలాల ప్రముఖ ఉద్దేశ్యాలు తెల్పండి.

III. కార్యాచరణలు:

1. మీరు నివసిస్తున్న ప్రాంతంలో కనబడు ప్రముఖ వృక్షజాలం మరియు జంతుజాలాలను గుర్తించి, పట్టిక తయారుచేయండి.

IV. కార్య యోజనం.

1. అభయారణ్యాలలో కనబడు వన్య జీవుల ఛాయా చిత్రాలు గల ఒక ఆల్బమ్ తయారు చేయండి.
2. భారతదేశ భూపటం గీచి, అందులో జీవ సంరక్షణా మండలాలను గుర్తించి, పేర్కొనండి.

బుర్రుబుర్రు

అధ్యాయం-6

భారతదేశ జలవనరులు

ఈ అధ్యాయంలో కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- జల వనరుల ప్రాముఖ్యత.
- భారతదేశ ప్రముఖ నదులు.
- నీటి పారుదల అర్థం మరియు భారతదేశానికి నీటిపారుదల అవసరం.
- నీటిపారుదల రకాలు మరియు విస్తరణ.
- వివిధోద్దేశ నీటి పారుదల పథకాలు (యోజనలు).

ప్రాముఖ్యత: నీరు చాలా విలువైన సహజ వనరులలో ఒకటి నీరులేకుండా సుస్థిర జీవనం సాధ్యం కాదు, మానవులకు త్రాగడానికి, వంటకు, శుభ్రత, నీటి పారుదల, విద్యుచ్ఛక్తి తయారీ పరిశ్రమలు, నౌకాయానం, మత్స్య పరిశ్రమ మొదలగు ఉద్దేశ్యాలకు నీరు అవసరం.

భారతదేశం అపారమైన జల సంపద కల్గియుంది. దేశంలో అనేక నదులు ప్రవహిస్తున్నాయి. కావలసినంత వర్షం కురుస్తుంది దానితోపాటు అపరిమితమైన భూగర్భజల సంపద కల్గియుంది.

భారత దేశ ప్రముఖ నదులు

భారతదేశంలో అనేక నదీ వ్యవస్థలున్నాయి. అవి దేశ నైసర్గిక వనరులు. ఈ నదుల నీటిని నీటి పారుదల, జల విద్యుత్ తయారీ, అంతర్గత జల రవాణా మత్స్యపరిశ్రమ, వినోదం మొదలగు ఉద్దేశ్యాల కొరకు ఉపయోగించబడుతోంది. భారతదేశ నదీ వ్యవస్థలను రెండు ప్రముఖ గుంపులుగా విభజించబడింది. 1. ఉత్తర భారతదేశ నదులు మరియు, 2. దక్షిణ భారతదేశ నదులు

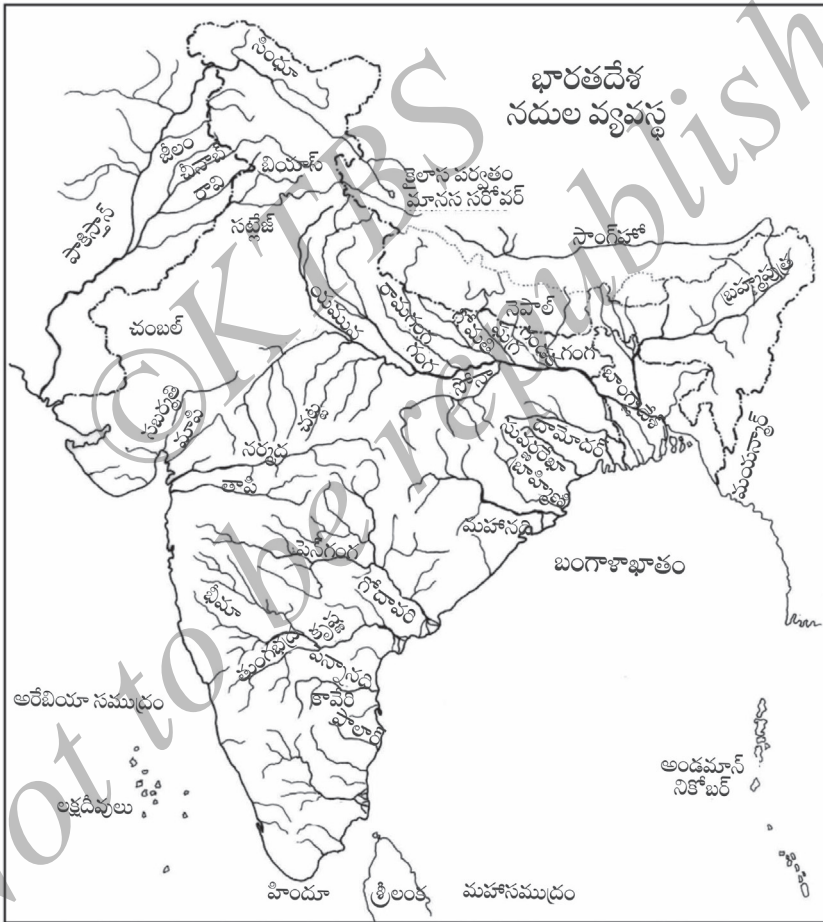
1) ఉత్తర భారతదేశ నదులు: వాటిని “హిమాలయ నదులు” అని కూడా పిలుస్తారు. సింధూ, గంగా మరియు బ్రహ్మపుత్ర నదులు ఉత్తర భారతదేశంలోని ప్రముఖ నదులు.

సింధూనది: ఇది కైలాస పర్వతం (టిబెట్)లో పుడుతుంది. ప్రారంభంలో వాయువ్యం వైపు, అనంతరం నైఋతికి తిరిగి పాకిస్తాన్లో ప్రవేశిస్తుంది. ఆ తరువాత దక్షిణం వైపు ప్రవహించి కరాచిదగ్గర అరేబియా సముద్రంలో కలుస్తుంది. సింధూనది పొడవు 2897 కి.మీ. అందులో 709 కి.మీ. భారతదేశంలో ఉంది. దీని అధిక భాగం పాకిస్తాన్లో ఉంది. అనేక ఉపనదులు సింధూనదిలో కలుస్తాయి. వాటిలో జీలం, చీనాబ్, బియాస్, రావి మరియు సట్లెజ్ అనునవి ముఖ్యమైనవి.

గంగానది: భారతదేశ పొడవైన నది. దాని మొత్తం పొడవు 2525 కి.మీ. గంగోత్రి అనుచోట ఉద్భవిస్తుంది. ప్రారంభంలో దక్షిణానికి తరువాత ఆగ్నేయం వైపుకు ప్రవహిస్తూ, బాంగ్లాదేశ్లోనికి

ప్రవేశించి, అక్కడ బ్రహ్మపుత్ర నదిలో కలుస్తుంది. ఆ తరువాత పద్మా నదిగా కొనసాగుతూ చివరిగా బంగాళాఖాతంలో కలుస్తుంది. యమున, ఘాగ్ర, గండకి, రామగంగా, గోమతి, శారద, సోనే మరియు కోసి గంగానది ఉపనదులు. వాటిలో కెల్లా యమున పాడవాటి ఉపనది.

బ్రహ్మపుత్రానది: ఇది మానవ సరోవరం సమీపంలోని చెమయంగ్ డంగ్ అనుచోట (టిబెట్) ఉద్భవిస్తుంది. ప్రారంభంలో తూర్పు అభిముఖంగా ప్రవహించి అరుణాచల్ ప్రదేశ్ లో ఇరుక్నేన కనుమ ద్వారా భారతదేశంలో ప్రవేశిస్తుంది. ఆ తరువాత పశ్చిమానికి ప్రవహిస్తూ బాంగ్లాదేశ్ లో దక్షిణానికి తిరిగి గంగానదిలో కలుస్తుంది. దాని పొడవు 2589 కి.మీ.

(ii) దక్షిణ భారతదేశ నదులు: దక్షిణ భారతదేశంలో అనేకనదులు ప్రవహిస్తాయి. వాటిని 'ద్విపకల్ప పీఠభూమి నదులు' అని కూడా పిలుస్తారు. వాటిలో చాలామటుకు పశ్చిమ కనుమలలో పుట్టుతాయి. దక్షిణ భారతదేశ ప్రముఖ నదులు మహానది, గోదావరి, కృష్ణా, కావేరి, నర్మదా, తాపి

మరియు వాటి ఉపనదులు. వాటిని తూర్పుకు ప్రవహించు మరియు పశ్చిమానికి ప్రవహించు నదులుగా విభజించవచ్చు.

(a) తూర్పుకు ప్రవహించు నదులు: మహానది, గోదావరి, కృష్ణా మరియు కావేరి తూర్పు ముఖంగా ప్రవహించు ముఖ్య నదులు మహానది నివాహ సరళిలో ఉద్భవించి, తూర్పు అభిముఖంగా (851 కి.మీ.) ప్రవహించి బంగాళాఖాతంలో కలుస్తుంది. గోదావరి దక్షిణ భారతదేశంలోనే పొడవైన నది. ఇది త్రయంబిక అనుచోట ఉద్భవించి, తూర్పుకు ప్రవహించి (1465 కి.మీ) బంగాళీ ఖాతం లో కలుస్తుంది కృష్ణా నది మహాబళేశ్వరం దగ్గర ఉద్భవించి ఆగ్నేయానికి ప్రవహించి (1400 కి.మీ.) బంగాళా ఖాతంలో కలుస్తుంది. దీనిలో కలిసే ప్రముఖ ఉపనదులు. భీమ, తుంగభద్ర కొయ్య, ఘటప్రభ మరియు మలప్రభ. కావేరి నది తలకావేరి (కొడగు) అనుచోట ఉద్భవించి తూర్పుకు ప్రవహించి, చివరిగా బంగాళాఖాతంలో కలుస్తుంది. హిమావతి, శింశా, కబిని, ఆర్కావతి, లక్షణ తీర్థం, సవర్ణావతి మరియు భవాని నదులు కావేరి నదిలో కలిసే ఉపనదులు.

(b) పశ్చిమానికి ప్రవహించు నదులు: నర్మదా మరియు తాపి పశ్చిమానికి ప్రవహించు ముఖ్యనదులు నర్మదానది అమరకంటక కొండలలో ఇరుకైన 'అమృతశిలా కనుమ' ద్వారా పశ్చిమానికి ప్రవహించి, అరేబియా సముద్రంలో కలుస్తుంది. తాపి నది 'మూత్తాయి' దగ్గర ఉద్భవించి పశ్చిమానికి ప్రవహించి (724 కి.మీ.) అరేబియా సముద్రంలో కలుస్తుంది. ఇతర అనేక చిన్న చిన్న నదులు కూడా పశ్చిమానికి ప్రవహిస్తాయి. వాటిలో ముఖ్యమైనవి. శరావతి, కాళి, నేత్రావతి మరియు పెరియార్ నదులు.

నీటి పారుదల

అర్థం: వ్యవసాయ ఉద్దేశ్యం కొరకు కృత్రిమంగా నీటి సరఫరా చేయడాన్ని నీటి పారుదల అని పిలుస్తారు. అనగా నదులు, జలాశయాలు, చెరువులు మరియు భూగర్భజల మూలనుండి వ్యవసాయ భూములకు నీరు సరఫరా చేయడం.

నీటి పారుదల అవసరం: భారతదేశం వ్యవసాయ ప్రధానదేశం అందువలన వ్యవసాయానికి అవసరమైనంత, నిరంతరం నీటి సరఫరా అవసరం భారతదేశ వ్యవసాయం చాలామటుకు ఋతు పవనాల (మాన్సూన్) వర్షాధారితం. అయితే, వర్షపాతం ఋతు కాలికం. అకాలిక మరియు అసమానమైన పంపకంతో కూడింది. కొన్ని పంటలకు ఎక్కువ ప్రమాణంలో మరియు నిరంతరమైన నీటి సరఫరా అవసరం. ఉదా: వరి, చెరకు మొదలగునవి. వాటితోపాటు పంటల అధిక దిగుబడి, ఉత్పాదన కొరకు నిరంతర నీటి సరఫరా అవసరం. ఇది నీటి పారుదలతో మాత్రమే సాధ్యం. అందు వలన భారతదేశానికి నీటి పారుదల సౌకర్యం చాలా అవసరం.

నీటి పారుదల విధానాలు

భారతదేశంలో బావులు, కాలువలు మరియు చెరువుల నీటి పారుదల విధానాలు రూఢిలో ఉన్నాయి. ఇటీవల ఇతర విధానాలైన బిందు నీటి పారుదల మరియు తుంపర (పిచికారీ) నీటి పారుదలలు రూఢిలోని వచ్చాయి.

1. బావుల నీటి పారుదల: ఇదివి భారతదేశ చాలా ప్రముఖమైన నీటి పారుదల విధానం. దేశం లోని మొత్తం నీటి పారుదల రంగంలో 60.7 శాతం బావుల నీటి పారుదల సౌకర్యం కల్గియున్నాయి. బావుల నీటి పారుదల తక్కువ వర్షం కురిసే ప్రదేశాలలో సాధ్యం. తక్కువ ఖర్చుతో సులభంగా బావులు తోడవచ్చు. ఖర్చుతో కూడిన సాంకేతిక జ్ఞానం అవసరంలేదు. చిన్న భూదిగుబడి రైతులకు కూడా ఇవి లభ్యంకావచ్చు.

గంగానది మైదానంలో బావుల నీటి పారుదల విస్తారంగా రూఢిలో ఉంది. అందులో పంజాబ్, హర్యానా, ఉత్తర ప్రదేశ్, బిహార్ మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ రాష్ట్రాలున్నాయి. దక్షిణ భారతదేశంలో తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్, కర్నాటక మరియు ఒడిశా రాష్ట్రాల్లో బావుల నీటి పారుదల ఎక్కువ రూఢిలో ఉంది.

బావులలో తెరచిన బావులు మరియు గొట్టపు బావులు అను రెండు రకాలున్నాయి. ప్రస్తుతం భారతదేశంలో గొట్టపు బావుల నీటి పారుదల ఎక్కువ ప్రసిద్ధి చెందింది.

2. కాలువలనీటి పారుదల: భారతదేశంలో బావుల నీటి పారుదల తరువాత కాలువల నీటి పారుదల పద్ధతి రెండవ స్థానంలో ఉంది. దేశ మొత్తం నీటిపారుదల రంగం 27 శాతం కాలువల నీటి పారుదలకులోబడిఉంది. ప్రపంచంలో విశాలమైన కాలువల నీటిపారుదల వ్యవస్థ భారతదేశంలో ఉంది. కాలువల నిర్మాణం, నిర్వహణ బాధ్యత ప్రభుత్వానికి సంబంధించినది.

కాలువలు రెండు రకాలు ప్రవాహ కాలువలు మరియు ధీర్ఘ (సర్వ) కాలిక కాలువలు. ఎటువంటి ఆనకట్టలు నిర్మించకుండా నేరుగా నదులనుండి కాలువలకు నీరు తోడి సరఫరా చేయడమే ప్రవాహ కాలువలు. నదులకు ఆనకట్టలు నిర్మించి, జలాశయాలలో నీరు సేకరించి, దానిని కాలువల ద్వారా నీరు సరఫరా చేయడమే సర్వకాలిక కాలువలు.

భారతదేశంలో కాలువల నీటిపారుదల వ్యవస్థ విస్తారంగా ఉత్తర ప్రదేశ్, పంజాబ్, హర్యానా, బిహార్, మధ్యప్రదేశ్ రాజస్థాన్, ఆంధ్ర ప్రదేశ్, గుజరాత్, తమిళనాడు, ఒడిశా, పశ్చిమ బెంగాల్ మరియు కర్నాటక రాష్ట్రాలలో అభివృద్ధి చెందింది.

3. చెరువుల నీటి పారుదల: నైసర్గిక లేదా కృత్రిమమైన తగ్గు ప్రదేశాలలో వర్షపు నీరు సేకరించబడి రూపుగొన్న జలాశయాలను చెరువులు అంటారు. సేకరణ అయిన చెరువుల నీటిని నీటిపారుదల కొరకు వినియోగిస్తారు. అయితే, చాలామటుకు చెరువులు ఋతు సంబంధమైనవి. అందువలన భారతదేశంలో ఇటీవల చెరువుల నీటి పారుదలకు లోబడిన రంగం తక్కువ అయింది. నేడు దేశ నీటి పారుదల ప్రదేశంలో 3 శాతం మాత్రమే చెరువు నీటి పారుదల ఉంది. ఇది ఎక్కువగా తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర కర్నాటక, ఒడిశా, మధ్యప్రదేశ్, రాజస్థాన్ మరియు ఉత్తర ప్రదేశ్ లో కనబడుతుంది.

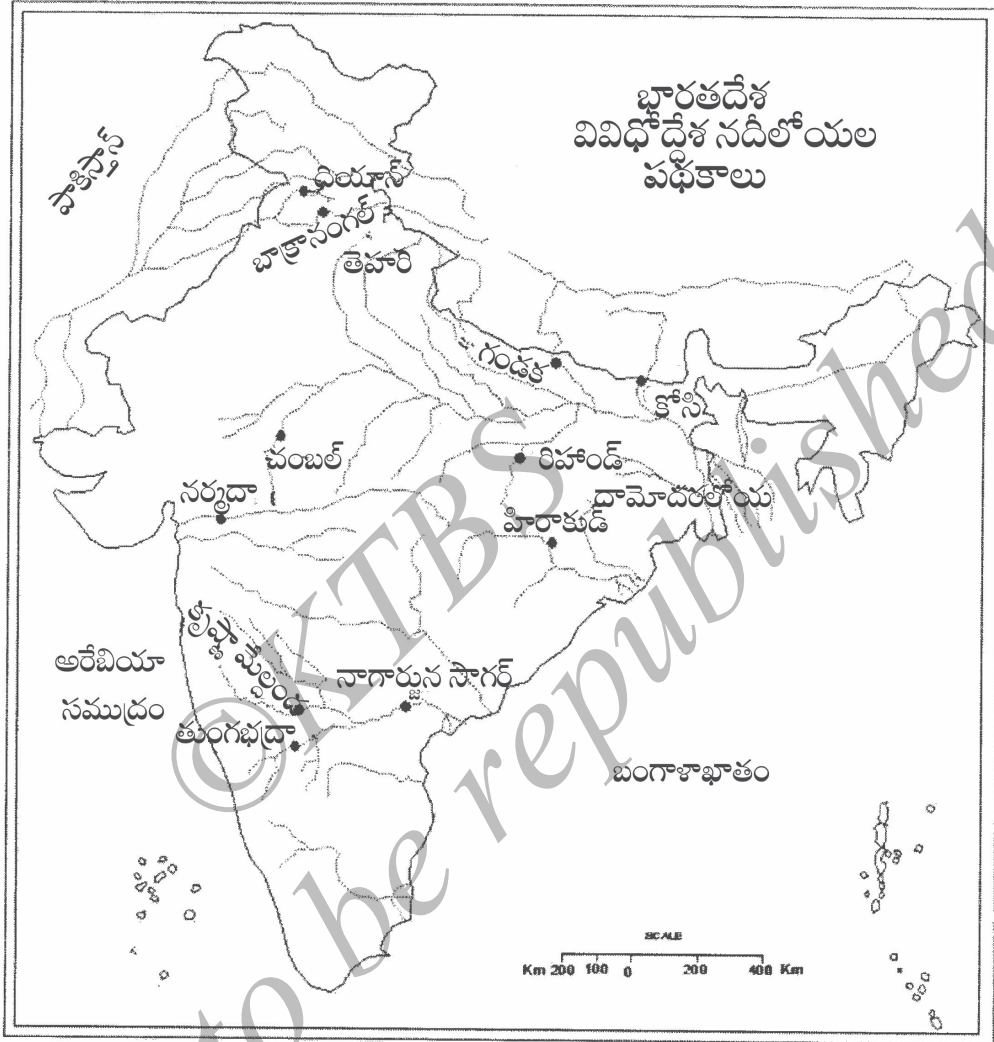
వివిధోద్దేశ నదీ లోయల ప్రణాళికలు

వివిధ ఉద్దేశాలకు సరఫరాచేయు నదీలోయల పథకాలను వివిధోద్దేశ నదీలోయల ప్రణాళికలు అని అంటారు. ఇలాంటి పథకాల ప్రముఖ ఉద్దేశ్యాలు ఏవనగా

1. నీటి పారుదల సరఫరా,
2. వరదల నియంత్రణ,
3. జల విద్యుత్ తయారీ,
4. మట్టికోత నియంత్రణ,
5. లోపలి ప్రాంత నేకాయానం,
6. మత్స్య పరిశ్రమ,
7. వినోద సౌకర్యం,
8. గృహ వినియోగం మరియు పరిశ్రమలకు నీరు సరఫరా,
9. నిరుపయోగ భూమిని వ్యవసాయం కొరకు పరివర్తన,
10. అడవుల పోషణ మొదలగునవి.

ప్రముఖ వివిధోద్దేశ నదీలోయల పథకాలు

1. దామోదర నదీలోయ యోజనం (పథకం): భారత దేశ మొట్టమొదటి వివిధోద్దేశ నదీలోయ పథకం. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల టెనిస్సిలోయ యోజన నమూనా ఆధారంగా ఈ పథకం తయారుచేయబడింది. దామోదర నది “పశ్చిమ బెంగాల్ కన్నీటి నది” అని పిలువబడింది. ఎందుకనగా వర్షాకాలంలో ఈ నది వరదలతో ప్రవహించునప్పుడు పంటలు మరియు ప్రజా వసతులకు హాని కల్గించేది. దీనిని నియంత్రించడానికి వివిధ ఉద్దేశ్యాలకొరకు ఈ పథకం చేపట్టబడింది. ఈ పథకం ప్రముఖ ఉద్దేశ్యాలేవనగా-వరదల నియంత్రణ, నీటిపారుదల సరఫరా, నౌకాయానం, జల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పాదన, అడవుల పోషణ, మట్టికోత నియంత్రణ, గనుల పరిశ్రమ మరియు పరిశ్రమలు, లోపలి ప్రాంత మత్స్యపరిశ్రమ ప్రగతి మొదలగునవి. ఇది బిహార్ మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల సంయుక్త పథకం. దానిని దామోదర మరియు దాని ఉప నదులకు నిర్మించబడింది. ఈ పథకం తిలైయా, కోనార్, మైథాన్ మరియు పంచత్ హిల్ అనుచోట 4 ఆనకట్టలు, ఒకటి దుర్గాపురం మరియు చంద్రాల పురంలలో 3 ధర్మల్ విద్యుత్ కేంద్రాల నిర్మాణాలతో కూడియుంది.

2. భాక్రా-నంగల్ నదీలోయ వధకం: ఇది పంజాబ్, హర్యానా రాజస్థాన్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల సంయుక్త వధకం. ఈ వధకం సట్లెజ్ నదికి (హిమాచల్ ప్రదేశ్) భాక్రా మరియు నంగల్ అనుచోట నిర్మించిన రెండు ప్రత్యేక ఆనకట్టలు మరియు 4 జల విద్యుత్ తయారీ కేంద్రాల నిర్మాణాలతో కూడియుంది. వరదల నియంత్రణ, నీటిపారుదల సరఫరా, జలవిద్యుచ్ఛక్తి తయారీ, మట్టి కోత నియంత్రణ మరియు అటవీసావణాలు ఈ వధకం మూల ఉద్దేశ్యాలు. భాక్రా ఆనకట్ట ఎత్తు 226 మీ.లు మరియు భారతదేశంలో ఎత్తైన గురుత్వా కర్షణగల ఆనకట్ట. ఈ ఆనకట్టతో నిర్మాణమైన జలాశయం గోవింద సాగర్ అని పేర్కొనబడింది.

2. హిరాకుడ్ యోజన (పథకం): ఇది ఒడిశాలోని చాలా ప్రముఖ వివిధోద్దేశ నీటిపారుదల యోజన. ఈ పథకంలో మహానదికి 3 ఆనకట్టలు నిర్మించబడినవి. ఉదా: హిరాకుడ్, తికారపార, నారాత్ తోపాటు రెండు జల విద్యుత్ కేంద్రాలు కూడా ఉన్నాయి. హిరాకుడ్ ఆనకట్ట భారతదేశం లోనే పొడవైనది. ఈ పథకం ముఖ్య ఉద్దేశమేమనగా-వరదల నియంత్రణ, నీటిపారుదల సరఫరా మరియు జల విద్యుత్ తయారీతోపాటు లోపలి ప్రాంత జలరవాణా, మత్స్య పరిశ్రమ మరియు అడవుల పోషణకు కూడా సహాయపడటం.

3. తుంగ భద్రా యోజన: ఇది కర్నాటక మరియు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ల (ఇప్పటి తెలంగాణ) సంయుక్త పథకం. నీటిపారుదల సరఫరా, జల విద్యుత్ తయారీ మరియు లోపలి ప్రాంత మత్స్య పరిశ్రమ ఈ యోజన ముఖ్య ఉద్దేశ్యాలు. ఈ పథకం ఒక ఆనకట్ట మరియు మూడు జల విద్యుత్ తయారీ కేంద్రాలతో కూడియుంది. ఆనకట్ట కృష్ణా నదికి ఉపనదియైన తుంగభద్రానదికి కర్నాటకలోని బళ్ళారి జిల్లాలోని హౌసపేటె సమీపంలోని 'మల్లాపురం' అనుచోట నిర్మించబడింది. దీనితో నిర్మాణమైన జలాశయాన్ని 'పంపసాగరం' అని పేర్కొనబడింది.

4. కృష్ణా మేల్లండ యోజన: ఇది కృష్ణానదికి నిర్మించిన ఉత్తర కర్నాటకలోని చాలా పెద్ద వివిధోద్దేశ నదీలోయ పథకం. ఈ పథకం ఆలమట్టి మరియు నారాయపురం అనుచోట నిర్మించిన 2 ఆనకట్టలు మరియు జల విద్యుత్ తయారీ కేంద్రాలతో కూడియుంది. నీటి పారుదల సరఫరా, త్రాగునీరు మరియు జల విద్యుచ్ఛక్తి తయారీలు ఈ పథకం యొక్క ముఖ్య ఉద్దేశ్యాలు.

విజయపురం జిల్లా, బడవన బాగేవాడి తాలూకాలోని "ఆలమట్టి" గ్రామ సమీపంలో ఆలమట్టి ఆనకట్ట మరియు ముద్దేబిహాలు తాలూకాలోని సిద్ధాపురం గ్రామసమీపంలో నారాయణపురం ఆనకట్ట నిర్మించబడినాయి. బాగలకోటె, విజయపురం, కల్బురగి, యాదగిరి మరియు బెళగావి జిల్లాలోని కొన్ని ప్రాంతాలు ఈ పథకం లాభం పొందుతున్నాయి.

ఇది మీకు తెలుసా?

నాగార్జున సాగర్ ప్రయోజనం. దీని కుడి ఒడ్డు కాలువకు 'జవహర్ కాలువ' అని మరియు ఎడమ ఒడ్డు కాలువను లాల్ బహద్దూర్ కాలువ అని పేర్లు పెట్టడమైనది.

5. కోసి యోజన: ఇదొక అంతర్జాతీయ పథకం. భారతదేశం మరియు నేపాల్ దేశాలు సంయుక్తంగా నిర్మించాయి. కోసి నదికి ఈ పథకం ప్రముఖ ఉద్దేశ్యాలు. నీటి పారుదల సరఫరా, వరదల నియంత్రణ, జల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పాదన మరియు మత్స్యపరిశ్రమ. ఈ యోజన భారతదేశం

లో నిర్మాణమైనప్పటికీ దాని ప్రయోజనాలు భారతదేశం మరియు నేపాల్ రెండు దేశాలు కూడా పొందుతున్నాయి.

6. రిహోండ్ యోజన: ఇది ఉత్తర ప్రదేశ్ లోని ప్రముఖ వివిధోద్దేశ పథకం దీనిని రిహోండ్ నదికి (సోనే నది ఉపనది) నిర్మించబడింది. వరదల నియంత్రణ, నీటి పారుదల సౌకర్యం, మత్స్య పరిశ్రం, మట్టి కోత నియంత్రణ మరియు జలవిద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పాదనలు ఈ పథకంలోని ముఖ్య ఉద్దేశ్యాలు. ఈ పథకంతో నిర్మాణమైన జలాశయం పేరు 'గోవింద వల్లభపంత్ సాగరం'

7. నాగార్జున సాగర్ యోజన: ఈ పథకానికి సంబంధించిన ఆనకట్టను తెలంగాణ రాష్ట్రంలోని నాగార్జున కొండ దగ్గర కృష్ణా నదికి నిర్మించబడింది. నీటిపారుదల సరఫరా మరియు జల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పాదనలు ఈ పథకంలోని ప్రముఖ ఉద్దేశ్యాలు.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. సింధూనది ఉద్భవ స్థానం _____.
2. దక్షిణ భారతదేశంలో పాడవైన నది _____.
3. హిరాకుడ్ ఆనకట్ట _____ నదికి నిర్మించబడింది.
4. గంగానదిలో కలిసే పాడవైన నది _____.
5. కోసి యోజన _____ మరియు _____ దేశాల సంయుక్త పథకం.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. బ్రహ్మపుత్రానది గురించి రాయండి.
2. నీటి పారుదల అనగానేమి? భారతదేశ ప్రముఖ నీటి పారుదల రకాలను తెల్పండి.
3. భారతదేశంలో నీటి పారుదల ఎందుకు చాలా అవసరం?
4. వివిధోద్దేశ నదీలోయ పథకాలనగానేమి?
5. ఆలమట్టి యోజన గురించి టిప్పణి రాయండి.
6. బావుల నీటి పారుదల ప్రాముఖ్యత మరియు విస్తరణ (వ్యాప్తి) గురించి రాయండి.

III. కింది వాటిని జతపరచి రాయండి.

A పథకాలు

1. నాగార్జున సాగర్
2. భాక్రా-నంగల్
3. హిరా కుడ్
4. తుంగ భద్రా

B రాష్ట్రాలు

- (a) కర్నాటక
- (b) హిమాచల్ ప్రదేశ్
- (c) తెలంగాణ
- (d) ఒడిశా

IV. కార్యాచరణాలు.

1. మీ నివాస స్థలానికి సమీపంలోగల నీటి పారుదల పథకాన్ని సందర్శించండి..
2. భారతదేశంలోని వివిధోద్దేశ నదిలోయ పథకాల సంపూర్ణ పట్టిక తయారు చేయండి.

V. కార్యయోజనం.

1. భారత దేశ భూపటం గీచి, మీ ఉపాధ్యాయుల సహాయంతో ప్రముఖ నీటిపారుదల పథకాలు గుర్తించండి.

బుకలుకలు

అధ్యాయం-7

భారతదేశ భూవనరులు

ఈ అధ్యాయంలో కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- భారతదేశ భూవినియోగం.
- భారతదేశంలో వ్యవసాయం మరియు దాని ప్రాముఖ్యత.
- భారతదేశంలో వ్యవసాయ విధానాలు.
- పంటల ఋతువులు మరియు పంటల నమూనా.
- భారతదేశ ప్రముఖ పంటలు.
- తోటల పెంపకం (ఉద్యానవనశాఖ) మరియు పుష్ప వ్యవసాయ మహత్వం.

భారతదేశంలో భూవినియోగం:

అర్థం అరణ్య వ్యవసాయం, పచ్చిక బయళ్ళు మొదలగులాంటి వివిధ ఉద్దేశ్యాల కొరకు భూమిని వినియోగించడాన్ని 'భూవినియోగం' అంటారు. ఇది వివిధ అంశాలతో నిర్ణయించబడుతుంది. ఉదా: భూ భౌగోళిక లక్షణాలు, శీతోష్ణస్థితి, మట్టి, జనసాంద్రత, సామాజిక ఆర్థిక మరియు సాంకేతిక అంశాలు.

సహజ వనరులలో భూమి చాలా ముఖ్యమైనది. ఆర్థికాభివృద్ధిలో భూమి సమర్థవంతమైన వినియోగం చాలా అవసరం.

విభజన: భారతదేశ భూవినియోగ నమూనాను 7 విభాగాలుగా విభజించవచ్చు.

1. నిఖర సాగుబడి ప్రదేశం,
2. అటవీ ప్రదేశం,
3. వ్యవసాయం కొరకు లభించు భూమి,
4. బీడుభూమి,
5. వినియోగం కాని వ్యవసాయ భూమి
6. పచ్చిక బయళ్ళు మరియు ఇతర గోమాళలు,
7. ఇతరం.

1. నిఖర సాగుబడి భూమి: ఇది పంటల పాగుబడికి వినియోగించదగు భూమి. భారతదేశం లాంటి వ్యవసాయ ప్రధానమైన దేశానికి ఇది చాలా ముఖ్యమైనది. ఇది దేశమంతటా ఒకే విధంగా వ్యాపించలేదు. అది ఎక్కువగా పంజాబ్, హర్యానా, ఉత్తరప్రదేశ్, పశ్చిమ బెంగాల్ మరియు కేరళ రాష్ట్రాలలో కనబడుతుంది. ఈశాన్య రాష్ట్రాలలో చాలా తక్కువగా ఉంది. ఇతర రాష్ట్రాలలో అది సాధారణంగా ఉంది.

2. అటవీ ప్రదేశం: భారతదేశం మొత్తం సమీక్ష ప్రదేశంలో 22.8 శాతం మాత్రమే అడవులతో ఆవరించబడివుంది. చాలా ఎక్కువ అటవీ ప్రదేశం అండమాన్ - నికోబార్ ద్వీపాలు మరియు ఈశాన్య రాష్ట్రాలలో కబబడుతుంది. అయితే, అది హర్యానా, పంజాబ్, రాజస్థాన్ మరియు గుజరాత్ రాష్ట్రాలలో చాలా తక్కువ.

3. వ్యవసాయం కొరకు లభించు భూమి: మానవుల వసతులు, రహదారులు, రైలు మార్గాలు, కాలువలు, పర్వతాలు, ఇసుకతోకూడిన భూమి మొదలగు వ్యవసాయేతర ఉద్దేశ్యాలకు వినియోగించబడు భూమి. ఈ విభాగానికి చెందుతుంది. దేశంలో మొత్తం సమీక్షించిన ప్రదేశంలో సుమారు 14.1 శాతం ఈ విభాగానికి చెందింది. ఇది ఎక్కువగా అస్సాం, మణిపూర్ మరియు సిక్కిం రాష్ట్రాలలో కనబడుతుంది. అయితే, గోవా, కేరళ, ఒడిశా మరియు మహారాష్ట్రలలో చాలా తక్కువ.

4. బీడు భూమి: ఇది సాగుబడికి వినియోగించని భూమి. దేశ సమీక్ష ప్రదేశంలో 8.2 శాతం ఆవరించి యుంది. అది ఎక్కువగా మిజోరామ్, తమిళనాడు, మరియు మేఘాలయా రాష్ట్రాలలో ఉంది. అయితే, త్రిపుర, పుదుచ్చేరి, అండమాన్ మరియు నికోబార్ ద్వీపాలలో చాలా తక్కువ.

5. వినియోగంకాని వ్యవసాయ భూమి: ఇది నిర్ణీత మట్టి సారవంతం కొరత వలన వ్యవసాయానికి వినియోగించకుండా అలాగే వదిలి వేయబడిన భూమి. ఇది మేఘాలయా, గోవా, నాగాల్యాండ్ మరియు రాజస్థాన్ రాష్ట్రాలలో ఎక్కువ కనబడుతుంది.

6. వచ్చిక బయళ్ళు మరియు ఇతర గోమాళం: ఇది దేశ సమీక్ష ప్రదేశంలో 3.4 శాతం మాత్రమే ఆవరించియుండి, ఎక్కువగా హిమాచల్ ప్రదేశ్, గుజరాత్ మరియు మధ్యప్రదేశ్ లలో కనబడుతుంది.

7. ఇతరం: ఇది తోటలు మరియు నాటిన తోటలతో కూడిన భూమి. దేశ సమీక్ష ప్రకారం 1.1 శాతం మాత్రమే ఉంది. అలాంటి భూమి ఎక్కువగా అస్సాం, నాగాల్యాండ్, మేఘాలయ, కేరళ, కర్నాటక హిమాచల్ ప్రదేశ్ మొదలైన రాష్ట్రాలలో కనబడుతుంది.

వ్యవసాయం

అర్థం: మానవుడు తనకు అవసరమైన ఆహార ధాన్యాలు మరియు ముడి పదార్థాలను సరఫరాచేయు పంటల పోషణ కొరకుదున్నడాన్ని “వ్యవసాయం” అంటారు. ప్రస్తుతం వ్యవసాయం లో పశుపాలన, కోళ్ళ పెంపకం, తేనెటీగల పెంపకం ఉన్నాయి.

ప్రాముఖ్యత: వ్యవసాయం మానవుల అత్యంత ప్రముఖ మరియు ప్రాచీన వృత్తులలో ఒకటి. భారతదేశం వ్యవసాయ ప్రధానదేశం దేశంలోని మొత్తం జనాభాలో సుమారు 65 శాతం వ్యవసాయం మీద ఆధారపడింది. ఆర్థికాభివృద్ధి వ్యవసాయ ప్రగతి మీద ఆధారపడింది.

భారతదేశంలో వ్యవసాయం జీవనాధారిత ముఖ్య మూలం. ప్రజలు మరియు పశువులకు అవసరమైన ఆహార సరఫరా చేయు వృత్తి. జాతీయ ఆదాయ మూలం అయింది. దేశ తృతీయ వృత్తులైన రవాణా, వ్యాపారం, బ్యాంకింగ్, భీమా, ఎగుమతులు మొదలగు వాటికి సహాయపడుతుంది. ఇది చాలా పరిశ్రమల ప్రగతికి కూడా సహాయపడుతుంది. ఉదా: ప్రత్తి జనుము జవుళి చెక్కెర పరిశ్రమలు మొదలగు. వాటితోపాటు దేశ రాజకీయ, సామాజిక పరిస్థితి పైన కూడా ప్రభావం చూపుతుంది.

వ్యవసాయ విధానాలు

వివిధ బౌగోళిక, ఆర్థిక మరియు సామాజిక అంశాల వలన భారతదేశంలో వివిధ వ్యవసాయ విధానాలు రూఢీలో ఉన్నాయి. వాటి సంక్షిప్త వివరణ కింది విధంగావుంది.

1. జీవనాధారిత వ్యవసాయం: రైతులు మరియు కుటుంబాల వినియోగానికి పంటలు పండించు వ్యవసాయ పద్ధతిని 'జీవనాధార వ్యవసాయం' అంటారు. ఈ పద్ధతిలో అత్యల్ప వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు అమ్ముతారు. ఇదొక పురాతన నమూనా వ్యవసాయం. ఇది భారతదేశ ఈశాన్య రాష్ట్రాలు మరియు ఒడిశా అలాగే మధ్య ప్రదేశ్ లలో ఎక్కువ రూఢీలో ఉంది. జీవనాధార వ్యవసాయంలో 2 రకాలున్నాయి. (i) స్థళాంతర వ్యవసాయం, (ii) స్థిర వ్యవసాయం.

(i) స్థళాంతర వ్యవసాయం: అడవుల్లోని కొంత భాగం నరికి, కాలేచి, విస్తరించి కొన్ని సంవత్సరాల పాటు వ్యవసాయం చేయడం. అక్కడి మట్టి సారవంతం కోల్పోయాక, దానిని వదిలి మరొకచోటికి వలస వెళ్ళి అదే విధంగా వ్యవసాయ విధానం కొనసాగించడాన్ని 'స్థళాంతర వ్యవసాయం' అంటారు. అడవుల మధ్యలో కొంతమంది సంచార జాతుల వారు (బుడకట్టు ప్రజలు) ఈ పురాతన వ్యవసాయ పద్ధతిని రూఢీ చేసుకుని ఉండేవారు. భారతదేశంలోని అస్సాం, మేఘాలయ, నాగాలాండ్, మధ్య ప్రదేశ్, ఒడిశా మరియు కేరళ రాష్ట్రాలలో ఇలాంటి వ్యవసాయం రూఢీలో ఉండేది.

(ii) స్థిర జీవనాధార వ్యవసాయం: ఒకచోట నుండి మరొక చోటికి స్థళాంతరం చెందకుండా శాశ్వతంగా ఒకేచోట స్థిరపడి సాగుబడి చేయడాన్ని 'స్థిర లేదా స్థాయి' వ్యవసాయం అంటారు. సాగుబడి భూమిని వదిలి పోకుండా ప్రతి సంవత్సరం దానినే వ్యవసాయం కొరకు వినియోగిస్తారు.

మీకిది తెలుసా?

పంటమర్పిడి వ్యవసాయాన్ని అస్సాంలో 'జూమింగ్' కేరళలో 'పోనమ్' ఆంధ్రప్రదేశ్ మరియు ఒడిశాలలో 'పోడు' అని అంటారు.

2. సాంద్ర వ్యవసాయం: చిన్న భూసాగుబడిలో ఎక్కువ పిట్టుబడి మరియు కార్మికులను వినియోగించు వ్యవసాయ పద్ధతిని “సాంద్ర వ్యవసాయం” అంటారు. ఈ విధానంలో ఏడాదిపాడవునా సాగుబడి కొరకు భూమి వినియోగించబడుతుంది. ఏడాదిలో రెండు లేదా మూడు పంటలు సాగుబడి చేసి చిన్న భూ సాగుబడిలోనే ఎక్కువ ఉత్పాదన కొరకు ప్రయత్నించబడుతుంది. ఈ వ్యవసాయ విధానం దేశంలోని సారవంతమైన మరియు నీటిపారుదల సౌకర్యంగల ప్రాంతాలలో సర్వ సాధారణంగా ఉంటుంది.

3. వాణిజ్య వ్యవసాయం: వ్యాపార ఉద్దేశ్యం కొరకు పంటలు పండించు వ్యవసాయ విధానాన్ని ‘వాణిజ్య వ్యవసాయం’ అంటారు. ఈ విధానంలో డబ్బు సంపాదనా పంటలను పెద్ద ప్రమాణంలో సాగుబడి చేయబడుతుంది. కార్మికుల వినియోగం తక్కువయంత్రాలు, శాస్త్రీయ సాగుబడి విధానాలు అనుసరించబడుతాయి:

4. మిశ్రమ వ్యవసాయం: పంటల సాగుబడి మరియు పశుపాలన జతజతలో సాగే వ్యవసాయ విధానం. పంటలు మరియు పశుపాలన రెండింటినుండి రైతులకు ఆదాయం లభిస్తుంది. ఇది భారతదేశంలో 1951 నుండి రూఢీలోనికి వచ్చింది. ప్రస్తుతం అనేక రాష్ట్రాలలో ప్రసిద్ధి చెందింది.

5. నాటెడి తోటల వ్యవసాయం: అమ్మకానికి విశాలమైన తోటలలో ఏకపంట సాగుబడిని ‘నాటెడి తోటల వ్యవసాయం’ అంటారు. దీనికి కావలసినంతమంది కార్మికులు మరియు పెట్టుబడి కావాలి. తేయాకు, కాఫీ, రబ్బర్ మరియు కొబ్బరి ప్రముఖ నాటెడి తోటల పంటలు.

6. శుష్క (పొడి) వ్యవసాయం: చాలా తక్కువ వర్షం కురిసే మరియు నీటి పారుదల సౌకర్యంలేని, ఉన్ననూ అది మితంగా ఉన్న ప్రదేశాలలో రూఢీలోగల వ్యవసాయ పద్ధతిని “శుష్క వ్యవసాయం” అంటారు. ఇది ఎక్కువగా వర్షాధారంగా సాగుతుంది. అది భారత దేశంలో ఎక్కువగా ద్వీపకల్ప పీఠభూమి మరియు రాజస్థాన్ లోని పశ్చిమ భాగంలో రూఢీలో ఉంది.

7. ఆర్ద్ర వ్యవసాయం: కావలసినంత వర్షం కురిసే ప్రదేశాలలో నీటి పారుదల సహాయం లేకుండా పంటలు పండించడాన్ని ‘ఆర్ద్ర వ్యవసాయం’ అంటారు. ఈ విధమైన వ్యవసాయం పశ్చిమ తీరప్రాంతం పొడవునా, మరియు ఇతర ఎక్కువ వర్షం కురిసే ప్రాంతాలలో కనబడుతుంది.

8. నీటి పారుదల వ్యవసాయం: నీటి పారుదల సహాయంతో పంటల పండించు వ్యవసాయ విధానాన్ని నీటిపారుదల వ్యవసాయం అంటారు. అది ఖర్చుతోకూడినది. అయితే, భారతదేశానికి చాలా అవసరం. ఎందు కనగా, భారతదేశంలో వర్షపాతం ఋతుకాలికం, అకాలిక మరియు అసమానంగా ఉంటుంది.

పంటల ఋతువులు మరియు పంటలు పెట్టు నమూనా

పంటల ఋతువులు: ఒక వ్యవసాయ ప్రదేశంలో వివిధరకాల పంటలు సాగుబడి చేయు నిర్ణీత కాలాన్ని “పంటల ఋతువు” అంటారు. భారతదేశంలో ముఖ్యంగా మూడు పంటల ఋతువులు ఉన్నాయి. అవి: (i) తొలకరి ఋతువు (ఖరీఫ్) (ii) రబీపంటల ఋతువు మరియు (iii) జ్యూన్ (వేసవి) పంటల ఋతువు.

(i) తొలకరి (ఖరీఫ్) పంటల ఋతువు): వర్షాకాలంలో పంటలు పండించడాన్ని ‘తొలకరి పంటల ఋతువు’ అంటారు. ఈ ఋతువులో నైరుతి ఋతు పవనాల వర్షాకాలం ప్రారంభంతో, అనగా జూన్-జూలై నెలల్లో విత్తనాలు విత్తుతారు. సెప్టెంబర్ - అక్టోబర్ నెలల్లో కోత చేయబడుతుంది. ఈ కాలంలో పండు ప్రముఖ పంటలు: వరి, రాగి, జొన్నలు, వేరుశనగ, పొగాకు మొదలగునవి.

(ii) రబీ (చలికాలం) పంటల ఋతువు): రబీ వర్షాకాలంగా పిలువబడు ఈశాన్య ఋతుపవనాల ప్రారంభంలో అనగా, అక్టోబర్ - నవంబర్ నెలల్లో విత్తనాలు విత్తుతారు. ఫిబ్రవరి-మార్చి నెలల్లో పంటలు కోయడాన్ని “రబీ పంటల ఋతువు” అంటారు. ఈ కాలంలో పండు ప్రముఖ పంటలు గోధుమ, బార్లి, శనగ, నారపంటలు మొదలగునవి.

(iii) జ్యూన్ (వేసవి) పంటల ఋతువు: ఖరీఫ్ మరియు రబీ పంటల ఋతువుల మధ్యకాలంలో పండు పంటలు. ఆ ఋతువులోని ముఖ్య పంటలు: ఖర్బూజ, కీరదోసకాయలు, నూనెగింజలు, కొన్ని ద్వీదళ ధాన్యాలు, కూరగాయలు మొదలగునవి.

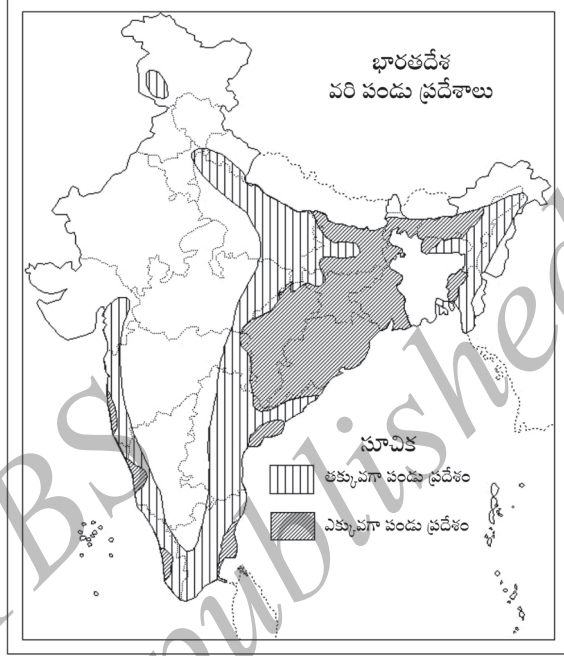
పంటలు పెట్టు నమూనా: ఒక నిర్ణీత కాలంలో వివిధ పంటలతో ఆవరించిన ప్రదేశ నిష్పత్తిని “పంటలు పెట్టు నమూనా అంటారు. భారతదేశంలో ఏ ప్రదేశంలోనైనా పంటలు పెట్టు నమూనా కాలం నుండి కాలానికి మారుతుంది. దానికి ప్రముఖ కారణాలు: భౌగోళిక లక్షణాలు, మట్టి, శీతోష్ణస్థితి, భూదిగుబడి పరిమాణం, నీటి సరఫరా, రైతుల ఆర్థిక పరిస్థితి, సాంకేతిక జ్ఞానం మొదలగునవి.

భారత దేశ ప్రముఖ పంటలు

భారత దేశంలోని వివిధరకాల పంటలు సాగుబడి చేయబడుతుంది. వాటిని ఆహారపంటలు వాణిజ్య పంటలు, నూనెగింజలు, మరియు తోటల పెంపక పంటలుగా విభజించవచ్చు.

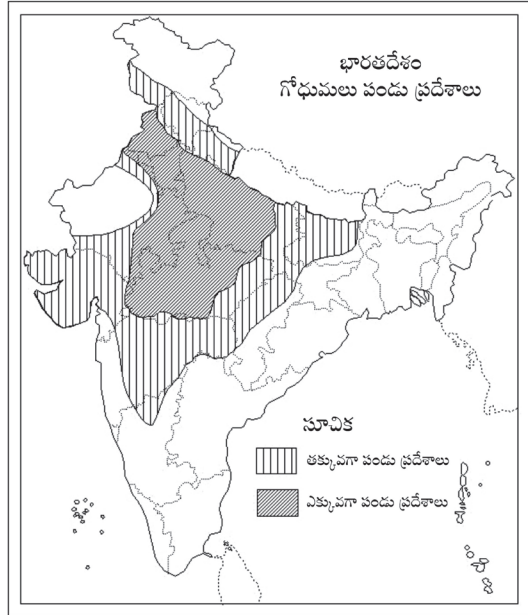
ఆహార పంటలు: ప్రజలకు అవసరమైన ఆహార సరఫరాకు పండించు పంటలను ఆహార పంటలు అంటారు. ఉదా: వరి, గోధుమ, జొన్నలు, ద్వీదళ ధాన్యాలు మొదలగునవి.

వరి: వరి భారతదేశ చాలా ప్రముఖ ఆహార పంట. ఇది దేశంలోని తూర్పు, దక్షిణ మరియు నైఋతి ప్రాంతాల ప్రజల ప్రముఖ ఆహార ధాన్యం. ప్రపంచంలో చాలా విశాలమైన వరి పండించు క్షేత్రం భారతదేశంలో ఉంది. అయితే, భారతదేశం చైనా తరువాత ప్రపంచంలో రెండవ ఎక్కువ వరి ఉత్పత్తిచేయు దేశం. వరి భారతదేశ చాలా ప్రముఖమైన తొలకరి (ఖరీఫ్) పంట. వరి ఉష్ణమండల పంట, అందువలన ఈ పంటకు 18° నుండి 25° సి. అధిక ఉష్ణోగ్రత ఒండ్రు, బంక మరియు బంక మిశ్రమ ఇసుకమట్టి ఈ

పంటకు చాలా మంచిది. వరి మొక్కల అడుగునీరు నిలబడి ఉండాలి. అందువలన భూమి సమతలంగా ఉండాలి. తక్కువ వర్షం కురిసేచోట్ల నీటి పారుదల చాలా అవసరం.

భారతదేశంలోని రాష్ట్రాలన్నింటిలో వరి వ్యవసాయం కనబడుతుంది. పశ్చిమ బెంగాల్ దేశంలోనే చాలా ఎక్కువ వరి ఉత్పత్తి చేయు రాష్ట్రం. ఇతర ప్రముఖ వరి ఉత్పత్తిచేయు రాష్ట్రాలు ఆంధ్రప్రదేశ్, ఉత్తర ప్రదేశ్, పంజాబ్, తమిళనాడు, ఒడిశా మరియు కర్ణాటక.

గోధుమ: భారతదేశ రెండవ ప్రముఖ ఆహార పంట మరియు రబీపంట. ఇది దేశంలోని ఉత్తర మరియు వాయువ్య ప్రదేశాల ప్రజల చాలా ముఖ్యమైన ఆహారధాన్యాల పంట.

గోధుమ సమశీతోష్ణ మండల పంట. దాని వ్యవసాయానికి సాధారణ ఉష్ణోగ్రత 10° నుండి 15° సె. మరియు వర్షపాతం 50నుండి 70 సెం.మీ. చాలు. ఇసుక మిశ్రమ మరియు నల్లరేగడిమట్టి ఈ పంటకు మంచిది. భారతదేశంలో గోధుమలు ఎక్కువగా ఉత్తర మైదానాలలో పండిస్తారు. పంజాబ్, హర్యానా, ఉత్తర ప్రదేశ్, బిహార్, మధ్యప్రదేశ్, రాజస్థాన్, గుజరాత్, మహారాష్ట్ర మరియు కర్నాటకలోని ఉత్తర ప్రాంతాలు ప్రముఖ గోధుమలు ఉత్పత్తి చేయు ప్రదేశాలు. ఉత్తర ప్రదేశ్ భారతదేశంలోనే చాలా ఎక్కువ ఉత్పత్తిచేయు రాష్ట్రం. చైనా తరువాత భారతదేశం ప్రపంచంలో రెండవ ప్రముఖ గోధుమలు ఉత్పత్తిచేయు దేశం.

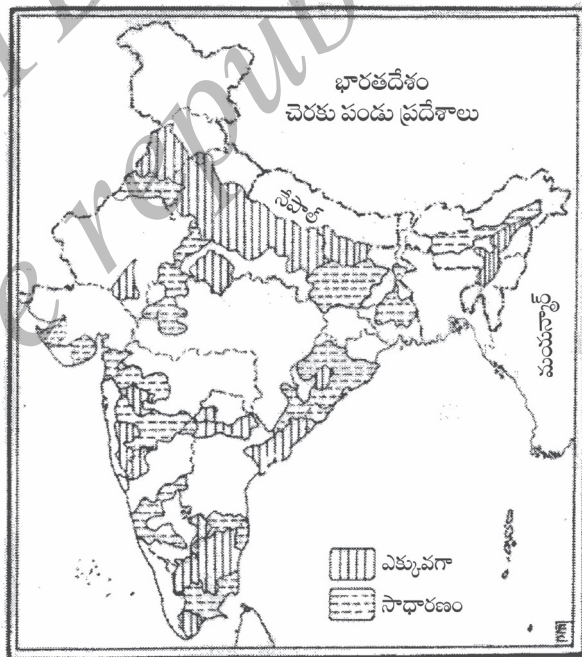
వాణిజ్య పంటలు

ఉద్దేశ్యంతో పండించు పంటలను వాణిజ్య పంటలు అంటారు. ఉదా: చెరకు, ప్రత్తి, పొగాకు, నూనెగింజలు మొదలగునవి.

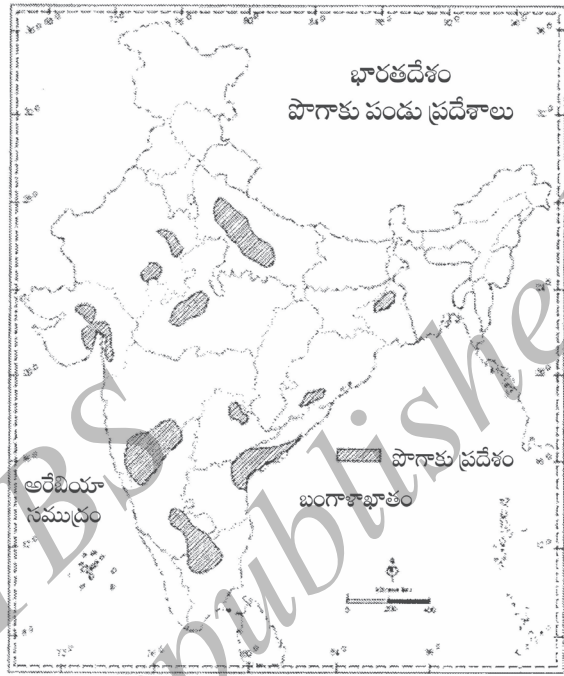
చెరకు: ఇది భారతదేశ చాలా ప్రముఖ వాణిజ్య పంట. ప్రపంచం లోనే చాలా విస్తారంగా చెరకు పండించు క్షేత్రం. భారతదేశంలో ఉంది అయితే, చెరకు ఉత్పత్తిలో భారతదేశం బ్రెజిల్ తరువాత ప్రపంచ రెండవ స్థానంలో ఉంది భారతదేశం చెరకు మూలస్థానం చెరకు చక్కెర, బెల్లం, కలకండ తయారీకి ముఖ్య ముడి పదార్థం.

చెరకు వార్షిక పంట అందువలన దాని వ్యవసాయానికి నీటిపారుదల అవసరం. దానికి అధిక ఉష్ణోగ్రత 21° నుండి 26° సె. మరియు అధిక వర్షం

100నుండి 150 సెం.మీ. అవసరం. చెరకు పంటకు ఒండ్రు మరియు బంక మిశ్రమ ఇసుక మట్టి మంచిది. భారతదేశంలో ప్రముఖ చెరకు ఉత్పత్తి చేయు ప్రదేశాలు: ఉత్తర ప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, తమిళనాడు, కర్నాటక, గుజరాత్ మరియు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ రాష్ట్రాలు.

పొగాకు: ఇది భారతదేశ ప్రముఖ వాణిజ్య పంటలలో ఒకటి. పొగాకును ధూమపానపు బీడీలు, సిగరెట్లు, సిగార్, హుక్కా మొదలగు వాటి తయారీకొరకు ఉపయోగించబడుతుంది. కొంతభాగం నమలడానికి, నశ్యం మరియు కీటకనాశినులుగా వినియోగించబడుతుంది. ఇదొక ఉష్ణమండల పంట. దాని వ్యవసాయానికి అధిక ఉష్ణోగ్రత (21° నుండి 23° సె) మరియు సాధారణ వర్షం (50-100 సెం.మీ) కావాలి. ఇసుక మిశ్రమ బంకమట్టి ఈ పంటకు మంచిది. కావలసినంత రసాయనిక ఎరువులు కూడా కావాలి.

భారతదేశంలో ఆంధ్రప్రదేశ్, గుజరాత్, ఉత్తర ప్రదేశ్, కర్నాటక, తమిళనాడు, మహారాష్ట్ర మరియు బిహార్ రాష్ట్రాలు ప్రముఖ పొగాకు ఉత్పత్తిచేయు ప్రదేశాలు ప్రపంచంలో భారత దేశం మూడవ ముఖ్య పొగాకు ఉత్పత్తిచేయు మరియు నాల్గవ ప్రముఖ ఎగుమతి చేయు దేశం.

నారపంటలు: జవుళి పరిశ్రమలకు అవసరమైన ముడిపదార్థాలు సరఫరాచేయు పంటలను 'నార పంటలు' అంటారు. భారతదేశంలో ప్రత్తి మరియు జనుము చాలా ప్రముఖ నార పంటలు.

మీకివి తెలిసుండని!

- పొగాకు శాస్త్రీయ నామం: నికోషియన్ టోబ్యాకమ్.
- సస్యకుటుంబం నామం: పోలానేసియా.
- మూలస్థలం: ఆండీస్ పర్వతాలు (దక్షిణ అమెరికా).
- మొదటి పరిచయం: జీన్ నికోట్, ఫ్రాన్స్.
- భారతదేశానికి మొదట పరిచయం చేసినవారు: పోర్చుగీసులు.

ప్రత్తి: ఇది భారతదేశ ప్రముఖ పారిశ్రామిక నారపంట: ఇది దేశ ప్రత్తి జవుళి పరిశ్రమకు కావలసిన ముడి ప్రత్తి సరఫరా చేస్తుంది ఇది ఉష్ణమండల మరియు ఉప ఉష్ణమండల పంట. దీని వ్యవసాయానికి 21° నుండి 24° సె. ఉష్ణోగ్రత మరియు 50 నుండి 100 సెం.మీ. వార్షిక వర్షం కావాలి. నల్లరేగడి మట్టి చాలామంచిది. ప్రత్తి భారతదేశంలో ఖరీఫ్ పంటగా పండించబడుతుంది.

భారతదేశంలో ప్రత్తిని ఎక్కువగా గుజరాత్, మహారాష్ట్ర, ఆంధ్ర ప్రదేశ్, హర్యానా, మధ్యప్రదేశ్, పంజాబ్, కర్ణాటక మరియు తమిళ నాడులలో ఉత్పత్తి చేస్తారు. భారతదేశంలో ప్రపంచ అత్యంత విశాలమైన ప్రత్తి పండించు ప్రదేశం ఉంది. ప్రపంచంలో 3వ ముఖ్య ప్రత్తి ఉత్పత్తి చేయుదేశం.

పానీయ పంటలు: ఆహ్లాదకర పానీయాల తయారీకి ఉపయోగపడు పంటలను పానీయ పంటలు అంటారు. భారతదేశంలో కాఫీ మరియు తేయాకులు చాలా ప్రముఖ పానీయ పంటలు.

తేయాకు: తేయాకు చాలా ప్రముఖ మరియు సులభ దరలో లభించు పానీయం. ప్రపంచంలో చైనా తరువాత భారతదేశం రెండవ ప్రముఖ

మీకిది తెలిసుండనీ!
తేయాకు మొక్క శాస్త్రీయనామం: కెమిలియ తేయ. తేయాకులో థియోన్ అంశం ఉంది.

తేయాకు ఉత్పత్తి చేయుదేశం. తేయాకు ఒక తోటల పెంపకంపంట. ఇది ఉష్ణమండల మరియు ఉప ఉష్ణమండల పంట. దాని వ్యవసాయానికి 21° - 30°సె. ఉష్ణోగ్రత మరియు 150-250 సెం.మీ. వర్షపాతం కావాలి. ఎక్కువ సస్యాంశంగల లోతైన సారవంతమైన మట్టి ఈ పంటకు చాలా మంచిది. సముద్రమట్టానికి 1200 నుండి 2400మీ. ఎత్తుగల కొండల ఏటవాలు అవసరం. భారతదేశంలో తేయాకు ఎక్కువగా అస్సాం, పశ్చిమబెంగాల్ మరియు కేరల రాష్ట్రాలు పండిస్తున్నాయి.

తోటల పెంపకం మరియు వుష్ణ వ్యవసాయాల మహత్వం

తోటల పెంపకం: పండ్లు, కూరగాయలు, పూలు, ఔషధ మరియు అలంకార పంటలను తోటలలో క్రమబద్ధంగా పండించడాన్ని 'తోటలు పెంపక వ్యవసాయం' అంటారు. సమర్థవంతమైన భూవినియోగం, సహజ వనరుల ఆదర్శదాయక వినియోగం మరియు గ్రామీణ సమాజానికి పరిణిత ఉద్యోగ సరఫరా చేయడంతోపాటు తోటల పెంపకం భారతదేశ వ్యవసాయాన్ని ఎక్కువ లాభదాయకం చేయడానికి ఉత్తేజనం ఇస్తుంది. అది ఎగుమతి వ్యాపారాలను అభివృద్ధి చేస్తుంది. అలాగే ఆహార భద్రతకు సహాయపడుతుంది.

భారతదేశం తన వైవిధ్యమయ శోతోష్ణస్థితి మరియు మట్టి రకాల వలన వివిధ తోటల పెంపక పంటలు ఉత్తమ సామర్థ్యం కల్గియుంది. ప్రస్తుతం భారతదేశం ఒక ప్రఖ్యాత ఉత్తమ సామర్థ్యం కల్గియుంది. ప్రస్తుతం భారతదేశం ఒక ప్రఖ్యాత తోటల పెంపక పండించు దేశంగా కీర్తికెక్కింది.

ప్రపంచంలో పండ్లు మరియు కూరగాయల ఉత్పాదనలో భారతదేశం, చైనాతరువాత రెండవ స్థానం లో ఉంది. అనగా, ప్రపంచ మొత్తం పండ్ల ఉత్పాదనలో 11 శాతం మరియు కూరగాయలలో 7 శాతం భారతదేశం సరఫరా చేస్తోంది.

తోటల పెంపకం భారతదేశంలో ముఖ్యంగా ఆంధ్రప్రదేశ్, హర్యానా, హిమాచల్ ప్రదేశ్, జమ్మూ కాశ్మీర్, కర్నాటక, తమిళనాడు, కేరళ, మహారాష్ట్ర మరియు ఉత్తర ప్రదేశ్ లలో 'అభివృద్ధి' చెందింది.

పుష్ప వ్యవసాయం:

అమ్మడానికి పూల సాగుబడి చేయు కళను 'పుష్పవ్యవసాయం' అంటారు. పురాతన కాలంనుండి కూడా పూల వ్యవసాయ కళ భారతీయులకు తెలుసు. దేశ వ్యవసాయం మీద పుష్పవ్యవసాయం మహత్తర పాత్ర వహిస్తున్నది. ఇది రైతుల ఆదాయాలకు, ఉద్యోగం అందులోను మహిళలకు వృత్తి అవకాశాలు కల్పిస్తున్నది ఇది దేశ ఎగుమతి వ్యాపారాభివృద్ధికి సహాయపడుతున్నది.

వివిధ పూలు పండించడానికి భారతదేశ వ్యవసాయం శీతోష్ణస్థితి పరిస్థితి చాలామంచిది. భారతదేశం కొన్ని సాంప్రదాయ పూల ఉత్పాదనకు ప్రసిద్ధి చెందింది. ఉదా: మల్లె, చెండు మల్లె, చామంతి, కనకాంబరాలు, సంపంగి మొదలగునవి. విడివూలైన ఆర్కిడ్స్, గ్లాడియోలస్, పాటిల్, ఆంతోరియం, లిల్లి, సుగంధరాజు మొదలగువాటి ఉత్పాదనకు కూడా ప్రసిద్ధిచెందింది.

పుష్ప వ్యవసాయం ముఖ్యంగా తమిళనాడు, కర్నాటక, ఆంధ్రప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, పంజాబ్, హర్యానా మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ రాష్ట్రాలలో అభివృద్ధిచెందింది.

మీకివి తెలుసా!

- ఆంగ్లభాషలోని 'Horticulture' శబ్దం hortus మరియు Colere పదాల సంయోజనం. Hortus అనగా తోట (వనం). Colere అనగా 'సాగుబడి' (పెంపకం) అని అర్థం.
- తోటల పెంపకం అభివృద్ధిని స్వర్ణ క్రాంతి (Golden Revolution) అని పిలువబడింది.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. సాగుబడికి వినియోగంకాని భూమిని _____ అని అంటారు.
2. పంటలు మరియు పశుపాలన రెండింటితో కూడిన వ్యవసాయ పద్ధతిని _____ అని పిలుస్తారు.

3. ఖరీఫ్ మరియు రబీ పంటలు పండు కాలాల మధ్య కాలంలో పండు పంటలను _____ అంటారు.

4. భారతదేశంలో చాలా ఎక్కువ వరి పండించు రాష్ట్రం _____ .

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి.

1. భూవిని యోగం అనగానేమి?
2. నాటెడి తోటల వ్యవసాయం అనగానేమి?
3. ఖరీఫ్ మరియు రబీ పంటల ఋతువుల మధ్య వ్యత్యాసాలు తెల్పండి.
4. చెరకు వ్యవసాయానికి కావలసిన పరిస్థితులు ఏవి?
5. పానీయాల పంటలు అనగానేమి? ఉదాహరణమివ్వండి.
6. తోటల పెంపకం మహత్వం గురించి వివరించండి.

III. కార్యాచరణాలు

1. కర్నాటక రాష్ట్రంలో పండు వివిధ ఆహార ధాన్యాల నమూనాలు సేకరించడం.
2. భారతదేశ భూపటం గీచి, అందులో ప్రత్తి మరియు తేయాకుపండు ప్రదేశాలను గుర్తించడం.

V. కార్యయోజనం

1. మీరు నివసిస్తున్న చుట్టుప్రక్కల పండు పంటలకు సంబంధించిన చిత్రాలు మరియు వివరాలు సేకరించండి.
2. పుష్ప వ్యవసాయం మరియు స్త్రీశక్తుల గురించి ఒక సమూహ చర్చ ఏర్పాటు చేయండి.

బుకలు

అర్థ శాస్త్రం

అధ్యాయం-1

అభివృద్ధి

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- అభివృద్ధి మరియు అనాభివృద్ధికి కారణాలు.
- మానవ అభివృద్ధి సూచికలు.
- లింగ సంబంధ అభివృద్ధి.

మనం మన జీవితంలో నిరంతర ప్రగతి సాధించడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాం. మన గురి మరియు ఇష్టాలను ఎక్కువ ప్రమాణంలో నెరవేర్చుకొని వెనుకటి కంటే మెరుగ్గా ఉండటానికి ఇష్టపడుతాం. అదేవిధంగా ప్రతి ఆర్థిక వ్యవస్థ కూడా ప్రజలకు అందుబాటులోగల సరుకులు-సేవల ప్రమాణం పెంచి వారి సంక్షేమాన్ని ఉన్నతీకరించడానికి ప్రయత్నం చేస్తుంటుంది. ఒక వ్యక్తి లేదా సమాజ ఆశ-ఆకాంక్షలను నెరవేర్చు సామర్థ్యాన్ని వృద్ధిచేయు ప్రక్రియను అభివృద్ధి అని పిలుస్తాం, ఆర్థికాభివృద్ధి ఒక దేశం తన ప్రజల ఆర్థిక ఆశ-ఆకాంక్షలను ఒదిగించు సామర్థ్యం పెంచి, పేదరికం, నిరుర్యోగం, అసమానతలు, డబ్బు దుర్వినియోగంలాంటి ఆర్థిక సమస్యలను నియంత్రించడం.

1. అభివృద్ధి మరియు అనాభివృద్ధి

అభివృద్ధి: అభివృద్ధి అను పరం మన నిత్య జీవితంలో చాలాసార్లు ఉపయోగిస్తుంటాం. ఏదైనా ఒక రంగం లేదా వ్యక్తుల ప్రగతిని సూచించడానికి మనం సాధారణంగా 'అభివృద్ధి' పదాన్ని ఉపయోగిస్తుంటాం. ఉదా: గ్రామీణాభివృద్ధి, సామాజికాభివృద్ధి, విద్యాభివృద్ధి, మహిళా మరియు శిశు అభివృద్ధి మొదలగునవి. అదేవిధంగా ఒక దేశ ఆర్థిక ప్రగతిని మనం ఆర్థికాభివృద్ధి అని గుర్తిస్తాం. అయితే, ఆర్థికాభివృద్ధి ఒక సంకీర్ణ ప్రమాణంగావుండి, దానిని సులభంగా వ్యాఖ్యానించడం కష్టం.

ప్రొ. మేయర్ మరియు బార్ట్విన్ల ప్రకారం "ఒక దేశ నిజమైన జాతీయాదాయం ధీర్ఘకాలం వరకు అధికమయ్యే ప్రక్రియే ఆర్థికాభివృద్ధి". ఈ వ్యాఖ్యానం ఆర్థికాభివృద్ధిలోని మూడు అంశాలను నొక్కి చెప్పుతున్నది. అవి ఏవనగా ఆర్థికాభివృద్ధి: (a) ఒక ప్రక్రియ (b) నిజమైన జాతీయాదాయం పెరుగుదల (c) ధీర్ఘకాలం పెరుగుదలవాటిని సంక్షిప్తంగా గమనిద్దాం

(a) ఒక ప్రక్రియ: ప్రక్రియ అను శబ్దం ఉత్పాదనాంగాలు ఒదిగించడం మరియు అవసరాల పునర్నిర్మాణంలో కలిగే మార్పులను సూచిస్తుంది. క్రొత్త వనరుల పరిశోధన. పెట్టుబడులు సమకూర్చడం, జనాభా పెరుగుదల, ఉత్తమ సాంకేతికతలు అలవరచడం మొదలగువాటి వలన ఉత్పాదనాంగాలు ఒదిగించడంలో మార్పులు చెందుతాయి. అదేవిధంగా జనాభా పెరుగుదల

మరియు వాటి లక్షణాల మార్పు, ఆదాయ స్థాయి మరియు వాటి పంపకాలలో మార్పులు. ప్రజల అభిరుచులలో మార్పులు మొదలగు వాటివలన సరుకుల అవసరాలలో మార్పులు ఏర్పడుతాయి. ఈ మార్పులు జాతీయాదాయంలో ధీర్ఘకాలిక పెరుగుదలకు పూరకమవుతాయి.

(b) నిజమైన జాతీయాదాయం: జాతీయాదాయం ఒక ఏడాది కాలంలో దేశంలో ఉత్పత్తిచేసిన అన్ని సరుకులు-సేవల సాధనం జాతీయాదాయం పెరిగేకొద్దీ అభివృద్ధి కూడా పెరుగుతుంది. అయితే అక్కడ 'నైజ' (నిజమైన) పదం మీద ఎక్కువ ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది. అది ప్రజలు కొనెడి శక్తిని ప్రతిబింబిస్తుంది. అలాగయితే, నైజ ఆదాయం అనగానేమి? మన ఆదాయాన్ని దరలు మార్పులకు పాందిక చేసినప్పుడు నిజమైన ఆదాయం లభిస్తుంది. ఉదాహరణకు, ప్రస్తుత 100 రూపాయల ఆదాయం ఒక ఏడాది వెనుక ప్రమాణంలో సరుకుల ఖరీదు చేస్తుంది. ఇలా డబ్బురూప ఆదాయాన్ని దరల పెరుగుదలకు జతపరచినప్పుడు వాటి వాస్తవిక ఖరీదు శక్తి లభిస్తుంది. అది అభివృద్ధి ప్రక్రియలో దరల స్థిరీకరణ మహత్వం సూచిస్తుంది.

(c) ధీర్ఘ కాల పెరుగుదల: పైన సూచించిన నైజ ఆదాయం ధీర్ఘకాలం వరకు అనగా 10 సం వత్సరాలు లేదా దానికంటే ఎక్కువ కాలం వరకు, పెరుగుదల సాధించాలి. అల్పకాల పెరుగుదలలు అభి వృద్ధిగా పరిగణిం చబడవు. దీనికి ముందు తెలిపిన అవసరాల పునర్నిర్మాణం మరియు మరియు ఉత్పాదనాంగాలు సమకూర్చడంలో గల మార్పులు నిరంతర ప్రక్రియలు జరిగినప్పుడు మాత్రమే అభివృద్ధి ధీర్ఘకాలం అవుతుంది.

అయితే, చాలమంది అర్థం శాస్త్రజ్ఞులు ఆదాయాలకు బదులుగా ప్రజల సంక్షేమం పెరుగుదలకు మహత్వం ఇచ్చి, దానిని ఉపయోగించి అభివృద్ధికి వ్యాఖ్యానం చేస్తారు. ఉదాహరణకు ప్రాగ్లే కోలిన్ క్లార్క్ ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రజల ఆర్థిక సంక్షేమం పెరుగుదలగానే వివరిస్తారు. అయితే, ఆర్థిక సంక్షేమం ప్రజలు ఉపయోగించు సరుకులు - సేవల మొత్తమే అవుతుంది. ఆర్థిక సంక్షేమం పెరుగుదల మరొక అర్థంలో పేదరికంలాంటి సమస్యలు తక్కువ కావడాన్ని సూచించడం వలన అభివృద్ధిని "ధీర్ఘకాలం వరకు నిరంతరంగా, పేదరిక విషవలయాన్ని చేదించి ఒక దేశాన్ని స్వయం పోషక పెరుగుదల వైపు తీసుకెళ్ళు ప్రక్రియ"గా వ్యాఖ్యానించవచ్చు.

అయితే, కాలాంతరంలో అభివృద్ధి యొక్క ఉద్దేశ్యాలు, మార్పులు చెందడమేగాక విస్తరణ కూడా చెందాయి. ఇప్పుడు మనం ప్రతి యొక్కరికి ప్రయోజనం లభించునటువంటి లోపలచెందు అభివృద్ధి మాత్ర మేగాక, సహజ వనరులు మరియు పరిసరాలను భవిష్యత్, తరాలవారికి కూడా ప్రయోజనం ఇచ్చెడి 'నిరంతర అభివృద్ధి' గురించి మాట్లాడుతున్నాం. ఇప్పుడు అభివృద్ధి ఉద్దేశ్యాలను ఆదాయం పెరుగుదల, పేదరికం, నిరుద్యోగం మరియు అసమానతలలో తగ్గుముఖం, పరిసరాల సంరక్షణ సాధించి అందరి సంక్షేమం పెంచడం అని చెప్పవచ్చు.

ప్రథమ దశలో అమెరికా, కెనడా, జపాన్, జర్మనీ, ఇంగ్లాండు, ఆస్ట్రేలియా, పశ్చిమ యూరప్ దేశాలు 1950 తరువాత, సింగపూర్, హాంగ్ కాంగ్, మలేషియా, చైనా మరియు ఇంకా చాలా దేశాల ఆదాయం ధీర్ఘకాలం పెరుగుదల కనుగొనడం (చూసినందున) వాటిని అభివృద్ధి చెందిన దేశాలుగా వర్గీకరించబడ్డాయి.

అనాభివృద్ధి: 'అనాభివృద్ధి' అను శబ్దం వెనుక బడిన, అభివృద్ధి చెందకుండా నిశ్చల స్థితిని సూచిస్తుంది. అనాభివృద్ధి దేశంలో మొత్తానికి ఉత్పాదన తక్కువగావుండి, ప్రజల ఆదాయం చాలా తక్కువగా వుంటుంది. చాలామందికి కనీస ప్రాథమిక అవసరాలైన భోజనం, బట్టలు, వసతిని పొందడం కూడా కష్టం. బహు సంఖ్యాక ప్రజలు నిరక్షరాస్యులైవుండి, మూఢ నమ్మకాలలో మునిగిపోయారు. ఆరోగ్యం మరియు పారిశుధ్య సౌకర్యాలలేక అనారోగ్యంతో బాధపడుతున్నారు. ఉదాహరణకు స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం భారతదేశం ఆంగ్లేయుల ధీర్ఘకాల పాలన మరియు ఆర్థిక శోషణల పరిణామంగా ఒక పేద దేశంగా మార్పు చెందివుండేది. అందువలన భారతదేశాన్ని అయితే, ఇలాంటి దేశాలను అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలుగా పిలువబడేవి. అవి అభివృద్ధి చెందిన సామర్థ్యం మరియు ఆ దశలో వాటి ప్రయత్నాన్ని ప్రతిబింబిస్తున్నది.

సంయుక్త దేశాల ప్రకారం అమెరికా, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా మరియు పశ్చిమ యూరప్ దేశాలకంటే తక్కువ నిజమైన తలసరి ఆదాయం కలిగిన దేశాలే అనాభివృద్ధి దేశాలు గా వ్యాఖ్యానించబడింది. ఇక్కడ కొనసాగిన దేశాలకు పోల్చేకొద్దీ తలసరి ఆదాయం తక్కువగా ఉండుటను సూచిస్తుంది.

ప్రపంచ బ్యాంకు తన విశ్వ అభివృద్ధి నివేదికలో దేశాలను అధిక మధ్యమ మరియు తక్కువ ఆదాయం కలిగిన దేశాలుగా వర్గీకరించి, మధ్యమ మరియు తక్కువ ఆదాయం కలియున్న దేశాలను అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలుగా పిలుస్తోంది. భారతదేశం ఒక ముందజలో అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశమైయుండి, ఇటీవలి సంవత్సరాలలో ఆదాయంలో గణనీయమైన పెరుగుదలను సాధించింది.

2. ఆదాయాభివృద్ధి సూచికలు

ఆర్థికాభివృద్ధిని మాపనం చేయడం ఎలా? అర్థశాస్త్రజ్ఞులు చాలా ప్రమాణాల (కొలమానాలు) గురించి చర్చించి, ఆదాయాన్ని ఒక ప్రముఖ ప్రమాణంగా వినియోగించారు. ఆదాయ సూచికలు ఇక్కడ ఉపయోగించు ఆదాయం దీనికి ముందు తెలుసుకున్నట్లుగా దేశంలో నివసిస్తున్న ప్రజలందరి ఆదాయాన్ని ఒకటిగా కలిపితే జాతీయాదాయం లభిస్తుంది. ఆదాయం పెరిగేకొద్దే అభివృద్ధి స్థాయి కూడా పెరుగుతుంది. అయితే, జాతీయాదాయంతోపాటు జనాభా పెరుగుదల కూడా జరిగితే, అది ఆర్థిక ప్రగతిని కుంటుపరుస్తుంది. అందువలన భిన్నాభిన్న ఆదాయం మరియు జనాభాగల దేశాలను పోల్చడం అంత అర్థ పూర్ణం కాదు. ఈ సమస్యను పరిష్కరించడానికి ఆదాయాభివృద్ధికి ప్రమాణంగా (కొలమానంగా) విస్తృతంగా ఉపయోగించబడుతుంది అది ఒక దేశంలో ఉన్న ప్రజల సరాసరి ఆదాయం. దానిని జాతీయాదాయం మొత్తం జనాభాతో భాగించినప్పుడు లభించు అంకె అవుతుంది.

మీకిది తెలిసుండనీ!

2016లో భారతదేశ తలసరి ఆదాయం రూ. 121603గా లెక్కించబడింది. అది ప్రపంచ సరాసరి ఆదాయానికి 15%. అది ఆ సంవత్సర మొత్తం ఆదాయమైన రూ. 14786557 కోట్లను 121.6 కోట్ల జనాభాతో భాగించినప్పుడు వచ్చినటువంటి సంఖ్య జాతీయాదాయంలో ఏడవ స్థానంలోగల భారతదేశం, తలసరి ఆదాయంలో 143వ స్థానంలో ఉంది.

తలసరి ఆదాయం ఒక చాలా ప్రజాదరణ కొలమానం అయినప్పటికీ అది ప్రజల మధ్య ఆదాయ పంపకాన్ని చూపదు. అంతేగాక అది ఆహారం, వసతి, విద్య, ఆరోగ్యం మరియు ఇతర సామాజిక అంశాల లభ్యతలు పరిగణించదు అందువలన ఆర్థికాభివృద్ధిని సరిగ్గా కొలవబడునటువంటి మాపనాల నిర్మాణానికి నిపుణులలు ప్రయత్నించారు. మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం వాటిలో చాలా మహత్వమైనది.

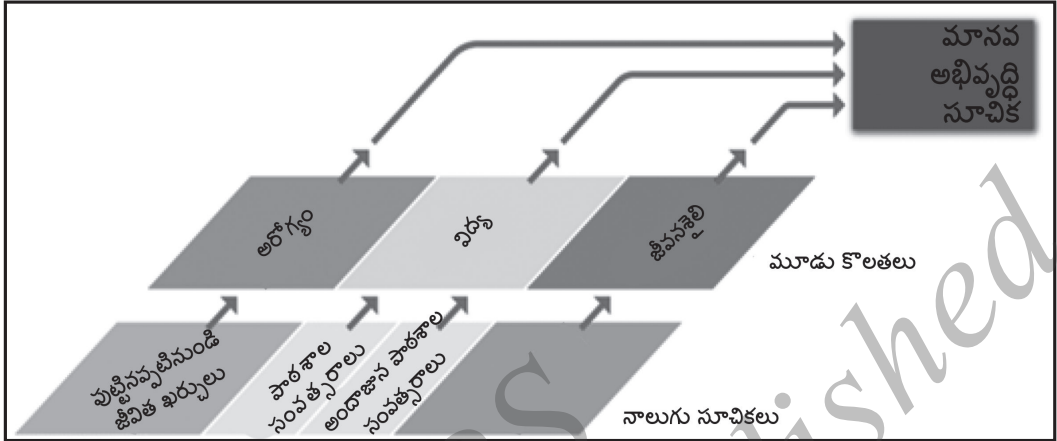
3. మానవ అభివృద్ధి సూచికలు

ఆర్థిక ప్రగతి ముఖ్య ఉద్దేశ్యం. ప్రజల సంక్షేమాన్ని పెంచడం అను వాస్తవాన్ని ప్రస్తుతం అందరూ ఒప్పుకొంటారు అభివృద్ధి ప్రజలకు ఉన్నత జీవనం గడపడానికి సహాయపడాలి. అది కనీస అవసరాలైన ఆహారం, వసతి, బట్టలు, విద్య, ఆరోగ్యం, సామాజిక భద్రత. శుద్ధ త్రాగునీరు, పరిశుభ్రమైన గాలి మరియు కలుషిత రహిత పరిసర అంశాలు కావాలి. ఆదాయం పెరుగుదల వీటన్నింటినీ ఏకకాలంలో సాధించివుండవచ్చు.

అమర్త్య సేన్ వారి ఆలోచనలను ఉపయోగించుకొని పాకిస్తాన్ కు చెందిన అర్థశాస్త్రజ్ఞుడు మహబూబ్ ఉల్ హక్ మానవులు మెరుగైన జీవనం గడపడానికి కావలసిన చాలా మహత్వ అంశాలను సుద్ధీర్ఘమైన ఆరోగ్యకర జీవనం గడపడం. జ్ఞానవంతులు కావడం మరియు జీవనానికి అవసరంగల కనీస సౌకర్యాలు కొనడానికి కావలసిన ఆదాయ ప్రమాణం. దానినే అమర్త్య సేన్ మానవ అభివృద్ధి అని ప్రతి పాదించారు. వారి ప్రకారం మానవ సామర్థ్యాలను విస్తరించు ప్రక్రియలే మానవ అభివృద్ధి. ఇక్కడున్న ప్రముఖ సామర్థ్యాల-ఆరోగ్యం, విద్య మరియు ఆదాయం. అలాగయితే, మానవ అభివృద్ధిని కొలవడం ఎలా?

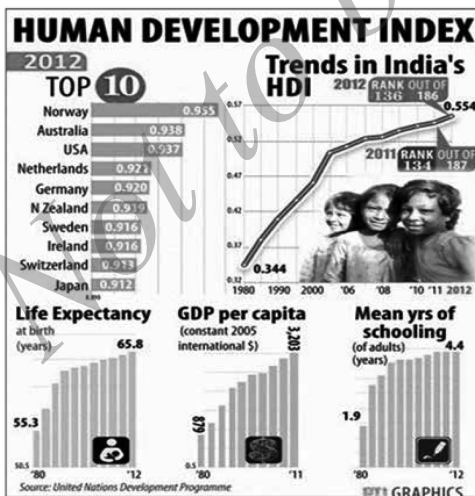
ప్రపంచ సంస్థ యొక్క అభివృద్ధి కార్యక్రమం (UNDP) విభాగం ఈ చింతనలను వినియోగించుకుని “మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం” (సూచిక) అను క్రొత్త ప్రమాణాన్ని నిర్మించి, దేశాల ప్రగతిని కొలుస్తోంది ప్రముఖ సామర్థ్యాలను కొలవడగు సూచికలను ఉపయోగించి, మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకాన్ని నిర్మించబడింది ఆరోగ్యాన్ని వ్యక్తుల జీవిత కాలం, విద్యను అక్షరాస్యతాప్రమాణం, ఖరీదు (కొనెడి) శక్తిని తలసరి ఆదాయం ఉపయోగించి కొలవబడుతుంది. ఈ సూచికలను కింది చిత్రాలలో చూపబడింది.

చిత్రం 1: మానవ అభివృద్ధి సూచికలు

నిరీక్షిత జీవిత కాలం ఒక దేశంలోని జనాభా జీవితాంతరం గల సరాసరి ఆయుష్య అవుతుంది. అది పౌష్టిక ఆహారం, ఆరోగ్యం మరియు పరిశుభ్రత, శుభ్రమైన పరిసరాలు మొదలగువాటి లభ్యత నిరీక్షించిన జీవిత కాలాన్ని నిర్ణయిస్తాయి. విద్యాస్థాయి దేశ ప్రగతికి పూరకంగావుండి, దేశ విద్యాసాధనను 25 సంవత్సరాల కంటే ఎక్కువ వయోమాననంవారు ముగించిన విద్యా అవధి మరియు 5 సంవత్సరాల పేల్లలు పొందగల విద్యా అవధిని ఉపయోగించి కొలవబడుతుంది. అదేవిధం గా తలసరి ఆదాయం ఉపయోగించి, జీవన స్థాయిని కొలవబడుతుంది ఈ మూడు సూచికల సరాసరియే మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం.

చిత్రం 2: భారతదేశ మానవ అభివృద్ధి ప్రగతి

మీరు ప్రతి సూచిక ప్రగతిని మాత్రమేగాక, మొత్తానికి సూచ్యాంక ప్రగతినికొలవాల్సివుంది. దేశాల మధ్య మానవ అభివృద్ధి ప్రగతి యొక్క తులనం చేయవచ్చు. 2014 వ సంవత్సరంలో భారతదేశ మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం 0.586 అంత ఉండేది. లెక్కించిన 187 దేశాల పైకి 135వ స్థానం పొందింది. భారతదేశం (UNDP) వర్గీకరణ అనుసారం మధ్యమ స్థాయి మానవ అభివృద్ధి పొందిన దేశాల సమూహంలో చేరింది.

చిత్రం 2లో చూపినట్లుగా 2012లో భారతదేశ మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం. 0.554 ఉండేది 186 దేశాల పైకి 136వ స్థానాన్ని పొ

డింది. ఈ 0.554 సూచ్యంక విలువ 658 సంవత్సరాల నిరీక్షిత జీవిత కాలం. 4.4 సంవత్సరాల సరాసరి పాఠశాల అభ్యసనావది మరియు 3203 తలసరి ఆదాయపు సరాసరి ఫలితం. 1980 మరియు 2012 కాలలలో మానవ అభివృద్ధిలోని అంశాలన్ని సంస్కరణ కల్గి, భారతదేశం మొత్తానికి మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం 0.334 నుండి 0.554కు పెరిగింది. అయితే, మొదటి పది దేశాల సాధనను గమనించినప్పుడు భారతదేశం సాధించాల్సింది ఇంకా చాలావుంది.

4. లింగ సంబంధ అభివృద్ధి: అభివృద్ధి ప్రక్రియలో మహిళల పాత్ర చాలా మహత్తరమైనది జనాభాలో సగ భాగంవున్న మహిళలు ఆర్థిక వ్యవస్థలో అన్ని క్షేత్రాలలో పనిచేయు సామర్థ్యం పొందారు. వారికి సామాజిక, ఆర్థిక, విద్యా మరియు రాజకీయ సమానత్వం ఒదిగించడం పౌర సమాజ కర్తవ్యం. స్వతంత్ర భారతదేశంలో మన రాజ్యాంగం మహిళలకు పురుషులంత స్వాతంత్ర్యం, సమానత్వం మరియు అవకాశాలనిచ్చింది. అయితే, మహిళలకు వ్యతిరేకంగా ఇంకనూ చాలా తారాతమ్యా లేకాకుండా, వారు హింసకు లోనవుతున్నారు. మహిళలు ఇంకా సంపూర్ణంగా అభివృద్ధిలో సమాన భాగస్వాములు కాలేదు. అందువలన ప్రస్తుతం ఉన్న లింగ తారతమ్యాలను తక్కువ చేయు చర్యలు చేపట్టబడ్డాయి.

భారతదేశంలో ప్రస్తుతం ఉన్న లింగ తారతమ్యాల చాలా ఆయామాలను మనం గమనించవచ్చు. ప్రతి 1000 మంది పురుషులకు ఉన్న మహిళల లింగ నిష్పత్తిగా పిలువబడుతోంది. అది స్థూలంగా ఒక సమాజంలో మహిళల హోదాను సూచికగా చూపుతుంది. మన దేశంలోని మొత్తం మహిళల ప్రతికూల తారతమ్యాల కారణంగా, 2011 జనగణన ప్రకారం, ఈ లింగ నిష్పత్తి కేవలం 945 ఉండటం ప్రమాదకరం. ఇంకా ఎక్కువ ప్రమాదకర అంశం అనగా పిల్లల (0-6 సంవత్సరాలు) లింగ నిష్పత్తి కూడా దానికంటే తక్కువగా ఉండుట.

అదే విధంగా 2011 జనగణన ప్రకారం మహిళల అక్షరాస్యతా రేటు 65.46 శాతం ఉండగా పురుషుల అక్షరాస్యతా రేటు 82.14 శాతం ఉంది.

కార్యాచరణం:
భారతదేశంలోని నిష్ప్రయోజనకర స్త్రీ-పురుషుల నిష్పత్తికి కారణాలు పట్టి చేయండి.

ఇప్పటికీ కూడా కొంతమంది మహిళలకు విద్య అవసరం అని నమ్మడం మరియు మరొకొన్ని చోట్ల మహిళల విద్యకు సరైన సౌకర్యాలు లేకపోవడం వలన తారతమ్యాలు కొనసాగాయి. మీరు మహిళల ఉద్యోగ పరిస్థితులను గమనించినచో, వారు ప్రముఖంగా అసంఘటిత రంగాలలో పనిచేస్తున్నారు. (వ్యవసాయం, భవన నిర్మాణం, చిన్న పరిశ్రమలు, కుటీర పరిశ్రమలు మొదలగునవి). వారికి పురుషుల కంటే తక్కువ ప్రమాణంలో కూలి ఇవ్వబడుతుంది. పైగా వారు సంపాదించిన డబ్బును ఖర్చు చేయు స్వాతంత్ర్యం

“అభివృద్ధి లింగ సంవేది కానట్లయితే, అది నశించి పోతుంది”-
మానవ అభివృద్ధి నివేదిక, 1994

కూడా వారికి లేదు. అల్పవిద్యకారణంగా చాలా తక్కువ మంది మహిళలు ఉన్నత పదవులు మరియు ఎక్కువ వేతనం గల ఉద్యోగాలలో కనబడుతారు.

చాలా ఇండ్లలో మహిళలు భోజన భాగం కూడ, చివరిది. భర్త మరియు పిల్లలు భోజనం సేవించిన తరువాత మిగిలిన వంటను ఆమె భోజనం సేవించాల్సిన పరిస్థితి ఉంది. దీనివలన ఆమె అపొష్టికతకు లోనై చాలా రోగాలకు గురియగుతుంది. ఒకవైపు అపొష్టికత, మరొకవైపు అధిక పనుల ఒత్తిడివలన ఆమె అనారోగ్యానికి లోనైనా కూడా పురుషులు దానిని నిర్లక్ష్యం చేయడమే ఎక్కువ. అందులోను గర్భిణుల ఆరోగ్యం చెడితే, అది పుట్టబోయే పిల్లల ఆరోగ్యం కూడా బాధిస్తుంది. ఈ కారణాల వలన భారతదేశంలో తల్లుల మరణాలు (గర్భిణులుగా ఉన్నప్పుడు మరియు ప్రసవ సమయంలో), శిశువుల మరణాలు (ఒక ఏడాదిలోపువారు) మరియు పిల్లల మరణాలు (ఐదు సంవత్సరాల లోపువారు) ప్రమాణం అధికంగా ఉంటుంది. తల్లి గర్భంలో ఉండగానే ఆడ భ్రూణాలను గుర్తించి హత్యచేయు చెడు పరంపర పెరుగుతోంది. దానివలన లింగ నిష్పత్తి తగ్గుతుంది.

రాజకీయ సంస్థలలో (పంచాయతీలు, విధానసభలు మరియు పార్లమెంటు) మహిళలకు స్థానాలను కేటాయించి (రిజర్వు) నప్పటికీ వారు ఉండటం చాలాసార్లు అవగణనకులోనుకాగా, వారి ధ్వని ఇంకా చాలాసార్లు గంభీరంగా పరిగణించబడదు. దానివలన లింగ తారతమ్యం కొనసాగడం మనం చూస్తుంటాం.

ఆర్థిక కార్యాచరణలలో మహిళలు పాల్గొనడాన్ని పెంచి, వారి సబలీకరణం సాధించడానికి స్వసహాయ సమూహాలను స్థాపించడమైనది. ఒక స్వసహాయ సమూహం 20 సమాన మనస్సుగల మహిళల ఒక సంఘం. సభ్యులు తమలోగల అల్ప ప్రమాణ వనరులను క్రోడీకరించి, బాహ్య సహాయం పొంది వ్యవహారాలు ప్రారంభించి, ఆదాయం పెంచుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తారు. లెక్కల నిర్వహణ, బ్యాంకులతో వ్యవహరించడమేగాక ఆదాయ సృష్టి కార్యాల గురించి వారికి తర్ఫీదు ఇవ్వబడుతుంది. స్వసహాయ సమూహాల (డ్రాఫ్ట్ మహిళలు) మహిళల ఆదాయం మరియు పాదుపుల వృద్ధికి కారణమవడమేగాక, వారు తమ్మ ఇష్టాను సారం ఖర్చు చేయడానికి కూడా అవకాశం కల్పించాయి. దీనివలన మహిళల హోదామరియు స్వయంశక్తి పెరిగింది.

ఇటీవలి సంవత్సరాలలో మహిళల సబలీకరణ కొరకు చాలా చర్యలు చేపట్టబడ్డాయి. సబలీకరణాలను గతంలో వారికి నిరాకరించిన జీవన మహత్వ ఎంపికలను చేయు సామర్థ్యాలను విస్తరించడాన్ని సబలీకరణంగా వ్యాఖ్యానించవచ్చు. సబలీకరణాన్ని ప్రజలలో శక్తి నింపు ఒక ప్రక్రియగా కూడా వ్యాఖ్యానించవచ్చు. మహిళలకు వ్యతిరేకంగా హింసను అరికట్టడానికి చాలారకాల చట్టాలు జారీచేసి, సమానవేతనం, ఎన్నికల సంస్థలలో కేటాయింపులు (రిజర్వేషన్లు) లాంటి చర్యలు చేపట్టబడినవి. అవి మహిళలను అభివృద్ధి ముఖ్య వాహినికి తేవడంలో ఖచ్చితంగా సహాయ పడగలవు.

మీకిది తెలుసా?

UNDP లింగ అసమానత్య సూచ్యాంకాన్ని దేశాల స్థాయిలో నిర్మిస్తుంది. ఈ సూచ్యాంక విలువ కూడం మరియు 1ల మధ్యలోనిది. సున్నా సంపూర్ణ సమానత్యం చూసిస్తే, ఒకటి సంపూర్ణ అసమానత్యం సూచిస్తుంది. 2015లో భారత దేశ లింగ అసమానతా సూచ్యాంక విలువ 0.563 ఉండేది, 188 దేశాల పైకి 130వ స్థానం పొందింది. దీని అర్థం లింగ సమానత్యం మరియు మహిళా అభివృద్ధి గురించిన దానిలో భారత దేశం హీనస్థితిలో ఉంది.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. ఆర్థికాభివృద్ధి ఒక _____.
2. అభివృద్ధి జరగాలంటే _____ ఆదాయం పెరగాలి.
3. అనాభివృద్ధి దేశంలో ప్రముఖంగా _____ తక్కువగా ఉండటం.
4. మానవ అభివృద్ధి _____ ల విస్తరణను సూచిస్తుంది.
5. ప్రపంచ మానవ అభివృద్ధి నివేదికల ప్రకటన బాధ్యత కలిగిన సంస్థ _____.
6. 2014లో భారతదేశం మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకంలో _____ వ స్థానం పొందింది.
7. 2015లో భారతదేశం లింగ అసమానతా సూచ్యాంకంలో _____ వ స్థానం పొందింది.
8. 2011లో భారతదేశంలో లింగ నిష్పత్తి _____ ఉండేది.

II. కింది ప్రశ్నలకు ఐదు నుండి ఆరు వాక్యాలలో సమాధానాలివ్వండి.

1. అభివృద్ధిని వ్యాఖ్యానించండి మరియు అభివృద్ధి ప్రక్రియల వివరణలు ఇవ్వండి.
2. అనాభివృద్ధి అనగానేమి? దానికి కారణాలేవి?
3. మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం అనగానేమి? దానిని ఎలా లెక్కిస్తారు?
4. భారతదేశంలో మానవ అభివృద్ధి సూచ్యాంకం తక్కువగా ఉండటానికి కారణాలివ్వండి.
5. లింగ సమానత్వాన్ని ఎలా సాధించవచ్చు?
6. మహిళా స్వయం సహాయక సంఘాలు మహిళ సబలీకరణానికి పూరకంగా ఉన్నాయి. సమర్థించండి.

III. కార్యాచరణం.

1. ఇటీవలి రోజులలో ప్రభుత్వం చేపట్టిన మహిళా సబలీకరణ కృత్యాలను పట్టి చేయండి.

IV. కార్యయోజనం.

1. మీ గ్రామం లేదా నగరంలో సమీక్ష చేసి, అక్కడున్న కుటుంబాల అభివృద్ధిలోని భిన్నత్వాలను గుర్తించండి.

బులబుల

అధ్యాయం-2 గ్రామీణాభివృద్ధి

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- గ్రామీణాభివృద్ధి అర్థం మరియు మహత్వం.
- గ్రామీణాభివృద్ధి మరియు వికేంద్రీకరణం.
- గ్రామీణాభివృద్ధి మరియు పంచాయతి రాజ్ వ్యవస్థ.
- గ్రామీణాభివృద్ధి మరియు మహిళలు.

భారతదేశం గ్రామాల (పల్లెల) దేశం. 2011 జనగణన ప్రకారం 68.84 శాతం ప్రజలు గ్రామాలలో నివసిస్తున్నారు. జాతిపిత మహాత్మాగాంధీ చాలా వెనుకే “భారతదేశ నిజమైన అభివృద్ధి అనగా, అది గ్రామాల అభివృద్ధి “అన్నారు. అయితే, స్వాతంత్ర్యం లభించి సుమారు 70 సంవత్సరాల తరువాత కూడా భారతీయ గ్రామాలు వంచనకు లోనైనాయి. వెనుకబాటుతనం, మూడింట ఒకభాగం గ్రామీణ ప్రజలు బాలా హీనమైన పేదరికంతో నలుగుతున్నారు. అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు, పేదరిక నిర్మూలనా ప్రణాళికలు ప్రజలకు చేరడంలో విఫలం అయింది.

స్వాతంత్ర్యనంతరం ప్రభుత్వం అనుసరించిన అభివృద్ధి సూత్రాలు నగర కేంద్రిత అభివృద్ధికి అవకాశమిచ్చాయని చాలామంది విద్వాంసులు వాదించారు. బ్రిటిష్ పాలనలో గ్రామీణ పరిశ్రమలు పతనం వైపు సాగాయి. స్వాతంత్ర్యనంతరం ఆధునిక పారిశ్రామికవేత్తల పైపోటీవలన అవి మరింత క్షీణదశను అనుభవించాయి. వ్యవసాయాధారిత పనులు మరియు సరైన కూలి ఒదిగించడానికి అసమర్థమైనందున ప్రజలు నగరాలవైపు వలసలు ప్రారంభించారు ఉదారీకరణ మరియు ప్రం పచీకరణ ప్రక్రియల జారీవలన అత్యాధునిక సాంకేతిక జ్ఞానాన్ని తీవ్రంగా విస్తరించు ప్రక్రియ మరింత ఉత్తేజనం ఏర్పడింది.

చాలామటుకు వ్యవసాయం మీద ఆధారపడిన గ్రామీణ ప్రజలలో పేదరికం ఎక్కువైంది. వారిలో మూడింట ఒక భాగం ప్రజలు నిరు పేదరికంతో బ్రతుకుతున్నారు. ఆధునిక పెట్టుబడులకు లోనై గ్రామీణ కుటీర పరిశ్రమలు నశించి పోయాయి. సుమారు 60 శాతం ప్రజలు ప్రాథమిక రంగంలో పనిచేస్తున్నప్పటికీ, జాతీయ ఆదాయానికి ఈ రంగం సేవ చాలా తక్కువగా ఉంది. అది నిరంతరం తక్కువ అవుతోంది. దానివలన నగర మరియు గ్రామీణ ప్రదేశాల మధ్య అంతరం రోజు-రోజుకు పెరుగుతోంది. ఈ అసమతౌలనాలను తొలగించి, దేశ సర్వతోముఖ అభివృద్ధిని సాధించాలంటే, మొదట గ్రామీణ ప్రదేశాలను అభివృద్ధి చేయవలసిన అవసరం వుంది.

ఈ అధ్యాయంలో మీరు గ్రామీణాభివృద్ధి అర్థం తెలుసుకుని దానిని సాకారం చేయడానికి చేపట్టిన ప్రభుత్వ చర్యల పరామర్శ చేయగలరు.

1. గ్రామీణాభివృద్ధి అర్థం మరియు మహత్వం

గ్రామీణాభివృద్ధి అర్థం: గ్రామీణాభివృద్ధి గ్రామాల ఆర్థిక మరియు సామాజిక ఉన్నతికొరకు తయారుచేయు ఒక క్రియా యోజనం అని నిర్వచించవచ్చు గ్రామీణ ప్రజల జీవన నాణ్యతా స్థాయిని మెరుగు పరచు గ్రామాల అభివృద్ధిని గ్రామీణాభివృద్ధిగా పిలువవచ్చు. అది ఒక సమగ్ర ప్రక్రియ పేదల సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ మరియు ఆధ్యాత్మిక అభివృద్ధి.

వ్యవసాయ పతనం మరియు నిదాన గతిలో అభివృద్ధి గ్రామాలు వెనుకబడటం మరియు పేదరికానికి చాలా ప్రముఖ కారణం. అందువలన అధిక ప్రమాణంలో వ్యవసాయేతర కృత్యాలను పోషించవలసిన అవసరం ఉంది. దాని కొరకు అక్షరాస్యత; నైపుణ్యాలు; ఆరోగ్యం, రవాణా, శక్తి, సంపర్కం, మార్కెట్, డబ్బు (ఆర్థికం) మొదలగు ప్రాథమిక సౌకర్యాలను బలపరచడం చాలా అవసరం. అంతేగాక వ్యవసాయాభివృద్ధి కొరకు నీటిపారుదల మరియు భూ-సంస్కరణలు కూడా చాలా అవసరం. ఈ విధంగా గ్రామీణాభివృద్ధి అక్షరాస్యత, ప్రాథమిక సౌకర్యాలు, భూసంస్కరణలు, నీటి పారుదలలేగాక, పేదల జీవన స్థితిని సంస్కరించు (మెరుగు పరుచు) నిర్ణీత చర్యలు చేపట్టాలి. అందువలన గ్రామీణాభివృద్ధికి అవసరమైన చర్యలు పట్టి చేస్తే అది ఇలా ఉంటుంది.

1. మానవ వనరుల అభివృద్ధి.

- (i) అక్షరాస్యత, అందులోను మహిళల అక్షరాస్యత, విద్య మరియు నైపుణ్యాభివృద్ధి.
- (ii) నైర్మల్యం (పరి శుభ్రత) మరియు సాంస్కృతిక ఆరోగ్య సంస్కరణలు.

2. భూసంస్కరణలు

3. స్థానిక ఉత్పాదక వనరుల అభివృద్ధి.

4. విద్యుచ్ఛక్తి, నీటిపారుదల, ఆర్థికత్వం (డబ్బు), మార్కెట్లు, రవాణా (గ్రామీణ మరియు సంపర్క రోడ్లు), వ్యవసాయ పరిశోధన మరియు విస్తరణ అలాగే సమాచార ప్రసారాలతో కూడిన ప్రాథమిక సౌకర్యాల అభివృద్ధి.

5. పేదరిక నిర్మూలనకు నిర్దిష్ట ప్రణాళికలు.

గ్రామీణాభివృద్ధి మహత్వం: గ్రామీణాభివృద్ధి వ్యవసాయం మరియు వ్యవసాయేతర రంగాల అభివృద్ధిని కల్గియుండటం వలన, మొత్తానికి దేశాభివృద్ధి చెందుతుంది అధిక వ్యవసాయాదాయం పరిణామంగా. పారిశ్రామిక సరుకులు సేవలకు అవసరం పెరుగతోంది. తద్వారా ఎక్కువగా ఉద్యోగాలు సృష్టించబడి, ఆ కార్యచరణలు కూడా విస్తరిస్తున్నాయి. అధిక విద్య మరియు నైపుణ్యాల వలన ఎక్కువ ఉత్పాదకత సాధించవచ్చు. ఉత్తమ ఆరోగ్యం ప్రజల పనిలో భాగస్వామ్య ప్రమాణం పెరిగి, జాతీయ ఉత్పత్తి పెరుగుతుంది. వ్యవసాయ సంస్కరణలు, చిన్న పరిశ్రమలు అభివృద్ధి చెంది మొత్తానికి గ్రామీణ పరివర్తనకు నాందిఅవుతోంది. ఇవన్నీ కూడా పేదరికం తగ్గడానికి కారణభూతం అవుతాయి.

2. వికేంద్రికరణం

ప్రతిగ్రామ పరిపాలనా అధికారం మరియు గ్రామాభివృద్ధి బాధ్యతను గ్రామ ప్రజలకు వహించి ఇవ్వడాన్ని అధికార వికేంద్రికరణం అంటారు. అది అధికార పంపకం ప్రక్రియమై నిర్ణయాలు తీసుకోవడంలో ప్రజల భాగస్వామ్యం పెరుగుతుంది. కింది స్థాయినుండి ప్రణాళిక నిరూపించడం మరియు అభివృద్ధి సాధనా ప్రక్రియ కూడ అవుతుంది. దీనినే గాంధీజీ 'గ్రామస్వరాజ్యం' అని పిలిచారు. వికేంద్రికరణం అన్నిరకాల శోషణలను అరికడుతుంది. మానవుని స్వాతంత్ర్యం మరియు ఉన్నతని సంరక్షిస్తుంది. సహాను భూతి మరియు సహకారంతో మానవీయ విలువలు వృద్ధి చేస్తుంది.

వికేంద్రికరణాన్ని ప్రోత్సహించడానికి భారతదేశంలో పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థను పునరుద్ధింపడం చేయబడింది భారత ప్రభుత్వం 1993 లో రాజ్యాంగంలోని 73వ సవరణ చట్టం ద్వారా దేశమంతటా ఏకరూప పంచాయతీ రాజ్ సంస్థలను ఉనికిలోనికి తెచ్చింది. దానివలన పంచాయతీ సంస్థలను రాజ్యాంగ పరమైన హోదా లభించింది. ఈ సవరణ ప్రకారం మూడుదశల (Three tier system) పంచాయతీ వ్యవస్థ ఉనికిలోనికి వచ్చింది. భారతదేశంలో అమల్లో ఉన్న పంచాయతీ రాజ్ వ్యవస్థ.

ప్రముఖ లక్షణాలు-

- (i) గ్రామ పంచాయతీ, తాలూకా పంచాయతీ (తెలుగు రాష్ట్రాలలో మండల పంచాయతీ) మరియు జిల్లా పంచాయతీలుగల మూడు దశల పంచాయతీ వ్యవస్థ ఉండి, గ్రామ సభయే దాని పునాదిలాంటిది.
- (ii) నేరు మరియు నియమిత ఎన్నికలు.
- (iii) షెడ్యూల్లు కులాలు, షెడ్యూల్లు తెగలు, వెనుకబడిన వర్గాలు మరియు మహిళలకు స్థానాల కేటాయింపు.
- (iv) డబ్బు, పరిపాలనాత్మక అడ్వాన్సు పత్రాలు నివేదించు మరియు లెక్క పరిశోధించు బాధ్యతలివ్వడం.
- (v) కార్య నిర్వాహక మరియు ఆమోదాత్మక సిబ్బందినివ్వడం మరియు
- (vi) పంచాయతీని వినర్జించునప్పుడు అనుసరించవలసిన కట్టుదిట్టమైన విధానాలు మరియు ఆరు నెలలలోపు నిర్బంధ ఎన్నికలు జరపడం.

కర్నాటకలో 30 జిల్లా పంచాయతీలు, 176 తాలూకా పంచాయతీలు మరియు 6000 కంటే ఎక్కువగా గ్రామ పంచాయతీలు ఉన్నాయి.

3. గ్రామీణాభివృద్ధిలో పంచాయతీరాజ్ సంస్థ పాత్ర

గ్రామీణాభివృద్ధిలో గ్రామాల ప్రజలు పాల్గొనునట్లు చేయడంలో పంచాయతీ రాజ్ సంస్థల పాత్ర ఉన్నతమైనది పేదరిక నిర్మూలన, జీవనోపాధి భద్రత మరియు సార్వజనిక సౌకర్యాలను ఒదిగించు ప్రణాళికల అమలులో ఆ సంస్థల బాధ్యత ఉన్నతంగా ఉంది. అవి గ్రామాలకు రోడ్లు, మురికి కాలువలు, త్రాగునీరు, వీధి దీపాలు, మరుగుదొడ్లు, పాఠశాలలు మరియు ఆసుపత్రి నిర్మాణాలు,

మార్కెట్ మొదలగు సమాజానికి ఉపయోగపడు ప్రాథమిక సౌకర్యాలను అభివృద్ధి చేయడానికి అవకాశంవుంది. ప్రాథమిక మరియు మాధ్యమిక విద్య, వయోజనవిద్య, సాంకేతిక మరియు వృత్తి విద్యకు ప్రోత్సాహం, ఆరోగ్యం మరియు పరిశుభ్రత సౌకర్యాలను విస్తరించడం ద్వారా మానవ వనరులను అభివృద్ధి చేయడంలో కుడా పంచాయతీ సంస్థలు కార్యం నిర్వహించాల్సివుంది.

గ్రామ పంచాయతీలలో గ్రామ సభ చాలా మహత్వమైన సంస్థ. కనీసం ఆరునెలలకొకసారి అది సమావేశమవుతుంది. గ్రామంలోని ఓటర్లందరు దాని సభ్యులుగా ఉంటారు గ్రామంలోని అన్ని అభివృద్ధి అవసరాలు మరియు ప్రణాళికల గురించిన చర్చ గ్రామ సభలోనే జరుగుతుంది.

‘మహత్మా గాంధీ జాతీయ ఉద్యోగ ఖాతరి యోజన; ‘స్వర్ణ జయంతి గ్రామ స్వ-ఉద్యోగ యోజన’ మొదలగు ఉద్యోగ నిర్మాణం మరియు పేదరిక నిర్మూలనా ప్రణాళికలను పంచాయతీ సంస్థల ద్వారా పరిణామ క్రమంగా అమలు చేయవచ్చు. దానివలన గ్రామీణ పేదరికం మరియు నిరుద్యోగాన్ని నిర్మూలించడానికి అవకాశం ఉంది. ‘ఇందిరా ఆవాస్ యోజన’, అంబేడ్కర్-వాల్మీకి వసతి యోజన ‘ఆశ్రయ యోజన’ మొదలుగు వసతి యోజనలను అమలుచేసి, వసతి రహితులందరికి ఇండ్లు నిర్మించి ఇవ్వడం. “సువర్ణ గ్రామోదయ యోజన’ ద్వారా ప్రాథమిక సౌకర్యాలను బలపరచవచ్చు.

గ్రామాలలోని రేషన్ (పౌరసరఫరా) వ్యవస్థను బలంచేసి, అర్హులైన పేదలకు అవసరమైన ఆహార పదార్థాలు సమర్థవంతంగా లభించునట్లు చేయడం. గ్రామాలలోని వయోవృద్ధులు, అంగవైకల్యులు, వితంతువులు, మానసిక రోగులు మొదలగు వారిని గుర్తించి, వారికి ప్రభుత్వం నుండి దొరకవలసిన సౌకర్యాలను లభింపచేయడం ద్వారా సమాజ సంక్షేమ సేవలు ఒదిగించవచ్చు.

మహిళ స్వసహాయ డ్వాక్రా సంఘాలను ఐక్యపరచి, ఉత్పాదక కార్యచరణాలను ప్రోత్సహించి, దేశాభివృద్ధిలో మహిళలు కూడా క్రియాశీలకంగా పాల్గొనునట్లు చేయవచ్చు. గ్రామీణ జాతరలు, పండుగలు, ఉత్సవాల ద్వారా సామాజిక మరియు సాంస్కృతిక కృత్యాలను ప్రోత్సహించవచ్చు. దానివలన గ్రామీణ కళలు అభివృద్ధి చెంది గ్రామీణ సంస్కృతి సంపన్నం చెందుతుంది.

గ్రామీణ ఉత్పాదక కృత్యాలైన వ్యవసాయం, పశుపాలన, కోళ్ళ పెంపకం మత్స్య పరిశ్రమ సామాజిక అడవులు మొదలగు వాటిని అభివృద్ధి చేయడం ద్వారా ప్రజలకు సంపాదించు (పనిచేయు) అవకాశాలు పెంచవచ్చు. చెరువు కట్టల నిర్మాణం మొదలగు కార్యాల ద్వారా వ్యవసాయ నీటి పారుదలను విస్తరించవచ్చు. గ్రామీణ మరియు కుటీర పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేయవచ్చు. ఆహార సంస్కరణా కేంద్రాల స్థాపనకు ప్రోత్సాహమివ్వవచ్చు.

పై కృత్యాలన్నింటిలో పంచాయతీలు చాలా మహత్వమైన పాత్ర వహించి, మొత్తానికి గ్రామాల అభివృద్ధిని సాకారం చేయడానికి అవకాశంవుంది.

4. అభివృద్ధిలో మహిళలు

మానవ జీవితంలో మహిళ తల్లిగా, భార్యగా, కోడలుగా, పుత్రికగా నానారకాల కర్తవ్యాలు నిర్వహిస్తుంది. మానవ బ్రతుకు మహిళనుండే. రూపు చెందుతుంది. ఆమె ఇంటిలోపల పని

చేయడమేగాక, ఇంటి బయట రైతుగా, కార్మికురాలిగా, ఉద్యోగస్థురాలిగా, ఆధికారిగా, పారిశ్రామిక వేత్తగా, నియమాల రూపకర్తగా, పురుషులతో సమానంగా పనిచేస్తోంది. అందువలన దేశాభివృద్ధిలో, అందులోను విశేషంగా గ్రామీణాభివృద్ధిలో మహిళల పాత్ర నిర్ణాయకమైనది. పుష్ప వ్యవసాయం, కోళ్ళ పెంపకం రంగంలో మహిళలు ఎక్కువగా పనిచేస్తున్నారు. వ్యవసాయ కార్మికులలో కూడా మహిళలే ఎక్కువగా ఉన్నారు.

విద్యావంత మహిళలు ఆర్థిక వ్యవస్థలోని వివిధ రంగాలలో, నానారకాల ఉద్యోగాలలో విజయవంతంగా పనిచేస్తున్నారు. కార్యాలయాలు, వ్యాపార సంస్థలు, విద్యాసంస్థలు, ఆసుపత్రులు, వృద్ధాశ్రమాలు మొదలగు అన్ని చోట్లా మహిళల సేవ అసాధారణం. అంతేగాక విద్యావంత మహిళ జనాభా నియంత్రణలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహిస్తున్నది.

మహిళలు రాజకీయ రంగంలో కూడా తమ చిహ్నం చాటుతున్నారు. గ్రామ పంచాయతి నుండి మొదలుకొని రాష్ట్రపతి భవనం వరకు ప్రభుత్వంలోని వివిధ దశలలో రాజకీయ ముందాలోచనగలవారిగా చాలా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్నారు. పంచాయతి రాజ్ సంస్థలలో మహిళలకు రిజర్వేషన్ కల్పించినందువలన, సామాన్య గ్రామీణ మహిళ కూడా అధికారంలోవచ్చి, గ్రామాల అభివృద్ధిలో పనిచేయడానికి అవకాశం వుంది. ప్రస్తుతం కర్నాటక పంచాయతి సంస్థలకు ఎన్నుకోబడిన సభ్యులలో సగం కంటే ఎక్కువ మహిళా సభ్యులుండటం మాహత్వమైన అంశం.

గ్రామీణ ప్రాంతంలోని గ్రామాలన్నింటిలో (పల్లెల్లో) 'మహిళా స్వయం సహాయ సంఘాల (డ్రాఫ్ట్ మహిళలు)ను ఉనికిలోనికి తేవడమైనది అవి గ్రామీణ పేదమహిళలను నిర్వహించడంలో (సంఘటించు) మరియు వారిని ఆర్థిక స్వావలంబులుగా చేయడంలో మహత్తర పాత్ర నిర్వహిస్తున్నాయి. ఈ సంఘాల సభ్యులైన మహిళలు వాటి ద్వారా సులభంగా ఋణాలు పొంది ఉత్పాదక కృత్యాలలో క్రియాశీల కంగా పని చేస్తున్నారు. అత్యంత విజయవంతంగా పని చేస్తున్న ఈ సంఘాలు పొదుపు కరణలో మరియు ఋణాల వసూళ్ళలో ఉత్తమ సాధన చేస్తున్నాయి. గ్రామాలలో త్రాగుడు, పేకాట మొదలగు దుశ్చర్యలు విస్తారంగా పెరుగుతున్నాయి. బాల్యవివాహాలు, వరకట్నం, కులపద్ధతి, మూఢనమ్మకాలు, మహిళలు మరియు పిల్లల శోషణ మొదలగు సామాజిక పిడుగులు ఇంకనూ జీవంగా ఉన్నాయి. జాగ్రత్త పడుతున్న మహిళలు నిర్వహణా ప్రయత్నం ద్వారా ఇలాంటి దుశ్చర్యలను నిర్మూలించవచ్చు. వాటి ద్వారా స్వచ్ఛ (శుభ్రమైన) మరియు ప్రగతిపర సహజ నిర్మాణంలో సహాయపడవచ్చు.

మహిళలు ఇండ్లలో చేయు కూలిరహిత సంపాదనను శ్రమగా పరిగణించడంలేదు. ఇంటి లోపలి మరియు ఇంటి బయటి పనిని గణనకు తీసుకున్నచో మహిళలు పురుషుల కంటే ఎక్కువ సమయం పనిచేస్తున్నారు. అయిననూ వారి సంపాదన ముక్కాలు భాగం కూలిరహిత సంపాదన అయి దానిని జాతీయాదాయంలో పరిగణించడం లేదు. మహిళా కార్మికులకు సమానవేతనం మరియు ఉద్యోగ మహిళలకు భద్రత ఒదిగించవలసిన అవసరం ఉంది. మొత్తానికి దేశ ఆర్థికాభివృద్ధిలో స్త్రీ-పురుషులిద్దరూ సమానమైన బాధ్యతలు కల్గియున్నారు వారిద్దరూ ప్రగతి రథంలో రెండు చక్రాలున్నట్లు పనిచేస్తున్నారు.

కార్యాచరణం:

మీ ఊరిలోగల స్వయం సహాయ సంఘాన్ని (డ్రావ్వాక్రా గ్రూపు) సందర్శించి, దాని కార్యాలు తెలుసుకోండి .

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన జవాబులతో పూరించండి.

1. 'భారతీయ నిజమైన అభివృద్ధి అనగా, అది గ్రామాల అభివృద్ధి' అని చెప్పిన వారు _____.
2. రాజ్యాంగలోని 73వ సవరణ ప్రకారం భారతదేశంలో _____ దశల పంచాయతీలు ఉనికిలో ఉన్నాయి.
3. పంచాయతి సంస్థలు _____ సూత్రాల కనుగుణంగా పనిచేస్తాయి.
4. గ్రామీణ పేద మహిళలను నిర్వహించడానికి మరియు వారిని ఆర్థిక స్వావలంబులుగా చేయడానికి _____ లను ఉనికిలో తేవడమైంది.

II. కింది ప్రశ్నలకు ఒక్కొక్క వాక్యంలో సమాధానాలివ్వండి.

1. గ్రామాణాభివృద్ధి అర్థం తెల్పండి.
2. అధికార వికేంద్రీకరణ అనగానేమి?
3. మూడు దశల పంచాయతి రాజ్ స్థంభాలను పేర్కొనండి.
4. ఏవైనా రెండు వసతి ప్రణాళికలను తెల్పండి.

III. కింది ప్రశ్నలకు ఐదారు వాక్యాలలో సమాధానాలివ్వండి.

1. భారత దేశంలో గ్రామీణ ఆర్థిక పరిస్థితి ఎలావుంది?
2. గ్రామీణాభివృద్ధి మహత్వాన్ని సంక్షిప్తంగా వివరించండి.
3. మహాత్మాగాంధీగారి గ్రామస్వరాజ్య కల్పనను వికేంద్రీ కరణ నేపథ్యంలో తెల్పండి.
4. గ్రామీణాభివృద్ధిలో పంచాయతి రాజ్ సంస్థల పాత్రను రాయండి.

IV. కార్యాచరణాలు.

1. మీకు సమీపంలోగల పంచాయతీని సందర్శించి, అది గ్రామీణ ప్రదేశ అభివృద్ధి కొరకు నిర్వహిస్తున్న కార్యాలను పట్టి చేయండి.
2. మీకు సమీపంలోగల మహిళా స్వయం సహాయ సంఘాన్ని (డ్రావ్వాక్రా గ్రూపు) సందర్శించి, మహిళలను స్వావలంబులుగా చేయడంలో వాటి పాత్ర గురించి వివరాలు పొంది, తరగతిలో చర్చించండి.

బుర్రబుర్ర

వాణిజ్య అధ్యయనం

అధ్యాయం-1

బ్యాంకు లావాదేవీలు

ఈ అధ్యాయంలో కింది ఆంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- బ్యాంకు అర్థం.
- బ్యాంకుల గుణ లక్షణాలు.
- ఆర్థిక లావాదేవీలలో బ్యాంకులు, తపాలా కార్యాలయాలు.
- బ్యాంకులలో తెరువదగు వివిధ ఖాతాలు.
- బ్యాంకులలో ఖాతాలు తెరిచే విధానం.
- బ్యాంకు ఖాతాల వలన అనుకూలాలు.

బ్యాంకులు సుమారు రెండు వందల సంవత్సరాల పూర్వమే ఆభివృద్ధి చెందాయి. బ్యాంకుల స్వరూపం కాలానికనుగుణంగా మార్పులు చెందుతూ వచ్చాయి. బ్యాంక్ అనుపదం ఆర్థిక లావాదేవీలకు సంబంధించినది. ఇవి ఆర్థిక సంస్థలైఉండి, వినియోగదారుల భద్రతా దృష్టితో బ్యాంకులలో తమడబ్బును పెట్టి, తమకు కావలసినప్పుడు వాపసు పొందడానికి సాధ్యమవుతుంది. బ్యాంకులు వినియోగదారులకు అప్పులిచ్చి వాటికి వడ్డీ వసూలు చేస్తాయి. వివిధ దేశాల వివిధ డబ్బును వినిమయం చేయు కార్యాలు చేస్తాయి. ఏదైనా దేశాభివృద్ధి ఆదేశ ముఖ్య ఆర్థిక సంస్థయైన బ్యాంకింగ్ వ్యవస్థపైన అవలంబించి ఉంటుంది. బ్యాంకులు సమాజాభివృద్ధిలో ముఖ్య భాగాలైన వ్యవసాయం, పరిశ్రమలు, వ్యాపారం మొదలగువాటికి అవసరం వచ్చినప్పుడు డబ్బును అప్పుల రూపంలో ఇస్తాయి. అలాగే ఆర్థిక ప్రగతిని త్వరితగతిలో పెంచుతాయి.

బ్యాంక్ అనగానేమి ?

బ్యాంక్ అనుపదం ఇటాలియన్ కు చెందిన “బ్యాంకో” (Banko) లేదా ఫ్రెంచ్ కు చెందిన “బ్యాంక్” (Banque) అను శబ్దాలనుండి వచ్చింది. వీటి అర్థం. “బెంచి” లేదా డబ్బును వినిమయం చేసుకొను టేబుల్ అవుతుంది.

బ్యాంకింగ్ కంపెనీయొక్క ఆర్థిక లావాదేవీలు అనగా డబ్బును తమలో భద్రంగా ఉంచుకొని అప్పులిచ్చు సంస్థగా వ్యాఖ్యానించవచ్చు. బ్యాంకు ఆర్థిక సంస్థగా ఉండి, డిపాజిట్ (జమ)లు స్వీకరించి, ఆ డిపాజిట్ ను అప్పుల రూపంలో వేర్వేరు సేవలకు ఇస్తుంది. ఇవి ఎవరు డబ్బును పొదువు చేయాలని ఇష్టపడుతారో, వారినుండి స్వీకరించి, ఎవరికి అవసరమున్నదో వారికి అప్పుల రూపంలో ఇస్తాయి. బ్యాంకులోని సేవలను ఉపయోగించుకొను ఆ లావాదేవీలను బ్యాంకింగ్ అంటారు.

బ్యాంకులు సర్వజన జమలు (డిపాజిట్లు) వారికి అవసరమైనప్పుడు చెక్కులు, డ్రాఫ్ట్లు ఇంకా ఇతర రూపాలలో వాపసు చెల్లిస్తాయి.

బ్యాంకుల లక్షణాలు:

1. **డబ్బు లావాదేవి:** బ్యాంకులు ఆర్థిక సంస్థలుగా ఉండి, సర్వజన డబ్బు లావాదేవీలు చేస్తాయి.
2. **వ్యక్తి / సంస్థ / కంపెనీ:** బ్యాంకు ఒక వ్యక్తిగా ఉండవచ్చు. సంస్థ లేదా కంపెనీ అయి ఉండవచ్చు. బ్యాంకింగ్ కంపెనీ అనగా ఆర్థిక లావాదేవీలు చేయు సంస్థ.
3. **జమలు (డిపాజిట్) అంగీకరిస్తుంది:** బ్యాంకులు సర్వజనుల నుండి జమలు అంగీకరిస్తాయి. ఈ జమలను జమచేయువారికి అవసమొచ్చినప్పుడు లేదా ఒక నిర్దిష్ట అవధి ముగిసిన తరువాత వాపసు చేయాల్సి వస్తుంది. ఈ జమలకు బ్యాంకు భద్రత ఒదిగిస్తుంది. బ్యాంకు వినియోగదారుల జమలకు పర్సనల్ క్లెయిమ్స్ పనిచేస్తుంది.
4. **అప్పులు ఇవ్వడం:** బ్యాంకు పారిశ్రామిక క్షేత్రం, వ్యవసాయ క్షేత్రం, విద్య, గృహనిర్మాణం మొదలగు ఉద్దేశాల కొరకు డబ్బును అప్పుల రూపంలో ఇస్తుంది.
5. **చెల్లింపులు మరియు వాపసు పొందడం:** బ్యాంకు సులభ విధానంలో జమచేయువారికి చెక్కులు లేదా డిమాండ్ డ్రాఫ్ట్ (డి.డి)ల ద్వారా డబ్బు చెల్లిస్తుంది. అలాగే జమలను వాపసు పొందడానికి అవకాశం కల్పిస్తుంది.
6. **ఏజెంట్ లేదా ఏజెంట్ నియోజనం మరియు ఉపయోగకర సేవలు:** బ్యాంకు తన వినియోగదారులకు ఏజెంట్లాగా అనేక ఉపయోగకర సేవలు ఒదిగిస్తుంది.
7. **లాభాలు - సేవా భావన:** బ్యాంకు సేవా మనోభావం కల్గియుండి, లాభం పొందు ఒక సంస్థగా ఉంటుంది.
8. **నిరంతరం విస్తరిస్తూ సాగు కార్యాలు:** బ్యాంకులు తమ కార్యాలను నిరంతరం వేర్వేరు దిక్కులవైపు సేవలు, కార్యాచరణలు విస్తరించుకొనిసాగుతాయి.
9. **సంబంధం కల్పించు కోండి:** బ్యాంకు జమచేయువారు మరియు అప్పులు పొందువారి మధ్య సంపర్కం కల్పించు ఒకకొండీలాగా తమ కార్యాలను జరుపుతుంది. వినియోగదారుల మిగులు డబ్బును జమల ద్వారా సేకరించి, దీనిని ఎవరికి అవసరమున్నదో వారికి అప్పుల రూపంలో ఇస్తుంది.
10. **బ్యాంకింగ్ లావాదేవి (వ్యవహారం):** బ్యాంక్ ముఖ్య కార్యాచరణం ఆర్థిక (ద్రవ్య) కార్యాలతో కూడిన లావాదేవి (బ్యాంకింగ్) గా ఉండి, ఇతర లావాదేవీలకు ఆధీనంగా ఉండదు.
11. **పేరులోని గుర్తు (చిహ్నం):** బ్యాంకు ఎల్లప్పుడూ తన పేరులో బ్యాంకు అనుపదాని కలిపిఉండాలి. ఉదా: స్టేట్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా, స్టేట్ బ్యాంక్ ఆఫ్ మైసూరు, కెనరా బ్యాంకు, కార్పొరేషన్ బ్యాంకు మొదలైనవి. దీని వలన వినియోగదారులు ఏ బ్యాంకు జతలో లావాదేవి పెట్టుకున్నాడో తెలుస్తుంది.

బ్యాంకు కార్యాలు

1. సర్వజనుల నుండి లేదా ఇతరుల నుండి జమలు అంగీకరించడం.
2. సర్వజనులకు మరియు సంఘ సంస్థలకు అప్పులివ్వడం.
3. డబ్బును ఒక చోటనుండి మరొక చోటకు మార్చడం.
4. చెక్కులు మరియు డి.డిల పైన డబ్బు వసూలు చేయడం.
5. డి.డిలను నగధీకరించడం.
6. భద్రతా అల్మరాలను (లాకర్లు) బాడుగకు ఇవ్వడం.
7. విదేశీ వినిమయ లావాదేవీలు నిర్వహించడం.
8. విలువైన వస్తువులను తమ ఆధీనంలో భద్రంగా పెట్టుకోవడం.
9. అప్పుల పత్రాలు మరియు జవాబ్దారి పత్రాలివ్వడం.
10. ప్రభుత్వ (కేంద్రం మరియు రాష్ట్రం) ఆర్థిక లావాదేవీలను నిర్వహించడం.

బ్యాంకర్లకూ, వినియోగదారులకూ గల సంబంధం

బ్యాంకర్లకు వాటి వినియోగదారులకూ గల సంబంధాలను రెండు విధాలుగా విభజించవచ్చు.

1. సాధారణ సంబంధాలు.
2. విశేష సంబంధాలు.

1. సాధారణ సంబంధాలు: ఇవి మూడు ముఖ్య విధాలతో కూడియున్నాయి.

- ప్రాథమిక సంబంధం (అప్పు ఇచ్చేవాడు, అప్పుతీసుకొనేవాడి సంబంధం)
- సహాయ లేదా ఉపకార సంబంధం (ధర్మ దర్శి లేదా నిక్షేపధారి మరియు ప్రయోజన కారుల మధ్య సంబంధం).
- కార్యభారి లేదా నియోగి మరియు ముఖ్యస్తుని సంబంధం.

2. విశేష సంబంధాలు.

- చెక్కులకు స్వీకరించడం.
- వినియోగదారుల లెక్కలను గోప్యంగా కాపాడటం.

కార్యాచరణ:

మీకు దగ్గరలోగల బ్యాంకును సందర్శించి, ఉన్నత విద్యకొరకు అప్పు ఇచ్చు విధానం గురించి మేనేజర్ నుండి వివరాలు సేకరించండి.

బ్యాంకులు చేయు సేవలు

1. డెబిట్ కార్డులు (Debit Cards) ఇవ్వడం. పరపతి (అప్పు) కార్డులు (Credit Cards) ఇవ్వడం.
2. ప్రెవేట్ మరియు వ్యాపారాలకు అప్పులు.
3. ఇండ్లు కట్టుకోవడానికి లేదా వాహనాలు కొనుక్కోవడానికి అప్పులివ్వడం.
4. పరస్పర నిధులు నిర్వహించడం.
5. భద్రత మరియు రక్షణ అల్మరా (ల్యాకర్లు) లివ్వడం.

6. భరోసా (నమ్మకమైన) సేవలు.
7. సంతకాలకు జవాబ్దారి వేయడం.
8. 'ఇ' బ్యాంకింగ్ సేవలు ('E' Banking Services).

బ్యాంకింగ్ లావాదేవీలు

బ్యాంకులు - తపాలా కార్యాలయాలు

ఏదైనా ఆర్థిక లావాదేవీలకు సంబంధించిన లెక్కలను బ్యాంకు లావాదేవీలు అంటారు. బ్యాంకులు ఆర్థిక సంబంధ లావాదేవీలు నిర్వహించు సంస్థలు. బ్యాంకులు వినియోగదారుల డబ్బును జమలుగా (డిపాజిట్) పెట్టుకుంటాయి. ఈ జమలతో సేకరించిన డబ్బును గిరాకీలకు అప్పులుగా ఇస్తాయి. ఈ అప్పులను బ్యాంక్ అప్పులు అంటారు. బ్యాంకులు తమ గిరాకీల జమలను అవసరమున్న వినియోగదారులకు అప్పుల రూపంలో ఇచ్చి, దీనికి వడ్డీ వసూలు చేస్తాయి. ఈ వడ్డీతో వచ్చిన కొంత డబ్బును తన జమదారులకు వడ్డీ రూపంలో ఇస్తాయి. ఈ వడ్డీ జమ (నిల్వ) దారుల ఆదాయం అవుతుంది. బ్యాంకులు తమ గిరాకీల డబ్బును స్థానిక, విదేశీ వ్యాపారాలలో పెట్టి, డబ్బును అభివృద్ధి చేసుకుంటాయి.

భారతదేశంలో బ్యాంకుల కార్యచరణలన్ని రిజర్వు బ్యాంకు ఆధీనంలో ఉంటాయి. రిజర్వు బ్యాంకును బ్యాంకుల బ్యాంకు లేదా బ్యాంకుల తల్లిగా పిలువవచ్చు. రిజర్వు బ్యాంకు దేశ కేంద్ర బ్యాంకు అవుతుంది. ఇది ఆర్థిక కార్యసూత్రాలను తయారు చేస్తుంది. ఈ కార్య సూత్రా (నీతి) లను అన్ని బ్యాంకులు పాటించాల్సి ఉంటుంది. ప్రస్తుతం మనలో స్టేట్ బ్యాంక్ సమూహాలు, 21 జాతీయ బ్యాంకులు మరియు ఇరవై ఒకటి ప్రైవేట్ బ్యాంకులు ఉన్నాయి. పంతొమ్మిది విదేశీ బ్యాంకులు ఉండి వీటి జాలం సుమారు 8000 ఉపశాఖలతో పని చేస్తున్నాయి. గ్రామీణ బ్యాంకులు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేట్ సహకార బ్యాంకులు ఉన్నాయి.

బ్యాంకుల పరిశ్రమలలో ఇటీవలి అభివృద్ధి అనగా తపాలా కార్యాలయాలను బ్యాంకు లావాదేవీల ఆధీనంలోనికి తీవడం. భారతీయ తపాలా శాఖ "భారతీయ తపాలా బ్యాంక్" యొక్క జాలాన్ని తపాలా కార్యాలయాలతో దేశమంతటా ప్రారంభించడానికి ప్రణాళిక తయారు చేసింది. వీటిలో 90 శాతం గ్రామీణ

కార్యచరణం:

తపాలా కార్యాలయాన్ని సందర్శించి, అక్కడి బ్యాంకు లావాదేవీల నిర్వహణ జరుగు విధానం గురించి, వివరాల పొందండి.

మరియు చిన్న చిన్న పట్టణాలలో ప్రారంభించాలని నిర్ణయించింది. తపాలా శాఖ ఇదివరకే జాతీయ పాదువు పత్రాలు, తపాలా పాదులు ఖాతాలు, కిసాన్ వికాస్ పత్రాలు, నెలవారి నిల్వ (జమ)లు, తపాలా భీమా నివృత్తి వేతనం, డబ్బును మార్పిడి చేయడం మొదలైన అనేక ఆర్థిక లావాదేవీలు చేపట్టింది. తపాలా శాఖ ఒక వేయి కోట్ల రూపాయల పెట్టుబడులు బ్యాంకు లావాదేవీలు నిర్వహించడానికి ప్రణాళిక వేసుకొంది. ఇది తపాలా శాఖ సహాయ క్షేత్రం అవుతుంది.

బ్యాంకుల రకాలు

బ్యాంకులలో చాలా రకాలున్నాయి. వివిధ బ్యాంకులు తమ ఒక నిర్దిష్ట రకపు లావాదేవీలలో పరిణీతి పొందియుంటాయి.

కొన్ని ప్రముఖ బ్యాంకుల రకాలు

- కేంద్ర బ్యాంకు లేదా భారతీయ రిజర్వు బ్యాంకు
- వాణిజ్య బ్యాంకులు
- పారిశ్రామికాభివృద్ధి బ్యాంకులు
- భూ-అభివృద్ధి లేదా వ్యవసాయ బ్యాంకులు
- స్థానిక బ్యాంకులు (లావాదేవి కారులు లేదా సావు కారులు)
- సహకార బ్యాంకులు

(ఈ వివిధ బ్యాంకుల వివరాల గురించి కిందటి తరగతిలోని అర్థశాస్త్ర విభాగంలో తెలుసుకున్నారు.)

బ్యాంకులలో తెరువదగు వివిధ ఖాతాలు. (Types of Bank Accounts)

బ్యాంకులలో సాధారణంగా కింది నాలుగు రకాల ఖాతాలను తెరువవచ్చు.

- 1) పొదుపు ఖాతా (Savings Account)
- 2) ప్రస్తుత (చాల్తి) ఖాతా (Current Account)
- 3) ఆవర్తనా నిల్వ ఖాతా (Recurring Deposit Account)
- 4) నిశ్చిత నిల్వ ఖాతా (Fixed Deposit Account)

1) పొదుపు ఖాతా: సాధారణంగా వేతనం

పొందువారు లేదా ఒక నిర్దిష్ట ఆదాయంగల ప్రజలనుండి పొదుపు ఖాతా తెరువబడుతుంది. ఈ సౌకర్యాలను విద్యార్థులు, వయోవృద్ధులు, పించణీదారులు కూడా తెరువడానికి అవకాశం ఉంది. ఈ ఖాతా ప్రజలు డబ్బు పొదుపు చేయడానికి సహాయపడుతుంది. పొదుపు

ఖాతా గరిష్ట మొత్తానికి పరిమితి ఉండదు. అదేవిధంగా బ్యాంకునుండి డబ్బు వాపసు పొందడానికి చెక్కు పుస్తకాలు లేదా డబ్బు వాపసు పొందు చీటీ ద్వారా అవకాశం ఉంటుంది.

2) కరెంట్ (ప్రస్తుత) ఖాతా: ఈ ఖాతాను సాధారణంగా అధికంగా బ్యాంకు లావాదేవీలు

జరుపు వ్యాపారస్థులు, వాణిజ్య మరియు పారిశ్రామిక సంస్థలవారు తెరుస్తారు. ఇందులో జమల చెల్లింపులు మరియు అవసరాల జమలు లేదా ఉపసర్గం (ఇస్టాట్స్) లావాదేవీల ద్వారా డబ్బు వాపసు పొందడానికి సాధ్యమవుతుంది. డబ్బును రోజుకు విన్నీసారైనా కట్టవచ్చు. ఎన్నిసారైనా వాపసు

కార్యాచరణం:

ప్రస్తుతం కింది బ్యాంక్ ఖాతాలకు బ్యాంకులు ఇచ్చు వార్షిక వడ్డీరేటు తెలుసుకోండి.

1. పొదుపు ఖాతా
2. కరెంట్ ఖాతా
3. ఆవర్తనా జమా ఖాతా

తీసుకోవచ్చు. ఈ ఖాతా జమలకు బ్యాంకులు వడ్డీ ఇవ్వవు అయితే తమసేవకు సేవా శుల్కం వసూలు చేస్తాయి.

3) ఆవర్తనా జమ ఖాతా (Recurring Deposit Account): ఆవర్తనా జమ ఖాతాలను సాధారణంగా భవిష్యత్ కాలంలో ఏదైనా ఒక నిర్దిష్టమైన రోజు వాపసు పొందడానికి తెరువబడుతుంది. భవిష్యత్ అవసరాలకు నెలనెల వ్యవస్థితంగా జమలను ఒక అవధికి జమ చేస్తారు. (భవిష్యత్ అవసరాలైన పిల్లల వివాహం, విలువైన వస్తువుల ఖరీదు, భూమి, కారు మొదలగునవి కొనడానికి) అవధి ముగిసిన తరువాత జమ చేసిన డబ్బుతోపాటు వడ్డీ కలిపి బ్యాంకు డబ్బును వాపసు చేస్తుంది.

4) నిశ్చిత జమ ఖాతా (Term Deposit Account): ఈ ఖాతాలో జమను ఒక నిర్దిష్ట అవధికి పెట్టబడుతుంది. జమ చేసిన డబ్బును నిశ్చిత అవధి ముగిసిన తరువాత జమచేసిన వారికి చెల్లించ బడుతుంది. (నిశ్చిత అవధి నెల కావచ్చు, ఆరు నెలలు కావచ్చు, ఒక సంవత్సరం కావచ్చు, ఐదు సంవత్సరాలు కావచ్చు లేదా పది సంవత్సరాలు కావచ్చు. జమచేసిన డబ్బును నిర్దిష్ట అవధికి ముందుగా వాపసు పొందడానికి సాధ్య పడదు. వడ్డీ రేటు అవధికనుగుణంగా ఎక్కువగా ఉంటుంది.

కార్యాచరణం:
₹ 50000/- నిశ్చిత జమకు ఏడాడికి 8 శాతం చొప్పున నెలకు ఇవ్వవలసిన వడ్డీ మొత్తాన్ని కనుగొనండి.

బ్యాంకు ఖాతా తెరుచు విధానం (Opening of Bank Account)

ఈ రోజులలో బ్యాంకులు ప్రధాన ఆర్థిక సంస్థలయ్యాయి. బ్యాంకులు సురక్షిత పద్ధతుల ద్వారా డబ్బు వ్యవహారాలను నిర్వహించడానికి సహాయపడుతాయి. బ్యాంకుల సేవలు పొందడానికి వ్యక్తులకు లేదా సంస్థలకు బ్యాంకులలో ఖాతాలు తెరవవలసిన అవసరం ఉంది. బ్యాంకులలో ఖాతాలను అంత కష్టకరమైన పనికాదు. బ్యాంకులలో ఖాతాలు తెరవడానికి ఏడు దశలున్నాయి. అవి:-

మీకిది తెలిసుండనీ:
జంటఖాతా: ఇద్దరు లేదా అంతకంటే ఎక్కువమంది ఒకే బ్యాంకు ఖాతా తెరిచి లావాదేవీలు జరపడాన్ని జంటఖాతా అంటారు.

1. ఏ విధమైన బ్యాంకు ఖాతా తెరవాలో నిర్ణయించుకోవడం: బ్యాంకులలో అనేక రకాల ఖాతాలున్నాయి. పాదుపు ఖాతా, కరెంట్ (ప్రస్తుత) ఖాతా, ఆవర్తనా ఖాతా మరియు నిశ్చిత అవధి జమఖాతా. బ్యాంకులో ఖాతా తెరువడానికి ముందుగా ఏ విధమైన ఖాతా తెరిస్తే ఉత్తమమో నిర్ణయించుకో వాల్సిఉంది.

2. మీకు అనుకూలమైన బ్యాంకు అధికారిని సంవర్గించండి: ఏ విధమైన ఖాతా తెరువాలో నిర్ణయించుకొన్న తరువాత మీకు మంచిది అనిపించిన బ్యాంకుకు వెళ్ళి, అక్కడి అధికారిని సందర్శించి మీ ఇష్టాన్ని తెల్పండి.

3. ప్రస్తావనా అర్జి - ఖాతా తెరుచు లెక్క నమూనాను నింపండి: ఈ ప్రస్తావనా అర్జిని పూర్తిగా నింపి, దీనిలో మీ పేరు, చిరునామా, ఉద్యోగం, వయస్సు మొదలైన వివరాలుంటాయి. ఈ నమూనాను పూర్తిగా నింపండి. అర్జితోపాటు మీ రెండు లేదా మూడు మాదరి సంతకాలను మాదరి సంతకాల కార్డులో చేయాలి. ఈ సంతకాలు మీరు చేయునప్పుడు ఎప్పుడు బ్యాంకు జతలో లావాదేవీ చేస్తారో అప్పుడు అక్కడ మార్చకుండా చేయాల్సి ఉంటుంది. ఇటీవలి మీ రెండు లేదా మూడు ఛాయా చిత్రాలను జతపరచాల్సి ఉంటుంది. ఇద్దరు లేదా ముగ్గురు కలిసి ఒకటిగా ఖాతాను (బాంజ్టి అఫిఛౌట్) తెరువాలంటే అందరి సంతకాలు, ఛాయా చిత్రాలు, వివరాలు కావాల్సి ఉంటుంది.

4. పరిచితుల ఉల్లేఖనం ఇవ్వడం: బ్యాంకు ఖాతా తెరువడానికి ఆ బ్యాంకులో ఖాతా కల్గిన లేదా గౌరవ వ్యక్తుల పరిచయం అర్జి నమూనాలో నమోదు చేసి, వారి సంతకాలు చేయాల్సి ఉంటుంది. ఈ పరిచయం బ్యాంకు రక్షణాదృష్టితో అవసరం ఉంటుంది.

5. బ్యాంకు ఖాతా తెరుచు నమూనాను బ్యాంకుకు ఒప్పించడం: బ్యాంకు ఖాతా తెరుచు నమూనాను అన్ని విధాలా భర్తీ చేసిన తరువాత దానికి సంబంధించిన పత్రాలు జతపరచి బ్యాంకుకు సమర్పించాలి.

6. అధికారి ఆమోదం (సమ్మతం): మనం సమర్పించిన వివరాలు బ్యాంకు అధికారికి అన్ని విధాలా సమంజసంగా ఉన్నాయనిపిస్తే, ఖాతాతెరువడానికి అనుమతి నిస్తాడు. పత్రాలలో ముఖ్యమైనవి గుర్తింపు చీటి, ఇటీవలి చిరునామా గుర్తు, పాస్ కార్డు, ఆధార్ కార్డు మొదలగునవి.

7. ప్రారంభ జమ: ప్రస్తావనా అర్జిని అన్ని విధాలా పరిశీలించిన తరువాత అధికారి ప్రారంభ జమను బ్యాంకులో కట్టమని చెప్పతాడు. ఈ డబ్బు చెల్లించడానికి ఒక నమూనా ఉంటుంది. దీనిని చలానా అని పిలుస్తారు. నిశ్చిత జమ ఖాతా అయితే మరొక అర్జి భర్తీ చేయవలసి ఉంటుంది. ఆవర్తనా ఖాతాకు పాస్ పుస్తకం ఇవ్వబడుతుంది. పాదుపు ఖాతా లేదా కరెంట్ (ప్రస్తుత) ఖాతా అయినచో డబ్బు వాపసు పొందడానికి అనుకూలమగునట్లు చెక్ పుస్తకం ఇవ్వబడుతుంది.

బ్యాంకు ఖాతా తెరువడం వలన కలిగే ప్రయోజనాలు:

- బ్యాంకు ఖాతా డబ్బును భద్రంగా కాపాడుతుంది.
- బ్యాంకు ఖాతా డబ్బు చెల్లింపులు చేయడానికి సహాయపడుతుంది.
- బ్యాంకు ఖాతా డబ్బును వసూలు చేయడానికి సహాయపడుతుంది.
- బ్యాంకు ఖాతా కల్గినవారు అప్పు పొందడానికి సహాయపడుతుంది.
- బ్యాంకు ఖాతా లావాదేవీలను సులభంగా జరపడానికి అవకాశం కల్పిస్తుంది.
- బ్యాంకు ఖాతాదారులు భద్రతా అల్పరాలను (లాకర్లు) పొందుతారు.

అభ్యాసాలు

I. ఖాళీలను సరైన వదాలతో పూరించండి:

1. బ్యాంక్ అను పదం ఫ్రెంచ్ కు చెందిన _____ శబ్దంతో వచ్చింది.
2. బ్యాంకులకు బ్యాంకు _____ అవుతుంది.
3. జాతీయ బ్యాంకుకు ఉదాహరణ _____.
4. జాతీయ పాదుపు పత్రాలను _____ శాఖ ఇస్తుంది.
5. బ్యాంకులో రోజుకు ఎన్ని సార్లైనా లావాదేవీలు జరుపబడు ఖాతా _____.
6. జమలను నిర్దిష్ట అవధికి _____ ఖాతాలో పెట్టుకోవచ్చు.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి:

1. బ్యాంకు అనగానేమి?
2. బ్యాంకు లావాదేవీలకు సంబంధించి గమనించదగు గుణలక్షణాలను పట్టిచేయండి.
3. బ్యాంకు నిర్వహించు కార్యాలేవి ?
4. బ్యాంకు మరియు వినియోగదారుల సంబంధాన్ని తెల్పండి.
5. బ్యాంకు ఖాతాలలో పాదుపు ఖాతా తెరిచే వారి సంఖ్య విస్తారంగా ఉంటుంది. దీనికి కారణమివ్వండి.
6. బ్యాంకు ఖాతా తెరవడం వలన కలిగే ప్రయోజనాలేవి?

III. కార్యాచరణాలు:

1. మీకు తెలిసిన బ్యాంకుల పేర్లు పట్టి చేయండి.
2. బ్యాంకును సందర్శించి నిశ్చిత జమ ఖాతాలో జమచేయు విధానం, వడ్డీరేటు, వాపసుపాం దు విధానం గురించి వివరాలు సేకరించండి.

IV. కార్యయోజనం:

1. బ్యాంకులో ఖాతా తెరవడం గురించి బ్యాంకు మేనేజర్ ను సందర్శించి, విధానాలు తెలుసుకొని, అవసరమైనచో ఖాతా తెరవండి.

బుకలు

అధ్యాయం - 2

పారిశ్రామిక రంగం (Entrepreneurship)

ఈ అధ్యాయంలో మీరు కింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- పారిశ్రామిక రంగం అర్థం
- పారిశ్రామిక వేత్తల పాత్ర మరియు ప్రాముఖ్యత
- స్వయం ఉద్యోగావకాశాలు
- స్వయం ఉద్యోగ వ్యవస్థ.
- కొంత మంది ప్రముఖ పారిశ్రామిక వేత్తలు

ప్రస్తుత ఆర్థిక మార్కెట్ ముందు చూపులో పారిశ్రామిక రంగం ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తున్నది. ఇది ప్రముఖ ఆర్థిక కార్యచరణలైన భూమి, పని (శ్రమ), పెట్టుబడి మరియు సంస్థలు. ఒక దేశ వ్యాపార పరిస్థితి మరియు పారిశ్రామిక క్షేత్రాల మార్పులలో బలమైన అంశం అవుతుంది.

పారిశ్రామిక వేత్త అర్థం

పారిశ్రామిక వేత్త అనుపదం ఫ్రెంచ్ పదం “ఎంట్ర ప్రెండె” నుండి వచ్చింది. అనగా ఒక కార్యచరణాన్ని చేపట్టువారు అని అర్థం. పారిశ్రామిక వేత్త కొత్త పరికల్పనను లావాదేవీలలో రూఢీకి తెచ్చేవాడైఉండి, ఇతనిలో లావాదేవీ నిర్వహించడానికి పరిపాలనా నిర్వహణ నైపుణ్యం మరియు గుంపును నిర్మించు సామర్థ్యం, ముందాలోచనా గుణాలు ఉంటాయి. (పారిశ్రామిక వేత్తను పారిశ్రామిక శీలుడూ అని కూడా పిలుస్తారు).

పారిశ్రామిక వేత్త ఏదైనా ఒక ప్రతిఫలం ఇచ్చు పరిశ్రమను స్థాపించు అవకాశానికి చేయి కలుపుతాడు. లావాదేవీ విధానంలో దీనిని ఎలా మరియు ఎంత ఉత్తమం అనుదానిని గణనకు తీసుకొని, ఒక పరిశ్రమను ప్రారంభిస్తాడు. అలాగే ప్రతిస్పందన నిర్ణయిస్తాడు. పారిశ్రామిక వేత్తలు కొత్త వస్తువుల గురించి ఊహించుకొని వాటి మార్కెట్, సాంకేతికతలు మరియు మార్పులు గురించి కల్పించుకుంటాడు. మొత్తానికి చెప్పాలంటే పారిశ్రామిక వేత్త అవకాశాలను అవలోకించుకొని, ఆ అవకాశాలను స్వప్రయోజనాల కొరకు ఉపయోగించుకొని, వాటిని సదావకాశాల నుండి వరుసగా వ్యవస్థ చేస్తాడు గణక యంత్రాలు, మొబైల్ దూరవాణిలు, బట్టలు ఉతుకు యంత్రాలు, డెబిట్ మరియు క్రెడిట్ కార్డులు, కొరియర్ సేవలు మరియు తక్షణంలో తయారు చేయగల ఆహార పదార్థాలు పారిశ్రామిక వేత్తల కల్పనలలో రూఢీలోనికి వచ్చియుండుట ఉదాహరణలు.

పారిశ్రామిక రంగం (Entrepreneurship)

ఒక పారిశ్రామిక వేత్త తన పరిశ్రమను స్థాపించడానికి చేపట్టు క్రియలను పారిశ్రామిక రంగం అంటారు. (పారిశ్రామిక శీలత్వం అని కూడా పిలువడం రూఢీలో ఉంది). పారిశ్రామిక రంగం ఒక సృజనాత్మక కార్యచరణం. ఇది ఏమి లేనిదానిని ఏదైనా ఒకటిగా సృష్టించు సామర్థ్యం. ఇది వేరేవారినుండి కష్ట సాధ్యమైన అయోమయం, వ్యతిరేకభావం మరియు అస్తవ్యవస్థతో కూడిన ఒక అవకాశాన్ని

గుర్తించి, దానిని కార్యరూపానికి తేవడం అవుతుంది. పారిశ్రామిక రంగం అవకాశాలను అన్వేషించి లేదా వెతికి, నష్టాలను లెక్కించి, వాటినుండి లాభం పొందడానికి ఒక సాహస కార్యాన్ని స్థాపించడం అవుతుంది. పారిశ్రామిక రంగం ఒక కార్యవిధానం అవుతుంది. ఇది కొన్ని అపురూప సంఘటనల సంయోజనంలో ఉద్దేశం కల్గియున్న మరియు సంఘటితమైన మార్పుల కొరకు ఒక అన్వేషణను క్రమబద్ధమైన పరిసరంలో విశ్లేషించు కార్యం అవుతుంది ఇది ఒక తత్వజ్ఞానం అవుతుంది. ఇది ఒక మానవున్ని నిర్వహించు మరియు ప్రవృత్తి చేయుకార్యం అవుతుంది. వ్యాపార సంస్థలలో కాని, ప్రభుత్వంలోగాని, విద్యాభ్యాస క్షేత్రాలలో గాని విజ్ఞానం మరియు సాంకేతికతలుగాని, పేదరికం నివారణలోగాని లేదా ఏదైనా ఇతర పనులలో గాని కనబడుతుంది.

పారిశ్రామిక రంగ లక్షణాలు:

- సృజనాత్మకత
- క్రొత్త పద్ధతిని రూఢి చేసి తేవడం
- క్రీయాత్మక
- నాయకత్వం
- గుంపు కట్టడం
- ప్రచోదనల సాధన
- సమస్యల పరిష్కారం
- గురి చేరడం
- నష్ట భరితానికి సిద్ధం
- నిర్ణయాలను చేపట్టుకోవడం
- వచన బద్ధత
- ఆత్మవిశ్వాసం

పారిశ్రామిక వేత్తల కార్యాలు (Functions of an entrepreneur)

పారిశ్రామిక వేత్త అవకాశాలను అవలోకించి, ప్రణాళిక చేసి, వనరులను నిర్వహించి, ఉత్పాదన, మార్కెట్ మరియు ఇతర అధికారులతో సంపర్కం పెట్టుకోవాల్సి ఉంటుంది. అత్యంత ముఖ్యం గా మార్పులు చేసి, నష్టాలు జరిగినప్పుడు ఎదుర్కొనాల్సి ఉంటుంది. పారిశ్రామిక వేత్తల ముఖ్య కార్యాలు:

1. పారిశ్రామిక వేత్తలు వ్యాపార కార్యచరణలను అనేక ప్రణాళికల ద్వారా ప్రారంభిస్తారు.
2. పారిశ్రామిక వేత్తలు ఉత్పత్తిచేయు వస్తువులు, సాంకేతికలు, మార్కెట్లు ఉద్యోగాలు మొదలగు వాటి గురించి నిర్ణయాలు చేపడుతారు.
3. పారిశ్రామిక వేత్త ఉత్పత్తిచేయు వస్తువులు, సాంకేతికత మార్కెట్ మరియు ఉద్యోగం మొదలగు వాటి గురించి నిర్ణయాలు చేపట్టుతాడు.
4. పారిశ్రామిక వేత్తలు అన్ని అంశాలను సమంజసంగా నిర్వహిస్తారు.
5. పారిశ్రామిక వేత్తలు క్రొత్త క్రొత్త విధానాలు రూఢిలోనికి తెస్తారు.
6. పారిశ్రామిక వేత్తలు తమ పరిశ్రమలు ఆర్థిక ఆదాయ-వ్యయాలను నిభాయించుకుంటారు.
7. పారిశ్రామిక వేత్తలు కష్ట నష్టాలు మరియు అనిశ్చితులను ఎదుర్కొంటారు.
8. పారిశ్రామిక వేత్తలు వ్యాపార మార్గాలను తెలిపి, వాటిని సరైన విధానంలో కార్యక్రమాలు చేయునట్లు మార్గదర్శనం చేస్తారు.

పారిశ్రామిక వేత్తల పాత్ర - ప్రాముఖ్యత

పారిశ్రామిక వేత్తల పాత్ర:

పారిశ్రామిక వేత్తలు వ్యాపారంలో నిష్ణాతులై ఉండి, వివిధ అనుభవాలు గమనించి, వాటిని కార్యరూపంలోనికి తెచ్చి ఆర్థిక ప్రగతి, అభివృద్ధిని చేపట్టుతారు. భారతదేశ ఆర్థిక ప్రగతిలో పారిశ్రామిక వేత్తల పాత్ర చాలా ముఖ్యమైనది. వీరు పారిశ్రామిక క్షేత్రాల పరివర్తనలేగాక వ్యవసాయం, సేవా క్షేత్రాల అభివృద్ధిలో కూడా ముఖ్య పాత్ర వహిస్తారు పారిశ్రామిక వేత్తల ఆర్థిక క్షేత్రాభివృద్ధికి కింద తెలిపిన పాత్రలు వహిస్తారు.

- 1) పారిశ్రామిక వేత్తలు ప్రజల నిరుపయుక్త పొదుపులను పెట్టుబడి రూపంలో నిర్మిస్తారు. వారు వనరులను పరిశ్రమలు స్థాపించడానికి ఉపయోగిస్తారు.
- 2) స్వయం ఉద్యోగాలను స్థాపించడం ద్వారా పారిశ్రామిక వేత్తలు చేతివృత్తుల వారికి సాంకేతిక యోగ్యతగల వారికి, వృత్తుల వారికి అధిక ప్రమాణంలో ఉద్యోగాలు సమకూర్చుతారు.
- 3) పారిశ్రామిక వేత్తలు ఒక దేశంలోని నిఖర దేశీయ ఉత్పత్తులు (**GDP**) మరియు ప్రజల తలసరి ఆదాయం పెంచుతారు.
- 4) పారిశ్రామిక వేత్తలు పెట్టుబడులు, నైపుణ్యాలను ప్రయోజనకరంగా కలిపి క్రొత్త వస్తువులను, సేవలను రూఢీలోనికి తెచ్చి మార్కెట్లను అభివృద్ధి చేస్తారు.
- 5) పారిశ్రామిక వేత్తలు ఉత్తమ వస్తువులను తక్కువ రేటులో ప్రజలకు ఒదిగించి, వారి జీవన స్థాయిని వృద్ధి చేసుకోవడానికి శ్రమిస్తారు.
- 6) పారిశ్రామిక వేత్తలు పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేస్తారు. వారు ప్రాంతీయ తారతమ్యాలను గ్రామీణ ప్రదేశాలలో పరిశ్రమలు స్థాపించడం ద్వారా నివారిస్తారు.
- 7) పారిశ్రామిక వేత్తలు ఆదాయం మరియు సంపద ఒక ప్రదేశంలో కేంద్రీకృతం కావడాన్ని తక్కువ చేసి, సమాజ అభివృద్ధికి సహాయపడుతారు.
- 8) పారిశ్రామిక వేత్తలు దేశ ఎగుమతి వ్యాపారాలు పెంచుతారు.
- 9) పారిశ్రామిక వేత్తలు క్రొత్త మార్పులు రూఢీలోనికి తెచ్చి, సాంకేతికను మార్చి అధిక లాభదాయకం కావడానికి శ్రమిస్తారు.

పారిశ్రామిక వేత్తల ప్రాముఖ్యత

పారిశ్రామిక వేత్తలు మార్కెట్ ఆర్థిక స్థితిలో కేంద్రస్థానం పొందుతారు. ఈ పారిశ్రామిక వేత్తలలో ఆర్థికకత యంత్రంలో విద్యుత్తును సంచరించడానికి సహాయపడు అగ్ని బీరడా (**spark plug**) లాగా ఆర్థిక కార్యాచరణలకు చైతన్యమిచ్చు సాధకులవుతారు.

ఒక దేశ ఆర్థిక విజయం ప్రపంచమంతటా వ్యాపించడానికి పరిశ్రమలను ఉత్తేజపరిచి, వాటికి సరైన బహుమానం ఇవ్వవలసిన అవసరం ఉంది, ఎందుకనగా పారిశ్రామిక వేత్తలు, వారి కార్యాచరణలు దేశ విజయం, అభివృద్ధి మరియు సమయోచిత, విమర్శనాత్మక నిర్ణయాలుగా ఉం

టాయి. ప్రపంచంలోని చాలా క్రియాత్మక లేదా చలనాత్మక సమాజాలు చాలా ఎక్కువ పారిశ్రామిక వేత్తలతో కలిసి ఉంటాయి. ఆర్థిక మరియు చట్ట నిర్మాణాలు పారిశ్రామిక వేత్తలను ఇంకా గణనీయమైన కార్యాచరణలు చేపట్టడానికి ఉత్తేజపరుస్తుంది. పారిశ్రామిక వేత్తలు ప్రజల ప్రయోజనం కాని పాదువులనుండి పెట్టుబడులు పెంచుతారు. వీరు తమ్మదే ఆయిన మరియు అప్పులు పొందిన వనరుల ద్వారా పరిశ్రమలు స్థాపిస్తారు. ఈవిధమైన పరిశ్రమలు ఒక దేశంలోని విలువాధారిత సంపదను సృజిస్తాయి. ఆర్థిక మరియు పారిశ్రామికాభివృద్ధికి కావలసిన క్రొత్త వస్తువులు, సేవలను మార్కెట్లకు సహాయపడుతారు.

పారిశ్రామిక వేత్తల సామర్థ్యం, ప్రచోదన ఉత్పాదనలు పెంచుతుంది. పారిశ్రామిక వేత్తలు తమ పరిశ్రమల నష్టాలను భరిస్తారు, లాభాలను వెతుకుతారు, అవకాశాలు వెతుకుతారు, లాభాలు పొంది ఇంకా తృప్తిచెంది అవసరాలను పూరించడానికి శ్రమిస్తారు.

పారిశ్రామిక వేత్తలకు స్వంత ఉద్యోగావకాశాలు

స్వంత ఉద్యోగులు లేదా స్వఉద్యోగస్థులు దేశ వెన్నెముక లాంటివారు. ఒక రహదారి మూలలో గల టీ అంగడి నుండి మామ్ అండ్ పాప్ కిరాణా అంగడి, గుజరి వ్యాపారి, అంతర్జాల సైబర్ అంగళ్ళు మొదలగునవన్నీ స్వఉద్యోగ సంస్థలు. ఈ పరిశ్రమలకు ఉత్తేజనం కావాలి. దీనివలన ప్రపంచీకరణం ఆర్థిక వ్యవస్థతో పైపోటీ జరపడానికి సాధ్యపడుతుంది. భారత ప్రభుత్వం సైవేట్ రంగంలోని పరిశ్రమలకు అధిక ప్రోత్సాహమిచ్చి, వాటికి కావలసిన సామాజిక, ఆర్థిక వ్యవస్థ మరియు పరిసరం లోని క్రొత్త పద్ధతిని ఉత్తేజ పరుస్తున్నది. ఒక మానవుడు స్వఉద్యోగంతో ఉద్యమశీలుడవడానికి అనేక సేవా సంస్థలను కేంద్ర ప్రభుత్వం యొక్క అతి సూక్ష్మ మరియు చిన్న ప్రమాణంలోని వ్యవహార సంస్థలు, మంత్రి మండలి ఈ మార్పులకు శ్రమిస్తున్నది. చాలామటుకు క్రొత్త వ్యవహార సంస్థలు తక్కువ పెట్టుబడినుండి లాభాల మార్గంలో పథక్రమణ చేయడానికి సాధ్యమవుతుంది.

ఎవరైనా ఒక మానవుడు గాని స్వఉద్యోగ పరిశ్రమను స్థాపించడానికి ఇష్టపడినచో, కింది ఏదైనా లావాదేవీ సంస్థలను ఎన్నుకొని, స్థాపించడానికి అనుకూలాలున్నాయి. వాటిలో ముఖ్యమైనవి:

1. ప్రకటనా సేవా సంస్థలు
2. మార్కెట్ సేవా సంస్థలు
3. పారిశ్రామిక సలహా సంస్థలు
4. వస్తువులను బాడుగకు, కౌలుకు ఇచ్చు సంస్థలు
5. ఛాయాప్రతి తీయు కేంద్రాలు **(Photo copying center)**
6. పారిశ్రామిక పరిశోధన మరియు అభివృద్ధి ప్రయోగాలయాల
7. పారిశ్రామిక వస్తువుల నాణ్యతా ప్రయోగాలయాల
8. అంతర్జాలం మరియు సంవహన అంగళ్ళు
9. దూరదర్శన్ జాల బందపు సేవాక్షేత్రాలు
10. క్రెచ్ మరియు బ్యూటీపార్లర్లు.

స్వయం ఉద్యోగానికి ప్రణాళికలు

ఏదైనా పరిశ్రమ స్థాపించడానికి డబ్బు అవసరం ముఖ్యమైనది. కావలసిన ప్రమాణంలో పెట్టుబడి లేనట్లయితే ఏదైనా పరిశ్రమ స్థాపించడం మరియు అభివృద్ధి చేయడం సాధ్యపడదు. భారత ప్రభుత్వం, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పరిశ్రమల స్థాపన, అభివృద్ధి మరియు వీటిని కాలానికి తగినట్లు మార్పు చేయడానికి అనేక ఆర్థిక సంస్థలను స్థాపించాయి. ఈ సంస్థలు చిన్న ప్రమాణ పరిశ్రమలకు కూడా అప్పుల రూపంలో డబ్బు సహాయం చేస్తుంది. ఈ సంస్థలలో ముఖ్యమైనవి:

1. భారతీయ పారిశ్రామిక అభివృద్ధి జాతీయ బ్యాంకు (IDBI)
2. వ్యవసాయం మరియు గ్రామీణాభివృద్ధి జాతీయ బ్యాంకు (NABARD)
3. దిగుమతులు మరియు ఎగుమతుల బ్యాంకు (EXIM BAND)
4. భారతీయ చిన్న పరిశ్రమల అభివృద్ధి బ్యాంకు (SIDBI)
5. భారతీయ పారిశ్రామిక ఆర్థిక సంస్థ
6. భారతీయ పరిశ్రమలకు ఆర్థిక సహాయం మరియు అప్పుల సంస్థ
7. భారతీయ పారిశ్రామిక పునర్నిర్మాణ బ్యాంకు
8. భారతీయ వాణిజ్య మరియు ఇతర బ్యాంకులు
9. రాష్ట్ర ఆర్థిక సంస్థ (SFC)
10. భారతీయ జీవిత భీమా సంస్థ (LIC)
11. యూనిట్ ట్రస్ట్ ఆఫ్ ఇండియా. (UTI)

పారిశ్రామిక వేత్తల ప్రవర్ధక (అభివృద్ధి) (Promotional) సంస్థలు:

కేంద్ర - రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల స్థాయిలో పారిశ్రామికవేత్తలను ప్రోత్సహించడానికి, పెంచడానికి మరియు అభివృద్ధి చేయడానికి అనేక కార్యాలు చేపట్టాయి. ప్రభుత్వం పరిశ్రమలు స్థాపించడానికి అనేక సంస్థలు మరియు కార్యకర్త సంస్థలు స్థాపించింది. ఈ సంస్థలు పరిశ్రమలు ప్రారంభించడానికి మరియు స్థాపించడానికి సహాయపడుతాయి. అందులో కూడా చిన్న ప్రమాణం, మధ్యమ ప్రమాణ పరిశ్రమలు స్థాపించడానికి పారిశ్రామిక వేత్తలకు కావలసిన డబ్బు, తర్ఫీదు, మార్కెట్ మొదలగువాటికి సహాయపడుతాయి. వాటిలో ముఖ్యమైనవి:

- 1) జిల్లా పారిశ్రామిక కేంద్రాలు.
- 2) చిన్న పరిశ్రమల అభివృద్ధి సంస్థ.
- 3) జాతీయ చిన్న పరిశ్రమల సంస్థ (నిగమ నియమిత)
- 4) చిన్న ప్రమాణ పారిశ్రామిక సంస్థ.
- 5) చిన్న ప్రమాణ పారిశ్రామిక సేవా సంస్థ.
- 6) పారిశ్రామిక ప్రదేశాలు.
- 7) ఖాది మరియు గ్రామోద్యోగ మండలి.
- 8) సాంకేతిక సలహా సంస్థలు.

ప్రముఖ పారిశ్రామిక వేత్తలు: భారతదేశంలోని అత్యంత ప్రసిద్ధ పారిశ్రామిక వేత్తలు ఒకేవిధమైన పారిశ్రామిక రంగంలో చైతన్యం కలియున్నారు. వీరు తమ వంశపారంపర్యంనుండి ఐశ్వర్యాలను సంపాదించిన వారిలో లేదా లక్షలాది డాలర్ల క్రీడా కరారులకు సంతకం చేసిన వారిలో వీరందరు. తమ దేశ ఉత్పత్తుల గురించి కల గని విజయం సాధించారు. వీరు తమ శ్రమ, సాధన మరియు సమర్పించడం ద్వారా లక్షలాది రూపాయలు సంపాదించారు. కొంత మంది విజయవంత పారిశ్రామిక వేత్తల సంక్షిప్త వ్యక్తుల చిత్రాలు కింద ఇవ్వబడినవి.

డా. ప్రతాప్ రెడ్డి: వీరు భారతదేశంలో ఆరోగ్యక్షేత్రంలో వైద్యశాలల సంకీర్ణాన్ని అభివృద్ధి చేసిన వారిలో మొదటివారు. వీరు స్థాపించిన “అపోలో” వైద్యశాలల గుంపు సుమారు 750 ఆధునిక విధానాల ఆసుపత్రులు కలియుండి, వైద్యక్షేత్రంలో విప్లవం తీసుకొచ్చిన వీరికి ఆసుపత్రులు ప్రారంభించడానికి ప్రేరణనిచ్చిన, ఒక రోగి తను తెరచిన హృదయ శస్త్ర చికిత్సకొరకు అమెరికాలోని టెక్సాస్ వెళ్ళడానికి సాధ్యపడక మరణించడం జరిగింది. వీరి వైద్యక్షేత్ర సాధన భారతదేశ సామాన్య ప్రజలకు దొరుకునట్లు అవుతుంది.

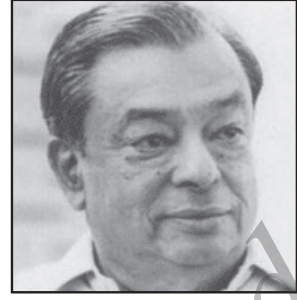
నరేష్ గోయల్: వీరు జెట్ వాయు మార్గాలను స్థాపించినవారు మరియు దాని అధ్యక్షులైనారు. ఈ వాయుమార్గం భారతదేశ చాలా పెద్ద ఆంతరిక వాయుమార్గం అయింది. విశ్వవిద్యాలయ పదవి (డిగ్రీ) పొందిన తరువాత సంచార పరిశ్రమలో పనిచేశారు. 1974 లో గోయల్ జెట్ వాయుమార్గాలను విదేశీ విమాన మార్గాల అమ్మకం మరియు మార్కెట్ చూసుకోవడం ప్రారంభించాడు. గోయల్ భారత ప్రభుత్వ 1917 లో తెరచిన అంతరిక్ష నీతి సదావకాశాన్ని ఉపయోగించుకొని, జెట్ వాయుమార్గాన్ని ఆంతరిక సంచారం కొరకు భారతదేశంలో నిశ్చిత సమయాలలో తీరగడం ప్రారంభించాడు.

నారాయణ మూర్తి: 1999 లో భారతదేశంలో ఇన్ఫోసిస్ సాంకేతిక జ్ఞాన దృష్టిని ప్రారంభించిన వారిలో ఒకరు. NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotations) లో నమోదు చేయబడిన భారత దేశ ప్రప్రథమ సాంకేతిక జ్ఞాన సంస్థ ఇన్ఫోసిస్ అయింది. 2006 నాటికి ఈ సంస్థ 50000 కు మీరి ఉద్యోగులను నియమించుకొని, రెండు బిలియన్ డాలర్లకంటే మించి వ్యాపార లావాదేవీలు జరిపింది. మూర్తిగారి. నిజాయతి, సత్యసందత, తెరచిన లావాదేవీలు మరియు నీతి పూర్ణ సమగ్రత ద్వారా తమ లావాదేవీల సమగ్ర విజయానికి కారణాలయ్యాయి.

వర్గీస్ కురియన్: వీరు పేరుగాంచిన ప్రఖ్యాత పారిశ్రామిక వేత్త “తెలుపు విప్లవ పితామహుడు”. లక్షలాది లీటర్ల పాల ఉత్పాదన కల్పన పాలనది (స్పూర్తి) ప్రవహించచేయడం ద్వారా వ్యవసాయాభివృద్ధిలో అత్యంత ఉన్నత వ్యక్తి అయ్యారు. అమల్ పాలు, పాల ఉత్పత్తుల తయారీ వీరి సాధన. గుజరాత్ పాడి పరిశ్రమ చిన్న ప్రమాణంలో ప్రారంభించి బృహత్ ప్రమాణంలో భారతదేశంలోనే అత్యంత పెద్ద పాడిపరిశ్రమ అభివృద్ధి సాధించారు.

ధీరూభాయి అంబాని: వీరు భారతీయ అత్యంత సాహస పారిశ్రామిక వేత్త. వీరి జీవన యాత్ర అత్యంత ఐశ్వర్య వంతుడైన కథ అయింది. వీరు భారతీయ సమ్మేళన సంస్థను స్థాపించడం వారిలో అత్యంత ప్రసిద్ధుడిగా గుర్తుంచుకోవాల్సి ఉంది. ధీరూ భాయి అంబాని తండ్రి పాఠశాల ఉపాధ్యాయుడుగా పనిచేశారు. వీరు మౌంట్ గిర్ నార్ అనుచోట వారాంతరంలో భజన పుస్తకాలను యాత్రికులకు అమ్మడం ద్వారా పరిశ్రమను స్థాపించాడు. తమ మెట్రీక్యులేషన్ పరీక్ష తరువాత పదహారవ ఏట ఆఫ్రీకాలోని ఆడెన్ పట్టణానికి వెళ్ళారు. అక్కడ ఒక పెట్రోలు బంకులో పనిలో చేరి, తరువాత ఒక తైల కంపెనీలో గుమస్తాగా చేరాడు. 1958లో యాభైవేల రూపాయలతో భారతదేశానికి వచ్చి, బట్టల వ్యాపార కంపెనీని ప్రారంభించాడు. నేడు వీరు స్థాపించిన ‘రిలయన్స్’ సంస్థ ప్రపంచంలోనే ముఖ్య పరిశ్రమలలో ఒకటిగా నిలిచింది.

అజీమ్ ప్రేమ్జీ: వీరు విప్రో సాంకేతిక జ్ఞాన సంస్థ అధ్యక్షులు. ఈ సంస్థ మృదుపాకరణం(సాఫ్ట్వేర్) దిశలో భారతదేశంలోనే అత్యంత పెద్ద సంస్థ. వీరితండ్రి మరణించడంతో విద్యార్థిగా ఉన్న వీరు ఇంటికి వెళ్ళిపోయాడు. వార్షిక సర్వసభ్యుల సభలో ఒక షేరుదారుడు అజీమ్ ప్రేమ్జీని తమ భాగం షేరులను అమ్మునట్లు ఆదేశించారు. ఇది వీరు తమ సంస్థను ప్రచోదించింది, ప్రస్తుతం విప్రో సాంకేతిక సంస్థ పరిశోధన మరియు అభివృద్ధి (ఐ-ఈ) సేవలో చాలా పెద్ద సంస్థ అయింది.

ఏక్తా కపూర్: భారతీయ దూరదర్శన్ క్షేత్రంలో “ఆధిపత్యం సాధించిన రాణిగా” పేరు సాధించారు. వీరు బాలాజి దూర దర్శన్ చిత్రాలను స్థాపించిన వారు 2001లో వీరికి సంవత్సర ఉత్తమ పారిశ్రామిక ప్రశస్తిని సంస్థ (ఉటఱ్టు డౌఱ్జ) ఇచ్చి గౌరవించింది. వీరు తన 19 వ ఏటలో దూరదర్శన్ అనుక్రమ ప్రసార స్థాపకులయ్యారు.

కిరణ్ ముజుమ్దార్ షా: మీరు 'బయోకాన్ సంస్థ' అధ్యక్షులు మరియు పాలనా నిర్దేశకులు, ఈ సంస్థ భారతదేశంలో జీవవిజ్ఞాన సాంకేతిక జ్ఞానలో చాలా పెద్ద సంస్థ. 1978లో ఒక చిన్న బాడుగ, మోటారు నిలబెట్టు స్థలంలో ప్రారంభమైంది. చాలా సమస్యలు, ఘటనలు ఎదుర్కొనాల్సి వచ్చింది. ఎందుకనగా ఈ సాంకేతిక జ్ఞానం క్రొత్తదిగా ఉండి, ఒక మహిళా పారిశ్రామిక వేత్త ఈ పరిశ్రమను స్థాపించడం తక్కువగా ఉండేది. కిరణ్ షా అన్నింటినీ ఎదుర్కొని జీవవిజ్ఞాన సాంకేతిక జ్ఞానం విజయం పొందడానికి సాధ్యం చేశారు.

అభ్యాసాలు

I. కింది వాక్యాలలో ఖాళీ వదిలిన స్థలాలను సరైన జవాబులతో పూరించండి:

1. పారిశ్రామిక వేత్త అనుపదం ఫ్రెంచ్ పదం _____ నుండి వచ్చింది.
2. పారిశ్రామిక వేత్త పరిశ్రమ స్థాపించడానికి చేపట్టు క్రియలను _____ అంటారు.
3. అపోలో ఆసుపత్రుల స్థాపకులు _____.
4. విప్రో సంస్థ అధ్యక్షులు _____.

II. కింది ప్రశ్నలకు గుంపులలో చర్చించి, సమాధానాలివ్వండి:

1. పారిశ్రామిక వేత్త అనగానేమి ?
2. పారిశ్రామిక రంగం సాహస కార్యం అవుతుంది. ఎలా ?
3. పారిశ్రామిక రంగ గుణలక్షణాలేవి ?
4. పారిశ్రామిక వేత్తల ప్రాముఖ్యతను వివరించండి.

III. కార్యాచరణాలు:

1. మీకు సమీపంలోని పరిశ్రమల కేంద్రాన్ని సందర్శించి, పరిశ్రమల సంస్థలలోగల కార్మికుల వివరాలు పొందండి.
2. అంతర్జాలం సహాయంతో వివిధ పరిశ్రమ సంస్థల పట్టి తయారుచేయండి.
3. భారతదేశంలోగల ప్రసిద్ధ పారిశ్రామిక వేత్తల ఛాయా చిత్రాలను సేకరించండి.

IV. కార్య యోజనం:

1. మీకు సమీపంలోగల పారిశ్రామిక వేత్తలను సందర్శించి, పరిశ్రమలను నిర్మించిన వివరాలు పొంది, నివేదిక తయారు చేయండి.